

GYÜMÖLCSEIM KÖRÜLMÉNYES LEIRÁSA.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A.) KÖRTEK.

1. Ananász körte. X

(Ananas, Comperette.)

Származása. Bizonytalan, de annyi áll róla, hogy régi gyümölcsfaj. Leroy szerint már 1692. előtt „Poire de Bouchet“ név alatt ismerte és tenyésztette Quintinye, XIV. Lajos francia király főkertésze. Diel pedig 1818-ban kapta „Comperette“ név alatt Van Monstól, a ki munkáiban csak nevét érinti e gyümölcsnek, de származásáról hallgat, hihetőleg azért, mert ő sem tudott arról bizonyosat. Ojtóvesszejét még 1865-ben kaptam Kovács Józseftől, Bátorkesziből. Több ízben termett már nálam. Gyümölcsei és növényzete egyezvén a leírásokkal, fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Sept. végétől oct. végéig.

Minősége. Kitűnőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Közép nagy; gyakran kisebb is.

Alakja. Változó; hol kupos gömbalaku, hol ismét tompa körte- vagy hasas csigaalaku; hoporjas, buczkos fölületű. Zöme kelyhes vége felé esik, hol hirtelen gömbölyödve csak kissé talpas véget alkot; szára felé pedig majd behajlással fogy, majd ismét behajlás nélkül gömbölyödik s tompa hegyben végződik. Szára rövid, vastag, néha husos; a gyümölcs felszínére többnyire oldalt helyezett. Kelyhe kicsiny, félig nyílt; apró, száraz osztványokkal ellátott; majd simafalu, majd ránczoktól s husos emelkedésektől körített, sekély és szűk mélyedésben ülő.

Szine. Bőre finom, gyöngédtapintatu; elejénte élénk zöld; értével sárgás zöld; napos oldalán gyakran szennyes vörössel mosott s közbeközbe sötétebb vörössel tarkázott; barnás szürke pontokkal elég szembetűnőleg behintett. Szakadozott, kissé érdestapintatu, barnás rozsdaszálak, pettyek és foltok is majd minden gyümölcsön találhatók.

Ízlelése. Husa fehér, itt-ott sárgaeres, igen finom, tömött, teljesen szétolvadó; magháza körül is ritkán találkoznak benne köves szemcsék; leve rendkívül bő, igen czukros, üdítő gyöngé borizzal emelt, kellemes fűszeres zamatú. Muskotályosságot azonban, — mit a francia gyümölcsészek e körtéről leírásaikban emlegetnek, — nagyon csekély mértékben tapasztaltam a nálam termett gyümölcsöknél, minek oka, hihetőleg, az itteni kedvezőtlen körülményekben kereshető.

Fája. Elejénte kissé lassu, később elég víg növésű; elég edzett természetűnek is mondhatom, noha az 187¹/₂-diki tél rendkívüli hidege két anyafám törzsén nagyobb fagyfoltokat okozott is nálam. E sebek azonban nemhogy hátravetették volna fáimat növekedésükben; de, sőt sokkal inkább élénk növéssre ingerelték őket úgy, hogy kevés idő múlva helye sem fog

látszani a sebeknek. Birsre vagy vadonczra ojtva gula- vagy szálafának egyiránt alkalmas. Nagy fát nem nevel. Ágai sűrűn beruházkodnak gyümölcspeczkekkel és vesszőkkel. Mihelyt gyümölcsözési korát elérte a fa, rendesen és bőven terem. Gyümölcsei elég jól megállják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, fölfelé irányulók vagy kissé tágas szögekben elálló, rövidek, zömökek, merevek, könyökösök; sima fölületűek; gyenge korukban molyhosak, sárgás zöldek, napos oldalukon némi halvány vörössel mosottak; ért korukban csupaszak, barnás zöldek; kissé kiemelkedő fehér pontokkal elég sűrűn, de alig szembetűnőleg pontozottak; igen rövid levélközüek.

Rügyei. Középnagyok, kuposak, hegyesek, a fától kissé elálló; sötétbarnával árnyalt gesztenye színű pikkelyekkel borítvák; alig kiemelkedő ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, hosszas kuposak, lazán álló pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, keményszövetűek, hosszas tojásdadok vagy kerülékesek; rövidke, éles hegyben végződők; a vesszők töve felé laposak, főlebb azonban völgyesek; csak kissé íveltek s inkább csak hegyökkel lefelé görbülők; csupaszak, simák, fényesek, kissé világos zöldek, még gyenge korukban is csak kevés molyhosak; széleiken finoman és tompán fűrészeltek s itt-ott csaknem épszerűek. Levélnyelők elég hosszú, vékony, merev; csaknem vízirányosan álló; ért korában többnyire violaszínűpiros. Levélpálhái fonálidomúak, csakhamar elhullók. Gyümölcscrügyet körülvevő levelei apróbbak, mint a vezér vesszőkön levők; laposak, hosszú vékony nyelökről csaknem vízirányosan szétterülők.

Hasonnevei. De Bouchet; Ananas d'été; Favori musqué stb.

Leirói. Bivort, *Annales de pomologie belge*, III. 37.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 122.

Mas, *Le Verger*, III. 109. l. 53. sz. a.

Diel, *Kernobstsorten*, körtéket és almákat tartalmazó V. 123.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 301. és többen mások.

Észrevétel. Kisebb házi kertekben mindenütt, még a sík alföldön is megérdemli, hogy helyet adjunk neki. Gyümölcsei a rovarok pusztításának kevésbé vannak kitéve, mint sok más körtéfa gyümölcsei.

2. Angelina körte.

(Angeline.)

Származása. E jeles csemege-gyümölcsöt nagyon valószínűleg Van Mons nyerte magról. Ez is azon 300 körtefaj közt találtatott, melyeket Oberdieck 1838-ban név nélkül kapott Van Monstól. Minthogy Oberdieck a főnebbivel egyező körtét sem a belga, sem egyéb gyümölcsészek műveiben leírva nem talált; sem valódi nevét Van Monstól meg nem tudhatta; ő keresztelte el s kezdte elterjeszteni főnebbi név alatt. Ojtó-vesszejét én is tőle kaptam 1870-ben s e vesszőről tett ojtásaim már 1873-ban termettek a fajtán. Növényzet, gyümölcs Oberdieck leírásával egyezvén, fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Aug. második fele.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy.

Alakja. Szép körtealaku, néha kissé tojásdad. Jól kiduzzadt hasa a kelyhes vége felé esik, hol a gyümölcs szabályosan gömbölyödve végződik; miért is alig akad egy-két példány, mely kelyhes végén megállhatna; szára felé szelid behajlással fogy s többnyire vékony hegyben végződik. Szára hosszú, közep vastag, fás, görbe; többnyire a gyümölcs folytatásaként ennek fölületére helyezett. Kelyhe nyílt; a gyümölcs felszínén elterülő osztványokkal ellátott, mely osztványok néha hiányzanak is; csak nagyon ritka esetben némi sekély, lapos mélyedésben ülő.

Szine. Bőre finom, értékével világos sárga; napszегte darabjain némi igénytelen barnás, értékével derültebb, csíkos pirosságot is vehetni észre, mi azonban legtöbb gyümölcsnél hiányozni szokott. Pontozata apró, finom, alig szembetűnő, ritkás; apró rozsdá alakzatok itt-ott fordulnak ugyan elő rajta, de ezek nagyobb foltokká ritkán folynak össze.

Izlelése. Husa bágyadt fehér, igen finom, igen olvadó; magháza körül sem kövesszemcsés; leve igen bő, cukros, üdítő borizű. Magháza csak kissé nyílt tengelyű; fiókjában kevés ép magot rejtő. Kehely csöve nem mélyed be a gyümölcsbe.

Fája. Vignövésű, de alig tartozik az edzettebb fajok közé; mert nálam az 1871/2-diki télen ez is meg volt sanyargatva a fajtán; faiskolai ojtványaim némelyike pedig a tartós szárazságot látszik megsínyleni. Korán és bőven terem. Kuszáltan szét álló ágaival, melyek rövid gyümölcspeczkekkel sűrűn beruházvák, ritkás szellős koronát alkot. Szálas fának sugárnövésű vadoncz koronájára ojtandó. Kötöttebb földben, hiszem, hogy inkább fog diszleni, mint vidékem laza talajában. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Nem számosak, elég hosszúak és elég vastagok, hegyök felé elvékonyodók, nem egyenesek, a sudar hegyén fölfelé állók, alább tagos szögekben elállók, könyökösök; fiatal korukban molyhosak; ért korukban

simák, csupaszak, barnával árnyalt zöldes sárgák ; szembetűnő fehéres pontokkal sűrűn pontozottak ; rendetlen, többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Közép-nagyok, kuposak, hegyesek, a vesszőtől kissé elálló, a vesszők alján lapulók, ezüst-szürkével mosott vöröses barnák ; alig kiemelkedő ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kuposak, hegyesek, lazán álló pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Elég nagyok, vastag, de nem keményszövetűek, igen hossz-
szas lándzsák vagy keskeny kerülékesek ; hosszú, keskeny és éles hegyben
végződők ; íveltek ; völgyesek ; lecsüggők és hullámos szélűek ; gyenge ko-
rukban alul fölül molyhosak ; ért korukban csupaszak, simák, fényesek, vi-
lágos zöldek ; széleiken finoman és szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők a
vesszők alján és a gyümölcspecszkeken is igen hosszú, nem épen vékony, de
gyenge ; gyakran többféleképp elgörbülő ; a vesszők hegye felé pedig rövid,
fömlálló, merev. Levélpálhái igen aprók, fonálidomúak vagy fogazott árala-
kuak, hamar elhullók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirői. Tudtommal még csak Oberdieck írta le. *Illustr. Handb. der Obstkunde*, V. 211. 1.

Észrevétel. Gyümölcsseit aug. közepe felé apródonkint le kell szede-
getni s utóérés végett hűvös helyen tartani. Mennyire lesz e faj alföldi kö-
rülményeink közt értékes ? bővebb tanulmányozás fogja csak megmutat-
hatni. Kötöttebb s kellő nedvességgel inkább ellátott talajban, vagy maga-
sabb fekvésű tájakon mindenesetre megérdemlené az elterjesztést.

3. Angoulême-i hercegnő körte. X

(Duchesse d'Angoulême; Herzogin von Angoulême.)

Származása. Franciaországban 1809-ben fedezte föl Audusson nevű angers-i gyümölcskertész. 1812-ben kezdte elterjeszteni és pedig elejénte azon tanya nevéől elkeresztelve, a hol fölfedezte, t. i. a Querré község melletti (Majna és Loire megye) d'Éparonnais-i nevű tanya után „Éparonnais-i körte” név alatt; később, 1820. körül, már a szerencsétlen XVI. Lajos, francia király leányának, az Angoulême-i hercegnőnek neve alatt terjesztette. Ez utóbbi neve alatt aztán csakhamar az egész világon elterjedt e jeles körtefaj, mely Franciaország egyik jövedelmező kereskedelmi cikkét képezi napjainkban is. Ojtóvesszejét elejénte Bátorkesziből kaptam „Aranyos császárkörte” hibás elnevezés alatt; később pedig Oberdiecktól kaptam meg főnebbi, valódi neve alatt. Gyakran termett már nálam. Fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Nálunk oct. elejétől nov. végeig.

Minősége. I. rendű csemege-, háztartási és piaczos gyümölcs.

Nagysága. Nagy vagy igen nagy, főkép a nyesés alatt tartott és birs-alanyra ojtott fákon, hol 600—700 gramm súlyu körték épen nem tartoznak a ritkaságok közé.

Alakja. Nagyon változó; néha mindkét végén inkább vagy kevésbé belapított hengeres kupalaku; néha szabálytalan tojásdadalaku; rendszerint hoporjas fölületű. Zöme a szár és kehely közt a középtájon alul a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé kidomborodva elég széles talpasan végződik; szára felé pedig majd szeliden, majd inkább és néha behajlással is fogyva igen vastag, tompa kupot alkot. Szára a rövid vagy közép hosszú, vastag, görbe vagy egyenes, bunkósan végződő; néha tövénél husos; inkább vagy kevésbé mély és tág mélyedésbe helyezett, melynek karimáján többnyire rendetlen emelkedések és mélyedések váltakoznak. Kelyhe kicsiny, zárt vagy félig nyílt, rendetlenül összehajló osztványokkal, melyek gyakran hiányzanak is; tágas és mély üregben ülő, melynek aljáról lapos bordák indulnak ki s inkább vagy kevésbé kiemelkedve elenyészőleg a gyümölcs derekára is fölvonulnak.

Szine. Bőre vastag, hovadasos, különben sima, száraz tapintatu, elejénte sárgás zöld; értével inkább vagy kevésbé sápadt citromsárga; napos oldalán néha igénytelen pirossal belehelt. Pontozata elég sűrű, szabályosan elhintett, feketés szürke, elég szembetűnő; egyes zöldes foltok és pettyek valamint itt-ott rozsdá foltok is gyakran láthatók fölületén.

Izlelése. Husa hófehér, finom, olvadó; mostoha időjárással csak fél-szerint finom s inkább szalonnás, mintsem olvadó; magháza körül sem köves; leve igen bő, czukros, a Császár körtére emlékeztető, kellemes fűszeres zamatú. Husa finomságát, fűszeres ízét idősebb fákon inkább ki tudja

fejteni, mint buja növésben levő fiatal fákon. Magháza csaknem zárt-tengelyű; fiókjaiban kevés ép magot rejtő.

Fája. Élénk növési, egészséges, edzett; korán, rendszeren és bőven termő; fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcs vesszőkkel és peczkekkel korán és sűrűn beruházkodnak, szép gulaalaku koronát alkotó. Birsen és vadonczon egyaránt diszlik. Gula- és szálas fának egyaránt alkalmas. Vidékem laza talajában is gyönyörűen diszlik s gyümölccsei finomságát rendes időjárással itt is jól kifejti: de száraz évjáráskor, milyen volt az 1874—1875-diki, midőn vidékemen tavasztól őszig annyi eső sem esett, hogy tenyérnyinél mélyebben be birta volna áztatni a tulságosan kiszáradt földet, kisebbek is, kevésbbé finomizúék is voltak gyümölccsei, mint egyébbkor. Ugy tapasztaltam, hogy nálam, birsre ojtott fákon mindig nagyobb gyümölcsöket termett, mintsem a vadonczra ojtottakon. Gyümölccsei nagyságuk mellett is eléggé jól állják helyüket a fán.

Vesszei. Számosak, hosszúak, középvastagok, birsre ojtott fákon mindig vastagabbak, mint a vadonczra ojtottakon; egyenesek, fölfelé állók vagy inkább vagy kevésbé éles szögekben fölfelé törekvők, csak kissé könyökösek; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, árnyas felőkön sárgások, napos felőkön vöröses színnel gyöngéden mosottak; hosszas vagy kerek, fehérés pontokkal elég sűrűn és elég szembetünőleg pontozottak; egyenlőtlen levélközűek.

Rügyei. Középnagyok vagy jókora nagyok, tojásdad-kuposak, alig hegyesek; a vesszőtől elállók; fakós szürkével árnyalt sárgásbarna pikkelyekkel borítvák; alig kiálló, bordázatlan ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdad kuposak, karesuak, hosszasak és csak kissé hegyesek; vörhenyessel vagy fakóval szegett világos gesztenyeszínű, lazán álló pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Elég nagyok, széles tojásdadok, itt-ott szivalakuak; néha kihegyesedők; többnyire azonban rövidke hegyben végződők; völgyesek; alig ivelték; simák, csupaszak, világos vagy sárgás zöldek; széleiken nyelők felé alig, hegyök felé tompán, de elég mélyen fűrészeltek. Levélnyelők rövid, karesu és gyenge annyira, hogy róla a levelek többnyire lefelé hajlanak vagy csüggenek. Levélpálhái rövidek, fonálidomuak, kevésbé tartósak. Virágrügyet körítő levelei csaknem laposak, hosszas, hajlékony nyelökről vizirányosan szétterülők vagy kissé lelógók.

Hasonnevei. Poire des Éparonnais; Poire de Pézenas; Colmar de Chin; Duchesse stb.

Leirői. Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 155.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obstsorten* II. 90.

Bavay (Prévost után) *Annal. de pomol.* I. 21.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 98.

Mas, *Le Verger*, III. 136. szám alatt, és többen mások.

Észrevétel. Oly helyeken, hol erősebb szélviharok ritkán szoktak dühöngeni, hazánkban mindenütt, nemcsak házi szükségre, de eladás végett is, nagyban kellene tenyésztenünk e fajt, mely méltán megérdemli, hogy még a sík alföldön is minden kertben helyet adjunk számára egy-egy fának.

4. Baguet vajoncza. X 2

(Beurré Baguet. Baguet's Butterbirn.)

Származása. Hihetőleg belga újdoncság. Szerzőjeül a Van Mons társulat közleményeiben (II. köt. 73. l.), hol a gyümölcs rövid jellemzése foglaltatik, bizonyos Baugniet van zárjel közt fölemlítve. Ojtóvesszejét 1868-ban kaptam a Van Mons társulattól. Elojtása után csakhamar termőre fordult s gyümölcseit oly jeleseknek találtam, hogy erősen hittem, miszerint egy pár év alatt egyik-másik, ujabbkori gyümölcészeti műben már teljes leírását is olvashatandom s fajom valódiságát illetőleg, — előbb, hogysem ismertetésébe fognék, — bővebb adatokat szerezhettek magamnak. Minthogy azonban ebbeli reményem csak nem akar teljesülni; nehogy még tovább is hijjában kelljen várakoznom; miután fajomra a Bivort által közlött rövid jellemzés nagyon ráillik: jónak láttam e jeles fajt is ezuttal leírni s tölem telhetőleg a hazában elterjeszteni.

Érésideje. Sept. oct. Bivort szerint Belgiumban oct. nov.

Minősége. Kitűnőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagy vagy igen nagy.

Alakja. Hosszas csónkakupalaku, néha gulaforma körtealaku; egyenetlen, hoporjas fölületű. Zöme rendszerint kelyhes vége felé esik, honnét kelyhe felé hirtelen gömbölyödik, de azért elég széles talpban végződik; szára felé pedig inkább vagy kevésbé szelid behajlással fogy s tompa csucsban végződik. Kelyhe többnyire félig nyílt, szarunemű; elég tágas de sekély mélyedésben ülő. Szára középhosszu, vastag, husos, görcsös, sötét vörhenyes; egyenetlen karimájú, szűk mélyedésbe helyezett.

Színe. Bőre sima, ért korában zöldessárgával tarkázott aransyárga; hosszcas, rendetlen alaku fahéjszinű foltokkal és pettyekkel ritkásan behintett; kelyhe és szára körül rozsdamázzal bevont.

Izlelése. Husa fehér, finom, olvadó; magháza körül, — különösen pedig a szár töve és a kehely irányában, — kissé köves szemcsés; leve bő, czukros, gyöngéd borizzal emelt, kellemes illatu. Magva hosszú, lapos, barna; alig egy-kettő fordul elő a nagy gyümölcsben.

Fája. Bujanövészű, edzett; vadoncra ojtott fái után ítélve nem korán, de elég bőven termő; rendetlenül szétálló ágaival, melyek gyümölcs-vesszőkkel és peczkekkel kellőleg beruházzák, ritkás, szellős, terebélyes koronát alkotó. Diszlik vadonczon is, birsen is. Alkalmas szálas fának és léczezet melletti művelésre is. Tavasz nyéséskor megköveteli, hogy vesszeit rendesen rövidre hagyjuk meg, szóval, hogy jól megkurtítsuk; mert különben ágaival együtt törzse is vékony marad s ha koronája gyümölcsessel megakad, nagyobb szélben könnyen letörhetnék. Gyümölcsei nagyságuk mellett is elég jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég vastagok, hegyök felé sem igen vékonyodók; nem szá-

mosak, hosszak, gyenge korukban önsúlyuknál fogva lefelé görbülők vagy kuszáltan szétállók; a fa idősebb korában azonban elég egyenest fölállók vagy tágas szögekben fölfelé törekvők; kissé bordázottak; könyökösek; gyenge korukban fehér molyhosak; ért korukban csupaszak, sárgás zölddel árnyalt sötétbarnák; kiemelkedő, bágyadt vörhenyes pontokkal aljuk felé sűrűbben, hegyök felé ritkábban pontozottak; rendetlen, többnyire mégis hosszas levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, zömök kuposak, hegyesek, a fától csak kissé elállók; többnyire azonban lapulók; fakóval mosott sötétbarnák; elég kiemelkedő, hármas bordás ülőlapra helyezkedők, mely bordák középsője szembe-tűnőleg hosszsan lenyulik a vesszőkön.

Virágrügyei. Középnagyok, kuposak, hegyesek, sötétbarnával árnyalt vörhenyes pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Elég nagyok, igen keményszövetűek, többnyire széles kerületesek; itt-ott hosszas tojásdadok; rövid, keskeny hegyben végződők; többnyire laposak vagy csak kissé völgyesek; a vesszők alján néha kanálformán öblözöttek; alig íveltek, többnyire csak hegyökkel kissé lefelé hajlók; gyenge korukban alul-fölül molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, fényesek, sötét zöldek; széleiken szabálytalanul, ritkásan, de jól kiálló, hegyes fogakkal fűrészeltek; némelyek pedig, — főkép a gyümölcspeczkeken levők, — csaknem épszerűek. Levélnyelők a vesszők alján és a gyümölcspeczkeken hosszú, elég vastag, de gyenge; a vesszők hegye felé pedig középhosszu, elég merev, fölfelé álló. Levélpálhái igen hosszak, fonálidomúak vagy keskeny lándsásak, szétállók, hegyökkel fölfelé irányulók; hamar elhullók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. Még nem ismeretes előttem egy sem.

Észrevétel. Aki nem sokat törődik a fa szabályos termetével vagy alakjával, hanem inkább gyümölcseinek jóságával; bizvást helyet adhat kertében egy-egy fának e jeles gyümölcsöt termő fajból is: de, aki nem szívesen látja fájánál a szabálytalan alakot, annak ugyancsak meggyül a baja, — főkép, ha fája még fiatal, — ha szabályos formába akarná azt erőszakolni.

5. Bőtermő körte.

(Ah mon dieu!*) Liebesbirn.)

Származása. Honnan és mikor származott? Bizonytalan. Annyi áll, hogy a régi francia gyümölcsészek előtt már ismeretes volt. Így Merlet már 1675-ben emlegeti. Francia nevét némelyek szerint a Sedan melletti Mont-Dieu nevű, régi, karthausi apátságtól származtatják; mások XIV. Lajos, francia király ama fölkiáltásából (Ah mon dieu!) származtatják, melyet tőle egy ily, gazdagon megrakodott körtefa láttára kiejteni hallottak. Ez utóbbi elnevezés, bármily nevetséges is, a francia gyümölcsészek minden ellentőrekvése daczára maig is fönn áll Franciaországban. A németek „Liebesbirn“ név alatt ismerik és terjesztik. Magyar nevül sem a francziát sem a németet el nem fogadhatjuk. Amaz körte elnevezésnek nyelvünkön is nevetségesnek hangzanék; emez pedig oly valami finom, gyöngéd tulajdonokat sejtetne e körtében, a milyenekkel, szerencsétlenségére! épen nem dicsekszik. Legjobban illik rá a főnebbi elnevezés, mely a francia leírásokban, mint egyik hasonneve e gyümölcsnek, szintén előfordul. Ifj. Csókás József szorgalmas fatenyésztő honfitársam, A h m o n d i e u! név alatt valakitől a K e c s k e m é t i m u s k o t á l y körtét kapta meg; de ez utóbbi, legalább növényzete után ítélve, egészen más, a Bőtermő körtével épen semmi rokonságban sem levő, hazai körtefajunk.

Érésideje. Aug. vége, sept. eleje.

Minősége. Mint csemege gyümölcs, nálam III. rendűnek sem járja meg. Francia gyümölcsészek II. néha III. rendű csemege-gyümölcsnek tartják: de, nagy városok közelében, a nép számára I. rendű piaczos gyümölcsnek is beválhatik.

Nagysága. Jóval kisebb a közepszerűnél.

Alakja. Majd szabályos, majd ismét kissé elgörbült körtealaku. Kelyhe nagy, nyílt vagy félig nyílt; fölálló, szarunemű osztványokkal ellátott; sekélyke mélyedésbe vagy csaknem a felszínre helyezett; miért is kelyhes végén ritkán bír megállni. Szára elég hosszú, fás, alja felé husos gyűrűzettel; kissé görbe; a gyümölcs csúcsából kiálló, néha némi sekély és szűk üregbe szorított.

Színe. Bőre kissé kemény; elejente zöld, behintve sötétzöld szegélyű, szürke pontokkal; később citrom sárga; napos oldalon sötét vörössel mosott és pettyezett; itt-ott szakadozottan, de kelyhe körül sűrűn összefolyt rozsdával bevont.

Izlelése. Husa fehéres vagy sárgás fehér, durva szemcsés, keménykés, roppanó, pezsgő; magháza körül majd sűrűbben, majd ritkán kövesszemcsés; leve némelykor elég bő, édes, fűszeres, de, ha nem teljesen ért káro-

*) „Ah mon dieu!“ indulatszó. Magyarul = „Óh istenem!“

ban élvezzük, édességébe némi fanyarság is vegyül. E tulajdonát, mely nálam száraz évjáráskor is mutatkozott benne, Jahn, német gyümölcsész fölemlíti; de más gyümölcsészek elhallgatták vagy nem tapasztalták.

Fája. Erőteljes növése, edzett; korán s oly annyira bőven termő, hogy vele e tekintetben egyik körtefa sem mérkőzhet; magas, terebélyes fákat alkotó. Mérsékelten nedves, kötött, de termékeny talajban diszlik legjobban. Fürtökben termő gyümölcsei ritkán fergesednek meg, jól megállják helyöket a fán és könnyen szállíthatók.

Vesszei. Elég számosak, középhosszak és középvastagok, simák, sötétbarnák; fiatal korukban sötétpirosak, molyhosak; egyenesek, fölálló vagy nyílt szögekben elálló; apró, fakósárga pontokkal elég sűrűn és szembe-tűnőleg pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Kisdedek, kuposak, hegyesek, lazapikkelyűek; a vesszőkkel egy irányban felfelé állók; fakóval árnyalt sötétbarnák; alig kiálló, sima párkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, kuposak, csaknem gömbölyűen végződők, lazán álló pikkelyekkel borítvák; sötétbarnával és szürkével árnyalt vörhenyesek.

Leveli. Középnagyok, vékony, de keményszövetűek, tojásdadok vagy kerülékesek, laposak vagy csak kissé völgyesek; elgörbült, hosszas, keskeny hegyben végződők; alig íveltek; csupaszak, simák, fényesek, sötétzöldek; gyenge korukban alulfölül molyhosak; itt ott hullámos szélükön finoman fűrészeltek vagy csaknem épszelűek. Levélnyelők a vesszők alján hosszas, lefelé görbülő; a vesszők hegye felé pedig mind-mind rövidebb, fölfelé álló. Levélpálhái a nyélre, szokott helyöknél fölebb, helyezettek; igen aprók, fonálidomuak, hamar elhullók.

Hasonnevei. Mont dieu; Abondance; Petite Fertile; Rothpunktirte Liebesbirn; stb.

Leirói. Diel, *Kernobstsorten*, (1804) III. 96.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 243.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 93.

Mas, *Le Verger*, II. 119. és sokan mások.

Észrevétel. Utak szegélyzetére is igen alkalmas volna e faj; de nagy városok mellett bárhol tenyészük is, mindenütt képes lesz kifizetni a helyet, melyet elfoglal. Kertem laza talajában hitvány gyümölcsöket terem minden száraz évjáráskor alkalmával s csak híréért tőröm itt meg és különösen azért, hogy azoknak a kik vele alkalmasabb vidéken akarnak kísérletet tenni, ojtóvesszővel szolgálhassak.

6. Hardenpont izletesese.

(Délíces d'Hardenpont; Hardenpont's Leckerbissen.)

Származása. E kitünő csemegekörtefajt Hardenpont apát nyerte magáról Belgiumban 1759-ben. Du Mortier, a belga gyümölcsészek nestora, ezt tartja a körték királyának. A francziák „Archiduc Charles“ = (Károly főherceg) neve alatt tenyésztik és terjesztik e fajt Leroy szerint azért, hogy egy másik, tőle egészen különböző körtével, mely Angers-ból szintén „Hardenpont izletesese“ név alatt kezdett elterjedni, össze ne téveszszék. Ojtóvesszejét főnebbi neve alatt Bátorkesziből 1865-ben, „Károly főherceg“ név alatt pedig Reutlingenből 1872-ben kaptam. A bátorkeszi vesszőkről tett ojtásaim már több ízben hoztak virágot, de gyümölcsöt még csak 1873-ban és 1876-ban kötöttek és érleltek kevés mennyiségben. Gyümölcs, növényzet teljesen egyeztek a leírásokkal s így fajom valódisága kétségtelen.

Erésideje. Oct. nov.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Jókorá nagy, néha középnagy.

Alakja. Változó; többnyire hasas, buczkos körtealaku; néha hosszas tojásdad, hoporjas fölületű. Legnagyobb átmérője többnyire közel esik kelyhes végéhez, hol elég széles talpban végződik; szára felé többnyire behajlásokkal fogy s inkább vagy kevésbbé tompa csucsban végződik. Szára rövid, elég vastag, fás, sárgaszínű; többnyire sekély és szűk mélyedésben, néha némi husos gyűrűzet közt a gyümölcs csucsán ferde irányban álló. Kelyhe félig nyílt, szarunemű, fölálló osztványokkal, melyek gyakran hiányzanak is; néha inkább, néha kevésbbé széles és sekély, többnyire ferdén álló üregbe helyezett.

Szine. Bőre elég vastag, de gyöngéd és sima; értével világos citromsárga; napos oldalán néha némi rózsaszín pirossal színezett; szürkés petytyekkel elég sűrűn behintett; néha barnás rozsdafoltokkal itt ott tarkázott.

Izlelése. Husa fehér, néha kissé sárgásfehér, igen finom, teljesen szétolvadó; magháza körül sem kövesszemcsés; leve igen bő, igen cukros, sajátzerűen finom zamatú. Ha benne némi finom savany, mely a körtéket oly kedves ízűvé teszi nem hiányoznék; valóban megérdemelné e körtefaj, hogy a körték királyának neveztessek.

Fája. Nálam elég erőteljes növéssü s elég edzett; a jegenye-fához hasonló, sűrűlombos, sugárkoronát alkotó. Vadonczon inkább diszlik, mint birsalanyon. Sajnos, hogy termékenységgel nem igen dicsekszik! E hibájáért azonban gyümölcsei finomságával igyekszik ápolóját kárpótolni. Védett helyet kíván; mert gyümölcseit a nyár végén föl-föl támadó erősebb szelek könnyen lehányhatnák.

Vesszei. Nem számosak, erősek, egyenest fölfelé állók, kissé könyökösek, simafelületűek vagyis bordázatlanok, zöldessárgák; vörhenyes fakó

pontokkal elég szembetűnőleg pontozottak; itt-ott molyhosak; rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, rövid kuposak, hegyesek, a vesszőtől kissé elálló, fakóval árnyalt vörhenyes barnak, elég kiemelkedő, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadok vagy hosszaskuposak, laza pikkelyekkel borítvák; sötétbarnával árnyalt vörhenyesek.

Levelei. Középnagyok, elég vastagszövetűek, hosszastojásdadok vagy kerülékesek; igen rövidke hegyben végződők; ivelték; völgyesek; csupaszak, simák, fényesek, sárgás-zöldek; széleiken ritkásan, finoman, egyenlőtlenül fűrészeitek, a vesszők alján levők csaknem épszélűek. Levélnyelők a vesszők alján igen hosszú és hajlékony, a vesszők hegye felé középhosszu, elég vastag, kissé fölálló vagy csaknem vízirányosan elálló. Levélpálhái vékony fonálidomúak, elég hosszúak, a levélnyelére többnyire rendetlenül, — egyik alább, másik fölebb, — helyeztek. Virágrügyet körítő levelei jóval nagyobbak, mint a vezérhajtásokon levők, többnyire széles és hosszas tojásdadok, laposak, rendkívül hosszunyelűek.

Hasonnevei. Délices d'Hardenpont belge; Archiduc Charles (= Károly főherceg), stb.

Leírói. Royer, *Annal. de pomol.* III. 7.

André Leroy, *Dict. de pomol.* I. 153.

Mas, *Le Verger*, III. 82. szám alatt.

Du Mortier, *Pomone Tournaisienne*, 195. 1.

Diel, *Kernobtsorten*, almák — körték IV. 191.

Jahn, *Illust. Handb. der Obstk.* II. 483. és sokan mások.

Észrevétel. Virágai többnyire meddők; itt-ott kötődött gyümölcsei a kései fagyokkal csak akkor daczolhatnak, ha a kései fagy a fák elvirágzása után későn, — egy vagy másfél hónap múlva, — érkezik meg. Nem való az alföldre. Felséges gyümölcsei végett azonban még is megérdemli, hogy a módosabbak kertjökbe fogadják s ott, mint a szintén kényes őszi barackkfát lécezet mellett neveljék és ápolgassák. Különben jól kifejlődött gyümölcsei, ha idő előtt verte is le őket a szél, szépen megszoktak érni a gyümölcs kamrában és így is izletes csemegét szolgáltatnak.

7. Heyer czukorkörtéje.

(Heyers Zuckerbirn).

Származása. Oberdieck szerint Van Mons legkésőbbi magonczaírói származhatott. Ez is azon fajok közt találtatott, melyeket Oberdieck ojtó-vesszőkben névtelenül kapott Van Monstól s mint nyersen is kellemes ízű, aszalványnak és konyhai használatra igen alkalmas piaci gyümölcsöt Heyer lüneburgi városi őrök s jeles rovargyűjtő nevéről elkeresztelve kezdett elterjeszteni. Ojtóvesszejét 1871-ben kaptam Reutlingenből (Württemberg) s 1873-ban már bemutatta nálam a fajfán első gyümölcseit, melyek Oberdieck leírásával egyezvén, fajom valódiságát bebizonyították.

Érésideje. Szept. eleje.

Minősége. Mint gazdasági és piaczos gyümölcs I. rendű.

Nagysága. Középnagy.

Alakja. Hol csigaforma, hol többnyire kissé szabálytalan körte alaku; hasa, ha száras vége felé eső csúcsát elgondoljuk, épen középtájra esik, honnét mindkét vége felé csaknem egyenlően gömbölyödik; kelyhes végén kissé talpas úgy, hogy rajta jól megállhat; száras végén rendszerint hirtelen összeszűkül s hegyes vagy csak kissé tompa csucsbán végződik. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt, többnyire szarunemű, csaknem a felszínre emelkedő; ránczoktól és husos emelkedésektől körülvelt sekély mélyedésben ülő. Szára középhosszu, aljánál husos, többnyire, mintha a gyümölcs folytatása volna, a csucsból kiemelkedő.

Szine. Bőre kissé vastag, világossárga, értével sárgás, napos oldalán nem ritkán némi igénytelen, lángos pirossággal mosott; pontozata sűrű, finom, alig szembetűnő. Rozsdafoltok némely évben alig fordulnak elő rajta, míg máskor, főkép a kehely és szár körül, gyakoriak.

Izlélése. Husa bágyadtfehér, félfinom, félig olvadó, magháza körül sem köves; leve elegendő, kellemes és finom borizzal emelt, czukorédes ízű.

Fája. Élénk és egyenes növése, elég edzett természetű, sűrű lombos. Mint kiválólag gazdasági gyümölcs csak szálásának nevelendő és pedig vadoncz alanyon. Korán és bőven terem s gyümölcsei jól megállják helyöket a fán.

Vesszei. Nem számosak, középnagyok, csaknem hegyőkig egyenlő vastagságúak, egyenest fölállóak; még oldalvesszei is csak kissé elállóak; konyköcsök, többnyire bunkósan végződők; simák, olajszin zöldék; fiatal ko-

rukban molyhosak; jókora nagy, többnyire hosszas, fehérszürke pontokkal elég sűrűn pontozottak.

Rügyei. Elég nagyok, tojásdadok, hegyesek, a fától elállók, többnyire kiemelkedő, simapárkányos ülőlapra helyezkedők; sötét bárnával árnyalt gesztenyeszinűek.

Levellei. Nagyok, igen hosszas tojásdadok vagy kerülékesek, vastagszövetűek; keskeny szúrós hegyben végződők; ivelték, csatornásak, többnyire hullámos szélűek s néha félregörbülők; ritkán és tompán fűrészeltek s itt-ott csaknem épszélűek; sötétzöldek, bágyadtan fénylők; fiatal korukban alulfölül molyhosak. Levélnyelők a vesszők alján elég hosszú, a vesszők hegye felé rövidebb, igen vastag és merev, kissé fölálló. Levélpálhái rövidek, hegyes áralakuak.

Leirői. Tudtommal még eddig csak Oberdieck irta le az *Illust. Handb. der Obstkunde* V. köt. 234. l.

Észrevétel. Szabadon álló gyümölcsösben még az alföldön is széles elterjesztésre méltó.

8. Nélis téli körtéje.

(Nélis d' hiver; Winter Nélis.)

Származása. E jeles körtét Belgium Malines (németül: Mecheln) nevű városában egy Nélis nevű kertbarát e század elején nyerte magról. Gr. Coloma akkoriban élő, híres gyümölcsész kezdte elterjeszteni; miért sokan „Coloma téli vajoncza“-nak is nevezték e körtefajt. Ojtvesszejét 1870-ben kaptam Oberdiecktól. 1873-ban már bemutatta nálam a fajfán első gyümölcseit, melyek a leírásokkal egyezvén fajom valódiságát bebizonyították.

Érésideje. Oct. nov. Belgiumban december végeig is eltartják.

Minősége. Kitünőleg I. rendű.

Nagysága. A közészerűnél kisebb.

Alakja. Néha buczkos gömbölyű, néha tompa, hasas csigaforma (turbinée; kreiselförmig). Hasa kelyhes vége felé esik, hol a gyümölcs laposan gömbölyödik; szára felé behajlással fogy s tompa hegyben végződik. Kelyhe kicsiny, szarunemű, nyílt vagy félignyílt szabálytalan osztványokkal; lapos mélyedésben ülő, melynek karimája nem levén emelkedéses rajta a gyümölcs jól megállhat. Szára hosszú, vékony, fás, világosbarna, kissé görbe; hol sekély mélyedésbe, hol a felszínre helyezett s gyakran husos dudortól félre nyomott.

Szine. Bőre érdes, eleinte bágyadt zöld, nagy feketés pontokkal egyenletesen behintett; értével sárgás-zöld, mely színezet azonban gyakran az egész gyümölcsön hol szakadozott rozsdafoltokkal, hol sűrűbb, fahéjszínű mázzal el van takarva. Napos oldalán sem szokott megpirulni.

Izlelése. Husa fehér vagy zöldesfehér, igen finom és igen olvadó; magháza körül köves szemeséket csak gyéren találunk; leve bő, az Izambert körtéjéhez hasonló cukros borizű, kellemes fűszeres-zamatu.

Fája. Igen lassunövésű, birsén kevésbé diszlik, mint vadonczon. Szálas fát csak úgy nevelhetünk belőle, ha korona-magasságban ojtjuk. Vadonczra nemesítve gula vagy bokoralakban nevelendő. Korán termőre fordul; bőven terem s gyümölcsei, melyek vékony vesszőkről lógnak le jól megállják helyöket a fán.

Vesszei. Vékonyak, elég hosszúak, hajlékonyak, könyökösek, sima fölületűek, vezér vesszei meglehetősen egyenesek; oldalvesszői kuszáltan szétállóak, sárgásbarnák; szembetűnő, noha apró, fakószínű pontokkal pontozottak; elég rövid levélközűek. Nyári hajtásai hegyök felé pirosak, molyhosak.

Rügyei. Középnagyok, tojásdadok, hegyesek, a fától elállóak, elég kiemelkedő, sima párkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Aprók, tojásdadok, hegyesek, lazán álló pikkelyekkel borítvák, sötétbarnával és szürkével árnyalt világosbarnák.

Levelei. Kicsinyek hosszúak, lándzsásak vagy lándzsás tojásdadok, vékony szűrös hegyben végződők, csatornásak, száruk felé gyakran inkább elkeskenyedők, mint hegyök felé; sápadt zöldek, fényesek, vízszintesen, de kissé kuszáltan állók; széleiken finoman fűrészelték. Levélnyelők elég hosszú; hol vízszintesen, hol ismét kissé fölfelé álló, gyenge. Levélpálhái aprók, igen vékony fonál idomuak s a vesszők és levelek értékével többnyire elhullók. Virágrügyet környező levelei piczinyek, keskenyek, laposak alig fűrészelték fonálszerűen vékony, merev nyelűek.

Hasonnevei. Bonne de Malines; Colmar Nélis; Coloma d' hiver.

Leirői. Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 527.

Bivort, *Ann. de pomol.* VI. 76.

André Leroy, *Dict. de pomol.* I. 484.

Mas, *Le Verger.* I. 21. szám alatt és több mások.

Észrevétel. Mint elismert jelességű körte, megérdemli, hogy jól bekerített kertjeinkben helyet foglaljon. Szabadon álló gyümölcsösbe lassu növése miatt nem való; valamint oly faiskolába sem, hol törpe fákra ritkán történik megrendelés.

9. Jodoigne-i bergamot körte.

(Bergamotte de Jodoigne ; Bergamotte von Jodoigne.)

Származása. E jeles, késő téli gyümölcsfajt Belgium híres magonczozója, Grégoire nyerte magról Jodoigne-ban,*) 1853-ban. Ojtóvesszeje hozzám először a Van Mons társulattól 1868-ban, később 1870-ben Veress Ferencz, egy időben szenvedélyes gyümölcsész hazánkfiától került, a ki egy szerencsétlen esés következtében kezét megsértvén, a hozzá Grégoire-tól került s általa el nem ojtathott vesszőket eljuttatás végett hozzám küldötte. Minthogy e két helyről kapott vesszőkről tett ojtásaim növényzete teljesen egyező volt, más részről pedig úgy a növényzet, mint a gyümölcs is Leroy leírásával összhangzott : fajom valódiságában nem lehet kételkednem.

Érésideje. Febr. april, még nálunk az Alföldön is.

Minősége. Mint késő téli gyümölcs I. rendű.

Nagysága. A közepszerűnél jóval kisebb ; néha kicsiny.

Alakja. Gömbölyű, kelyhe felé lapostalpu ; szára felé emelkedései vannak, melyek itt gömbölyödését egyenetlenné teszik. Kelyhe nagy, nyílt, szabályos ; csaknem a felszinen ülő. Szára középhosszu, vékony, görbe, igen szűk mélyedésbe többnyire rézsunt helyezett.

Szine. Bőre citromsárga, napos oldalon narancssárgába játszó, alig szembetűnő szürkés pontokkal behintett s fakó vagy szennyes foltokkal tarkázott. Némely években érdes rozsdával csaknem teljesen bevont.

Izlelése. Husa sárgásfehér, finom, tömött, olvadó, magháza körül kissé köves szemcsés ; leve elég bő, czukros, zamatos.

Fája. Lassu növéssü, edzett, sűrű lombos koronát alkotó, korán és bőven termő. Gyümölcsei jól megállják helyöket a fán, de későn kell azokat leszüretelni, különben télen át összefonyadnak s izetlenek lesznek.

Vesszei. Számosak, rövidek vagy középhosszak, a vezérvesszők fölfelé állók egyenesek, zömökek, merevek ; oldalvesszei elég tágas szögekben elállók, szürkés barnák ; simák, néha kissé hornyoltak ; gyenge korukban olajszin zöldek, molyhosak, apró fehérsárga pontokkal sűrűn pontozottak ; rövid levélközűek.

Rügyei. Aprók, rövidek, kuposak, a fától csak kissé elállók s alig kiemelkedő ülőlapra helyezettek.

*) Jodoigne város Belgiumban, magyarul Zsodoany-nak olvasandó.

Virágrügyei. Kicsinyek, zömök tojásdadok, lazán álló pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, vastag szövetűek, inkább laposak mint völgyesek; tojásdadok vagy visszás tojásdadok, rövidke szúrós hegyben végződők, alig ívelték; gyenge korukban molyhosak, később simák, bágyadtan fénylők, világos-zöldek; széleiken finoman alig észrevehetőleg fűrészeltek. Levélnyelők igen rövid, merev, fölálló. Levélpálhái vékony, fonálidomuak, vagy fogazott keskeny lándsások s ilyenkor elég hosszúak, a nyélre a rügyek hegyének átellenében helyezettek, szét állók vagy, kivált a második nedváradással nött hajtásokon, a vesszőket mintegy átölelők.

Leirői. André Leroy, *Dict. de pomol.* I. 246. l. Egyebütt még nem olvastam leírását.

Észrevétel. Kerített kertekben, még itt, az Alföldön is méltó volna e jeles s itteni viszonyaink közt is valóban téli gyümölcsöt elterjeszteni: de fájának lassu növése s azon körülménynél fogva, hogy gyümölcseit csak későn lehet leszűretelni, szabadon álló gyümölcsösökbe nem ajánlható még napjainkban. Mezei rendőrségnek nálunk az ingyenvevők ellen még most sem hire, sem hamva.

10. Őszi kolmar körte.

(Passe—Colmar musqué; Herbst-Colmar.)

Származása. E felséges gyümölcsöt, melynek — Oberdieck szerint is — egy kertből sem volna szabad hiányoznia, Esperen őrnagy, Belgium egyik híres magonczozója, ki számos jeles gyümölcsfajjal gazdagította a világot, nyerte magról. Első gyümölcseit 1845-ben hozta a magról kelt anyafa. Ez időtől fogva világszerte el van már terjedve, a mit meg is érdemel ugy fájának edzettsége, szép növése, rendkívüli termékenysége, valamint gyümölcsöknek finomsága végett is. — Ojtóvesszejét 1870-ben kaptam Oberdiecktől; a próbaág, melyet róla készítettem, már 1873-ban bőven termett nálam.

Érésideje. Október; néha nov. végeig is eltartható.

Minősége. I. rendű, néha kitünően I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. A közepszerűnél kisebb.

Alakja. Változó; hol hasas, tompa csigaalaku, hol buczkos, kissé félre görbült tojásdad; hasa kelyhes vége felé esik, szára felé többnyire behajlással fogy s rövid, vastag tompa csucsan végződik; kelyhe felé hirtelen gömbölyödik s talpasan végződik. Szára rövid, vastag, husos, néha közép tájon vékony, két végén bunkós; majd sekély mélyedésbe, majd némi husos gyűrűzettől körül ölelve a gyümölcs fölületére rézsuntosan helyezett. Kelyhe félig nyílt, szarunemű föllálló, néha pedig szétálló osztványokkal sekély mélyedésben ülő, melynek karimáját a gyümölcs derekára is kissé felhuzódó lapos bordák teszik egyenetlenné.

Színe. Bőre finom, kissé vastag, fénytelen; elejénte bágyadt zöld; értevel arany sárga; napos oldalán néha pirossal színezett; alig szembetűnő, apró, barnás pontokkal sűrűn behintett; itt ott rozsdá hálózattal, néhol — kivált szára és kelyhe körül — érdes rozsdá foltokkal tarkázott.

Izlelése. Husa sárgás fehér, finom, tömött, de azért olvadó; köves szemcsék benne, magháza körül is, ritkán találhatók; leve bő, cukros, némi gyöngéd savanyval emelt, kellemes, üdítő, zamatos.

Fája. Elég vignővésű, edzett, korán és rendkívül bőven termő; birsen és vadonczon egyaránt diszlik; az utak szegélyzetén szabadon álló léczetetre, valamint szálas fának is, — minthogy gyümölcseit nem egy könnyen hánnya le a szél, — rendkívül alkalmas. Gyümölcseit rendszerint csomókban hozza. Fölfelé nyúló, kissé lazán álló ágaival sokat hasonlít a Nemes-kolmár fájához s hihetőleg ettől is származott.

Vesszei. Hosszak, középvastagok, könyökösek, nem egyenesek, sárgás barnásan zölddek; alul simák, fölfelé kissé hornyoltak s fiatal korukban kissé molyhosak; sárgás szürkével ritkásan pontozottak; egyenetlen de többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek, rövid kuposak, csaknem a fához lapulók, alig

kiemelkedő hármás bordás ülőlapra helyezkedők, mely bordák középsője a vesszőkön kissé lenyúlik, s ez teszi aztán hornyoltá a vesszőket.

Virágrügyei. Kicsinyek, kissé tompa kuposak, sötét gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, széles tojásdadok, laposak vagy csak kissé völgyesek, alig íveltek; rövid, szúrós hegyben végződők; hegyökkel félreccavarodók s néha hullámos szélűek; kissé világos-zöldek, fényesek; széleiken szép szabályosan sűrűn s elég élesen fűrészeltek. Levélnyelök közép vastag, rövid, fölfelé álló; levélpálhái hol a nyél tövére, hol kissé fölebb a nyélre helyezettek; a vesszők alján áridomuak, a vesszők hegyefelé igen kifejlődöttek s görbe kardként szétállók, szélesek és hegyesek.

Hasonnevei: Colmar musqué; Passe-Colmar d'automne musqué.

Leirői. Bivort, *Ann. de pomol.* V. 45.

Ma s, *Le Verger*, III. 29. szám alatt.

Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 469.

André Leroy, *Dict. de pomol.* II. 502.

Észrevétel. Főntebb jelzett tulajdonainál fogva e jeles őszi körte még az Alföldön is széles elterjesztésre méltó és pedig nem csak kerített kertekben, de szabadon álló gyümölcsösökben is.

11. Korai sárga körte.

(Gelbe Frühbirn).

Származása. Ismeretlen; Némethonban rég óta el van már terjedve és bárha izesebb, mint a vele egy időtájban érő „Zöld magdolna“ körte, mely ugyan olvadóbb, de minden fűszer nélküli; mégis kevés figyelemben részesült a gyümölcsészek részéről. Ojtóvesszejét 1871-ben kaptam Reutlingenből. 1873-ban már bemutatta nálam a fajfán első gyümölcseit, melyek fajom valódiságát kétségtelenül bebizonyították.

Érésideje. Jul. második fele.

Minősége. II. rendű asztali s kitűnő gazdasági és piaczos gyümölcs.

Nagysága. Kicsiny; néha csaknem középserű.

Alakja. Tompa kupos, vagy tojásdad gömbölyű; zöme kelyhes vége felé esik, honnan kelyhe felé hirtelen gömbölyödik s többnyire elég lapos talpban végződik; szára felé szeliden fogy s hol inkább, hol kevésbé tompa hegyben végződik s gyakran némi husos gyüremlettel a szárra felhuzódik. Kelyhe nyílt többnyire szarunemű, felálló; hol csekélyke mélyedésben, hol ismét a felszínen ülő. Szára erős, tövénél husos, a gyümölcsre többnyire husos ránczok közé oldalt helyezett.

Színe. Bőre finom, sima, értével világossárga; napszegte darabjai néha kissé meg is pirulnak; leggyakrabban azonban nélkülöznek minden pirosságot. Pontjai finomak, zölddel szegettek, némely gyümölcsön finom rozsdafoltok is szemlélhetők.

Izlelése. Husa sárgásfehér, finom, félszerint olvatag; zöldes sárga korában élvezve a gyümölcsöt meglehetősen levesnek találjuk; míg tul ért korában lisztesnek tapasztaljuk; ize kellemes, ezukros, fűszeres.

Fája. Bujanövesű, egészséges, edzett, mindenütt jól tenyésző; kissé lazán álló, nem fölöttébb lombos ágaival fölfelé törekvő; korán és rendkívül bőven termő. Gyümölcsei jól megállják helyüket a fán. Vadonczon gula — vagy szálasfának nevelendő.

Vesszei. Nem számosak, elég vastagok, egyenesek, fölállóak vagy elég tágas szögekben elállóak; simák, olajszin sárgák, könyökösek; le és fölfelé elvékonyodó, sárgásfakó, nagy pontokkal igen sűrűn pontozottak; gyenge korukban molyhosak; elég tágas levélközűek.

Rügyei. Rövidek, háromszögűek, feketés pikkelyekkel borítvák, a fától elállóak; nagy, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Levelei. Elég nagyok, meglehetősen vastag, de puhaszövetűek, laposak és csak kissé völgyesek vagy csatornásak; hosszas és hegyes tojásdadok vagy kerülékesek; kissé ivelték; széleiken mélyen és szabályosan fűrészelték gyenge korukban ritkásan molyhosak; később simák, fényesek, sötétzöldek. Levélnyelők többnyire rövid, vastag, fölálló. Levélpálhái elég hosszúak, vékony, fonálidomúak, hamar elhullók. Másodlevelei számosak, lándsásak hosszonyelűek, elgörbülők.

Hasonnevei. Kleine gelbe Frühbirne; Abdonsbirne.

Leírói. Diel. *Catalog 2-te Fortsetzung*. 108. lapján.

Oberdieck, *Illustrirtes Handb. der Obstk.* V. 193.

Észrevétel. Piaczos gyümölcsnek és háztartási célokra, kötöttebb vagy agyagosabb földben, az Alföldön is méltó volna elterjeszteni: de ily laza földön, milyen nálam van, korántsem oly fűszerezsek gyümölcsei, mint a milyeneknek Oberdieck leírása szerint lenniök kellene.

12. Juliusi színes körte.

(Colorée de Juillet).

Származása. Boisbunel, roueni híres gyümölcsész magról nyerte 1857-ben. A juliusban érő körték közt, — melyek általában ritkán oly izesek, mint a későbbi hónapokban érő gyümölcsök, — nálam ez volt a legízletlenebb: hanem ennek az idevaló laza, agyagban és mészből szükülködő talaj lehet csak az oka: mert a francia gyümölcsészek kivétel nélkül, mint jó, II. rendű csemege gyümölcsöt, — már csak fájának korai és rendkívüli termékenysége végett is, — mindnyájan terjesztésre méltónak találják. Ojtóvesszejét Veress Ferencz urtól kaptam Kolozsvárról, 1870-ben. Elojtása után második évre már meghozta a fáján első gyümölcseit. Azóta pedig évenként rendszeren és bőven terem. Mind fája, mind gyümölcseinek színe és alakja egyezvén a leírásokkal, fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Julius közepe.

Minősége. II. rendű csemege és piaczos gyümölcs.

Nagysága. Közép nagy, gyakran kisebb is.

Alakja. Kissé hizott tojásforma. Zöme magasságának közép tájánál kissé alább esik, honnét kelyhe felé gömbölyödve fogy s tompa hegyben végződik; szára felé szintén gömbölyödve mind-mind inkább fogy, s tompa csucsban végződik. Kelyhe középnagy, nyílt; apró szürke színű, fölálló osztványokkal, lapos mélyedésbe vagy kissé szűk és sekély üregbe helyezett. Szára erős, két végén kissé duzzadt, mogyorószínű sárga, többnyire husos dudortól félre nyomva csaknem a felszínre helyezett.

Színe. Bőre finom, vékony, sima, értével zöldessárga, napos oldala pirossal mosott; szára körül fahéjszín rozsdával bevont; kelyhe körül élénk sárgával színezett; szürke pontokkal s apró sötétpiros pettyekkel behintett.

Izlelése. Husa fehéres vagy kissé sárgásfehér, félfinom, félszerint olvatos. Franciaország egyik, legkitünőbb gyümölcsésze, Mas szerint elegendő leves és cukros; Leroy szerint pedig levesté és cukrossága rendszerint kevés; gyengéden fűszeres s a maga idejében elég jó körte főképp, ha nem várjuk be, hogy a fáján megérjék, hanem apródonként leszedve hűvös helyen hagyjuk megérni.

Fája. Erőtéljes, edzett, korán és rendkívül bőven termő. Természetes alakja a gula; de szálafának is nevelhető s daczára évenkénti gazdag ter-

mésének, folyvást vigtenyészetű marad s nagy fává képes növekedni. Gyümölcsei jól megállják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, fölfelé elvékonyodók, hosszúak, egyenesek, alig könyökösek, szürkés világosbarnák fehères szürke pontokkal elég sűrűn és szabályosan pontozottak; elég rövid levélközűek; gyenge korukban is csak kissé molyhosak.

Rügyei. Aprók, kuposak, kissé laposak, hegyesek, a fától kissé elálló; szürkés gesztenyeszínűek; alig kiálló simapárkányos ülőlapra helyezettek.

Virágrügyei. Nagyon, tompakuposak, vörhenyesek, molyhosak.

Levelei. Középnagyok, a vesszők alján laposak, lefelé csüggők; a vesszők hegye felé nyelökről csaknem vízszintesen irányulók s csak hegyökkel lefelé görbülők; széles tojásdadok, vagy kerülékesek, elég hosszú hegyben végződők; völgyesek, bágyadtan fénylők, világos-zöldek; ritkásan és sekélyen fűrészeltek. Levélnyelők középvastag, középhosszu, többnyire fölálló, merev. Levélpálhái hosszúak, szétálló, fonálidomuak, többnyire lenn, egészen a nyél tövére helyezettek.

Leirói. Mas, *Le Verger*, II. 43.

André Leroy, *Dict. de pomol.* I. 589.

Észrevétel. Nem ártana vele kísérletet tenni kissé kötöttebb földben, mint a milyent kertemben talál. Hiszem, hogy ott, izesebbek lesznek gyümölcsei, mint nálam; a mikor aztán mi sem fog hiányzani nála, hogy egyike legyen a legnyereségesebb piaczi gyümölcsöknek.

13. Vanderwecken pirókja.

(Rousselet Vanderwecken.)

Származása. Grégoire, hires belga magonczozó nyerte magról s keresztelte el Vanderwecken, jodoigne-i iskola igazgató nevével. Bárha gyümölcssei jóval kisebbek a közepszerűnél s egy időben érnek sok és jeles, nagyfajta körtével: mégis kitűnő tulajdonai végett világszerte el fog ez terjedni. Ojtóvesszejét Grégoire küldeményéből kaptam Veress Ferencztől Kolozsvárról 1870-ben. 1873-ban már zsufoltan meg volt rakodva gyümölcsessel fajfámon a három éves, buján nőtt próba ág. Növényzete, gyümölcssei egyezvén a leírásokkal, fajom valódiságát kétségtelenül bebizonyították.

Érésideje. October; néha november végeig is eltartható.

Minősége. Kedvező időjárással kitűnőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Kicsiny; de jól kifejlődött példányai közel járnak a közép-nagysághoz.

Alakja. Tojásdad-csigaalaku; néha hoporjas fölületű. Zöme derekának középtájánál kissé alább esik, honnét kelyhe felé szeliden gömbölyödik s elég talpasan végződik; szára felé pedig alig szembetűnő behajlással foggy s tompa csucsban végződik. Némely gyümölcssei esperes körte alakot öltenek. Kelyhe a gyümölcshöz képest jókora nagy, nyílt vagy félig nyílt, szarunemű osztványokkal, sekély mélyedésbe helyezve, melynek karimáján a gyümölcs derekára is fölhuzódó, lapos emelkedések láthatók s ezek a gyümölcsöt néha, szeliden enyésző, öt szögletessé teszik. Szára rövid, fás, töve felé néha husos, sárgabarna, hol a fölszínre helyezve, hol némi husos ránczok közé beszorítva.

Szine. Bőre finom, vékony, gyöngéd tapintatu; értével világos citromsárga; alig észrevehető apró, barna pontokkal sűrűn behintett; barnás szeplőkkel s szakadozott rozsdafoltokkal itt-ott tarkázott, kelyhe és szára körül pedig sűrűbben bevont; napos felén gyakran halványsárga vörössel mosott.

Izlelése. Husa fehéres vagy sárgás fehér, igen finom, olvadó vajszerű; leve igen bő, igen czukros, felséges muskotályos-izű.

Fája. Elég vignővésű, edzett; de a tartós szárazságot megsínyli, és gyümölcssei ilyenkor fanyarizúek. Ágai nyulánkok s a termés sulya alatt legörbülők: de görbületökből új, erős hajtásokat tolnak fölfelé ismét, melyek két év alatt már szintén megrakodnak termőrügyes peczkekkel. Vadonczon inkább diszlik, mint birsalanyon; gulafának rendetlen növése miatt nem alkalmas; szálas fának korona-magasságban ojtandó. Nyeséssel nem igen engedvén magát szabályozni, legczélszerűbb lesz magára hagyni s legfőlebb egyszer, minden 2—3 évben, kissé megritkitani.

Vesszei. Nem számosak, hosszúak, hajlékonyak, görbülők, könyökösek, kissé hornyoltak, barnával árnyalt mogyorószínű sárgák, itt-ott pirossal

mosottak; gyenge korukban kissé molyhosak; később simák; vörhenyes szürke pontokkal sűrűn pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek, kuposak, alig hegyesek, gesztenyeszinnel árnyalt sötétbarnák; a fától elállók; a vesszők közepén gyakran, kezdődő gyümölcspeczkek gyanánt, sarkantyusan kiszögellők; jól kiemelkedő hármashordás ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, tompakuposak vagy tojásdadok; lazán álló pikkelyekkel borítvák; sötétbarnás gesztenyeszínűek.

Levelei. Kicsinyek, a vesszők alján tojásdadok, a vesszők hegyefelé pedig kerülékesek vagy lándzsások; többnyire rövidke, keskeny és szúrós hegyben végződők; kissé vízszintesen vagy csak kissé fölfelé és mereven állók; bágyadtan fénylők, világos-zöldek; széleiken szabályosan és finoman fűrészeltek. Levélnyelők a vesszők alján hosszas; a vesszők derekán és főlebb is rövid, kissé fölfelé álló, merev. Levélpálhái elég kifejlődtek, fonál vagy áridomuak, szétállók, itt-ott a vesszők felé visszairányulók.

Leirói. Bivort, *Annal. de pomol.* III. 41.

M a s, *Pomologie générale*, I. 169.

J a h n, *Illust. Handb. der Obstk.* VII. 435.

Észrevétel. Bárha évenként gazdagon terem is; de, mert gyümölcssei csak rendes időjárás mellett bírják felséges ízöket kifejteni, — nagybani tenyésztésre, főképp könnyen kiszáradó laza földben, nem ajánlhatom. Egy-egy fának azonban még az alföldön is bizvást helyet adhatunk számára kerteinkben.

14. Kis szegfűkörte.

(Petit-muscat; Kleine Muskateller.)

Származása. Egyike a legrégebben ismert gyümölcsfajoknak. Tudós gyümölcsészek szerint a Kr. sz. utáni 80-ik év körül Plinius által fölemlített „Superba” körte nem volna más, mint a mi Kis szegfűkörtenk. Hazánkban még csak gyéren van elterjedve. Mi magyarokul nem sok előszeretettel viseltetünk az apró körték és almák iránt; pedig főképp itt, az Alföldön, csaknem kézzel mutatnak rá a körülmények, hogy inkább az apróbbféle gyümölcsöket tenyészszük, mint a nagyféléket. Nagy gyümölcsöket termő fajok ritkán bőtermők; aztán a mi kevés teremne is rajtok, rendszeren a szelek martalékává lesz idő előtt: míg az apró gyümölcsöket termők rendszeren gazdagon s többnyire fűrtösen teremnek, gyümölcseik pedig a legnagyobb viharokkal is képesek daczolni fájukon. Ojtó vesszét Bátorkesziből, Kovács József urtól 1864-ben kaptam. 1873-ban termett nálam először s határozottan valódinak mutatta be magát.

Érésideje. Jul. közepe; néha meleg időjárással előbb is.

Minősége. II. rendű csemege-gyümölcs. Befőzésre igen alkalmas levén, nagy városok piaczaín mindig biztosan számíthat vevőre.

Nagysága. Kicsike, mint egy törökmogyoró vagy egy középnagy cseresznye.

Alakja. Inkább vagy kevésbé tompa csigaalaku; kelyhes végén talpas; száras végén kupos csúcsban végződő. Kelyhe nagy, nyílt, hol ép, hol pedig leesorbult szarunemű osztványaival némi lapos emelkedések közt csaknem a gyümölcs felületén ülő. Szára hosszú, vékony, fás, egyenes és merev, a gyümölcs csúcsán némi gyűrűzetbe szorított.

Szine. Bőre értével világos sárga; napos oldalon vörhenyes pirossal mosott és pettyezett; pontozata apró és sűrű; finom rozsdadalakzatok csak némelykor s itt-ott találhatók rajta.

Ízlelése. Husa sárgásfehér, félfinom; hol inkább, hol pedig csak kevésbé roppanó; nálam gyakran csaknem félszerint olvatag volt. Leve nem épen bő, de elegendő, cukros kellemes ízű, muskotályos.

Fája. Elég erőteljes, edzett; kissé szétálló, gyümölcsvesszőkkel és peczkekkel sűrűn beruházott ágaival elég sűrű lombos koronát alkotó. Kissé későcskén fordul ugyan termőre: de aztán évenként rendszeren és elég bőven terem. Minden virágrügyéből 6—8 gyümölcsöt is hoz egy csomóban, melyek oly peczkesen állnak hosszú szárukon, mint a varrópárnába szurdalt gombostűk.

Vesszei. Elég számosak, karesuak, fölfelé irányulók; aljuktól kezdve fölfelé mind-mindinkább vékonyodók; alig könyökösek, hornyoltak; aljukon hosszas, érdes rozsdafoltokkal tarkázvák; jókora nagy vörhenyes fakó pontokkal ritkásan pontozottak; alul sárgás barnásan zöldek; hegyök felé, —

főkép napos felőkön, — halvány violaszínűek, vagy barnás vörösek; fiatal korukban molyhosak; elég rövid levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek, a vesszők alján lapulók, főlebb pedig elállók; zömök kuposak, hegyesek; alig kiemelkedő hármás bordás ülőlapra helyezkedők; fakóval árnyalt sötétbarnák.

Virágrügyei. Kicsinyek, kuposak, lazapikkelyűek, sötétbarnák.

Levelei. Középnagyok, vékony, de keményszövetűek, szélestojsádadok, csaknem szivalakuak, többnyire igen rövid hegyben végződők; inkább laposak, mint völgyesek; alig íveltek; néha kissé elgörbülők; világoszöldek, fényesek; széleiken alig fűrészeltek, többnyire épszélűek. Levélnyelők középhosszu, elég vastag, de gyenge, fölfelé álló, a vesszők alján pedig vízszintesen nyújtózzkodó vagy lefelé görbülő. Levélpálhái igen aprók, fonálido-
muak, igen hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei nagyok, hosszú, vékony, hajlós nyélről csüggők.

Hasonnevei Sept en gueule. Hét egy falat. Apró muskotálykörte, stb.

Leirói. Diel, *Kernobstsorten*, a körte leírásokat tartalmazó VIII. füzet 149. lapján.

Dittrich, *Obstkunde*, I. 525.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstkunde*, II. 25.

André Leroy, *Dict. de pomol.* II. 522. s többen mások.

Észrevétel. Mint befőzésre igen alkalmas, kicsiségénél fogva igen furcsa, aztán nyersen is igen kellemes ízű, korai muskotálykörtét a gyümölcskedvelők figyelmébe jó lélekkel ajánlhatom.

15. Leclerc Amália körte.

(Amélie Leclerc.)

Származása. Lavalban (népes város Franciaországban) Léon Leclerc, odavaló híres gyümölcsész nyerte magról. 1850-ben termett először; de elterjeszteni csak 1861-ben kezdette Hutin, szintén laval gyümölcskertész. Ojtóvesszejét a Van Mons-társulat kertéből, Belgiumból kaptam 1868-ban „Amedée Leclerc” hamis név alatt és 1873-ban Simon-Luis testvérektől, Plantièresből, főnebbi valódi neve alatt. Amédée Leclerc név alatt a fön-
tebbitől lényegesen különböző, hosszás, hengeres, téli körte van elterjedve. Ez Léon Leclerc fiáról, Amadéról, a fön-
tebbi pedig ugyanannak leányáról, Amáliáról, van elkeresztelve. A Belgiumból került faj 1873-ban már bemu-
tatta nálam első gyümölcseit, melyekről könnyű volt észrevennem, hogy a Van Mons-társulat kertésze névcsere-
t követett el, midőn az ojtóvesszőket küldötte, s hogy fajom valódi neve: Leclerc Amália.

Érésideje. Szept. vége s okt. eleje.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemegegyümölcs.

Nagysága. Középnagy.

Alakja. Szép gömbölyded, hasas csigaalaku vagy tojásdad gömb-
alaku. Zöme magasságának középtájára esik, honnét szára felé lassudan
fogy, kelyhe felé pedig kissé kiszélesedve gömbölyödik s itt elég tompán
végződik, úgy, hogy talpán jól megállhat. K e l y h e félig nyílt, fölálló oszt-
ványokkal sekély mélyedésben ülő, melynek falain ránczok vagy husos
emelkedések láthatók. Szára elég hosszú, fás, két végén kissé bunkós,
ritkán egyenes; egyik oldalon kissé emelkedettebb párkányu, csekély mé-
lyedésbe többnyire oldalt helyezett.

Szine Bőre kissé keménykés, értével halványsárga; igen apró szürke
pontokkal sűrűn és szabályosan behintett; itt-ott apró szürkés rozsdafolto-
kat is vehetni észre a gyümölcsön, mely foltok hol a kehely, hol pedig a
szár körül sűrűbben is összefolynak; napos oldalán rézvörös színnel van a
gyümölcs többnyire befuttatva.

Izlelése. Husa fehéres, bőre alatt kissé sárgás, igen finom, tömött,
teljesen szétolvadó; magháza körül is csak kevésbé kövesszemcsés; leve
rendkívül bő, finom savanyúval emelt, czukros, igen kellemes, fűszeres-ízű.

Fája. Lassunövésű, de edzett; termékeny. Birsre vagy birsre ojtott
császárkörtére ojtandó s gulaalakban vagy léczezet mellett nevelendő. Lassu
növése miatt szálafának nem való. Ágai gyümölcspeczkékkel hamar s
rendkívül sűrűn megrakodnak. Gyümölcsei jól megállják helyöket a fán.

Vesszei. Nem számosak, rövidek, vadoncra ojtott fákön rendkívül
vékonyak; birsre ojtott császárkörtén, nálam, elég zömökek, hegyök felé
elvékonyodók; fölállóak vagy széles szögekben elállóak; merevek, könnyökő-

sek; egyenlőtlen, de többnyire rövid levélközűek; olajszin-zöldek, napos felőkön pirossal árnyalt sárgás-barnák; vörhenyes szürke pontokkal néhol sűrűbben, néhol ritkábban pontozottak; gyenge korukban ritkásan molyhosak.

Rügyei. Kicsinyek, tompatojásdadok vagy kuposak, a fától elálló; elég kiálló, simapárkányos ülőlapra helyezettek, szürkével és sötétvörössel árnyalt gesztenyeszínűek.

Virágrügyei. Kicsinyek, tompa kuposak, szürkével árnyalt vörhenyes barnák.

Levelei. Kicsinyek, hosszas tojásdadok vagy lándsáστοjásdadok, többnyire elég hosszú, keskeny szúrós hegyben végződők; inkább laposak, mint völgyesek; íveltek; fényesek, világos-zöldek; széleiken finoman és tompán fűrészeltek. Levélnyelők középhosszu, gyenge, hajlékony, a fától csaknem vízszintesen el- vagy csak kissé fölálló. Levélpálhái elég hosszusak, fonál vagy áridomuak, szétálló, hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei is kicsinyek, rövid, vékony nyelökről lefelé görbülő.

Leirói. André Leroy, *Dict. de pomol.* I. 114.

Mas, *Le Verger*, III. 97. sz. alatt.

Észrevétel. E felséges csemege-körte nem való szabadon álló gyümölcsösbe; de megérdemli, hogy kerített házi kerteinkben, mint törpe gulafa, mindenütt helyet foglaljon, a hol a birsalany, melyet okvetlenül megkíván, jól tenyészik.

16. Lipcsei retek körte.

(Radis de Leipsick; Leipziger Rettigbirn.)

Származása. E finomizű, kised körte csak alakja s nem egyéb, — netán a retekre emlékeztető, — tulajdona után neveztetik így. Valóban olyan is, mind nagyságra, mind alakra nézve, mint egy takaros hónapos-retek. Német gyümölcsészek szerint a Lipcséhez (Szászshon) közeleső Düben városából származik. Ojtóvesszejét Reutlingenből (Württemberg) kaptam 1871. tavaszán s 1873-ban már termett nálam a próbafán, mi eléggé mutatja, hogy e faj korán termőre szokott fordulni.

Érésideje. Aug. vége. Noha nem könnyen szotyósodik, mégis tanácsosabb zöldekorában elfogyasztani, mint túlértét bevárni.

Minősége. I. rangú asztali és piaczos gyümölcs.

Nagysága. Kised, mint egy közönséges dió.

Alakja. Gömbölyű, szára felé kissé összébb vonuló, mintsem kelyhe felé; zöme a gyümölcs derekának középtájára esik, honnan kezdve mindkét vége felé csaknem egyenlően gömbölyödik. Szára erős, hosszas, fás, világosbarna, kissé görbült, csaknem a fölületre helyezett vagy sekélyke mélyedésben húsos ránczok közzé szorított. Kelyhe nagy, nyílt, szétterülő vagy fölálló, szarunemű osztványokkal bíró; igen sekély behajlásban s néha a fölszínen ülő.

Szine. Bőre keménykés, zöldessárga, túlértével világos sárga; zölddel szegett világosbarna pontokkal sűrűn behintett s szára és kelyhe körül barnás-szürke rozsdával bevont.

Izlelése. Husa bágyadt fehér, finom, illatos, velős, leves, olvadó, cukros, kellemes zamatu.

Fája. Erőteljes, edzett, sűrű, rendetlen lombozatu; korán és évenként bőven termő; birsen lassú növéssű; vadonczon vigan nő s nagy, terebélyes koronát alkot. Gyümölcsei jól megállják helyöket a fán s a szállításra különösen alkalmasak; a rázódást föl sem veszik s ép állapotban vihetők a távolabb eső piacokra is. A lipcsei retek körte fáját nyáron, a többi fák közt hamvas-zöld levélzetéről könnyen föl lehet ismerni.

Vesszei. Középnagyok, egyenest fölállók, az oldalvesszők elég tágas szögekben elállók, alig könyökösek, kissé hornyoltak, rövid levélközűek, árnyas oldalukon barnák, hegyök felé és napos oldalukon sötétpirossal mosott barnák; pontozata alig szembetűnő, apró, elég sűrű, sárgásszürke; nyári hajtásai rend szerint igen molyhosak.

Rügyei. Kicsinyek, rövid kuposak, tompahegyűek, a fától elállók; elég kiálló ülőlapra helyezettek, melynek szélei s közép taréja kissé lenyulnak a vesszőn; pikkelyei gesztenyeszín barnák.

Virágrügyei. Kuposak, tompahegyűek, többnyire gyapjasak, sötét gesztenye színűek.

Levellei. Fiatal fákon elég nagyok vagy középszerűek ; öregebb fákon aprók, tojásdadok, nyelők felé szélesek, hegyök felé mind mind inkább elkeskenyedők s csaknem szúrós hegyben végződők ; kissé iveltek, völgyek, hegyöknél néha félre görbülők ; alul-fölül fehértolyhosak ; vagy teljesen épszelűek, vagy alig szembetűnő piczinyke fogakkal fűrészelték. Levélnyelők közép hosszú, elég vastag, molyhos, csatornás, elálló s csak kissé fölfelé irányuló, merev. Levélpálhái hol hosszúak, hol rövidek, kissé fogazott áridomuak, vagy lándzsásak, szétállóak, a nyél talapjától kissé fölebb a nyélre helyezettek, hamar elhullók.

Leirói. Diel, *Kernobstsorten*, a körteleírások VI. füzete 17. l.

Dittrich, *Obstkunde*, I. köt. 564. l.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 57. l.

Mas, *Le Verger*, II. köt. 125. l.

Észrevételek. E csinos alaku, kisdud, vajszerűen olvadó, finomizú, nyári körtefaj úgy fájának edzettsége, mint rendkívüli termékenysége, fogva megérdemlené, hogy úgy az Alföldön, mint a magasabb fekvésű, hűvösebb tájakon is, — pl. Erdélyben a Székelyföldön, minden kertben helyet foglaljon.

17. Liegel téli vajoncza.*)

(Supréme Coloma; Liegels Winterbutterbirn.)

Származása. Minthogy a francziák, németek és csehek egyformán magukénak tartják e gyümölcsfajt; származása felől alig jöhetünk tisztába. Elég az hozzá, hogy a jelen század elején kezdett csak elterjedni. Ojtó veszszejét Oberdiecktól főnebbi, valódi neve alatt; Kovács Józseftől „Téli esperes” hamis név alatt; legujabban Boibuneltől, — másod kézből, „Président de Bouteville” név alatt kaptam.

Érésideje. Nálunk, az Alföldön rendszeren oct. nov.; Francziaországban oct.; míg a németeknél nov. — jan. van érés idejéül megjelelve.

Minősége. I. rendű csemegegyümölcs.

Nagysága. Középnagy.

Alakja. Hol gömbölyű, hol tojásdad gömbölyű; két végén laposdad gömbölyű; derekán rendszerint hasas, buczkos s egyik oldala többnyire hízottabb, mint a másik. Szára rövid középvastag, bunkós végű, vagy a földszinre helyezett, vagy sekély mélyedésben husos ránczolat közzé beszorított. Kelyhe nyílt szarunemű, igen csekély mélyedésben ülő s jóformán a kelyhes vég gömbölyödésének tetejére kiemelkedő.

Színe. Bőre sima, vékony, gyöngéd tapintatu; elejénte igen sápadt s kissé fehéres zöld, behintve apró, elég szembetűnő, barna pontokkal s kelyhes és szára körül néha finom rozsdával bevonva; később, teljes értével, olajszín sárga zöldes foltokkal tarkázva s néha napos oldalán vörhenyes színnel befuttatva.

Izlelése. Husa bágyadt fehér, finom, olvadó, leves; kövesszemcsék még magháza körül sem igen találkoznak benne; leve igen bő, finom savany nyál emelt, czukros, kellemes, fűszeres zamatu.

Fája. Elég erőteljes, igen edzett természetű. Vadonczon és birsen egyaránt diszlik; mindenféle alakban művelhető; rendszeren és bőven termő; virágai nem kényesek; gyümölcsei leszüretelésők idejéig, tehát szept. végeig, jól megállják helyöket a fán.

Vesszei. Számosak, hosszúak, nyulánkok, fölállók, még oldalvesszői is fölfelé görbülők, síkfölületűek, könyökösek, alul sárgás-zöldek; fölfelé, kivált napos felőkön pirossal színezettek; rövid levelközűek; elég szembetűnő, kerekded vagy kissé hosszás, apró, sárgásfehér pontokkal sűrűn pontozottak.

*) Készakarva hagytam meg e jeles gyümölcsfaj magyar nevéül a német elnevezést, mely a német gyümölcészeti irodalom egyik diszének, Liegel, braunauai gyógyszerésznek emlékét akarja megtisztelni; mert szomszédainkkal a németekkel több érintkezésben lévén, mint a francziákkal, azok elnevezéseit gyakrabban hallhatjuk, mint emezekéit. E faj a németeknél téli; mert náluk nov. — januárban érik: de az Alföldön ez is csak őszi faj, mert octoberben érik s nov. közepéig is alig lehet eltartani. Van ugyan a németeknek Liegel őszi vajoncza is: de az lényegesen különbözik a fönnebbitől náluk is, nálunk is,

Nyári hajtásai és levelei, kivált kilevelezés után mindjárt, tehát fűnemű korukban, jellemzőleg pirosak és fehér molyhosak.

Rügyei. Aprók, kuposak, többnyire nyílt pikkelyűek, a fától elállóak elég duzzadt simapárkányos ülőlapra helyezettek.

Virágrügyei. Kicsinyek, karcsuak, kissé hosszas kuposak; pikkelyei lazán állók sötétvörösbe játszó gesztenyeszínűek.

Levelei. Kicsinyek inkább, mint középszerűek; többnyire visszás tojásdadok vagy kerülékesek, száruk felé többnyire elvékonyodók, hegyök felé pedig inkább vagy kevésbé elszélesedők, rövidke szúrós hegyben végződők; csatornásak és kissé íveltek; a vesszőktől csaknem vízszintesen elállóak; sötétzöldek, fényesek; széleiken sekélyen s ritkán álló hegyes fogakkal, nyelők felé pedig tompán fűrészeltek. Levélnyelők közép-hosszu, csaknem vízszintesen álló. Gyümölesrügyet ölelő levelei aprók, inkább lándzsásak, mint kerülékesek, hosszú, vékony, mereven álló nyelűek. Levélpálhái inkább vagy kevésbé hosszak, fonálidomúak; nem épen a nyél tövére, hanem kissé fölebb a nyélre helyezettek s többnyire párhuzamos vonalban a vessző felé visszafordulók.

Hasonnevei. Kopertscher; Colomas köstliche Tafelbirn; Unique musquée; Prince Schwarzenberg, stb.

Leirői. Diel, *Kernobstsorten*, az almákat és körtéket tartalmazó III. füz. 131. lapján.

André Leroy, *Dict. de pomol.* II. 685. l.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 171.

Mas, *Le Verger*, III. 121. sz. alatt s többen mások.

Észrevétel. E körtefajt valamennyi gyümölcsész-író egyaránt dicséri, és minthogy mindazon kellékekkel bír, melyekkel alföldi körülményeink közt egy értékes gyümölcsfajnak birnia kell; megérdemli, hogy itt is, mint jeles őszi gyümölcsöt elterjesszük. Még inkább megérdemli az elterjesztést, magasabb fekvésű, hűvösebb tájakon, a hol aztán nem őszi, hanem valóban téli gyümölcsfaj lesz az hazánkban is.

18. Marianna herczegnő körte.

(Poire Princesse Marianne; Prinzessin Marianne.)

Származása. E jeles körtefajt Van Mons nyerte magról és keresztelte el I. Vilmos, Német-Alföld királyának leánya, Marianna, nevéről. Dielnek már 1818-ban küldött róla Van Mons ojtóvesszőket. E jeles gyümölcsfaj tehát csak ezen időtájban kezdett elterjedni s napjainkban már világszerte elterjedt s ismeretessé lőn. Ojtóvesszejét „Salisbury“ név alatt (a mi főnebbinek egyik hasonneve,) kaptam Bátorkesziből 1864-ben; főnebbi, valódi neve alatt pedig Hanoverából, Oberdiecktól 1871-ben kaptam meg. 1873-ban termett nálam először s azóta évenként terem.

Érésideje. Sept. okt.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy.

Alakja. Hosszas körteforma, vagy hasas kobakalaku; néha egyenetlen, buczkos felületű; zöme kelyhes vége felé esik, honnét kelyhefelé hirtelen domborodik, szára felé pedig behajlással vékonyodik s többnyire hegyes csucsban végződik. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt, apró, keményszövetű osztványaival néha ránczok közt, sekély mélyedésben ülő, melynek karimáján egyenetlen emelkedések láthatók, melyek kissé a gyümölcs derekára is fölhuzódnak. Szára hosszú, görbe, közepén vékony, fás, két végén bunkós, fényes, barnapiros; a gyümölcs csucsára többnyire husos ránczok vagy gyűrűk közé helyezett.

Szine. Bőre finom, síkfölületű, itt-ott finoman érdes; sárgászöld; később világos citromsárga; finom fahéjszin rozsdával hol sűrűbben, hol ritkábban tarkázott; néha napos felén barnás vörössel színezett. Pontozata elég sűrű, fehérszürke.

Izlelése. Husa fehér vagy sárgásfehér, finom, olvadó, vajszerű; leve igen bő, cukrosborizú, finom, fűszeres zamatu.

Fája. Nálam bujanövésű, edzett természetű. Kuszáltan szétálló ágaival eléggé mutatja, hogy formafának csak bajjal volna nevelhető. Termőre kissé nehezen fordul s bár aztán sem igen erőlteti meg magát bő termésével; de kitünő, finom gyümölcsei végett, melyek jól megállják helyöket a fán, mégis megérdemli, hogy helyet kapjon kertünkben.

Vesszei. Középvastagok, hosszúak, kajlák, könyökösek, a vezérvesszők meglehetősen egyenest állók, az oldalvesszők kuszáltan szétállóak; barnás-sárgák, napos oldalon pirossal mosottak, fiatal korukban molyhosak; szembetünő, kerek vagy hosszú, sárgásfakó pontokkal jellemzőleg sűrűn pontozottak; nem egyenlő, de többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, rövid kuposak, elálló, hegyökkel a vessző felé visszairányuló; ezüst szürkével szegélyezett, sötét gesztenyeszínű, laza pikkelyekkel borítvák; elég kiemelkedő, sima párkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, kuposak, hegyesek — sötét vörössel árnyalt gesztenyeszínűek.

Leveli. Elég nagyok, vékony, de keményszövetűek, széles tojásdadok, itt-ott szivalakuak, laposak, többnyire rövid, keskeny hegyben végződők, széleiken csak kissé fölhajlók s néha hullámosak; kilevelezéskor alul-fölül molyhosak, később simák, fényesek, sötét zöldek; csaknem épszélűek, vagy igen finoman és tompán fűrészeltek. Levéllyelők közép vastag, hol rövid, hol kissé hosszú, merev fölálló; levélpálhái elég hosszúak, fonálidomuak, hamar elhullók.

Hasonnevei. *Calebasse princesse Marianne*; *Salisbury*.

Leirói. Diel, *Kernobstsorten*, almák, körték IV. füzete 196. 1.

Dittrich, *Obstkunde*, I. 681.

Bivort, *Ann. de pomol.* V. 67.

André Leroy, *Dictionnaire de pomol.* II. 559.

Mas, *Le Verger* III. 131. sz. alatt és többen mások.

Észrevétel. Kertem laza, könnyen kiszáradó talajában a Marianna egyike a legvigabban növe fának. Minthogy belőle több fát is ültettem álló helyére; egyet közülök fajfává alakítottam. E fajta a rá ojtott fajokkal együtt szintén egyike legegészségesebb fajfáimnak. Terjesztésre méltó.

19. Takaréék körte.

(Epargne; Sparbirn).

Származása. Régi francia gyümölcs. Leroy szerint négy század óta ismeretes már Franciaországban. Ojtóvesszejét valódi neve alatt 1872-ben kaptam Reutlingenből s ráójtottam egy „Cuisse Madame“ név alatt Pécskáról került s még 1864-ben ültetett fám ágaira. 1873-ban már mind az anyafa, mind a ráójtott próbaágak termettek. Gyümölcseik s növényzetük egymás közt is, s aztán a leírásokkal is teljesen egyezők lévén, fajom valódisága kétségtelen. A Takaréék körte „Cuisse madame“ név alatt is el volt terjedve s Diel azt híven, hogy ez utóbbi név alatt egészen más faj gyümölcs szerepel, francia nevét németre fordítva „Frauenschenkel“ név alatt külön írta le; napjainkban azonban teljesen egyetértenek a gyümölcsész írók abban, hogy a „Cuisse Madame“ (= Frauenschenkel) csak egyik hasonló neve a Takaréék körtének; szóval nem más, mint szintén csak Takaréék körte.

Erésideje. Julius közepétől aug. elejéig tart.

Minősége. A korai körték közt I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Rendszerint középnagy.

Alakja. Szabálytalan, hol hosszas körteforma, hol hasas kupalaku. Kelyhe felé néha hirtelen fogyva tompa hegyben végződik; szára felé pedig elejénte sekély behajtással fogy, aztán pedig hosszas kupalaku csucst képez. Kelyhe középnagy, nyílt; apró, de hegyes osztványokkal sekély mélyedésben ülő, melynek karimája egyik oldalon rendszerint fölebb emelkedik s e miatt a gyümölcs meg nem állhat talpán. Szára hosszú, erős, fás, horgas, sárgásbarna; a gyümölcs csucsára rendszerint oldalt helyezett s mintegy a gyümölcs folytatásának látszó.

Szine. Bőre vastag, sárgás világos-zöld; alig észrevehető, apró, szürke pontokkal sűrűn behintett; itt-ott szürkés rozsdalakzatokkal tarkázott; szára és kelyhe körül vörhenyes-szürke rozsdával sűrűbben bevont; napos oldalon halványvörössel színezett.

Izlelése. Husa bágyadtfehér zöldes erecskéekkel, félfinom, olvadó, vaj-szerű, magháza körül kissé kövesszemcsés; leve igen bő, czukros, borizú, igen kellemes zamatu; nedves, hideg földben a leírók szerint, néha fanyarizú.

Fája. Erőteltjes, bujanövésű, edzett; nagy terebélyes, ritkás koronát alkotó. Termőre későcskén fordul ugyan, de aztán évenként rendszeren és bőven terem s gyümölcsei jól állják helyöket a fán. Inkább szálafának való szabadon álló gyümölcsösökbe, mintsem formafának házi kerteinkbe. Birsen és vadonczon egyaránt bujanövésű. Csomókban hozza gyümölcseit.

Vesszei. Nem számosak, fiatal fákon hosszasak, vastagok, rendetlenül szétállók, a vezérágak hegyen fölfelé irányulók, nem egyenesek; alig kőnyökösök; sima fölületűek, sötét violaszínűek; apró sárgásszürke, kerek

pontokkal egyenlően s elég sűrűn pontozottak; kissé hosszas levélközűek: gyenge korukban ritkásan fehérmolyhosak, élénk vérvörösek.

Rügyei. Középnagyok, tojásdadok, rövidek, hegyesek, kissé elálló, sötét barnával árnyalt gesztenyeszínűek; alig kiemelkedő, simapárkányos vagy itt-ott hármás bordás ülőlapra helyezettek; néha pedig mintegy a vessző kergébe süppedők.

Virágrügyei. Elég nagyok, tojásdadok, rövidek, tompahegyűek, vöröses barnák, kissé molyhosak.

Levelei. Elég nagyok, vastagszövetűek, tojásdadok vagy kerek tojásdadok; a fától el s kissé fölfelé állók; alig íveltek és völgyesek; többnyire igen keskeny, szúrós hegyben végződők; idősebb fák vesszein kanálformán völgyesek vagy öblözöttek; simák, bágyadtan fénylők, sötétzöldek, kissé hullámos szélűek; gyenge korukban alul fölül molyhosak; nagyobb levelei elég mélyen és hegyes fogakkal, apró levelei pedig apró tompa fogakkal sűrűn és szabályosan türeszeltek. Levélnyelők a fiatal fák vastag hajtásain rövid, vastag, fölfelé álló; termőrügyet körítő levelei pedig hosszú, vastag, de gyenge nyelűek. Levélpálhái igen kifejlődöttek, hosszúak, fogazott áridomuak, a vesszők és levelek értékkel rendszerint elhullók.

Hasonnevei. Cuisse Madame; Beau Présent d'été; Cueillette; Frauen schenkel stb.

Leirői. Royer, *Annal. de pomol.* I. 115.

Mas, *Le Verger*, II. 19.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 135.

Diel, *Kernobstsorten*, II. 50. és IV. 118.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 195. és sokan mások.

Észrevétel. Kertem laza talajában ez is egyike levén legvigabban tenyésző fáimnak, széles elterjesztésre még itt, az alföldön is, jó lélekkel ajánlhatom.

20. Vaillant udvarnagy körte.

(Maréchal Vaillant.)

Származása. E terjedelmes nagysága, jeles csemege-gyümölcsöt Boisbunel, rouen-i híres gyümölcskertész 1864-ben nyerte magról s keresztelte el Vaillant udvarnagy s a franciaországi központi kertésztársulat elnöke nevére. Ojtóvesszejét 1870-ben kaptam először s róla tett ojtványom a fajfán már a következő évben termett: de, mivel már aug. végén teljesen megértnek találtam a próba gyümölcsöt, azt hittem, hogy fajom nem valódi s így azonnal meghoztattam több hiteles helyről is e fajt ojtóvesszőkben s jelenleg már fajom valódiságáról teljes meggyőződést szereztem magamnak. Első gyümölcseinek főnebb említett kora érése csak esetleges vala.

Érésideje. Itt az Alföldön oct. nov. Franciaországban nov. jan.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagy vagy igen nagy.

Alakja. Változó, hol csigaformán gömbölyű, hol szabálytalan tojásdad, rendszerint hasas, hoporjas és buczkos fölületű, mindkét végén tompa. Zöme középtájon esik, honnét szárafelé sekély behajlással fogy, kelyhefelé pedig szeliden gömbölyödik. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt, szétterülő vagy kissé fölálló, keskeny osztványokkal ellátott; tágas, de sekély üregbe helyezett, melynek falai egyenetlen ránczosak s karimáját is husos emelkedések teszik egyenetlenné. Szára középhosszu, elég vastag, bunkósvégű; elég tágas és mély, néha szabályos, néha pedig emelkedésszerű karimájú üregbe többnyire ferdén helyezett.

Szine. Bőre vastag, száraztapintatu; elejénte homályoszöld; értével sárgászöld; napszегte darabjain némi gyöngéd narancsszinnel belehelt; pontozata barnásszürke, elég sűrű, egyenetlesen elhintett, szembetűnő. Finom rozsdalakzatok csak itt-ott találkoznak fölületén; szára és kelyhe körül azonban majd mindig finom rozsdamáz vehető észre.

Izlelése. Husa fehéres vagy kissé sárgásfehér, elég finom, teljesen szétolvadó; magháza körül is alig kövesszemcsés; leve elegendő, czukros, némi gyöngéd savannyal emelt, igen kellemes, zamatos gyümölcs. Alkalmas földben termett gyümölcsei csaknem muskotályosak.

Fája. Elég erőteljes, edzett, korán és bőven termő. Szabadon álló gyümölcsösbe szálafának nem való; mert nagy gyümölcsei a szelek ellen ótalmat kívánnak. Diszlik vadonczon és birsen egyaránt. Rövidre nyesséssel szép gulafává nevelhető; nyelés nélkül azonban gyümölcsvesszőket és peczeket csak gyéren hajtana s így keveset teremne.

Vesszei. Elég számosak és elég hosszúak, sima fölületűek; gyenge korukban molyhosak; könyökösök, fölállók vagy tágas szögekben elállók; zöldes világosbarnák; apró, hosszas pontokkal ritkásan s elég szembetűnőleg pontozottak; elég rövid levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, rövid kuposak, hegyesek, fehérés szürkével árnyalt sötétbarnák; a fától kissé elállók; alig kiemelkedő, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, hosszas kuposak vagy tojásdadok, sötétbarnával árnyalt gesztenyeszínűek.

Levelei. Elég nagyok, kissé vékony és finomszövetűek, hosszas tojásdadok vagy kerülekések, hol igen rövid, hol pedig elég hosszú, keskeny és szúrós hegyben végződők, nyelők felé szembetűnőleg elkeskenyedők; ivelték, csatornások, csaknem teljesen ép, itt-ott kissé hullámos szélűek; simák, fényesek, világoszöldek. Levélnyelők elég hosszú, vastag, de gyenge úgy, hogy róla a levelek csaknem mind lefelé lógnak. Levélpálhái igen kifejlődöttek, hosszúak, fonálidomuak vagy keskeny és hegyeslándzsásak, többnyire a levélnyél derekán rendetlenül, — egyik alább, másik fölebb, — helyezettek; tartósak, késő őszig a levélnyélen láthatók. Virágrügyet körítő levelei jóval nagyobbak, mint a vesszőkön levők; mind csatornások; középhosszu, vastag, de gyengenyelűek.

Leirői. André Leroy, *Dict. de pomol.* II. 393.

Ma s, *Le Verger*, I. 155.

Észrevétel. E nagy és kitűnő körtefaj megérdemelné, hogy szelek ellen óvott városi kertekben mindenütt helyet foglaljon. — Mennyire lesz itt, az Alföld sik vidékén alkalmas? még bővebb tanulmányozást igényel részemről. Ugy tapasztaltam, ekkoráig, hogy a tartós szárazságot fája megsínyli vidékemen.

21. Vesztfáli harang körte.

(Kuhfuss; Westphalische Glockenbirn.)

Származása. E körtefaj Hannoverában „Kuhfuss“ (magyarul „Tehénláb“) név alatt van elterjedve. Vesztfáliában „Harang körtének“ nevezik. Magyar nevéről én ez utóbbit választottam. Alakjára nézve nem igen hasonlít ugyan a haranghoz: de annyira otromba alakúnak sem találom, hogy a tehén lábánál szebb nevet ne érdemelhetne. A gyümölcs a légben, az ég és föld között lengő ágakon születik; mint félig meddig légi gyermeke a természetnek megkívánhatja tőlünk, hogy kissé szebb nevet adjunk neki a sárral és piszokkal közel érintkezésben álló tehénlábánál. Ojtó vesszejét 1870-ben kaptam Oberdieck superintendens urtól. 1873-ban már bemutatta nálam a fajfán első gyümölcseit, melyek fajom valódiságát bebizonyították.

Érésideje. Sept. első harmada.

Minősége. A kevésbé kényes izlésűeknek, kivált pedig a népnek, nyersen is kedves gyümölcse: de aszálványnak s egyéb háztartási czélokra I. rendű, kitűnő. Főzve husa megvörösödik.

Nagysága. Jókora nagy.

Alakja. Sokban hasonlít a „Nyári Kálmán körte“ alakjához. Zöme rendszerint középtájr esik, honnét kelyhe felé néha meglehetősen gömbölyödve, néha tompa kuposan végződik úgy, hogy itt talpán jól megállhat; szára felé pedig elejénte alig észrevehetőleg, de a száras végtől nem messzire hirtelen behajlással fogy s rövid egyenetlen, tompa csucsban végződik. A gyümölcsön többnyire széles, husos dudorodások húzódnak végig, melyek közül egynémelyik jól kidüleszkedik; minek folytán a gyümölcs egyik oldala gyakran hizottabbnak látszik, mint a másik. Kelyhe nyílt, fölálló vagy kissé szétterülő, osztványokkal többnyire buczkos emelkedésektől körített, szűk és sekély mélyedésben ülő. Szára vastag, fás, néha töve felé husos, elég hosszú, többnyire husos buczoktól félre nyomott, vagy sekélyke mélyedésbe helyezett.

Szine. Bőre sima, csaknem fényes, bágyadt zöld, értével sárgászöld, napos oldalán egynémely gyümölcse igénytelen pirossal van befuttatva és tarkázva, mely színezet a gyümölcs értével derültebbnek látszik; többnyire azonban hiányzik róluk a pirosság. Pontozata sűrű, a piros színben fehérszürkének látszó. Rozsdaalakzatok és foltok, kivált a kehely és szár körül majd minden gyümölcsön találhatók.

Izlelése. Husa bágyadt fehér, durva szemcsésnek látszó, de nem köves, tömött, szalonnás, tulértével lisztes; leve nem bő, de igen édes fűszeresízű.

Fája. Erőteljes, edzett s mihelyt jól kinötte magát, évenként bőven termő. Szabadon álló gyümölcsösben szál as fának nevelendő. Sűrű lombos koronát alkot. Nagy fává növekszik és sokáig él. Helyben nem igen válogat,

Még nálam is daczol az itteni kedvezőtlen körülményekkel. Gyümölcsei jól meg állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég hosszak, fölállók; oldalvesszei elég tágas szögekben elállók, közép vastagok, merevek, többnyire bunkós hegyben végződők; sárgászöldek, alig könyökösök; apró, fehérszürke pontokkal elég sűrűn pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. A vesszők alján lapulók; főnebb elállók, aprók, rövid kuposak, hegyesek, sötét gesztenyeszínűek; alig kiemelkedő, sima párkányos vagy csak alig szembetűnően hármashordás ülőlapra helyezettek.

Virágrügyei. Kicsinyek, tojásdadok, sötét gesztenyeszínűek, alig hegyesek.

Levelei. Elég nagyok, vékony, de kemény szövetűek, tojásdadok vagy kerülekesekek, többnyire keskeny, szúrós hegyben végződők; laposak, csak kissé völgyesek; fölfelé álló nyelökről csaknem vízszintes állásba helyezkedők; fényesek; alig észrevehető apró, finom fogakkal szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők középvastag, a vesszők alján elég hosszú és vékony, a vesszők hegye felé rövid, zömök, a fától el- s kissé fölfelé álló. Levélpálhái hosszak, fölfelé állók, igen vékony fonal idomuak, hamar elhullók.

Leirói. Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 233. *Pomol. Notizen*, 97. lap.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obstsorfen* III. 76.

Észrevétel. Zordabb vidékekre, pl. a magyarországi éjszaki kárpátok lakott völgyeire és lejtőire, vagy Erdélyben a székely földre nagyon ajánlatos volna e jeles gazdasági gyümölcs. Hogy itt az Alföldön mennyire lesz érdemes? erre megfelelhetni több éves tapasztalat kívántatik, mint a mennyivel még most rendelkezem.

22. Udvari tanácsos körte.

(Maréchal de Cour; Hofrathsbirn.)

Származása. Leroy és Mas, francia gyümölcsészek szerint Van Mons nyerte magról 1840 körül s keresztelte el főnebbi névre egyik fia emlékeül, a ki udvari tanácsos volt. Ojtóvesszejét több hiteles helyről is meghozattam s e faj már 1866 óta van meg gyűjteményemben. Több ízben termett már nálam s így fajom valódiságáról meggyőződöm elég módomban és időm is volt.

Érésideje. Szept. vége s október eleje.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Jókora nagy; többnyire azonban középnagy.

Alakja. Szabályos körtealaku vagy hosszas, tompa csigaalaku, egyik oldalán gyakran hizottabb, mint a másikon, de többnyire köröskörül sík fölületű s nem hoporjas. Zöme a középtájon alul, kelyhes vége felé esik, honnét kelyhe felé kidomborodva kelyhénél szűk talpban fogy el; szára felé pedig szeliden s többnyire behajlással fogyva tompa csucst alkot. Szára közép hosszú, vékony, fás, fényes barnamázos; csekélyke üregbe helyezett s néha egyegy husos emelkedéstől félre nyomott. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt; rendetlenül fölfelé álló, szarunemű, barnás osztványokkal ellátott; csaknem a felszínre helyezett vagy csekélyke üregben ülő.

Színe. Bőre finom, gyöngéd, néha pedig elég vastag, érdes és száraztapintatu, elejénte fűzöld; értével zöldessárga; napos oldalán is csak kissé élénkebb sárga; vörhenyesbarna vagy fakó pontokkal ritkán behintett s ugyanily színű, néha érdes, rozsdával márványozott s gyakran kelyhe és szára körül egészen is befuttatott.

Izlelése. Husa fehér, kissé áttetsző, elég finom, tömött, olvadó; magháza körül kissé kövesszemcsés; leve igen bő, czukros, az Izambert körtére emlékeztető, üdítő savanyúval emelt, mibe azonban száraz évjáráskor némi összehúzó fanyarság is vegyül, rendesen azonban igen kellemes, fűszeresizű.

Fája. Elég vignővésű és elég edzett; korán és bőven termő; rézsunt fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcspeczkekkel szabályosan beruházkodvák, ritkás, szellős koronát alkotó. Diszlik birsen is, vadonczon is. Gula és szálas fának is alkalmas, de védett helyet kíván; mert gyümölcseit az erősebb szelek könnyen lehányhatnák. Kertemnek különben is könnyen kiszáradó laza talajában a tartós szárazságot mindig megsínyli.

Vesszei. Elég számosak, hosszak s elég vastagok, fölfelé állók vagy nyílt szögekben elállóak s hegyökkel fölfelé irányulók; könnyökösek; gyenge korukban molyhosak; ért korukban simák, csupaszak, szürkés-zöldek, néha kissé sárgás zöldek; aljuknál jókora nagy, kerek, hegyök felé többnyire hosszas, fakószínű pontokkal majd sűrűbben, majd ritkábban pontozottak; elég rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, kuposak, hegyesek, a fától jól elállóak, a vesz-

szők derekán néha sarkantyusan kiszögellők, hamvas szürkével árnyalt barnák; elég kiálló, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, hosszas kuposak vagy tojásdadok, hegyesek, fehéres szürkével szegett barnás gesztenyeszinűek.

Leveli. Elég nagyok, kerülékesek vagy tojásdad-gömbölyűek; inkább vagy kevésbé hosszas, keskeny és éles hegyben végződők, fiatal ojtványokon a Takarékkörte leveleihez hasonlóak; a vesszők alján többnyire laposak, a vesszők hegye felé völgyesek, kissé íveltek; gyenge korukban molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, homályos zöldek; széleiken tompán fűrészelték. Levélnyelők a vesszők alján hosszas, fölfelé rövidebb, vastag, de gyenge; fölfelé álló, de derekánál kezdve lefelé görbülő. Levélpálhái hosszszak, fonálidomuak. Virágrügyet körítő vagy a gyümölespeczkeken levő levelei nagyobbak, mint a vezérhajtásokon levők, laposak, hosszas hajlékony nyelökről kissé lefelé lógók.

Hasonnevei. Duc d' Orléans; Conseiller de la Cour; Baud de la Cour; stb.

Leirói. Bivort, *Annal. de pomol.* I. 9.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 390.

Mas, *Le Verger*, III. 118. sz. a.

Jahn, *Illust. Handb. der Obstk.* II. 477. és sokan mások.

Észrevétel. Minthogy a tartós szárazság ellen úgy fája, mint gyümölsesei vidékemen érzékenyeknek mutatkoznak; nagybani elterjesztésre az Alföldön, — főkép a vidékeméihez hasonló viszonyok közt, — épen nem ajánlhatom: ellenben hazánk éjszakibb vidékein hiszem, hogy minden tekintetben előnyös volna nagyban is tenyészteni.

23. Ulmi vajonc.

(Ulmer Butterbirn).

Származása. E mosolygó szép, őszi körtefaj Ulm környékén (Württemberg) jó idő óta el van már terjedve: de dr. Lucas volt az első, a ki a gyümölcsészek figyelmét leginkább fölköltötte iránta. A tengerszin fölött, közel 2000 lábnyira, az Alpeck-i hágón találták a magról kelt anyafát s onnét Württembergben „Alpecker-Steigbirn“ név alatt ismerték kezdetben; míg Lucas főnebbi névre nem keresztelte el. Ojtóvesszejét 1869-ben kaptam Lucastól, Reutlingenből. Nálam több ízben termett azóta a fajfán s gyümölcsei megszólalásig hiven egyeztek azon színes ábrával, melyet az „Illustrirte Monatshefte“ 1868. évi folyama 322. lapján láthatni; de egyeztek azon rövid jellemzéssel is, mely ugyanott, a színes ábra mellett a gyümölcsfajról közöltetett; minélfogva fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Sept. közepétől oct. közepéig.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Jóval kisebb a közepszerűnél s inkább kisdednek nevezhető.

Alakja. Tojásdad-gömbölyű, néha csaknem gömbalakú; szabályosan boltozott, simafölületű. Szára hosszú, vékony; csaknem a fölszinre helyezett; néha húsos gyűrűzetből kiálló vagy husos dudortól félre nyomott. Kelyhe nyílt; majd a fölszinen, majd csekélyke mélyedésben ülő.

Szine. Bőre vékony, sima, fénylő; árnyas oldalán élénk arany-sárga; napos oldalán majd világosabb, majd sötétebb pirossal mosott és csíkozott; kelyhe és szára körül néha finom, fahéjszinű hálózattal bevont.

Izlelése. Husa fehér, finom, olvadó, vajszerű; magháza körül is alig kövesszemcsés; leve igen bő, czukros, igen kellemes bergamot ízü.

Fája. Elég vígnövésű, edzett; elég korán és bőven termő; rézsunt fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcs vesszőkkel és peczkekkel kellőleg beruházvák, ritkás, szellős koronát alkotó. Diszlik vadonczon inkább, mintsem birsalanyon. Alkalmas szálafának sőt gulafának is. Elég jól diszlik kertem laza talajában is. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Nem számosak, hosszúak, inkább vékonyak, mint középvastagok, hegyök felé elvékonyodók; s kissé bunkósan végződők, könyökösek; bordázatlanok; gyenge korukban molyhosak; ért korukban csaknem végig csupaszak, aljuk felé zöldesbarnák, hegyök felé mind-mind sötétebb pirosak; szembetünő fehér pontokkal elég sűrűn pontozottak; hosszas levélközökel bírók.

Rügyei. Középnagyok, kupalakuak, hegyesek, a fától elállók; fakóval árnyalt sötétbarnák; jókora nagy, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadok, hegyesek, fakóval és vörhenyessel árnyalt sötétbarnák.

Levellei. Középnagyok vagy kicsinyek, vékony, keményszövetűek, tojásdadok vagy lándzsásak, hosszas, keskeny és éles hegyben végződők; laposak vagy kissé völgyesek; kissé íveltek s néha hegyökkel félre csavarodók; gyenge korukban molyhosak; éret korukban csupaszak, simák, fényesek, sötétzöldek; széleiken finoman és szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők középhosszú, vékony, de elég erős, zöldessárga. Levélpálhái igen kicsinyek, fonálidomuak, nem tartósak.

Hasonnevei. Alpecker-Steigbirn.

Leirői. Tudtommal körülményesen még senkisért irta le. Lucas csak röviden jellemezte.

Észrevétel. Hazánk északi megyéiben és Erdély hegyes vidékein, pl. a Székelyföldön, hol némely helyt, a vaczkor fáját kivéve majd semmi gyümölcsfát sem láthatni, — mikép erről ott jártomkor (1872.) szomoruan győződtem meg, — igen nagy haszonnal lehetne e szép és finom körtefajt tenyészteni, mely faj még itt, az alföldön is fényesen bebizonyította már, hogy mennyire tud daczolni az idő viszontagságaival s az itteni kedvezőtlen körülményekkel is.

24. Erdei vajonc.

(Fondante des bois; Holzfärbige Butterbirn.)

Származása. Mikép Du Mortier, a belga gyümölcsésznek nestora és Van Mons kortársa 1869-ben kiadott „*Pomone Tournaisienne*” című munkájában állítja, e jeles körtefajt a múlt század végén vagy a jelen század elején Alost környékén, az enghien park volt igazgatója, Chatillon fedezte föl egy erdőben s „*Bosc per*” (= Erdei körte) név alatt Van Monsnak és más gyümölcsészeknek is megküldötte. Van Mons aztán összeköttetésben levén a művelt világ minden jelesebb gyümölcsészével elejénte „*Fondante des bois*” (= Erdei vajonc), később „*Davy*” név alatt csakhamar mindenfelé elterjesztette úgy, hogy napjainkban már alig akad olyan gyümölcsös, honnét e körtefaj hiányoznék. Ojtóvesszejét 1868-ban kaptam a Van Mons társulattól Belgiából. Később különböző hasonnevei alatt több hiteles helyről is meghozattam. Több ízben termett volna már nálam bőven; de gyümölcseit az aug. és szeptember hó folytán támadni szokott viharok egytől egyig le szokták verni a fáról úgy annyira, hogy alig voltam képes termése után valódiságáról is meggyőződést szerezhetni. 1875 és 1876-ban a már idősebb, birsre ojtott gulafámon mégis maradt aztán néhány ép gyümölcse, melyek tanulmány példányul szolgálhattak s fajom valódiságát bebizonyították.

Érésideje. Nálunk szept. okt.

Minősége. I. rendű; néha kitünőleg I. rendű csemegegyümölcs.

Nagysága. Jókorá nagy; néha igen nagy.

Alakja. Változó; majd tojásdad gömbölyű, majd hengeres kupalaku, néha csaknem hordóalakú; többnyire szabályosan boltozott. Zöme a középtájon alul, kissé a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé szeliden fogyva, kelyhénél elég talpasan végződik; szára felé inkább vagy kevésbé, többnyire azonban behajlás nélkül fogyva tompa kupot alkot. Szára rövid, vékony, fás, barnamázos; néha sekély, néha elég mély, szabályosan kikanyarított vagy hullámos karimájú üregbe helyezett. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt; többnyire fölálló szarunemű osztványokkal ellátott; elég tágas, de többnyire sekély üregben ülő, melynek falain lapos barázdák és lapos emelkedések váltakoznak néha, míg karimája köröskörül sík és ritkán hullámos.

Szine. Bőre finom, vékony, kissé érdes, száraz tapintatu, elejénte sárgás zöld, értevel élénk sárga; napos oldalán gyakran szennyes vörössel mosott és márványzott; ritkás, barna pontokkal behintett, melyek a piros színben sárgás pettyek alakjában szoktak előtűnni. Rozsda alakzatok szára és kelyhe körül gyakrabban és sűrű máz alakjában, egybeült pedig szakadozottan és hálózatosan láthatók fölületén; néha egyes feketés ragyafoltok is mutatkoznak rajta.

Izlelése. Husa fehér, igen finom, velős, olvadó; magháza körül is alig észrevehetőleg kövesszemcsés; leve igen bő, cukros, igen gyöngéd savanyúval emelt, kissé illatos, igen kellemes, fűszeres ízű. Magháza csak kissé nyílt tengelyű; fiókjaiban kevés, hosszas, hegyes világosbarna magot rejtők.

Fája. Elég erőteljes, edzett; korán és igen bőven termő; elejénte fölfelé törekvő, később szétálló ágaival, melyek gyümölcspeczekkel sűrűn beruházkodnak, kissé terje-

delmes, szellős koronát alkotó. Vadonezon inkább diszlik, mint birsalanyon. Szálas fának inkább alkalmas, mint nyesés alatt tartott formafának. A nyesésnek nem barátja. Mindenütt jól diszlik; de védett helyet kíván, mert különben nagyocská, sőt néha tekintélyes nagyságra fölhízott gyümölcseit a szelek könnyen lehányhatnák a fáról. Jellemző e fajnál, hogy mihielyt megkötődtek gyümölcsei, azonnal piros színt öltenek magukra.

Vesszel. Számosak, elég hosszúak, középvastagok, elég egyenesek, kissé könyökösek, fölálló, vagy rézsunt fölfelé irányulók; bordázatlanok, simák; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, csaknem fényesek; világos vérvörösek, árnyas felőkön sárgás zöldek vagy barnás zöldek; igen apró, kissé hosszúak, fehéres pontokkal finoman és alig szembetűnőleg pontozottak; elég rövid levélközüiek.

Rügyei. Inkább kicsinyek, mint középnagyok, kuposak, hegyesek; a vesszőkkel párhuzamosan fölfelé vagy csak kissé elálló; szürkével sűrűn tarkázott sötét gesztenyeszínű, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák; majd alig, majd pedig eléggé kiduzzadt, többnyire simapárkányos, s csak közepén finoman bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadkuposak, hegyesek, szürkével árnyalt világos gesztenyeszínűek.

Levelei. Kicsinyek, kissé vékony, de kemény szövetűek, tojásdadok vagy kerülekeseek; hirtelen elkeskenyült, hosszúak, éles hegyben végződők; többnyire laposak, de a vesszők hegye felé kissé csatornásak; alig íveltek; simák, csupaszak, bágyadtan fénylők, világos zöldek; széleiken apró fogakkal kissé tompán, de elég szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők középhosszu, vékony, majd vizirányosan, majd rézsunt fölfelé álló. Levélpálhái középhosszak, fonálarak. Virágrügyet körítő levelei, valamint a vesszők alján és a gyümölcspedzseken levők is kissé nagyobbak, mint a vezérhajtásokon levők, tojásdadok; vékony, hosszúak, hajlékony nyelökről kissé lelógók.

Hasonnevei. Davy; Bosc per; Bosch peer; Flemish Beauty; Beurré de Delft; Beurré Delftinghem stb. Simon-Louis gyümölcsgyűjteményéről szóló könyvében O. Thomas közel 60 hasonnevét számlálja el a gyümölcsfajnak. (Lásd: *Gaude pratique* 1876. 272. l.)

Leiről. Diel, *Kernobstsorten*, almákat és körtéket tartalmazó V. 172.

Dittrich, *Obstkunde*, I. 628.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 89.

Bivort, *Annal. de pomol.* VI. 41.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 166.

Mas, *Le Verger*, III. 124. sz. a. és többen mások.

Észrevétel. Nem való az alföldre; mert gyümölcseit könnyen leveri a szél a fáról; aztán az itt uralkodni szokott nagy melegben erőtetve is érik gyümölcse s így teljes finomságának kifejtésére nincs elég ideje. Hazánk éjszakai vidékein a kártékony szelek ellen nagy hegyeiktől óvott helyeken azonban igen előnyös volna nagyban is tenyészteni.

25. Armin körte.

(Saint-Germain; Die Saint-Germain).

Származása. Régi francia eredetű gyümölcs. Merlet régibb francia gyümölcsész szerint, — a ki már 1670. körül ismerte e körtefajt, — magról kelt anyafáját a Fare nevű folyócska partján, közel Lude nevű városkához, Saint-Germain-d'Arce egyház-községében véletlenül földözték föl. Diel, a ki 1801-ben leírta, még úgy látszik, kevésbé ismerte a körte eredetét; különben nem keresztezte volna el Herrmanns-birnének (Armin körtének). Mint-hogy azonban ő utána gyümölcsész elődeim már „Armin körte“ nevet adtak neki; jónak láttam, már csak könnyebb kiejtése végett is, a különben hibás elnevezést továbbá is megtartani a magyar irodalomban. Helyesebben „Saint-germaini körté“-nek kellene nyelvünkön neveznünk. Ojtvösszejét Oberdiecktól kaptam 1871-ben. Azóta több ízben termett már nálam a faján. Gyümölcse, növényzete egyezvén a leírásokkal, fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Vidékemen oct. nov. Hűvösebb tájakon bizonyára tovább is eltart.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Jókora nagy.

Alakja. Hosszas, kissé hasas kupalaku vagy körte-alaku; egyik oldalán többnyire hizottabb mint a másikon s e mellett néha buczkos, bordás, csaknem szögletes fölületű. Zöme a szár és kehely közt a közép tájánál jóval alább, a kelyhes végfelé esik, honnét kelyhe felé elvékonyodva szűk talpban fogy el, melyen ritkán bir megállni; szára felé pedig majd behajlással, majd behajlás nélkül fogyva hosszas, karcsu, többnyire hegyes vagy csak kissé tompa csucsban enyészik el. Szára középhosszu, néha hosszas, vékony, fás, görbe barnamázos, a gyümölcs csucsára többnyire oldalt helyezett vagy csaknem a gyümölcs folytatásaként husosan kiemelkedő. K e l y h e közép-nagy, nyílt vagy félig nyílt; fölálló szarunemű osztványokkal ellátott; csaknem a fölszínen ülő vagy csekélyke üregbe helyezett, melynek hullámos karimájáról inkább vagy kevésbé kiemelkedő bordák nyulnak a gyümölcs derekára is s annak kerekdedségét megzavarják.

Szine. Bőre majd finom, majd vastag és érdes, a szerint, mint a gyümölcs tulságosan nedves és kötött földben, száraz vagy nedves évjárásban termett; elejénte sápadt zöld, érténél sárgás zöld, még napos oldalán is minden pir nélkül. Pontozata apró, barna, elég sűrű és elég szembetűnő. Rozsdafooltok vagy alakzatok leginkább csak kehelymélyedésében fordulnak elő, néha száraz végénél s itt-ott derekán is mutatkoznak.

Izlelése. Husa bágyadt fehér, csaknem áttetsző, félfinom, tömött, olvadó; magháza körül gyakran kövesszemcsés; leve igen bő, elég czukros,

űditő, néha élénk savannyal emelt, igen kellemes fűszeresízű. Magháza nyílt tengelyű; fiókaiban több, ép, hosszas, hegyes, barna magvakat rejtő.

Fája. Főkép fiatal korában igen erőteljes növéssű, edzett; korán és igen bőven termő; fölfelé törekvő s magára hagyatva rendszerint igen elsűrűdő ágaival, melyek gyümölcs vesszőkkel és peczkekkel jól beruházkodnak, keskeny gula-alaku koronát alkotó. Vadonczon inkább diszlik mint birsalanyon. Legalkalmasabb gula fának vagy szárnyas fának. Könnyű, termékeny, elegendőleg nedves talajban inkább diszlik, mint kötött, hideg talajban. Védett helyet kíván; mert az erősebb szelek gyümölcsei nagy részét idő előtt le szokták verni.

Vesszei. Számosak, hosszak, középvastagok, fölállók vagy nyíltszögekben elálló, de hegyökkel fölfelé görbülő; könnyökösök; gyenge korokban finoman molyhosak; ért korokban csupaszak, simák, zöldek vagy sárgás barnák; fehér pontokkal elég sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; rendetlen, többnyire hosszas levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, zömök kuposak, a vesszőtől jól elálló, de hegyökkel a vesszőfelé visszagörbülő, néha sarkantyusan kiszögellők, szürkével tarkázott vörösesbarna pikkelyekkel borítvák; elég kiemelkedő ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, hosszaskuposak, kissé tompa hegyűek, fehérrel szegett vöröses gesztenyeszínűek.

Levelei. Elég nagyok, nem vastag, de elég keményszövetűek, hosszas tojásdadok vagy kerülekösök, szabályosan elkeskenyedő hosszas hegyben végződők, néha visszás tojásdadok, többnyire völgyesek vagy csatornásak; ívelték, hullámos szélűek, hegyökkel többnyire hátra és félre görbülő; csupaszak, fényesek, sötétzöldek; széleiken kerek, tompa fogakkal elég szabályosan, de nem mélyen fűrészeltek. Levélnyelők hosszas, vékony, fölfelé irányuló, de derekától kezdve hátra görbülő. Levélpálhái rövidek, fonál vagy áridomuak. Virágrügyet körítő levelei, igen hosszú, vékony, merev nyelűkről ívalakban lefelé csüggők.

Hasonnevei. Inconnue la Fare; Saint-Germain vert; Saint-Germain d' hiver; Herrmann's Birne; stb.

Leirői. Royer *Annal. de pomol.* I. 43.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 619.

Mas, *Le Verger*, I. 123.

Diel, *Kernobstsorten*, I. 160.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 355. és sokan mások.

Észrevétel. A mi laza, könnyen kiszáradó talajunkban rendkívül jól diszlik az Armin körte fája, de nyarainknak gyakran tulságos melegében gyümölcsei jóval hamarabb megérnek, hogysem teljes finomságukat kifejthetnék. Hazánk magasabban fekvő vidékein, hiszem, hogy, főkép a szelek ellen nagyobb hegyektől védett lejtőkön, későbbben is fognak érní s így minden tekintetben jobbak lesznek gyümölcsei, mint itt az alföldön, hol a világ minden tájéka felől ki vannak téve a szelek játékának s csak kedvező időjárás mellett fejthetik ki jó tulajdonaikat. Mint oly gyümölcsfajnak azonban, mely még a kései fagyok után is ritkán marad meddön; egy-egy fának bizvást helyet adhatunk számára még alföldi kerteinkben is.

26. Csíkos Armin körte.

(Saint-Germain panaché; Die gestreifte Saint-Germain.)

Származása. Hogy e szép és jeles gyümölcs semmi egyéb, mint az előbbi gyümölcsnek, az Armin körtének egy oly változánya, mely nem magról keletkezett, hanem a melyet ojtás által örökitett meg valamely szemes gyümölcsész, a ki azt az anyafán, t. i. az Armin körte fáján először vette észre; már onnét is gyanítható, hogy gyümölcseinek nagysága, alakja és íze; fájának, vesszeinek, rügyei és leveleinek alakja mindenben egyezik az Armin körtével s köztük a különbség csak az, hogy a Csíkos Arminnak gyümölcsein száruktól kelyhökig ujjnyi széles, zöld és sárga csíkok változtatva vonulnak végig, és fáján, vesszein ugyanilyen színű csíkok nyomozhatók egész hosszukban; míg az Armin körte faj gyümölcsein, vesszején és ágain nyoma sincsen a csíkoknak. Kinek köszönhetjük az Armin körte e szép változásának megörökítését? bizonytalan. André Leroy, kinek gyümölcsei leírásánál a francia, angol és német gyümölcsészeti irodalom régiebb és újabb termékei csaknem mind rendelkezésére állottak, csak annyit birt fölfedezni eredetéről, hogy Franciaországban 1819. előtt kezdett elterjedni.

A csíkos körték legnagyobb részét ojtás által örökitették meg. Így, maga Leroy, több ily csíkos változást örökitett meg ojtás által, u. m.: a Csíkos Angoulême-i hercegnőt, (= Duchesse d'Angoulême panachée) és a Csíkos Császár körtét (= Doyenné panaché) is.

Az ily csíkos körték teljes leírását adni ezen művemben annál inkább fölöslegesnek tartottam; mert nem egyéb lenne az ily leírás, mint az anyagyümölcs teljes leírásának csaknem szórul szóra való ismétlése.

Csíkos Armin körtefajom ojtóvesszejét 1867-ben kaptam Balogh Ágost kocskóczi lelkész urtól, a kiről hálásan jegyzem meg e helyt, hogy hazai gyümölcsészeink közt egyedül ő volt az, a ki engem gyümölcsészeti pályám kezdetén határozottan valódi gyümölcsfajokkal ajándékozott meg ojtóvesszőkben.

Megemlítem még itt, hogy Flotow, német gyümölcsész, a ki az „*Illustrirte Monatsschrift*“-ben a csíkos gyümölcsökről hosszasan értekezett (1857. 315. l.); a Csíkos Armin körte bőrét finomabbnak találta, mintsem az eredeti téli Armin körtéét s innét azt akarja következtetni, hogy előbb is érik az, mint emez. Részemről én, bár több ízben termett mindkét fajom, a bőr finomságát illetőleg, valamint az érésidőt illetőleg is, semmi lényeges különbséget nem találtam az eredeti faj és ennek változványa között.

27. Hoyerswerdai zöld körte.

(Sucrée verte d' Hoyerswerda; Grüne Hoyerswerder.)

Származása. Hihetőleg magról kelt Hoyerswerdában (mezőváros Porosz-Sziléziában.) A folyó század elején kezdett nagyban elterjedni. Németországban nagyra becsülik úgy is, mint csemege- úgyis, mint aszalványnak különösen alkalmas gyümölcsöt. Ojtóvesszejét ezelőtt 10 évvel már több helyről megkaptam. Fajom valódiságáról gyümölcsei és növényzete után meggyőződni elég alkalmam volt.

Érésideje. Aug. eleje.

Minősége. II. rendű csemege s jeles háztartási és piaczos gyümölcs.

Nagysága. Kisebb a közepszerűnél.

Alakja. Tojásdad vagy tojásdadgömb-alaku, köröskörül sík fölületű vagyis szabályosan boltozott. Zöme a szár és kehely közt a közép tájon alul, kissé a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé szabályosan domborodva kelyhénél szűk karimát alkot, melyen a gyümölcs jól megállhat; szára felé pedig szelíden, néha némi behajlással fogyva többnyire rövid s csak kevésé tompa csucsban végződik. Szára rövid, középvastag, fás, zöldesbarna, többnyire a gyümölcs felszínére némi husos ránczok közé függélyesen helyezett. Kelyhe kicsiny vagy középnagy, nyílt; rövid, szürke, szétterülő osztványokkal ellátott; szűk és sekély üregcsében ülő, melynek sima karimája gyakran kissé ferdén szokott állni.

Színe. Bőre elég vékony, sima, száraz tapintatu, fénytelen; elejénte fűzőld, értével kissé sárgás zöld; napos oldalán is csak a napnak fölöttébb kitett darabokon láthatni néha némi gyöngéd pirosságot. Pontozata apró, világos barna, sűrűn és szabályosan elhintett és jól szembetűnő; mert mindenik pontja jellemzőleg sötétzöld szegélylyel van körülvéve. Szára és kelyhe körül többnyire kissé rozsdafoltos.

Izlelése. Husa bágyadt fehér, elég finom, vajszerű; magháza körül néha köves szemcsés; leve elég bő, czukros, gyöngédsavanyval emelt, gyöngéden illatos, igen kellemes bergamot ízű. Magháza csak kissé nyílt tengelyű; fiókjaiban többnyire ép magvakat rejtő.

Fája. Elég vig növésű, edzett; elég korán és igen bőven termő; föl-felé törekvő ágaival, melyek kuszáltan álló termővesszőkkel és merev, tövisszerű gyümölcspecszekkel sűrűn beruházkodnak, szép gulaalaku, kissé szellős koronát alkotó. Diszlik birsen is, vadonczon is; alkalmas gula- vagy szálas fának. Helyben és talajban nem válogatós. Gyümölcsei igen jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak; hosszúak, középvastagok, a vezérvesszők elég egyenest föl állók, az oldalvesszők kissé szétállók és többnyire görbék; könnyökösök; bordázatlanok; gyenge korukban hegyök felé kissé molyhosak, pirossal mosottak; ért korukban csupaszak, sárgásan vagy zöldesen világos-

barnák; apróbb, nagyobb, hosszás vagy kerek sárgásfehér pontokkal elég sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; rendetlen, többnyire hosszás levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek vagy középnagyok, kuposak, hegyesek a vesszőktől jól elállók s gyakran sarkantyusan kiszögellők s még alakulásuk évében merev gyümölcspeszcekké képződők; fehér szürkével sűrűn tarkázott sötét gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák; jól kiduzzadt, simapárkányos üllőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek vagy középnagyok, hosszás kupalakuak vagy karsu tojás alakúak, hegyesek; szürkével kissé tarkázott sötét gesztenyeszínűek.

Levelei. Kicsinyek, elég keményszövetűek, hosszak, keskenyek, lándzsásak, keskeny és éles hegyben végződők; csatornásak és íveltek; csupaszak, fényesek, homályoszöldek; széleiken itt ott hullámosak finoman és élesen fűrészeltek. Levélnyelők hosszás, vékony, hajlékony csaknem vízirányosan álló. Levélpálhái középhosszak, fonálidomuak. Virágrügyet körítő levelei nem igen különböznek a vezérvesszőn levő levelektől, de ezeknél hosszabb nyelűek s kissé lefelé lógók.

Hasonnevei. *Souveraine d'été.*

Leirói. *Diel, Kernobstsorten, IV. 24.*

Jahn, Illustr. Handb. der Obstk. II. 35.

Leroy, Dict. de pomol. II. 679.

Mas, Le Verger, II. 89. és többen mások.

Észrevétel. Bár vidékemen nem is oly finomak gyümölcsei, mint Németországban és hazánk hegyes vidékein; mégis megérdemli, hogy sík al földi kerteinkben is helyet adjunk számára egyegy fának: mert akkor is terem, ha elvirágzása után kissé későn éri kötődött gyümölcseit a kései fagy, mint 1876-ban is, midőn a pusztító kései fagy elvirágzása után egy hóval később köszöntött be. Fája igen alkalmas próbafáknak.

28. Bordeaux-i hercegnő körte.

(Duchese de Bordeaux; Herzogin von Bordeaux.)

Származása. Franciaországban bizonyos Sécher nevű montjeani birtokos kertében termett először 1859-ben s ő kezdé elterjeszteni főnebbi név alatt. Sécher ugyanis magonczoikat vett Perrault nevű montrevolti kertészről azon czélból, hogy azokat beojtssa. Bizonyos oknál fogva azonban a beojtás elmaradt s a magonczoik ojtatlanul nevedekvén föl termőre fordultak s egyik a többiek közt kitűnő gyümölcsöket termett, miről említett Perrault nevű kertész értesülvén, szintén nyert ojtóvesszőket Sécher urtól, de nem törődve Sécher elnevezésével, faiskolájából saját neve után „Perrault vajonca“ név alatt terjesztette el. Így történt aztán, hogy e jeles körtefaj minden ujdonsága mellett is két, különböző név alatt szerepel még ma is a világon. Melyik név jogos aztán e kettő közül? a francia gyümölcsészek még nem határozták el. Igaz, hogy Perrault nyerte magról: de eladván a magonczoit, csakis a véletlennek köszönhetjük, hogy e jeles körte örökre el nem veszett a világra nézve. A felfedezés és első elterjesztés tényénél fogva én Sécher ur főnebbi elnevezését tartom jogosultnak. Ojtóvesszejét 1868-ban kaptam a Van Mons társulattól. Gyakran termett már nálam. Növényzete, gyümölccsei egyezvén a leírásokkal, fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. November—december.

Minősége. Kitűnőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Gömbölyded, néha kupos-, néha hengeres-gömbalaku, kissé hovádasos fölületű, néha egyik oldalán hizottabb, mint a másikon. Zöme többnyire középtájra esik, honnét mindkét végefélé csaknem egyenlően boltozódik. Szára középhosszu, vastag, többnyire görbe, tövénél husos, hegyénél bunkós; majd a felszínre, majd sekély és tág mélyedésbe helyezett. Kelyhe középnagy, többnyire félig nyílt; rendetlenül fölálló, rövid osztványokkal ellátott; tágas, de sekély üregben ülő, melynek lapos karimáján a gyümölcs jól megállhat.

Szine. Bőre elég vastag és kemény, száraztapintatu, elejénte világos zöld; értével világos sárga, vörhenyes pontokkal sűrűn behintett; napos oldalán néha szennyes vörössel színezett s csaknem egész fölületén fahéjszín rozsdával hálózott és márványzott.

Izlelése. Husa fehéres, finom, tömött, teljesen szétolvadó; magháza körül is csak ritkán kövesszemesés; leve rendkívül bő, czukros, gyöngéd savanygyal emelt, igen kellemes, illatos, fűszeres ízű.

Fája. Elég vignővészű, edzett; korán és igen bőven termő; kissé nyílt szögekben fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölccspezkekkel kellőleg beruházkodnak, szép gulaalaku koronát alkotó. Vadonczon inkább diszlik,

mint birsalanyon. Legalkalmasabb gulafának. Helyben és talajban nem válogatós. Gyümölcsei eléggé jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, középhosszak és középvastagok, hegyök felé kissé elvékonyodók; egyenesek; fölállók vagy nyílt szögekben elállók; könnyökösök; gyenge korukban finoman molyhosak, pirossal mosott világos zöldek; ért korukban csupaszak, szürkés zöldek; igen apró fehéres pontokkal sűrűn, de alig szembetűnőleg pontozottak; elég rövid levélközűek.

Rügyei. Nagyok, duzzadt kuposak vagy tojásdadok, kissé hegyesek; a vesszők derekán jól elállók; a vesszők alján és hegye felé csaknem a vesszővel párhuzamosan fölfelé állók, ezüstszürkével szegett, sötétbarna pikkelyekkel borítvák; jól kiemelkedő, alig bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, elég hosszús kuposak, alig hegyesek, szürkével tarkázott sötétbarnák.

Levelei. Középnagyok vagy jókora nagyok, elég vastag és kemény szövötűek; hosszús tojásdadok vagy kerülékesek; szabályosan elkeskenyedő rövidke hegyben végződők; kissé völgyesek és íveltek; csupaszak, kissé fényesek, világos zöldek, széleiken előre hajló, tompa fogakkal sekélyen fűrészelték. Levélnyelők középhosszu, vastag, merev, rézsunt fölfelé álló s róla a levél lapja csaknem vízirányosan elálló. Levélpálhái fonál vagy áridomuak. Virágrügyet körítő levelei nagyok, tojásdad kerülékesek, hosszúsak, kissé csatornásak és kissé íveltek, inkább vagy kevésbé hosszú nyelokról elég mereven szétállók.

Hasonnevei. Perrault vajoneza; Beurré Perrault.

Leírói. Leroy, *Dict. de pomol.* II. 105.

Mas, *Le Verger*, I. 133. Tudtommal mások még nem irták le eddig körülményesen.

Észrevétel. E körtefaj sokban hasonlít a Nemes kraszan (Passe-Crassane) körtéhez. October közepe felé kell leszedni fájáról: különben télen át fonnadást kapna s finom ízében veszítene. Minthogy nálam még a kései fagyok után is csaknem teljesen épen tartotta meg kötődött gyümölcsei nagy részét; jó lélekkel ajánlhatom minden kerített házi kertbe még a sík al földön is.

29. Tongre-i körte.

(De Tongré; Birn von Tongre.)

Származása. Du Mortier, kitűnő, belga gyümölcsész szerint 1811. táján magról nyerte Durondeau, serfőző és szenvedélyes gyümölcsbarát Tongre-Notre-Dame nevű községben, Tournay-hoz közel. Jeles tulajdonainál fogva világ szerte elterjedt már részint a főnebbi név alatt, részint szerzője neve után „Durondeau vajoncza“ nevezet alatt. Ojtó vesszejét több hiteles helyről is megkaptam. Nálam több ízben termett már s fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Vidékemen sept. vége s oct. eleje; emeltebb fekvésű hűvösebb tájakon november közepéig is eltart.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Jóval nagyobb a közepszerűnél.

Alakja. Majd hosszas kúpalaku, majd körte vagy kobakalaku, csak ritkán sík és szabályosan boltozott, többnyire emelkedésszerű és hovádasos fölületű s egyik oldalán többnyire hizottabb, mint a másikon. Zöme a szár és kehely közt a középtájon alul, a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé hirtelen kidomborodva szűk talpban végződik; szára felé pedig elejénte domborodva aztán behajlással vagy behajlás nélkül fogyva többnyire összeszűkülött hosszas kuposan enyészik el. Szára rövid vagy középhosszu, kissé vastag, fás, zöldes barna, két végén bunkós; többnyire a gyümölcs csucsán gyűrűs ránczok közül kiálló vagy a gyümölcs folytatásaként husosan és oldalvást kiemelkedő. Kelyhe kicsiny többnyire félig nyílt; apró, szarunemű, barnapiros, rendetlenül álló osztványokkal ellátott; inkább vagy kevésbé mély és szűk üregesében ülő, melynek karimáján néha egyenlőtlen nagyságu, lapos emelkedések láthatók, melyeket, mint inkább vagy kevésbé kiemelkedő lapos bordákat a gyümölcs derekán is nyomozhatni.

Színe. Bőre finom, vékony, száraztapintatu, a gyümölcs kötődése után csakhamar fényes barnapiros, közép fejlődése után ezen színezetét lassanként elvesztve finom rozsdamázzal annyira bevonódik, hogy elejénte világoszöld, később élénk sárga alapszíne alig itt ott csillámlik keresztül. A gyümölcs értékével e rozsdamáz világos fahéj színre, napos oldalon pedig narancs pirosra változik. Dacára e rozsdamáznak a gyümölcs bőre folyvást fényes marad.

Ízlelése. Husa fehéres, néha zöldes vagy sárgás fehér, finom, teljesen szétolvadó; magháza körül kissé kövesszemcsés; leve rendkívül bő, cukros, üdítő, néha finoman csipős savanyval emelt, igen kellemes fűszeres ízű. Magháza csak kissé nyílt tengelyű, fiókjaiban apró, feketés, ép magvakat rejtő.

Fája. Mérsékelt növési, kedvező helyen igen egészséges és edzett; korán és igen bőven termő. Nyílt szögekben fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcs-vesszőkkel és peczkekkel szabályosan beruházyák, szép gulaalaku

szellős koronát alkotó. Diszlik birsen is vadonczon is. Alkalmas formafáknak és gulafának. Mély termőrétegű, mérsékelten nedves lejtőkön diszlik legjobban s terem legizletesebb gyümölcsöket. Nem barátja a nedves évjárásnak s a talaj tulságos nedvességének. Gyümölcsseit az erősebb szelek leszokták tizedelni a fáról.

Vesszei. Számosak, igen hosszúak, vékonyak vagy közép vastagok, hegyök felé igen elvékonyodók, buja növény folytán néha elgörbülők, különben egyenesek; kissé könyökösek; gyenge korokban hegyök felé finoman molyhosak; érett korokban csupaszok, simák, zöldes barnák vagy szürkés vörösek; jókora nagy, kissé hosszú sárgás vagy fehéres pontokkal elég sűrűn és szembetünőleg pontozottak; rendetlen, de többnyire hosszú levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek vagy középnyagok, karcsu kuposak, hegyesek, a fától elálló s néha sarkantyusan kiszögellők, fehéres szürkével gyakran igen sűrűn mosott gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák; alig kiálló, bordázatlan ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnyagok, hosszú kuposak s hosszú éles hegyben végződők; szürkével tarkázott sötétvöröses gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnyagok vagy jókora nagyok, vékony, de elég kemény szövűek; inkább vagy kevésbé széles tojásdadok, majd rövid, majd elég hosszú keskeny és éles hegyben végződők; csak kevésbé völgyesek és ívelték; csupaszak, simák, fényesek, élénk zöldek; széleiken elég nagy fogakkal tompan, de elég szabályosan fűrészeltek. Levéllyelők hosszú vagy középhosszu, vékony vagy középvastag, csaknem vízirányosan álló; nyár végén többnyire pirosas. Levélpálhái hosszúak, fonál idomuak. A vesszők alján és a gyümölcspeczkeken levő levelei sokkal nagyobbak, mint a vesszők hegye felé levők, többnyire tojásdad-kerülekesek, csaknem laposak; hosszú vékony nyelökről rendetlenül szétállóak vagy kissé csüggők.

Hasonnevei. Beurré Durondeau; Durondeau.

Leirői. Bivort, *Annal. de pomol.* III. 15.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 702.

Mas, *Le Verger*, III. 152. sz. a.

Du Mortier, *Pomone Tournaisienne*, 101.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 485. és sokan mások.

Észrevétel. Lapályon fekvő kertemben, hol esős évjárással a földárja csaknem a felszínre emelkedik, az 187 $\frac{1}{2}$ -diki tél után csaknem minden fát elvesztettem, a melyek ezen faj képviselték nálam. Mig a szomszédomban, egy szelid lejtőn, teljesen épen maradt a Tongrei körte. Nem sík lapályra való tehát e faj, hanem szelid lejtőkre s inkább a fölvidékre, mintsem az alföldre.

30. Diel vajoncza.

(Beurré Diel ; Beurré des Trois-tours ; Diel's Butterbirn).

Származása. A mult század vége felé kelt magról Belgiumban, Vilvorde-hoz közel Perck község határában, egy tanyán, mely Trois-Tours nevet visel. 1811. körül már el volt terjedve Vilvorde környékén „Trois-tours-i vajoncza” név alatt, midőn azt Van Mons hires kertésze, Meuris fölfedezte, a ki ojtó vesszőt vivén róla csakhamar alkalmat adott arra, hogy azt főnöke, Van Mons az ő jeles barátja, Diel nevére keresztelje el. Diel, a ki azt 1816. körül leírta és utána a gyümölcsészeti írók nagy része, még dr. Entz hazánkfia is, azt hívék e jeles körtefajról, hogy azt Van Mons nyerte volna magról. Később azonban e tévedés főnebbi valóságnak adott helyet a gyümölcsészeti irodalomban.

Érésideje. Oct. nov., alkalmas hűvös helyen tartva néha decz. végeig is eltart.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagy, néha igen nagy.

Alakja. Mikép ez a nagy gyümölcsöket termő fajoknál rendesen előfordul, igen változó; legtöbbször azonban kúpos körtealaku vagy pedig hasastojásdad, egyik oldala rendszerint hizottabb, mint a másik; fölületét többször buczkos emelkedések teszik egyenetlenné. Vastagsága kissé főlebb esik magasságának középtájánál, honnét szára felé gyengéd behajlással hirtelen fogy s tompa csucsan végződik, kelyhe felé azonban jól kidomborodik s csak kissé talpasan szokott végződni. Szára középhosszu, erős, kissé görbe, fás; többször mély sima falu, szabályos karimájú, üregbe helyezve. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt hosszús, szárunemű osztványokkal ellátott; elég mély és hol inkább, hol kevésbé tágas üregben ülő, melynek karimáját egyes lapos emelkedések szokták egyenetlenné tenni.

Szine. Bőre vastag, kissé érdestapintatu, elejénte világos zöld később mind-mind inkább sárga, napos oldalán néha némi föld vörös színezetet kap, mely színezet azonban a napnak fölöttébb ki nem tett darabokon rendesen hiányozni szokott. Pontozata barnás, igen szembetűnő, elég sűrű; egyes rozsdá foltok minden gyümölcsön találkoznak kivált a szár és kehely mélyedése körül.

Izlelése. Husa fehér, néha kissé sárgába játszó, félfinom, félszerint olvatag magháza körül gyakran kövesszemecsés; leve bő, igen csukros, többször gyöngéd savanyval emelt, néha azonban, főkép száraz időjárással, kissé fanyar is, rendesen azonban igen kellemes fűszeresízű. Magháza kicsiny, szűk fiókjaiban kevés magot rejtő.

Fája. Fiatal korában bujanövésű, edzett, korán és igen bőven termő. Vadonczon és birsen egyaránt diszlik. Széttérjeszkedő, fiatal korukban saját sulyukat sem bíró s így lelógásra hajlandó vesszei igen alkalmassá teszik

léczezet melletti művelésre. Szálas fának korona-magasságban ojtandó, különben szép egyenes törzset alig volna képes nevelni önjerejéből. Erős szelek ellen védett helyet kíván, noha nagy gyümölcsei eléggé jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Számosak, elég hosszúak, elég vastagok, szétállók, kissé könyökösök, zöldes barnák és vörhenyes szürkék; jókora nagy, szürke pontokkal ritkásan pontozottak. Leveles, gyenge hajtásai zöldes barnák, hegyök felé vörösek s finoman molyhosak; rendetlen levélközűek.

Rügyei. Nagyok vagy közepenyek, tojásdadok, hegyesek, a fától kissé elálló, kissé kiálló ülőlapra helyezkedők, hamvas-szürke pikkelyekkel borítvák.

Virágrügyei. Csaknem kicsinyek, tompa tojásdadok, gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Elég nagyok, vastag szövetűek, laposak vagy kanál formán öblözöttek, széles kerületesek vagy kerek tojásdadok, rövidke hegyben végződők; csupaszak; világoszöldek, fényesek; széleiken ritkás, tompa fogakkal sekélyen fűrészeltek. Levélnyelők elég vastag, hosszú, gyenge, a vesszők hegye felé kissé rövid, a fától vízszintesen elálló vagy lefelé görbülő. Levélpálhái nagyok, hosszúak, fogazott széles lándsásak a nyél tövétől főlebb kissé a nyélre helyezettek. Virágrügyet körítő levelei nagyok, széles tojásdadok, rövidke hegyben végződők, hosszú nyelökről többnyire lelógók.

Hasonnevei. Dry-Toren; Beurré magnifique; Beurré incomparable; Beurré du roi stb.

Leirői. Diel, *Kernobstsorten*, VIII. 70. lap.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 163.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obstsorten* II. 106.

André Leroy, *Dict. de pomol.* I. 349.

Mas, *Le Verger*, I. 137. lap és többen mások is. Honi nyelvünkön csak

Dr. Entz, *Kert. füz.* V. 115. lapon irta le.

Észrevétel. Rendes időjárással vagy a gyümölcstenyésztésre kedvező vidékeken annyira jelesek e körtefaj gyümölcsei, hogy a gyümölcsészek az első leirótól, Dieltől elkezdve mindnyájan összhangzólag ismétlik, miszerint a ki csak egyetlen körtefát is ültethet, az a Diel vajoncztát ültesse. Kertem laza talajában az 1874—1875-diki száraz évek alkalmával nem is oly nagyoknak, nem is oly finomaknak találtam gyümölcseit, milyeneket rendszeres időjárás mellett nálam is teremni szokott. Leszámítva azonban e körülményt, mely a kivételesek közzé sorolható, nagybani elterjesztésre is jó lélekkel ajánlhatom.

31. Császár körte.

(Doyenné; Doyenné blanc; Veisse Herbstbutterbirn.)

Származása. Igen régi s jóformán ismeretlen. A gyümölcsészek mesés dolgokat beszélnek régiségéről. Manger Henrik, tudós német gyümölcsész, 1780-ban kiadott „Systematische Pomologie“ művében úgy vélekedik, hogy a „Császár körte“ már a régi rómaiak előtt is ismeretes volt „Sementinum“ név alatt. Régiségét eléggé bizonyítja már az is, hogy emlékezete a legrégebbi gyümölcsészeti írók műveiben egy vagy más név alatt föltalálható. El is van már terjedve mindenütt a világon, hol a körtefa tenyészik. Hazánkban főnebbi neve alatt, aztán „Pergament“, „őszi pergament“, „vajkörte“ név alatt is széltere ismeretes. A nagy idők nagy viszontagságait napjainkig ki állott eme körtefaj szolgált és szolgál mintául a gyümölcsészeknek a hozzá hasonló fajok osztályozásánál. Minden oly körte, mely ennek husa finomságával olvadékonyságával s kedves ízével bir, vajonezknak, vajkörteinek (Beurré; Butterbirn) neveztetik a világon.

Érésideje. Nálunk sept. oct. Alkalmas, hűvös helyen tartva azonban nov. végéig is élvezhető.

Minősége. Kitűnőleg I. rendű.

Nagysága. Középnagy; néha kisebb is.

Alakja. Tompa csigaaalaku vagy tojásdad-gömbölyű; legnagyobb vastagsága kissé fölebb esik magasságának középtájánál honnan szára felé kissé fogyva, rendesen tompa csúcsban végződik, míg kelyhe felé inkább kidomborodva elég talpasan végződik; gömbölyödése általában ritkán szabályos; egyik fele gyakran hizottabb, mint a másik. Szára zömök, bunkósan végzőgő, kissé görbe, világos barna; tágas, de sekély mélyedésbe szorítva vagy néha a gyümölcs felszínére helyezve. Szármélyedésének karimáját egyes lapos emelkedések teszik hullámossá, mely emelkedések néha a gyümölcs derekára is, noha ritkán szembetűnőleg, le szoktak vonulni. Kelyhe kicsiny, zárt vagy félig nyílt, sárgaszínű, szarunemű, többnyire befelé görbülő osztványokkal ellátott; hol inkább, hol kevésbé tág, de többnyire sekély üregben ülő, melynek falai többnyire ránczosak.

Színe. Bőre finom, sima, fénylő, elejénte bágyadt világoszöld; értével halvány citromsárga, néha élénk sárga; napos oldalán, főkép napszегte darabjai, élénk pirossal mosottak; birsre ojtott, kissé beteges fákön csaknem minden gyümölcse köröskörül be van pirossal futtatva. Pontozata sötét barna, apró, de szembetűnő s szabályosan elhintett. Ragya vagy mocskosbarna foltok gyakran találkoznak fölületén; rozsdafoltok azonban leginkább csak szára vagy szármélyedése körül láthatók, honnan sugár alakban a mélyedés karimájára is felvonulnak.

Ízlelése. Husa szép fehér, igen finom, teljesen szétolvadó, magháza körül sem köveces; leve bő, igen czukros, kellemes füszeres-zamatu. Magháza zárt tengelyű; tágas fiókjában ép magvakat rejtő.

Fája. Lassu növésű, de edzett természetű; korán, rendesen és bőven termő; virágjaiban sem oly kényes, mint sok más körtefaj; kötődött gyümölcseinek legnagyobb része még akkor is megmarad, ha oly hideg éri is, hogy 0. alatt 1—2 foknyira süllyed a higany a R. szerinti hőmérőben. Egyaránt diszlik az alföld síkságain vadonczon is, birszen is; helyben nem válogat; hegyesebb tájakon a délnék néző, éjszakeről védett lejtőkre való. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Számosak, kissé szét állók, idősebb fákön gyakran lefelé görbölők, középvastagok, rövidek, alig könyökösek, fiatal fákön csaknem egyenesek; gyenge korukban zöldek, hegyök felé szürkés molyhosak; később szürkével árnyalt homályos sárgák; apró, alig szembetűnő, szürkés fehér pontokkal elég sűrűn pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, kuposak, alig hegyesek, a fától elálló, szürkés szegélyű, sötét gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák; elég kiálló ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, hosszas kuposak, karcsuak, alig hegyesek; pikkelyeik világos gesztenyeszínűek, széleiken szürkével árnyaltak.

Leveli. Hosszas tojásdadok, néha széles lándzsásak, két végükön elvékonyodók, többnyire kinyuló hegyben végződők, laposak, hegyökkel kissé lefelé görbülők, világoszöldek, fényesek; széleiken sekélyen és tompán fűrészelték, néha csaknem épszerűek. Levéllyelők rövid, karcsu, széles szögben a fától elálló. Levélpárhái hol rövidek, hol közép hosszúak, fonálalakúak.

Hasonnevei. Saint-Michel blanc; Neige blanc; Doyenné du seigneur; Kaiserbirn; Beurré blanc. stb.

Leirői Diel, *Kernobstsorten*, I. 58

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 109.

Lucas, *Auswahl werthvoller. Obsts.* II. 67.

André Leroy, *Dict. de pomol.* II. 52.

Mas, *Le Verger*, őszi körték 106. sz. alatt.

Dr. Entz Ferencz, *Kert. füz.* V. 123. és igen sokan a francia, angol és német gyümölcsészek közül.

Eszrevétel. Minthogy a császár körte ojtása igen könnyen megfakad; kezdőknek ezen kellene tanulniok az ojtást. A francziák ezen tulajdonáért „Bonne-Ente“-nak (könnyű ojtásának) is nevezték egykor a császár körtét. Egy körtefaj magva sem alkalmas annyira, mint ennek magvai, az új fajok nyérése céljából elvetésre. Ekkoráig a magonczoók számtalan újfajt nyertek a császár körte magvairól. — Van azonban a császár körtének egy változványa, t. i. a „**Csikos császár körte**“, mely nem magról keletkezett, hanem a közönséges császár körte fájának egyik ágán véletlenül támadt és melyet ojtás által Leroy, híres francia gyümölcsész örökölt meg. Kisebb házi kertekbe még az alföld síkságain is jó lélekkel merem ajánlani.

32. Cserlevelü császár körte.

(Impériale à feuille de Chêne; Kaiserbirn mit Eichenblatt.)

Származása. Igen régi, ismeretlen eredetű gyümölcs. Neve a francia gyümölcsészeti írók műveiben már a 17. század előtt előfordul. Elterjedését azonban inkább csak levelei sajátos alakjának, mintsem gyümölcsei kitűnőségének köszönheti. A főnebb leírt Császár körtével úgy szólván mi rokonságban sincs. Az őszi, ez téli gyümölcs. Csak gyümölcsének alakja és színezete mutat némi hasonlóságot az előbbivel.

Érésideje. Mart. April.

Minősége. II. rendű csemege, de I. rendű háztartási gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha nagyobb is.

Alakja. Hasas tompa kupalaku, vagy csigaszerűen körtealaku; síkfölületű, néha azonban buczkos emelkedések teszik egyenetlenné gömbölyödését. Vastagsága legnagyobb a magasság középtáján vagy kissé alább; honnan szára felé gyakran behajlással fogyva, hol vastagabb, hol karcsubb, tompa csucsban végződik; kelyhe felé azonban jól kidomborodva, elég talpasan végződik el. Szára középhosszu vagy rövid, fás, merev, néha kissé oldalt, néha függélyesen a gyümölcs csucsán sekély mélyedésbe helyezve vagy némi husos gyűrűzettel körül foglalva. Kelyhe kicsiny, nyílt, hosszszas, néha törékeny osztványokkal ellátott; a gyümölcs felszínén vagy csak igen sekély mélyedésben ülő

Színe. Bőre kissé vastag, száraz és kissé érdes tapintatu, elejénte sápadt zöld, később citromsárga; napos oldalán is csak kissé élénkebb sárga, de minden pir nélkül. Pontozata barnás szürke, igen apró, sűrűn elhintett, de alig szembetűnő; rozsdafoltok vagy rozsdalakzatok csak szára és kelyhe körül találkozhatnak rajta.

Izlelése. Husa fehéres, tömör, roppanó, teljes értékű fűszerint olvatag, magháza körül kövesszemcsés; leve igen bő, cukros, kellemes fűszeresízű. Díel szerint magháza azon jellemző tulajdonnal bír, hogy csak 4, néha pedig csak három fiókja van, melyekben kávészínű, hosszas hegyű, ép magvak rejlnek.

Fája. Fialat korában bujanövésű, edzett, szép lombozatu gulafákat alkot. Kissé későn fordul ugyan termőre, de, ha koronáját kifejleszté s gyümölcsözési korát elérte, rendkívül bőven szokott teremni. Gyümölcseit, melyek jól állják helyöket a fán, csomósan hozza. Birszen nem diszlik. Alakjának nem való; mert a nyesést nem szereti. Inkább a száraz, mintsem a nedves éghajlatot szereti. Nagyon valószínű, hogy már e tulajdonánál fogva is igen jól fog diszleni alföldünk síkságain s hegyes dombos vidékein is.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, vastagok, a törzs oldalán szétterjeszkedők, hegye felé pedig fölállók; könyökösek; barnás zöldek, a rügyek közelében néha téglavörössel árnyaltak; szabálytalanul elszórt, igen fehér,

tojásdad alaku pontokkal elég sűrűn pontozottak ; rövid levélközűek ; gyenge korukban is csak hegyök felé molyhosak.

Rügyei. Középnagyok, kuposak vagy tojásdadok, hegyesek ; a vesszők hegye felé csak kissé, alább azonban jól elálló ; jól kiduzzadt, széles ülőlapra helyezkedők, sötétgesztenyeszínű sima pikkelyekkel borítvák.

Virágrügyei. Középnagyok, kuposak, szögletesek, alig hegyesek ; sötétgesztenye színű sima pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Nagyok, vastagszövetűek, kerülékesek vagy hosszas tojásdadok, csaknem laposak, hosszas hegyben végződők ; elgörbülők vagy íveltek ; csupaszak, fénylők, fűzőldék ; széleiken hullámosak, fodrosak, tompán fűrészeltek ; de koránsem oly karélyosak, bevagdalt szélűek, mint a cserfa levelei. Levélnyelők középhosszu, vastag, fölálló vagy vízszintesen elálló. Levélpálhái hamar elhullók.

Hasonnevei. Oak leaved impérial ; Kaiserin mit dem Eichenlaub.

Leirői. André Leroy, *Dict. de pomol.* II. 287.

Mas, *Le Verger*, I. 77.

Diel, *Kernobstsorten*, körték V. 76.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 183.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obsts.* IV. 106. és sokan mások.

Észrevétel Hogy e körtefaj minden jó tulajdonait képes legyen kifejezni, szükséges, hogy későn szedjük le fájáról. Háztartási czélokra igen jeles s a maga idejében csemegegyümölcsnek is elég jó, késő téli körte levén az alföldi gyümölcstermesztők figyelmébe jó lélekkel ajánlhatom a Cserlevelű császár körtét is.

33. Téli esperes körte.

(Doyenné d'hiver; Winterdechantsbirn.)

Származása. E kitünő körtefaj anyafáját gyümölcsészeti kirándulásai alkalmával Van Mons találta föl a lőweni egyetem kertében Belgiumban, a hol a mult század közepén kelhetett magról. E kertet egykor a Capucinus barátok birták, mely körülmény okot szolgáltatott arra, hogy e körtét Belgiumban sok ideig „Pastorale“ (= Lelkipásztor; lelkész) körtének nevezték. Forney, francia gyümölcsész szerint „Téli esperes“ nevét Hervynek, a francia karthausi barátok kerte igazgatójának köszönheti, a ki Van Montól 1805-ben kapta e fajt név nélkül. Ezen időtől fogva leginkább „Téli esperes“, de ezen kívül sok, másféle név alatt is kezdett elterjedni a világon. Maga Diel, Van Mons jó barátja s a német gyümölcsészet atyja is háromféle név alatt is leírta, tévedésből mindig másmás fajnak gyanítván azt; leírta ugyanis egyszer „Téli, zöld, uri körte“, máskor „Téli esperes“, más helyt ismét „*Lauer husvéti vajoneza*“ név alatt. Ez utóbbi név alatt aztán hazánkban napjainkig erősen elterjedt mindenfelé: de e név többé sem Német-, sem Franciaországban nincs többé használatban. Illő is volna, hogy a „Téli esperes“ hasonnevei közé tartozó „*Lauer husvéti vajoneza*“ nevezetet valahára mi is kiküszöböljük s helyette a világszerte elfogadott főnnebbi nevet vegyük használatba.

Érésideje. Nov.—april.

Minősége. Kitünőleg I. rendű esemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagy; néha igen nagy.

Alakja. Változó; többnyire azonban lapos gömbalaku vagy tojásdad gömbalaku; néha tompa kupos vagy hengeralaku s többnyire buczkos, emelkedéses fölületű. Vastagságának legnagyobb átmérője többnyire kelyhes vége felé esik. Szára rövid, vastag, mintha husos volna, mindkét végén bunkós, fás, sötét barna, fehérpettyes; majd a fölszínre helyezett s husos emelkedésektől félre nyomott; majd szűk és inkább vagy kevésbé mély üregbe függélyesen beállított. Kelyhe nagy, nyílt vagy félig nyílt, fölálló szarunemű osztványokkal ellátott; tágas és mély üregben ülő; gyakran ránczok és husos emelkedések közé beszorított. Mind kehely, mind száruüregének karimája ritkán szabályos, minthogy egyes, lapos emelkedések egyenetlenné szokták azt tenni.

Szine. Bőre elég vastag, de gyöngéd tapintatu, sima, elejénte homályos zöld, értével sárgás zöld; napos oldalán is csak ritkán látható némi szennyes piros árnyalat. Pontozata sűrű, szabályosan elhintett, sötétbarna, jól szembeötlő. Rozsdafoltok és alakzatok leginkább csak kehely- és szármélyedésében fordulnak elő; néha azonban a fölületen is láthatók itt-ott, főkép a hüvösebb tájakon s agyagos talaju vidéken termett gyümölcsöknél.

Izlelése. Husa fehér, igen finom, teljesen szétolvadó; magháza körül kissé köves szemcses; leve igen bő, igen cukros, alig némi gyöngéd savanyúval emelt, zamatos, fűszeres ízű, néha kissé illatos és muskotályos. Magháza kicsiny, többnyire zárttengelyű; szűk fiókjaiban kevés, de elég ép magot rejtő.

Fája. Fiatal korában elég vignővésű, edzett, korán és rendkívül bőven termő. Vadoncon inkább diszlik, mint birsalanyon, de nagy fává ritkán szokott nőni. Szálas

fának csak oly délnyugoti és délkeleti szelid lejtőkre való, hol éjszokról és délről az erős szélrohamok ellen biztosítva van. Legtanácsosabb öt gulaalakban nevelni, minthogy magára hagyatva is, már természeténél fogva, szép gulafákat alkot. Nagy gyümölcsei végett azonban megérdemli, hogy lécezet mellett, különféle alaku formafákat alkossunk csemetéiből. Ha birs alanyon is termékeny törpe fákat akarunk birni e fajból; elébb ojtuk be a birset császár körtével s erre ojtuk rá a Téli esperest. Gyümölcseinek, hogy ezek jól kifejlődhessenek, sokáig kellvén különben is a fán maradniok, emelkedett fekvésű, hűvösebb tájakra alig volna alkalmas e faj; minthogy kellőleg el nem készülhetett gyümölcsei rendesen igen összeránczosodnak és fonnyadnak tél folytán. Nagyobb és szebb gyümölcseit én rendesen október vége felé kezdem leszedni; az apróbbakat s még eléggé ki nem fejlődötteket pedig addig hagyom a fán, míg az erősebb fagyok be nem köszöntenek, tehát november végéig is. Bár nagyok is különben gyümölcsei, de azt tapasztaltam, hogy a közeperejű szelekkel mégis mindig jól daczolnak a fán.

Vesszei. Számosak, közép hosszak és közép vastagok, fölfelé kissé elvékonyodók; könyökösök; köröskörül sík fölületűek; a törzs hegyén egyenest fölállók, alább pedig részatosan fölfelé törekvők, gyenge korukban kissé molyhosak; ért korukban csupaszak, zöldek vagy barnás sárgák; napos oldalukon vörhenyesek is; jókora nagy fehéres pontokkal elég sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; elég rövid levélközűek.

Rügyei. Jókora nagyok, tojásdadok vagy kuposak, tompahegyűek, a fától jól elállók; jól kiemelkedő, duzzadt ülőlapra helyezkedők; szürkével szegett, vörhenyes gesztenye színű pikkelyekkel borítvák.

Virágrügyei. Kicsinyek, csaknem gömbalakuak, igen tompahegyűek; finoman szőrös szegélyű, lazán álló, vörhenyes pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, hosszas tojásdadok, néha kerülekesek, sőt itt-ott, különösen a vesszők hegye felé, lándsásak is; hegyök felé gyakran elszélesedők s rövid, szűrés hegyben végződők; néha laposak, többnyire azonban völgyesek s hegyökkel lefelé görbülők; simák, bágyadtan fénylők, világos zöldek; széleiken elég mélyen, majd tompán, majd élesen fűrészeltek. Levélnyelők elég hosszú és meglehetősen vastag, vízirányosan elálló. Levélpálhái nagyok, hosszak, lándsásak vagy pedig áridomuak, gyakran sarló formán visszagörbülők s többnyire a nyél tövétől fölebb, a nyélre helyezettek.

Hasonnevei. Lauer husvéti vajoucza; Doyenné de printemps; Pastorale d'hiver; Bergamotte de la pentecôte; Poire de pentecôte; Easter beurré; Lauers engl. Osterbut-terbin; Pfingstbergamotte, stb.

Leírói. Royer, *Annal. de pomol.* IV. 41.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 72.

Mas, *Le Verger*, I. 43.

Diel, *Kernobstsorten*, alma és körte leírásokat tartalmazó I. 174., V. 177., VI. 166.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 177.

Lucas, *Auswahl* stb. II. 127. és sok más külföldi gyümölcsész író.

Honi nyelvünkön röviden leírta Dr. Entz (*Kert. füz.* V. 107.)

Észrevétel. Kerített házi kerteinkben, még az alföld sík vidékein is, méltán megérdemli, hogy mindenütt helyet foglaljon.

34. Napoleon vajoncza.

(Napoleon I.; Beurré Liart; Napoleon's Butterbirn.)

Származása. Mint oly körte, mely felséges tulajdonaival a legjobb körtéket is tulszárnyalja; ez sem menekülhetett meg a hasonnevek sokaságának átkától. A gyümölcsészek, mióta Belgiumban e körte a világba lépett, folyvást élénken foglalkoznak vele és származásának körülményeiről többféle balvéleményt terjesztettek el. Leghitelesebb adatokat szolgáltatott eredetéről Du Mortier, Van Mons kortársa s a belga gyümölcsészet ez időszertint nestora, az általa 1869-ben kiadott „*Pomone Tournaisienne*” czimű munkájában. Azt mondja itt többi közt, hogy e becses gyümölcsöt 1808-ban Liart nevű fűszerkereskedő (és nem korcsmáros, mint sokan állították), nyerte volt magról. Liart Mons városában (Belgium), a Capucinusokról nevezett utczában lakott és ő is, mint számos kortársa, a város melletti kertében új gyümölcsfajok nyerése tekintetéből szenvedélyvel üzte a magonezozást. Új nyerevénye kezdetben róla neveztetett Liart vajonczának; fonnebbi, általában elfogadott nevét később erőszakolta rá a Jemmapes megye főnöke, Coninck, a ki Liartot arany érdemmel tüntetvén ki, követelte, hogy ezentul Napoleon vajonczának nevezze körtéjét; „mert illő,” ugymond, „hogy a körték legjobbika a hősök legnagyobbikának viselje nevét.” Belgiumban azonban, hol gyűlöletes a Napoleon név, máig is főntartja körténk a „Liart vajoncza” elnevezést.

Érésideje. October—november.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy; de gyakran jókora nagy.

Alakja. Hasas körteforma vagy szabálytalan tojásdad; néha csaknem harangalakú. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a középtájon alól, a kehelyes vég felé esik, honnét szára felé behajlással fogya tompa kupban végződik; kehely felé pedig hirtelen kidomborodva kissé összeszűkülő talpban fogy el. Gömbölyödése ritkán szabályos, minthogy fölületét lapos emelkedések, buczkók szokták egyenetlenné tenni. Szára többnyire rövid, merev, fás, elég vastag, sötét barna; néha husos ránczok és gyűrűk közé a gyümölcs tetejére csaknem függélyesen, majd ismét buczkós emelkedésektől körülvelt tágas üregbe helyezett. Kehelye zárt vagy félig nyílt, apró, többnyire rendetlenül álló osztványokkal ellátott; többnyire szűk tölcseralakú, hol mélyebb, hol sekélyebb üregben ülő, melynek karimája gyakran négy, jól szembetűnő emelkedésre oszlik s ezen emelkedések többnyire a gyümölcs derekára is főlhuzódnak.

Színe. Bőre finom, vékony, noha kissé keménykés, sima, csaknem fényes; elejénte elég élénk zöld; értével azonban sárgás zöld; még napos oldalán is minden pirt nélkülöz. Pontozata apró, szürke, alig szembetűnő. Rozsda alakzatok vagy foltok csak szár és kehely mélyedésében láthatók; néha azonban teljesen is rozsdamentes.

Izlelése. Husa bágyadtfehér, csaknem áttetsző, igen finom, teljesen szétolvadós; leve oly bő, hogy ha teljes értével megvágjuk vagy beleharapunk, rendesen elcsordul; a kolmár körte izére emlékeztető üdítő, czukros, zamatos ízébe csak rendkívül nagy szárazságkor termett gyümölcsöknél vegyül néha némi fanyarság is, a mikor t. i. a termőfa sem a földben, sem a léghen nem találhatott gyümölcssei kiképzésére kellő nedvességet. Magháza nyílttengelyű; szűk fiókaiban kevés ép magot rejtő.

Fája. Fiatal korában buja, később mérsékelt növési, elég edzett; korán és rendkívül bőven termő. Sokkal inkább diszlik vadonczon, mint birsen. Nagy fává alig képes növekedni; miért is gulaalakban vagy formafáknak szokták nevelni, szálak fának csak védett helyen volna alkalmas; mert gyümölcsei nagy része áldozatul esnek a szelek pusztításának. Nedves ősz után következő erős télben, milyen volt nálunk az 1871/2-ki, ritkán menekül meg törzse a fagyfoltoktól; de termőrügyei és vesszei még a R. szérinti 20—22° hideget is sértetlenül ki bírják állani.

Vesszei. Elég számosak, erőteljes fiatal fákon hosszúak, idősebb fákön rövidek, fölállóak vagy rézsunt fölfelé törekvők és gyakran elgörbültek; elég vastagok; hegyök felé néha még hizottabbak, mint aljuk felé; alig könyökösek; szürkés barnák vagy barnás zöldek; szabálytalanul elszórt, elég nagy, mocskos fehér pontokkal ritkásan pontozottak; gyenge hajtásai világos olajszin zöldek, hegyök felé pirossal beleheltek és fehér hamvasak; szabálytalan, de mégis inkább rövid levélközűek.

Rügyei. Nagyok, vagy középnyagok, tojásdadok vagy kuposak, hegyesek; a fától kissé elállóak, de hegyökkel a vessző felé visszagörbülők; szürke szeplős sötét gesztenye színű, lazán álló pikkelyekkel borítvák; alig kiálló ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnyagok, hosszú kuposak, hegyesek; lazán álló, sötétbarna, kissé szőrös szegélyű, különben sima pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Jókora nagyok, vastagszövetűek, széles tojásdadok, nyelők felé szélesebbek, mint hegyök felé, hirtelen elkeskenyült hosszú hegyben végződők; széleiken csatornásan főlhajlók; gyakran csaknem egészen laposak; itt-ott hullámos-széllűek; csak kissé íveltek; csupaszak és simák, világos zöldek, bágyadtan fénylők; széleiken laposan előre nyuló, hegyök felé azonban elég szabályos és kissé éles fogakkal fűrészeltek. Levélnyelők a vesszők alján elég hosszú és kissé hajlékony, a vesszők hegye felé rövid, vastag, merev, kissé fölfelé álló. Levélpárhái elég hosszúak, fonálidomuak, hamar elhullók. Gyümölcsrügyet körítő levelei, valamint a vesszők alján levők is, rendszeren nagyobbak, mint a vesszők derekán s hegye felé lévőek, csaknem épszéllűek, laposak, gyakran hullámosak, hosszú hajlékony nyelűek.

Hasonnevei. Bon-Chrétien Napoleon; Medaille; Captif de st. Hélène; Belle Caëneise; Beurré d'Antin, stb.

Leírói. Leroy, *Dict. de pomol.* II. 453.

Mas, *Le Verger*, III. 31.

Royer, *Annal. de pomol.* III. 27. s több francia író.

Diel, *Kernobstsorten*, VIII. 60.

Dittrich, *Obstkunde*, I. 677.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 139. s több német gyümölcsész.

Dr. Entz, *Kert. füz.* VI. 9.

Észrevétel. E kitünő körtefaj, mely annyira olvadó, hogy Jahn német gyümölcsész szerint ezt nem annyira enni, mint inni szokás, már hazánkban is meglehetősen el van terjedve. Hamarabb érvén gyümölcsei, mint pl. a Téli espereséi, úgy a felföldön, mint az alföld sík vidékein is méltán megérdemli, hogy minden kertben helyet foglaljon.

35. Juliusi esperes körte.

(Doyenné de Juillet; Juliusdechantsbirn.)

Származása. A gyümölcsészek általában úgy vélekednek, hogy e jeles nyári körtefaj Belgiumban, a mult század végén keletkezett. Arról azonban, hogy Van Mons nyerte volna magról nincsenek tisztában. Elejénte „Nyári esperes“ név alatt terjesztette Van Mons s utána Poiteau Frankhonban és Diel Némethonban. Minthogy pedig a francziák „Nyári bergamot“-ja és a németek „Runde Mundnetzbirn“-je is „Nyári esperes“ név alatt volt elejénte ismeretes; hogy ettől meglegyen különböztetve körténk, napjainkban már csakis a „Juliusi esperes“ neve maradt föl, mit nekünk magyarokul annál inkább meg kell tartanunk, minthogy hazánkban „Nyári esperes“ név alatt csakugyan a Runde Mundnetzbirn, s a francziák „Nyári bergamot“-ja van már elterjedve, mikép ezt a „Kertész Gazda“ 1870. évi folyama 791-ik lapján már körülményesen bebizonyítani igyekeztem.

Érésideje. Julius elejétől, julius közepéig.

Minősége. I. rendű.

Nagysága. Kised.

Alakja. Gömbölyű; szára felé hol inkább, hol kevésbé elvékonyodó; gömbölyödése különben szabályos; vastagságának legnagyobb átmérője többnyire kelyhes vége felé esik, honnan kelyhes végén jól kidomborodik s magasan kiálló kelyhe miatt föl nem állítható; szára felé pedig többnyire fogyva, tompa csucsban vagy lapos domborulatban végződik. Szára elég vastag, közép hosszú, töve felé többnyire husos, különben fás; a gyümölcs felszínére husos ránczok közé vagy néha sekély mélyedésbe helyezett. Kelyhe középnagy, félig nyílt; fölálló hosszas osztványokkal ellátott; néha csaknem a felszínen husos emelkedések közé beszorítva, néha sekély és elég tág üregben ülő; a mikor aztán talpra is állítható.

Szine. Bőre finom, bágyadt világossárga; napos oldalán karmazsin pirossal, néha sötét vörössel befuttatva; pontozata elejénte zölddel szegett fakó, később barna s főkép a piros színben sárga pettyecskékben mutatkozó elég számos. Rozsda alakzatok ritkán mutatkoznak rajta.

Izlelése. Husa fehér vagy sárgás fehér, finom, félszerint olvatag, magháza körül sem köves; leve bő vagy elég bő, czukros, édes, kellemes fűszeres ízű, üdítő.

Fája. Lassu növéssü, de edzett, korán, rendesen és bőven termő. Birszen nem igen diszlik, vadonczra ojtva igen termékeny, noha kissé ritkás lombozatu gulafákat alkot. Szálasfának korona magasságban ojtandó. Nagy fává nem képes növekedni. Gyümölcseit, melyek jól állják helyöket a fán, rendesen csomókba szokta hozni.

Vesszei. Elég számosak, közép vastagok, nyulánkak, hosszak, hegyök felé elvékonyodók, kissé szétállóak, a törzs hegye felé egyenest fölállóak, alig

könyökösek, világos vörhenyesek, napos oldalon élénk pirossal mosottak; sárgás szürke, jól szembetűnő pontokkal ritkásan pontozottak; gyenge korukban, különösen hegyök felé fehér molyhosak; hosszas levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, tojásdadok vagy kuposak, hegyesek, talapjuknál a fához lapulók, de hegyökkel a fától elhajlók, vöröses gesztenyeszínű vagy sötétbarna pikkelyekkel borítvák; alig kissé kiálló ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, kuposak, hegyesek vagy kissé tompa-hegyűek, világos gesztenye színű pikkelyekkel borítvák, hegyöknél ritkásan molyhosak.

Levelei. Kicsinyek, hosszas tojásdadok, vagy lándzsásak, hosszú, elkeskenyedő hegyben végződők, laposak vagy kissé völgyesek, csak kissé íveltek; simák, homályos zöldek, bágyadtan fénylők; széleiken mélyen és szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők középhosszu, középvastag, karcsu, kissé rézsuntosan fölálló. Levélpálhái fonálidomúak, elég rövidek.

Hasonnevei. Doyenné d'été; Poire de Juillet; Saint-Michel d'été; Roi Jolimont.

Leirói. Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 375.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obstsorten*, II. 37.

Bivort, *Annal. de pomol.* I. 57. és *Les Fruits du jardin Van Mons*, 37. lapon.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 77.

Mas, *Le Verger*, II. 25. s többen mások is.

Észrevétel. E mosolygó szép, s igen jó, korai körte már fája rendkívüli termékenységenél fogva is, mint gulafa az alföld síkságain is minden kerített házi kertben megérdemlené, hogy helyet kapjon. Korona magasságban ojtott szálas fái nyílt gyümölcsösben is gazdagon megjutalmazandják a helyet, melyet elfoglalnak.

36. Nemes kolmár körte. †

(Passe-Colmar; Regentine; Die Regentine).

Származása. Hardenpont apát nyerte magról 1758-ban Belgiumban. Alig mult tehát el egy százada, hogy a jeles körte a világba lépett s már is annyi hasonneve van, hogy lapokat lehetne azokkal tele írni. Leroy, hires francia gyümölcsész 53. hasonnevét számlálja el az ismertebbek közül. Legjobb bizonyítéka ez annak, — ugymod Leroy, — hogy mily kitűnő e körtefaj; de hangosan bizonyítja egyszersmind családtságát és furfangosságát, sőt gyakran tudatlanságát is, azon űzérkedőknek, a kik e sok hasonnevet alkották s napjainkban is folyvást alkotják. Fajom, melyet több hiteles helyről évek óta bírok, határozottan valódi.

Erésideje. Oct—dec.; hűvös helyen januárig is eltartható.

Minősége. Kitűnőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy; néha jókora nagy.

Alakja. Változó; legtöbbszörre kúpos körtealakú, vagy pedig hasas buczkos kúpalakú; nem sík, hanem emelkedéses és hovádasos fölületű. Vastagságának legnagyobb átmérője kelyhes vége felé esik, honnan szára felé előbb domborodva s aztán behajlással fogyva tompa kúpot alkot; kelyhe felé pedig domborodással fogyva elég talpasan végződik. Szára közép-hosszú, vastag, fás; tövénél is, de leginkább hegyénél bunkós, kissé törékeny; majd a gyümölcs folytatásaként húsosan kiemelkedő, majd sekély és szűk mélyedésbe buczkos emelkedések között beszorított; néha függélyesen, néha ismét ferdén álló. Kelyhe középnagy, nyílt vagy félig nyílt, fölálló merev osztványokkal ellátott; néha csaknem a fölszínen, néha tágas, lapos mélyedésben ülő, melynek falai és karimája ritkán szabályosak, minthogy a gyümölcsnek kelyhes végén többszörre lapos, buczkos emelkedések szoktak előfordulni.

Szine. Bőre finom, vékony, elejénte zöld, később sárgás zöld; teljes értével szép citromsárga; napos oldalán, melegebb években, a napszегte darabokon szép karmazsinpirossal belehelt; sötétszürke, igen apró, alig szembeütő pontokkal behintett. Rozsdafoltok és alakzatok majd minden gyümölcsön fordulnak elő, különösen pedig a kehely és szármélyedésben; néha pedig fekete ragyafoltok is láthatók rajtok.

Izlelése. Húsa finom, bágyadt fehér, csaknem áttetsző; néha sárgás-fehér, olvadó; kövesszemcsék még magháza körül sem igen fordulnak benne elő, leve igen bő, czukros, illatos, gyöngéd savanyval emelt, üdítő, igen kellemes ízű. Magháza néha kissé nyílttengelyű, apró fiókjaiban kevés ép magot rejtő.

Fája. Mérsékelt növesű, elég edzett; lecsüngésre hajlandó ágaival ritkás, kuszált koronát alkotó; korán és rendkívül bőven termő, mit az is mutat, hogy alföldi meleg éghajlatunk alatt kétszer is virágzik évenként t. i.

tavaszzsal és nyár elején. Egy körtefaj sem érdemelné úgy meg, mint ez, a lécezet melletti művelést. Vadoneczon és birsen is diszlik. Sík földön gula vagy bokor alakban, hegyes-dombos vidéken azonban, hol a szelek ereje inkább megtörik, szálasfának is nevelhető. Kifejlődött gyümölcsei közül az erősebb szelek sokat le szoktak verni a szabadon álló fákról.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, karcsuak, kissé szétállók, finoman bordás vagy barázdás fölületűek; könyökösek; gyenge korukban sárgás zölddek s hegyőkfelé pirossal mosottak, még fűnemű részökön is csak kissé molyhosak; ért korukban élénk sárgák, csaknem fényesek, napos felőkön vörhenyessel mosottak; tojásdad vagy kerek, fehéres pontokkal ritkásan és finoman pontozottak; rendetlen levélközűek.

Rügyei. Nagyk, tojásdadok- vagy testes-kúposak, kissé hosszúak, hegyesek, a fától elálló, néha sarkantyusan kiszögellők; ezüst fehérrel szegett, sötét gesztenyeszínű, fényes pikkelyekkel borítvak; kissé kiálló ülőlapra helyezkedők, melynek szélei finom borda gyanánt a vesszőre is lenyulnak.

Virágrügyei. Középnagyk, tojásdadok, hegyesek, sötét gesztenyeszínű fényes pikkelyekkel borítvak.

Levelei. Inkább kicsinyek, mintsem közép nagyk. keményszövetűek, merevek, visszás tojásdadok, gyakran lándzsásak, hirtelen összekekenyedő éles hegyben végződők; többnyire laposak vagy csak kissé völgyesek; csupaszak, bágyadtan fénylők, kissé világos vagy sárgás zölddek: széleiken apró fogakkal elég szabályosan, de nem mélyen fűrészeltek. Levélnyelők hosszú, karcsu, hajlékony, vízszintesen el- vagy részut fölálló. Levélpálhái fonáldomúak, közép hosszúak, hegyesek visszagömbülők. Virágrügyet körítő levelei is hosszúak, keskenyek, széleiken kissé hullámosak; hosszas kissé hajlékony nyelökről csaknem vízszintesen szétállók.

Hasonnevei. Passe-Colmar épineu; Colmar souverain; D'Argenson; Precels Colmar; Colmar Silly; Passe-Colmar ordinaire stb.

Leirői. Diel, *Kernobstsorten*, körtéket és almákat tartalmazó, I. 187. és 192. lapokon.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 165.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obsts.* II. 114.

Royer, *Annal. de pomol.* II. 31.

Mas, *Le Verger*, I. 121.

André Leroy, *Dict. de pomol.* II. 499. és sokan mások.

Észrevétel. Kerített házi kertekben mindenütt még a sík alföldön is megérdemli az elterjesztést. Ez is bizvást helyet foglalhat azon gyümölcsfajok közt, melyek hazánkban általános elterjesztésre méltók. Ha fáját évenként nyésés alá fogjuk; sokáig erőteljes marad s rendkívül termékenységgel mindig képes lesz kifizetni a helyet, melyet elfoglal s a fáradságot, melyet gondozására fordítandunk.

37. Motte vadoncza, körte. X

(Besi de la Motte; Wildling von Motte.)

Származása. Régi francia gyümölcs, melyet 1680. körül XIV. Lajos francia király gyümölcsös kerteinek alapítója, Quintinye kezdett elterjeszteni. Mikor? hol kelt ki magról? E kérdésekre semmi felelet sincs följegyezve a gyümölcsészek műveiben. E fajt több hiteles helyről is megkaptam ojtóvesszőkben. Több ízben termett már nálam. Növényzet, gyümölcs egyezvén a leírásokkal, fajomat határozottan valódinak mondhatom.

Érésideje. Oct. novemb.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Majd nagyobb, majd ismét kisebb is a közepszerűnél.

Alakja. Változó; többnyire gömbalaku; egyik oldalán rendesen hizottabb, mint a másikon. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt csaknem középtájra esik, honnét szára felé lassudan, néha némi behajlással fogyva, rövid tompa csúcsban végződik, kelyhe felé pedig szeliden domborodva szűk talpban fogy el. Szára rövid, fás, sötét barnával mosott; majd némi csekély mélyedésben púpos emelkedésektől körülvéve, majd a felszínre helyezve s némi húsos emelkedéstől félre nyomva. Kelyhe kicsiny, nyílt vagy félig nyílt; keskeny, hosszas, feketés, gyakran összegyűrődött osztványokkal ellátott; tágas, de sekély, simafalu mélyedésben ülő, melynek karimáját egy-egy lapos emelkedés teszi egyenetlenné.

Színe. Bőre finom, gyöngéd, noha kissé érdes tapintatu; elejénte bágyadt zöld; értével sárgás zöld; napos oldalán sem piros; jól szembetűnő, setét barna, kerek pontokkal jellemzőleg sűrűn és szabályosan behintett. Rozsdaalakzatok és foltok leginkább csak a szár- és kehely mélyedésben fordulnak elő. Esős, hűvös időjárással fekete ragyafoltok is találkoznak fölületén.

Izlelése. Husa fehéres, néha zöldesfehér, finom, teljesen szétolvadó; magháza körül kissé köves szemcsés; leve igen bő, igen cukros, néha némi gyöngéd illattal emelt, kellemes zamatos ízű. Magháza zárttengelyű; tágas fiókjában ép vagy néha idétlen magvakat rejtő.

Fája. Erőtelmes, fiatal korában vidámnövésű, később mérsékeltén növe, edzett; tüske formán szétálló gyümölcspecszekkel jól beruházott ágaival sűrűlombos koronát alkotó; nem igen korán, de aztán rendkívül bőven termő; gyümölcseit csomókban hozza, melyek jól állják helyöket a fán. Vadonczon és birsen egyaránt díszlik; szép termetű gulafákat alkot. Szálas fája védett helyet kíván; mert terméssel gazdagon megrakott ágait könnyen összetördelhetné az erősebb szél. Koronája szépségét is gyakran az által veszti el szálasfája, hogy ágait a termés súlya rendszerint egész rendetlenül lefelé görbiti. Különbözen úgy tapasztalom, hogy fája nem igen válogat a hely-

ben: jó földben, rossz földben, ha ezt művelés alatt tartják, egyaránt diszlik, egyaránt terem.

Vesszei. Igen számosak, vékonyak, karesuak; a törzs oldalain elállók, görbék, íveltek, a törzs tetején egyenest fölállók; könyökösek; simák, vörhenyessel árnyalt homályos zöldek; igen apró, noha mégis eléggé szembe-tűnő, sárgás vagy fehéresszürke pontokkal sűrűn pontozottak; igen rövid levélközűek.

Rügyei. Középszerűek bár, de a vesszők vékonyságához képest mégis elég nagyok, tojásdadok, hegyesek, a fától elállók s az erősebb vesszők derékán sarkantyusan kiszögellők, sőt már nyár folytán apró peczkek gyanánt kinyújtózkodók; hamvasszürke pikkelyekkel borítvák; alig kissé kiálló ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, kúposak, kissé hegyesek, talapjuknál kissé összeszűkülők; sötét gesztenyeszínűek.

Leveli. Kicsinyek, vékony, de keményszövetűek, hosszas tojásdadok, hegyesek vagy keskenyek és lándsások, csak kissé völgyesek, íveltek, lecsüggők; csupaszak, sötétzöldek, fényesek; széleiken sekélyen s alig észrevehetőleg fűrészeltek. Levélnyelők hosszú, vékony, vízszintesen elálló. Levélpálhái rövidek, fonálidomúak.

Hasonnevei. Bein Armudi; Beurré blanc de Jersey; Grüne Bergamotte, stb.

Leirői. Diel, *Kernobstsorten*. Körték I. 71.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 125.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 281.

Mas, *Le Verger*, III. 89. s többen mások.

Észrevétel. Fél magastörzsű szálasfának vagy gulafának nevelve még az alföld síkságain is egyike lesz legértékesebb körtefajainknak. Széles elterjesztésre méltó úgy kerített házi kerteinkben, mint a szabadon álló gyümölcsösökben is.

38. Vilmos körte.

(Williams; Bon chrétien Williams; Williams Christbirn.)

Származása. E kitűnő nyári körte, mikép ezt Hooker a londoni kertész társulat évkönyveiben bebizonyítá (1816. dec. 3.), 1796. táján kelt magról Angolhonban, Wheeler, aldermastoni tanító kertében (Berkshire megye). Első gyümölcsseivel a jelen század kezdetén örvendezteté meg a világot. Első elterjesztője Williams, London közelében lakó gyümölcskertész volt. — Ennek neve alatt lőn körténk a világnak bemutatva s egész Európában maig is ennek nevét hordja; míg Amerikában, hová Angolhonból név nélkül került volt, ottani első elterjesztője neve után „Bartlett“ név alatt ismerik leginkább. Körténk főnebbi magyar nevét illetőleg meg kell jegyeznem, hogy dr. Entz, ki azt nyelvünkön először nevezte „Vilmos“-nak, lényeges hibát követett el, minthogy a „Williams“ nem keresztnév, melyet magyarra is szabad fordítanunk: hanem tulajdonév, t. i. vezetéknév, melyet ezen körtefaj első elterjesztőjének. Minthogy azonban dr. Entz s utána hazai gyümölcsészeink legtöbbje ugyszólván már országszerte a főnebbi név alatt terjesztették el s tették ugyszólván általánosan ismeretessé e körtefajt: nehogy új névalkotással a gyümölcsészet nyögét, a hasonneveket szaporítsam, szükségesnek láttam a nálunk már ugyszólván mindenkitől elfogadott „Vilmos körte“ nevet megtartani s az alatt mutatni be jelen körülményes leírását. Különben ha a gyümölcsészek igazságosan akarnának eljárni inkább „Wheeler“ mintsem „Williams“ körtéjének kellene ezt magyarul is elneveznünk, minthogy Wheeler nevelte magról s Williams, a ki csak később kapott róla ojtó vesszőt, csak egyszerűen elterjesztője volt Wheeler körtéjének.

Érésideje. Aug. végétől szept. közepéig.

Minősége. Kitűnőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagy, néha, főkép erőteljes törpe fákön, igen nagy.

Alakja. Kissé változó, legtöbbször tojásdad vagy kupos körte alaku, buczkos, hasas; vastagságának legnagyobb átmérője középtájra vagy kissé kelyhes vége felé esik, honnét szára felé sekély behajlással fogva igen tompa kupban végződik; kelyhe felé pedig kidomborodva inkább vagy kevésbbé talpasan fog el. Szára rövid vagy közép hosszú, elég vastag, két végén többnyire bunkós, fás, barna színű; hol a gyümölcs folytatásaként annak tetjére, hol sekély és buczkos-karimájú mélyedésbe helyezett s gyakran egy-egy dudortól félre nyomott. Kelyhe középnagy, nyílt vagy félig nyílt, rövid, fölálló, szürkés barna szarunemű osztványokkal ellátott; néha a gyümölcs felszínére helyezett, néha sekély, inkább vagy kevésbbé tág, bordás vagy buczkos karimájú üregben ülő.

Színe. Bőre finom, vékony, elejénte sárgás zöld, teljes értével citrom sárga; napos oldalán is csak nagy ritkán kap némi piros mosatot. Pontozata apró, sűrű, barna, eléggé szembetűnő; rozsdá foltok vagy alakzatok majd minden gyümölcsön fordulnak elő; szár és kehely mélyedése azonban sűrű barnás rozsdával majd mindig be van mázolva.

Izlelése. Husa fehér, igen finom, teljesen szétolvadó, magháza körül

sem köves; leve igen bő, igen czukros, ritkán némi gyöngéd savannyal emelt, illatos, néha muskotályos, igen kellemes zamatosizű. Magháza csak kissé nyílt tengelyű; fiókaiban ép, fekete magvakat rejtő.

Fája. Erőtéljes, fiatal korában különösen buja növéssű, elég edzett természetű; korán és rendkívül bőven termő; vadoneczon és birsen jól díszlik, de ez utóbbi alanyon nem tartós életű. Ugy vadoneczon, mint birsen egyforma nagyságu gyümölcsöket terem, melyek nagyságuk daczára is jól állják helyöket a fán. Mindenesetre tanácsosabb vadoneczra ojtani s gula alakban nevelni, mire természeténél fogva is nagyon hajlandó. Éghajlat, talaj vagy fekvés ugy tenyészetére, mint termékenységére vagy gyümölcssei jóságára nézve kevés befolyással van, vagyis mindenütt jól díszlik.

Vesszei. Számosak, hosszúak, vastagok, többnyire fölfelé törekvők, elég egyenesek, kissé könyökösek, simák, sárgás-zöldek; itt ott különösen hegyök felé vörhenyesek; gyenge korokban hegyök felé kissé molyhosak; szabálytalan, kisebb nagyobb többnyire hosszúak pontokkal elég sűrűn, de nem épen szembetűnőleg pontozottak; kissé hosszúak levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, tojásdadok vagy háromszögűek, rövidek, talajuknál jól kiszélesedők; a fához lapulók s többnyire csak hegyökkel elállók; hamvas szürkével szegett feketés pikkelyekkel borítvák; eléggé észrevehetőleg kiemelkedő ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, rövidek, gömbölydedek, rövidke hegyben végződők, sima, sötét barna pikkelyekkel borítvák. Jellemző, hogy még hosszabb vezérvesszeinek hegyefelé is több kevesebb virágrügyet szokott fejleszteni, miket azonban tavaszi nyeséskor tanácsos lesz ideje korán eltávolítani, mert kivirágozván később ezek csak a fa életerejét fogyasztanak.

Levelei. Középnagyok, kissé vastagszövetűek, merevek, széles tojásdadok vagy kerülékesek, elég hosszúak hegyben végződők, tövük felé többnyire elkeskenyedők, kissé laposak, többnyire azonban elég völgyesek; nem íveltek; simák, bágyadtan fénylők, sötét zöldek; széleiken elég mélyen és élesen fűrészeltek. Levélnyelők rövid, vastag, merev rézsztuntosan fölfelé vagy vízszintesen elálló, ősz felé kissé vöröses. Levélpálhái rövidek, fonálidomuak. Levélrügyet körítő levelei, nagyobbak, hosszabbak, laposak, elég hosszúak nyelőkön mereven szétállók.

Hasonnevei. Poire d'Angleterre; Bartlett; Bartlett de Boston; Bartletts Williams stb., melyek azonban nagyrészt elavultak.

Leirói. Bivort, *Annal. de pomol.*, III. 57.

Mas, *Le Verger*, II. 23.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 758.

Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 405.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obstsorten* II. 50.

Dr. Entz, *Kertészeti füzetek*, VI. 17.

Észrevétel. Ezen, általános elterjesztésre különösen érdemes nyári körte fája nagyon megkívánja a tavaszonkénti vissza nyesést s koronájának ritkítását; különben hamar kimerülne s annyira elsűrűdnék, hogy lég, nap-sugár belsejébe szabadon be nem hatván, csak hosszú, nyurga ágai hegyén hozhatna gyümölcsöt. A gondozására fordított fáradságot azonban egy körte faj sem volna képes oly busásan visszafizetni, mint ez. A ki csak egy nyári körtének adhatna helyet kertében; annak habozás nélkül a „Vilmos körte“ fáját kellene választania.

39. Hardenpont vajoncza.

(Beurré Hardenpont; Hardenpont's Winterbutterbirn.)

Származása. Mintegy másfél századdal ezelőtt a belga gyümölcészet atyja, Hardenpont Miklós apát nyerte magról, Mons városa melletti kertében. Hogy ez így van, arról a művelt világ gyümölcészései napjainkban már mind meg vannak győződve. Nálunk azonban Dr. Entz, ki e körtét „Ferdinand korona örökös“ név alatt leirta (*Kert. füz.* V. 71.) a világ valamennyi gyümölcésészeti íróival ellenkezőleg, — hivatkozva Czukor János holdmező-vásárhelyi gyógyszerész egyik levelére is, — oly dolgokat beszél el e körte eredetéről, melyek minden elfogadható alapot nélkülöznek. Szeretné ugyanis ki-sütni, hogy e körte hazánkban a rómaiak idejétől fogva el van már terjedve és nem más, mint a „Téli Kálmán körte“ (Bon chrétien d'hiver), melyet, mikép az általa idézett levél mondja, Diel „30 évig hasztalan hajhászott egész Európában, sehogy sem tehetvén szert a Quintinye által magasztalt valódi Bon chrétien d'hiver-re.“ Azonban, már maga, a levélnek eme néhány szóból álló passusa eléggé meggyőzhet bennünket arról, hogy mennyi hitelt adhatunk e mesés elbeszélésnek? Diel ugyanis a valódi „Téli Kálmán körtét“ (Bon-chrétien d'hiver) „soha sem hajhászta; mert ő azt igen jól ismerte s „*Kern-obstsorten*“ című művében (II. 169.) körülményesen is leirta, a hol aztán magának, Quintinye-nek könyvéből bebizonyítja, hogy azon körtét maga, Quintinye sem magasztalta annyira, mint azt Dr. Entz és Czukor János hiúni szeretnék. Nem is téveszthető az össze sem gyümölcsei, sem növényzetére nézve a „Hardenpont vajoncza“-val, melyet Diel idézett munkájában szintén leirt, még pedig két ízben is. Először 1816-ban „Hardenpont's Winterbutterbirn“; később 1821-ben „Kronprinz Ferdinand von Oesterreich“ név alatt írta azt le. Az pedig bebizonyított dolog napjainkban, hogy az általa, eme két név alatt leirt gyümölcs egy és ugyanazon faj s egyáltalában nincs a Quintinye idejében ismert „Bon chrétien d'hiver“-rel semmi rokonságban.

Érésideje. Nov.—decz.; alkalmas, hűvös helyen tartva január végéig is eláll.

Minősége. Kötődőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Változó, gyakran szabálytalan külsővel, a Nyári Kálmán körtéhez sokban hasonló; hol csiga formán gömbölyű, hol hosszas tojásdad vagy hasas körtealaku. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt középtájról esik, honnét kelyhe felé összehúzódva többnyire szűk talpban fogy el; szára felé pedig gyakran behajlással fogyva tompa csucsban végződik. Szára rövid vagy közép hosszú, elég vastag, fás, szürkés barna, többnyire mindkét végén bunkós; buczkós emelkedésektől körülvett sekély és szűk mélyedésben többnyire ferdén helyezett. Kelyhe középnagy, többnyire nyílt; majd rövidebb, majd hosszabb, keskeny, hegyes, kissé fölfelé álló osztványokkal ellátott; néha mélyebb, néha ismét sekélyebb üregben ülő, melynek karimáján egyenetlen lapos emelkedések láthatók s ez emelkedések a gyümölcs derekára is fölvonulnak s annak egyik felét gyakran hizottabbá teszik, mint a másikat.

Színe. Bőre finom, vékony, száraztapintatú; elejénte sápadt zöld, később halavány citromsárga; napos oldalán is csak igen meleg időjárással kap némi halvány piros árnyalatot. Pontozata sűrű, apró, alig szembetűnő, szürkésbarna. Rozsdafoltok és alakzatok leginkább csak a kehely- és szár-üregben fordulnak elő.

Izlelése. Husa fehéres, csaknem áttetsző, igen finom, teljesen szétolvadó; magháza körül is csak ritkán vehetni észre némi köves szemcséket; leve igen bő, igen czukros, üdítő savanyúval emelt felséges fűszeres ízű. Magháza kicsiny, nyíltengelyű; kagyló alaku fiókjaiban kevés, de ép, barnaszínű, hosszas, hizott magot rejtő.

Fája. Elég erőteljes növéssű, igen edzett; elég korán termőre forduló, de elejénte csak keveset termő, míg idősebb korában elég bőven termő; mereven szétálló gyümölcspeczekkel dusan beruházott ágaival, melyek kerge két-három éves korában olomszínű árnyalattal van bevonva, elég sűrű lombos koronát alkotó. Természeténél fogva, magára

hagyatva is szép gulafákat szokott nevelni. Birszen nem mindenütt diszlik, s ezen alanyon gyakran igen silány, torzsához hasonló gyümölcsöket terem. Vadoncza ojtva azonban bármily alakban nevelhető és minden tekintetben ép és kitűnő gyümölcsöket terem. Szálas fának mégis csak védett helyen alkalmas; mert gyümölcseit az erősebb szelek könnyen lehányhatná idő előtt. Virágai és kötődött gyümölcsei igen kényesek a kései fagyok iránt.

Vesszei. Igen számosak, közép hosszúak, elég vastagok, merevek, szétállóak, a sudar hegyén azonban egyenest fölállóak; alsó részükön könyökösek; szürkés zöldek vagy sárgával árnyalt sötét olajzöldek; aljuk felé ezüsthártyával borítvák; szennyes fehér pontokkal elég sűrűn és finoman pontozottak; elég rövid levélközűek.

Rügyei. Közép nagyok, zömök kuposak, csak kissé hegyesek; a vezérvesszők alján és hegye felé csaknem lapulók; a vesszők derekán pedig elállóak és néha sarkantyusan kiszögellők, néha még alakulásuk évében vízirányosan szétálló, merev peczekké fejlődők; sötétbarna pikkelyekkel borítvák; jól kiálló, néha hármashordás ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Elég nagyok, hosszúak kuposak, kissé hegyesek, sötétbarnák.

Levelei. Inkább kicsinyek, mintsem középnagyok; vékony, de kemény szövettűk, tojásdadok vagy kerülékesek; rövid, szúrós hegyben végződők; hullámos szélűek; csaknem laposak; hegyökkel lefelé s gyakran oldalt görbülők; csupaszak; fényesek, kissé világos zöldek; széleiken elég sűrű, éles vagy kissé tompa fogakkal fűrészeltek. Levélnyelők kissé rövid, elég vastag, merev, részsunt fölfelé álló. Levélpálhái kicsinyek, fonál vagy áridomuak, nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei laposak, kissé íveltek; széleiken hullámosak s apró, finom fogakkal sűrűn fűrészeltek; hosszú, vékony, kissé hajlékony nyelűek.

Hasonnevei. Ferdinand korona örökös; Beurré d' Aremberg; Glout-morceau; Beurré Lombard; Kronprinz Ferdinand von Oesterreich, stb.

Leirőei. Diel, *Kernobstsorten*, VIII. 40.; aztán a körtéket és almákat tárgyzó, I. 217.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 169.

Lucas, *Auswahl etc.* II. 113.

Royer, *Annal. de pomol.* II. 9.

Mas, *Le Verger*, I. 1.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 301.

Dr. Entz, *Kert. füz.* V. 71 és többen más külföldi gyümölcsészek.

Észrevétel. Városi, házak közt fekvő kertekben, hol a szelek ellen oltalmat talál s hol a kései fagyok erejét is nagyon mérsékli az épületekből fölszálló meleg, nagyon megérdemlené e körtéfaj a széles elterjesztést: de az alföld védetlen, sík lapján minden kitűnősége mellett is kevés haszonnal járna nagybani elterjesztése; mert itt ritkán volna képes kielégítő eredménnyel jutalmazni a ráfordított fáradságot. Ha fagy érte kötődött gyümölcseit; akkor ezek, bárha szépen kifejlődnek is évfolytán, rendesen ízetlen csemegét szolgáltatnak.

40. Courtray-i ananász körte (olv. Kurtréj-i).

(Ananas de Courtray; Ananas von Courtray).

Származása. E jeles nyári körte eredete bizonytalan. Bivort Sándor, nem régiben elhalt, kitűnő belga gyümölcsész szerint Courtray város (Belgium) kerteiben és környékén már a mult század végén el volt terjedve, honnan azonban csak 1853. után kezdett tovább elterjedni a világon. Hozzám még 1868-ban került s azóta már több ízben termett s fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Aug. elejétől aug. végeig.

Minősége. I. rendű.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Többnyire tojásdad vagy körtealaku, nem ritkán csigaalaku is, külsejének gömbölyödése ritkán szabályos. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, közép tájra vagy kissé fölebb esik, honnét szára felé rendesen összébb szűkülve, tompa csucsban fogy el; kelyhe felé pedig gömbölydeden, vagy csak igen szűk talpban végződik. Szára közép hosszú, néha elég hosszú, vastag, fás, bunkós, görcsös, barnás-zöld; a gyümölcs hegyén húsos gyűrűzetből kiálló, néha pedig egyes húsos emelkedéstől félre nyomott. K e l y h e nyílt vagy félig nyílt; fölálló, szarunemű, barna színű, néha kissé molyhos osztványokkal ellátott; legtöbbnyire a gyümölcs-hegyen lapos mélyedésben ülő, melynek falai ránczosak s karimájáról egyes lapos bordák a gyümölcs derekára is fölhúzódnak.

Színe. Bőre sima, csaknem fénylő, elejénte sárgás-zöld; értével citrom sárga vagy zöldes sárga; napos oldalán, különösen a napsugarainak egészen kitett gyümölcs, rendesen élénk pirossal mosott, mely pirosság azonban árnyékban nőtt gyümölcseinél egészen is hiányozni szokott. Pontozata apró, elég sűrű; de kevésbé szembetűnő, zölddel szegett barna. Rozsdafoltok és alakzatok ritkán fordulnak elő fölületén, de kelyhe körül finom fahéjszin rozsdamáz gyakran vehető észre.

Izlelése. Husa fehér, finom, olvadó, vajszerű; magháza körül sem köves; leve bő, igen czukros, némi gyöngéd savannyal emelt, igen kellemes, üdítő, fűszeresízű, de épen nem muskotályos. Magháza kicsiny, többnyire nyílt-tengelyű, szűk fiókjában ép magvakat rejtő.

Fája. Elég erőteljes növéssű, igen edzett; elég korán és rendesen termő. Koronája sűrű lombozatú s rendes időjárás mellett megkívánja, hogy legalább minden második évben megritkítsuk. Idomitás nélkül is szép gulafákat alkot; helyben, talajban nem válogat. Birsén és vadonczon egyformán diszlik; szálal fának is nevelhető. Gyümölcseit többnyire a vékony gyümölcs vesszők hegyén hozza, honnan nem egykönnyen verheti le azokat a szél; miért is tavaszi nyeséskor a mennyire lehet kimélnünk kell a gyümölcs vesszőket s csak, ha ezek eltermettek, a rákövetkező tavaszon kurtítsuk

meg a hosszabbakat, vagy ha igen erőre kaptak s hosszú vesszőket fejlesztettek volna, melyek csak a korona belsejét sürítenék, színben nyessük le az ágról, honnan kihajtottak.

Vesszei. Számosak, elég hosszúak, karcsuak, elég tágas szögekben elálló vagy, főkép a sudar hegyén, függélyesen fölfelé állók, hegyök felé elvékonyodók, könyökösek, simák, sárgás-zöldek, hegyök felé kissé vörhenyesek, hosszú fakó pontokkal aljuk felé sűrűbben, hegyük felé ritkábban pontozottak; rendetlen, többnyire hosszas levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, kúposok, elég vastagok, hegyesek, a fától el, rézsuntos irányban fölfelé állók; szürkeszegélyű, vörhenyessel árnyalt sötétbarna pikkelyekkel borítvák; jól kiálló, többnyire sima párkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, kúpos tojásdadok, elég hegyesek; szürkével árnyalt sötét gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Inkább kicsinyek, mint középnagyok, tojásdadok vagy kerülekesek, kissé hosszúak, szűrös hegyben végződők, völgyesek, alig íveltek, csupaszak, bágyadtan fénylők, homályos zöldek; széleiken széles, tompa fogakkal elég mélyen fűrészeltek. Levélnyelők közép hosszú, vékony, de erős, rézsunt fölfelé álló. Levélpálhái igen rövidek, fonálidomuak. Virágrügyet körítő levelei kicsinyek, hosszú, vékony nyelökről kissé lelógók.

Hasonnevei. Szerencséjére nincsenek.

Leirői. Bivort, *Annal de pomol.* II. 13. és

Les fruits du jardin Van Mons, 13. lapján.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 124.

Mas, *Pomol générale* I. 79.

Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. köt. 411.

Eszrevétel. E jeles nyári körte első leirója, Bivort azt tanácsolja és igen helyesen, hogy gyümölcseit nem kell hagyni teljesen megérni a fán; mert jó ízökből sokat vesztenének; hanem aug. első napjaiban a jól kifejlődött gyümölcsök legszebb példányait leszedve, hűvös helyre tegyük el utóérés végett s aztán 7—8 nap múlva újból válogassuk s szedjük le a fáról a szebb példányokat s a kisebbeket hagyjuk ott tovább fejlődni. Így aztán a körtefaj éledeletét csaknem egy egész hóig kinyújthatjuk. Megérdemli az elszaporitást még az Alföld síkságain is.

41. Koninck téli vajoncza.

(Cadet de Veaux; Konings Butterbirn).

Származása. Mas, francia gyümölcsész szerint Van Mons nyerte magról s keresztelte el Cadet de Veaux, gyümölcsész-író nevével. Minthogy pedig a Cadet de Veaux körte Baltet francia gyümölcsész szerint Koninck vajonczának is neveztetik; a német és francia gyümölcsészek műveiben pedig egymástól különböző Koninck vagy Koning vajoncok is fordulnak elő; én a birtokomban lévő fajt minden tévedés kikerülése tekintetéből szükségesnek láttam továbbra is főnebbi név alatt megtartani: mert 1868. óta, a mikor t. i. a fajt Belgiumból, a Van Mons társulattól Koninck vajoncza (Beurré de Koninck) név alatt megkaptam s fája szép növényét és termékenységét, valamint gyümölcseinek jóságát és tartósságát fölismertem, — főnebbi neve alatt már igen sokfelé terjesztettem el a hazában. „Cadet de Veaux“ francia nevét azonban, melyet tulajdonnév levén magyarra átfordítani nem lehet, elégnék tartottam e helyt zárjel között megemlíteni.

Érésideje. Dec. martius.

Minősége. II. rendű csemege s I. rendű háztartási és piaczos gyümölcs.

Nagysága. Jókorá nagy vagy közép nagy.

Alakja. Szabálytalan külsejű, hasas kupalaku; egyik fele gyakran hizottabb, mint a másik. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt a közép tájon alul esik, honnét szára felé egyik oldalán behajlás nélkül, másik oldalán gyakran némi behajlással fogyva, többnyire hosszasan keskeny csúcsban végződik; kelyhe felé pedig jól kidomborodva elég talpasan fogy el. Szára rövid, igen vastag, husos, görsös, tövénél különösen hizott, s mintegy a gyümölcs folytatását látszik képezni; néha a gyümölcs csucsán némi sekély mélyedésben husos emelkedések közül rézsuntosan vagyis oldalt hajolva emelkedik ki. Kelyhe nagy, nyílt; hosszasan keskeny, szétterülő osztványokkal ellátott; sekély vagy elég mély, sima falu mélyedésben ülő.

Szine. Bőre vékony, de keménykés, elejénte világos bágyadtzöld; értevel zöldessárga vagy világos sárga; napos oldalán pirossal színezett, de árnyas helyen nőtt gyümölcseinél hiányzik a pirosság; pontozata igen apró, sötétszürke, sűrű, de kevésbé szembetűnő. Szára és kelyhe körül gyakran rozsdamázos.

Izlelése. Husa sárgásfehér, finom, teljes érte előtt kissé roppanó, de teljes értevel félszerint olvatos; magháza körül kissé köves; leve elég bő, édes, cukros, az üdítő savanyt és kellemes illatot azonban ritkán fedezhetni föl benne; különben roppanós állapotában is igen kellemes ízű.

Fája. Erőteljes, edzett, a faiskolában már másodéves korában igen szép alakú, ágas, lombos gulafákat alkot; korán és rendkívül bőven termő; diszlik vadonczon és birsen egyaránt. Vadoncra nemesítve szálas fának is

nevelhető; helyben nem válogatós; gyümölcsei a fán meglehetősen daczolnak a szelekkel.

Vesszei. Számosak, vezérvesszei elég vastagok és hosszúak, egyenest fölállóak; oldalvesszei rézsunt fölfelé emelkedők vagy kissé szétállóak, igen könyökösek; vörössel mosott olajsín barnák, simák, csaknem fényesek, hegyök felé kissé molyhosak s gyakran sötétvörösek; apró, kerekded, fehér pontokkal elég sűrűn pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, kuposak, hegyesek, a fától jól elállóak s néha sarkantyusan kiszögellők; jól kiemelkedő ülőlapra helyezkedők, melynek középbordája többnyire jól kivehetőleg lenyulik a vesszőre is. Pikkelyei fakóval árnyalt sötét gesztenyeszínűek.

Virágrügyei. Középnagyok, kupos tojásdadok, alig hegyesek; sötét gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, hosszú tojásdadok vagy tojásdadkerületek, elég hosszú hegyben végződők, völgyesek, simák, világos-zöldek; széleiken ritkás, tompa fogakkal sekélyen és szabálytalanul fűrészelték. Levélnyelők közép hosszú, elég vastag, de hajlékony. Levélpálhái hosszúak, fonálidomúak, fogasak. Ki nem fejlődött kisebb nagyobb melléklevelek, főkép a vastagabb vesszők közép táján, az anyalevél mellett, jellemzőleg igen gyakoriak. Virágrügyet körítő levelei igen hosszúak, két végükön elkeskenyedők, csaknem laposak, alig fogasak, hajlékony nyelökről kissé lecsüggők.

Leírói. André Leroy, *Dict. de pomol.* I. 508.

Ma s, *Pomol. générale*, I. 81.

Észrevétel. A „Konings Butterbirn“, melyet Flotow az *III. Handbuch*-ban (V. 79.) leir, egészen másnak látszik, mint a mit Leroy a *Dictionnaire de pomologie* című művében Beurré de Koninck név alatt leirt. Mivel pedig ez is, amaz is őszi körte; az általam itt leirt körtével, mely valóban téli körte, egyik sem lehet azonos. Ajánlom a Koninck téli vajonczt széles elterjesztésre még az alföld sík vidékein is.

42. Giffard vajoncza.

(Beurré Giffard ; Giffard's Butterbirn.)

Származása. Véletlenül kelt magról 1825. körül Giffard Miklós földész tanyáján, közel Angers városához, Frankhonban. 1840. körül kezdett csak nagyban elterjedni s ez idő óta mindenfelé el van már terjedve a földgömbön, a hol csak a körtefa tenyészthető.

Érésideje. Jul. vége vagy aug. eleje.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy.

Alakja. Körtealaku, néha tompa, hasas, pupos csigaalaku. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt a középtájon alul esik, honnét szára felé legtöbbször némi behajlással fogyva hosszás tompa csucsbán végződik, kelyhe felé pedig kidomborodva keskeny talpban fogy el. Szára rövid, néha jókora hosszú, merev, fás, közép vastag, zöldes barna, gyakran a gyümölcs folytatásaként a csucsból kiálló, néha pedig husos gyűrűzettel körül vett vagy egyes husos dudortól félre nyomott. Kelyhe középnagy, nyílt vagy félig nyílt, hosszás, keskeny osztványokkal ellátott; majd a gyümölcs felszínén, majd ismét némi sekély és szűkes mélyedésben ülő.

Szine. Bőre finom, vékony, gyöngédtapintatu, elejénte világos fűzöld; értével zöldes sárga; napos oldalán gyakran sötét pirossal mosott; finom barna, többnyire zölddel szegett pontokkal elég sűrűn, de egyenlőtlenül pontozott. Rozsdafoltok ritkán fordulnak elő fölületén s legfőlebb szára és kelyhe körül vehető észre némi finom sárgás rozsdamáz.

Izlelése. Husa fehér vagy sárgásfehér, finom, olvadó, vajszerű; magháza körül sem köves; leve bő, cukros, igen kellemes fűszeres ízű. Magháza kissé nyílttengelyű, apró fiókjában ép, de ritka esetben teljesen érett magvakat rejtő.

Fája. Lassu növése, elég edzett; ritkás, kuszált lombozatu koronát alkotó; elég korán, de nem bőven termő. Birszen nem diszlik jól, vadonczon is csak, mély termőrétegű, elegendő nedvességgel ellátott talajban érzi magát jól. Lécezet mellett művelésre igen alkalmas: de szabadon álló szál as fának csak korona magasságban ojtandó; mert szép egyenes törzset alig képes önmagából fejleszteni. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, igen hosszúak, vékonyak, fölfelé mind-mind inkább elvékonyodók, szétállók vagy lefelé görbülő, alig könyökösek, simák, gyenge korukban hegyök felé finoman molyhosak; csaknem vérvörösek vagy vörösbarnák; apró, kissé hosszúak vagy kerekded, fehér pontokkal ritkásan pontozottak; rendetlen, többnyire hosszúak levélközűek.

Rügyei. Aprók, rövid kuposak vagy háromszögűek, hegyesek, sötét

barna pikkelyekkel borítvák, a fához lapulók vagy hegyökkel kissé rézsunt elállók; alig kiálló, két szélén bordás ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek vagy középnyagok, kupos tojásdadok, hegyesek; sötét barnával árnyalt vöröses gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek vagy középnyagok, keskeny tojásdadok vagy lándzsák, hosszas, keskeny, gyakran le vagy félre görbülő hegyben végződők, kissé völgyesek és ívelték, néha laposak, nyelökről kissé lecsüggők; csupaszak, világos zöldek; széleiken finoman fűrészelték vagy csaknem épszélűek. Levélnyelök hosszú vékony, vízszintesen álló, nyár végén rendszeren vöröses. Levélpálhái hosszúak, igen vékony fonálidomúak, a nyél tövétől kissé fölebb a nyélre helyezettek.

Hasonnevei. Giffard körte.

Leirői. Royer, *Ann. de pomol.* V. 69.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 369.

Mas, *Le Verger*, II. 39.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 369.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obsts.* II. 40.

Észrevétel. A kora nyári körték egyik legkitünőbbike levén e körtefaj, minden gyümölcs-barát igyekszik belőle legalább egy-két fát birni. Mint-hogy pedig a faiskolában igen nehezen bír eladható fává növekedni; a keresletnek csak úgy lesznek képesek a faiskola kezelők eleget tenni, ha előbb a vadoncra szép egyenes növesű körtefajt ojtának s aztán a szépen fölnevekedett ojtvány korona ágaira ojtják rá a Giffard vajoncát. Ez az átojtás pedig nem sok időbe és munkába kerül; miért ne tennők meg, tudva, hogy az biztosan célra vezet? Minthogy fája, ha egyszer jól begyökerezett, elég vidámnövesű és edzett; gyümölcseit pedig nem egy könnyen hányhatja le a szél; mérsékelt mennyiségbeni elterjesztését még az alföld síkvidékein is bátran merem ajánlani.

43. Pisztráng körte.

(Forelle; Forellenbirn.)

Származása. Diel, a ki a pirók körték családjába tartozó eme jeles körtét első irta le, úgy gyanítja, hogy Szászországból származik. Német és francia gyümölcsészek mind egyetértének abban, hogy mindenesetre Német honból veszi eredetét.

Érésideje. Nálunk az alföldön oct. nov. Emeltebb fekvésű, hűvösebb vidékeken dec. végéig is eltartható.

Minősége. I. rendű; száraz, forró évjáráskor azonban II. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Változó; többnyire kupos henger-alaku, majd körte és csigalaku; majd ismét hosszas tompa kupalaku. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt a középtájon többnyire alul esik, honnét szára felé többnyire csekély behajlással vagy behajlás nélkül fogyva, hosszas, tompa kupos csucsban végződik; kelyhe felé pedig domborodással fogyva, keskeny talpban enyészik el. Szára hol rövid, hol elég hosszas, vékony, fás, két végén bunkós; a gyümölcs hegyére függélyesen vagy oldalt helyezett, vagy némi sekély mélyedéskéből kiálló, melynek karimája egyenetlen emelkedéssel. Kelyhe középnagy, félig nyílt, apró, törékeny osztványokkal ellátott; többnyire szűk és sekély mélyedéskében ülő, melynek karimájáról széles, lapos emelkedések nyújtózkodnak néha a gyümölcs derekára is.

Színe. Bőre kissé vastag, keménykés, síkosföülletű, elejénte világos zöld; értével citromsárga vagy szalmasárga, napos oldalának nagyrésze pirossal mosott vagy inkább tarkázott; gyakran kisebb nagyobb piros pettyeket még az árnyas felén is láthatni ritkásan elszórva. Pontozata sűrű, sötét szürke, eléggé szembetűnő; rozsdafoltok és alakzatok majd minden gyümölcsön fordulnak elő, kivált pedig a kehely és szármélyedés falain. Egyes feketés ragyafoltok is gyakoriak rajta némely években.

Izlelése. Husa fehér, finom, tömött, olvadó; magháza körül is ritkán köves; leve bő, cukros, finom savanyúval emelt, igen kellemes fűszeresízű. Magháza kicsi, nyíltengelyű; fiókjaiban kevéske ép magot rejtő.

Fája. Élénknövésű, igen edzett; elég korán és igen bőven termő, föl-felé törekvő ágaival szép, magas gulaalaku, de kissé ritkás koronát alkotó. Nagy fáva nem igen fejlődik. Birszen nem diszlik jól. Vadoncra ojtva gula vagy szálas fának igen alkalmas, mély termőrétegű, elegendő nyirkossággal ellátott földet szeret. Gyümölcseit, melyek jól állják helyöket a fán, gyakran csomósan hozza.

Vesszei. Nem számosak, hosszúak, elég vastagok, egyenest vagy kissé rézsunt fölálló, hornyoltak vagy szögletesföülletűek, alig könyökösek; csupaszak, hegyök felé szennyes molyhosak, jellemzőleg sötétvörösek s kissé

viola színbe játszó vagy rikító vérvörösek. Igen apró, alig szembetűnő, fehér pontokkal igen ritkásan tarkázottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek, háromszögűek vagy lapos kuposak, hegyesek; talajjuknál lapulók, hegyőkkel kissé elálló; vöröses gesztenyeszínűek, fehér molyhosak; kissé kiálló hármasharomszögű elölápra helyezettek. Az ülőlap bordái a vesszőn hosszan, és jól kivehetőleg le szoktak nyulni, mi által a vesszőt szögletessé, hornyoltá teszik.

Virágrügyei. Középnagyok, kupos tojásdadok, hegyesek, sötét gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek, tojásdadok vagy szivalakuak, hosszas keskeny, szurós hegyben végződők, mereven fölfelé állók s csak hegyőkkel kissé lefelé hajók, laposak vagy kissé völgyesek; többnyire még értkorukban is molyhosak, világoszöldek; széleiken alig észrevehető, apró fogakkal ritkásan és sekélyen fűrészeltek, gyakran csaknem teljesen ép, hullámos szélűek. Levélnyelők rövid, elég vastag, merev, fölfelé álló. Levélpálhái elég hosszúak, fonálidomuak, hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei rendszeren nagyobbak, mint a vesszőkön levők, hosszúak, széles tojásdadok, völgyesek vagy ívelték, mereven szétállóak vagy fölfelé állók.

Hasonnevei. Corille; Truitée; Corail.

Leirői. Diel, *Kernobstsorten*, 1806 V. 51.

Jahn, *Illust. Handb. der Obstk.* II. 157.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 183.

Mas, *Pomol. générale*, I. 115.

Dr. Entz, *Kertészeti füzetek*, V. 110.

Észrevétel. A Pisztráng körte fiatal ojtványai leveletlen állapotukban nagyon hasonlítanak némely almafajok ojtványaihoz, ugyanarra, hogy a járatlanok könnyen almafának is nézik. Vidékem laza, könnyen kiszáradó talajában elég jól tenyészik ugyan, de gyümölcsei sem nagyságra, sem belső minőségre nem vetekedhetnek a kedvezőbb talajban nőtt Pisztráng körtefa gyümölcseivel s aztán nálam érésideje is korábban be szokott állani, mint más kedvezőbb vidékeken; miért is az alföldi vidékeire általános elterjesztés végett nem ajánlhatom; míg a folyó vizek melletti ős iszap-lerakódásból álló talajban, hiszem, hogy nagybani elszaporítása még itt, az alföldön is kifizetné magát.

44. Douillard Alexandrina. 7

(Alexandrine Douillard.)

Származása. Frankhonban nevelte magról az ifjabbik Douillard nantes-i építész. 1849-ben termett az anyafa először. Ugy fájának egészsége volt, szép, természetes gulaalakja és termékenysége, valamint gyümölcseinek finomsága végett nagyon el van már terjedve a világon. Fajom 1868-ban kaptam Belgiumból a Van Mons társulat kertéből. Több ízben termett már nálam s mindenkor kitünőnek találtam gyümölcseit, melyek, Mas, francia gyümölcsész szerint némely talajban és körülmények közt nem mindenkor tartják meg kitünő tulajdonaikat, miért is ő azt tanácsolja, hogy előbb, hogysen nagyban elszaporítsák valamely vidéken, ki kell próbálni, s csak aztán, ha jónak találtatott, elterjeszteni.

Érésideje. Oct. nov.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Jóval nagyobb a közepszerűnél, néha középnagy.

Alakja. Hasas, bordás körtealaku, néha egyik felén hizottabb, mint a másikon, vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a középtájon néha jóval alább esik, honnét szára felé kisebb-nagyobb behajlással fogyva, hosszas, tompa kupos csucsban végződik, kelyhe felé pedig kidomborodva elég talpasan fogy el. Szára hosszú, középvastag, fás, görbe, tövé-nél husos; majd a gyümölcs felszínéből kiálló; majd husos emelkedésektől körülvevett, sekély mélyedésbe vagy egyes magasabb emelkedéstől félre nyomottan oldalt helyezve. Kelyhe középnagy, zárt vagy félig nyílt, apró, összeszorított osztványokkal; elég tágas de sekély mélyedésben ülő, melynek falain ránczok s karimáján bordás emelkedések láthatók, melyek a gyümölcs derekára is laposan fölvonulnak s annak kerekdedségét megzavarják.

Szine. Bőre elég finom, sima, elejénte világos vagy sápadt zöld, értével sápadt szalmasárga, napos oldalán is csak kissé élénkebb sárga, néha némi pirossal is belehelve; pontozata apró, barna, kevésbé szembetűnő; rozsdafoltok vagy alakzatok szára és kelyhe körül gyakrabban, egyebütt, a fölületen ritkán s csak itt-ott fordulnak elő.

Izlelése. Husa fehér, finom, olvadó, néha csak félszerint olvadó; leve elég bő, néha igen bő, czukros, gyöngéd savanyúval emelt, kellemes, fűszeres ízű.

Fája. Mérsékelt növesű, de edzett, korán és bőven termő; igen szép, sűrű lombos gulafákat alkotó; diszlik vadonczon is, birsen is. Szálas fának kevésbé alkalmas, mint gulafának; mert gyümölcseit a szabadon nyargalászó szelek könnyebben leverhetnék a szálas, mintsem a gulafáról.

Vesszei. Számosak, inkább rövidek, mintsem hosszúak, középvastagok, a törzs tetején elég egyenest fölálló, alább meglehetősen tágas szögekben elálló; sima fölületűek, gyenge korukban hegyök felé molyhosak; kissé

könyökösek, barnás zöldek vagy sárgás szürkék; inkább hosszás, mintsem kerek, fehér pontokkal igen ritkásan s hegyök felé alig szembetűnőleg pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, duzzadt kuposak, hegyesek, talapjuknál lapulók, hegyökkel a vesszőtől elállók; szürkés barnával csaknem egészen mosott, gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák; elég kiemelkedő, többnyire simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, rövid kuposak, csaknem gömbölydedek, hegyesek, szürkével és sötét gesztenyeszinnel tarkázott világos gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Elég nagyok, kissé vastagszövetűek, merevek, hosszás vagy néha széles tojásdadok, hosszás hegyben végződők; laposak vagy völgyesek és hullámos szélűek; íveltek vagy hegyökkel félre görbülők; csupaszak, bágyadt fényűek, világos zöldek; széleiken ritkás, tompa fogakkal rendetlenül csipkézettek. Levélnyelők rövid vagy középhosszu, merev, rézsunt fölfelé álló. Levélpálhái hosszak, fonálidomuak. Virágrügyet körítő levelei rendesen nagyobbak és hosszabb nyelűek, mint a vesszők derekán levők.

Hasonneve. Douillard körte.

Leirói. De Liron d' Airolles, *Annal. de pomol.* II. 41.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 100.

Mas, *Le Verger*, III. 59.

Bivort, *Les fruits du jardin Van Mons*, 9-dik lap.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 487.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obstsorten*, II. 89. lap.

Észrevétel. Meleg nyár után gyümölcseit nem kell sokáig hagyni a fán, hanem sept. vége felé, midőn már színesedni kezdenek, le kell szednünk s utóérés végett hűvös kamrába raknunk; mert a fán teljesen megért gyümölcsei soha sem oly jók, mint az idejében leszedett s kamrában ért gyümölcsei. Kerített házi kertekben mindenütt megérdemli hazánkban az elterjesztést.

45. Nyári Kálmán körte.

(Bon-cretien d'été; Sommer-Apothekerbirn.)

Származása. Igen régi, hihetőleg Olaszhonból származó gyümölcs. Keletkezésének történetéről még ekkoráig semmi bizonyos adatra sem bukkanhattak a kutató gyümölcsészek. El van terjedve egész Európában mindenütt. Hazánkban többféle név alatt kerül piacra. Szülőföldemen, Romhányban (Nógrádmegye) „Budai körte” név alatt ismeretes; Biharmegyében, — noha elég hibásan, — mindenütt „Császár körte” nevet visel. Erdélyben Bánfi-Hunyadon „Szent-Lőrincz körte” név alatt árulják a gyümölcsárosok.

Érésideje. Aug. vége, sept. végéig.

Minősége. Néha I., de többnyire II. rangu csemege-gyümölcs s mint egyike a legfinomabb aszálványokat adó körtéknek, kitünőleg I. rendű háztartási gyümölcs.

Nagysága. Nagy vagy középnagy.

Alakja. Igen változó, legtöbbször buczkos, hasas körtealakú vagy hosszas tojásdad alakú, többnyire szabálytalan emelkedéses és hovádasos fölületű, vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt majd középtájra, majd ismét a kehelyfelé a közép tájon alul esik, honnét szára felé behajlással vagy a nélkül is rendetlenül fogva elég hosszas tompa, néha oldalt hajló csúcsban végződik; kelyhe felé pedig hol kidomborodva, hol domborodás nélkül fogva többnyire ferdén álló, keskeny talpban végződik. Szára hosszú, elég vastag, fás, két végén bunkós; szép barnamázos; többnyire görbe; a gyümölcs csúcsára oldalt helyezett s gyakran húsos dudortól félre nyomott, néha egyenetlen karimájú, sekély mélyedésből kiálló. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt, apró osztványokkal ellátott; többnyire igen sekély mélyedésben ülő, melynek falain ránczok s karimáján egyenetlen nagyságu emelkedések láthatók, melyek a gyümölcs derekára is, noha nem igen szembetűnőleg, fölvonulnak s a gyümölcs alakját rendtelenné teszik.

Színe. Bőre finom, vékony, sima, néha kissé érdes tapintatú, elejénte világoszöld, teljes értével élénk citromsárga vagy aransárga; napos oldalán nem ritkán szép pirossal belehelt; apró zölddel szegett pontokkal sűrűn behintett. Rozsda foltok vagy alakzatok csak némely években és silány földben álló fákon termett gyümölcsökön fordulnak elő, valamint egyes feketés ragyafoltok is.

Izlelése. Husa sárgás, félfinom, kissé durva szemcsés, tömött, pezsgő néha félszerint olvadó; magháza körül inkább vagy kevésbbé kövesszemcsés; leve elég bő, cukros, sajátos muskotályos, igen kellemes ízű, néha azonban, némely kedvezőtlen, talajbeli és időjárási körülmények behatása folytán, kissé fanyar is. Magháza kicsiny, szűk fiókjában többnyire idétlen magvakat rejtő.

Fája. Bujanövesű, edzett, ritkás, kuszált és igen terebélyes koronát alkot; mély termőrétegű, kötött vagy agyagos földben, noha nem is korán, de rendkívül bőven termő. Könnyű, homokos, laza földben egyáltalán fogva rosszul érzi magát; nem barátja a nagy forróságnak sem; miért is az alföldön csak a folyó vizek melletti iszapos földben, hol a legforróbb nyárban is elegendő nedvet találhat gyökereivel, láthatunk belőle idősebb termő fákat. Kertem laza talajában valóságos nyomorúság főképp a fiatalabb fák élete.

Vesszei. Hosszak, vastagok vagy középvastagok, görbék, simák csak kissé bordásak, könyökösek; csupaszak, hegyök felé kissé molyhosak, zöldes barnák, itt-ott sötét vörhenyessel árnyaltak; elég szembetűnő, kerek, fakószínű pontokkal ritkásan és szabálytalanul pontozottak; hosszas levélközűek.

Rügyei. Jókora nagyok, hosszas kuposak, hegyesek, a fától kissé elálló; szürkével árnyalt, sötét gesztenyeszínű, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák; kissé kiálló ülőlapra helyezkedők, melynek középbordája kissé lehalad a vesszőre is.

Virágrügyei. Középnagyok, kupos tojásdadok, hegyesek, ezüst szürkével szegett világos gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Elég nagyok, vastagszövetűek, széles kerülékesek vagy tojásdadok, keskeny, szűrés hegyben végződők; hullámos szélűek, öblözöttek vagy völgyesek; csupaszak, fénylők, világos-zöldek; széleiken elég mélyen és élesen fűrészeltek. Levélnyelők a vesszők alján igen hosszú, a vesszők hegye felé pedig rövidebb; elég vastag, vízszintesen vagy rézsunt fölálló, de gyenge és hajlékony, minélfogva a levelek, mint a nyárfa levelei, gyenge szélfuvallatra is könnyen lebegnek. Levélpálhái elég hosszúak, áridomuak, aprófogasak, hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei majd nagyobbak és hosszabbak is, majd pedig kisebbek, mint a vesszőkön levők, aztán szintén hosszúak, hajlékony nyelűek.

Hasonnevei. Gracioli; Summer Bon-Chrétien; Plutzerbirn; Sommer-Gute-Christbirn; Torzsátlan körte.

Leirői. Diel, *Kernobstsorten*, I. 240.

Jahn, *Ill. Handb. der Obstkunde*, II. 67.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 457.

Mas, *Le Verger*, II. 199.

Dr. Entz, *Kertészeti füzetek*, VI. 23.

Észrevétel. Hegyek lábainál, folyóvizek melletti iszapos földben, mint mondám, jól diszlik és bőven is terem: de az alföld sík vidékein, távolabb a folyóvizektől, csak sánylódik és folyást terméketlen; miért is csak ott szaporítandó el, a hol a tenyészetének és termékenységének kedvező föltételek mintegy ujjal mutatják, hogy érdemes lesz elszaporítanunk.

Hogy a Kálmán körte oly régóta és oly fölöttébb el van terjedve egész Európában, annak oka, hihetőleg, abban is kereshető, hogy gyöksarjairól és magvai után is szaporítható volt. 1870—71 körül Aradon, Lustig Adolf házi kertében egy kiásott, vén Kálmán körtefa helyén a földben maradt gyökerekről igen sok, egy éves, ölesnél magasabb gyökshajtást láttam, melyek az anyafa növényzetének minden jellegét magukon viselték s így ama kiásott fa is egy, magról kelt, szóval gyöknes Kálmán körtefa lehetett. Ezen említett gyöksarjak közül egyik maig is él ott s valóságos Nyári Kálmán körtét terem.

46. Zéphirin Grégoire körte. ✕

Származása. Belgiumban a jodoigne-i híres magonczozó, Grégoire nyerte hihetőleg a Nemes-Kolmár (Passe-Colmar) magváról, mely körte-fajhoz növényzetére és gyümölcseinek finomságára nagyon is hasonló. Ojtó-vesszejét 1868-ban kaptam Belgiumból a Van Mons társulat kertéből. Több ízben termett már nálam s fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. October—november.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Kicsiny, néha középnagy.

Alakja. Gömbölyded, mint a „Császár körte“ néha csigaformán gömbölyödő, kissé hoporjas fölületű; vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt többnyire jóval alább esik a középtájnál, honnét szára fele szelid domborodással szabálytalanul fogyva majd szélesebb majd ismét keskenyebb, tompa csucsban végződik; kelyhe felé pedig jól kidomborodva, elég talpasan enyészik el. Szára rövid, vastag, fás, néha görcsös, a gyümölcs csucsán husos emelkedésből kiálló s mintegy a gyümölcs folytatásának látszó, néha sekélyke mélyedésbe helyezett s husos emelkedésektől oldalvást szorított. Kelyhe kicsiny vagy középnagy, nyílt vagy félignyílt, fölálló, szabálytalan osztványokkal ellátott; csaknem a gyümölcs felszínén vagy lapos emelkedésektől körülvevett sekélyke mélyedésben ülő.

Színe. Bőre vékony, sima, csaknem fényes, elejénte gyöngéd zöld, később, teljes értével, zöldes sárga vagy szalmasárga; napos oldalán is csak élénkebb sárga; de pirosság csak ritkán mutatkozik rajta. Pontozata apró, barna, ritkás, alig szembetűnő. Rozsda-szeplők leginkább csak kehely mélyedése körül fordulnak elő.

Izlelése. Husa fehér, igen finom, teljesen szétolvadó; magháza körül sem köves; leve elcsordulásig bő, igen czukros, illatos, igen kellemes ízű. Magháza kissé nyílttengelyű; kagylóalakú fiókjaiban ép magvakat rejtő.

Fája. Mérsékelt növése, igen edzett, korán és rendkívül bőven termő. Nagy fává éppen korai és bőtermése miatt nem képes fejlődni. Birsén nem diszlik. Vadoncra nemesítve gulafának nevelendő. Gyümölcsei meglehetősen állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak; vezérvesszei középvastagok, fölfelé elvékonyodók, egyenesek, fölálló, oldalvesszei igen vékonyak, kissé éles szögekben elálló, finoman bordásak, kissé könyökösek, napos felőkön barna sárgák, árnyas felőkön zöldes sárgák, gyengébb korokban hegyök felé pirossal mosottak; hosszas, sárgás fehér pontokkal ritkásan pontozottak; elég hosszas levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, hosszas kuposak, nem vastagok, hegyesek, a fától elálló, itt ott csaknem sarkantyusan kiszögellők, szennyes vagy szürke molyhozattal szegélyezett világos gesztenyeszínű, többnyire lazán álló pikke-

lyekkel borítvák; elég kiálló ülőlapra helyezkedők, melyek bordái finoman a vesszőre is levonulnak.

Virágrügyei. Középnagyok, hosszas kupostojásdadok, alig hegyesek, sötét barnával és szürkével árnyalt világos gesztenyeszin pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek, tojásdadok vagy lándzsásak, nyelők felé gyakran keskenyebb, mint hegyök felé; elég kemény szövetűek, rövid, szúrós hegyben végződők, csaknem laposak; csupaszak, bágyadtan fénylők, sárgás-zöldek; széleiken, különösen pedig hegyök felé finoman és szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők többnyire hosszú, karsu, fölfelé álló. Levélpálhái hosszúak, lándzsásak, visszagörbülő, fogasak.

Hasonnevei. Szerencséjére még nincsenek!

Leírói. Bivort, *Ann. de pomol.* III. 79.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 764.

Mas, *Le Verger*, III. 171. sz. alatt.

Jahn, *Illust. Handb. der Obstk.* II. 343.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obsts.* II. 112. s. többen mások.

Észrevétel. Kertem televénydús, laza és könnyen kiszáradó talajában is igen jól diszlik, szárazsággal, hideggel jól daczol. Mint rendesen és bőven termő fa, kerített házi kerteinkben mindenütt megérdemelné, hogy helyet foglaljon. Szabadon álló gyümölcsösbe már csak fája lassu növése és kicsiny-sége miatt sem való.

47. Ezée-i jó körte.

(Bonne d' Ezée; Gute von Ezée.)

Származása. A mult század közepe felé véletlenül kelt magról Franciaországban s párisi gyümöleskertész, Dupuis-Jamain atyja által földöztesztett föl egy mészégető kertében. Nálam több ízben termett már. Első két ízbeli termése után ítélve, általános elterjesztésre nem ajánlhattam, minthogy gyümölcseit minden finomságuk mellett is izetleneknek találtam. Azonban az 1875-ik évi termése már kitünőbb ízű volt nálam; hihetőleg, mert gyökerei a televény rétegből lehatoltak már az agyag rétegeig s itt a gyümölcsök finom íze kifejtéséhez megkívántató ásványi részeket föltalálták a földben.

Érésideje. Szeptember második fele.

Minősége. I. rendű, kedvező körülmények közt kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Változó; legtöbbsnyire hosszás tojásdad alaku, néha görbe kobak vagy körte alaku, sima vagy sík fölületű, nem buczkos vagy emelkedéses. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a középtájon jóval alább esik, honnét kelyhe felé sekély behajlással fogyva, elég hosszás, tompa kupban vegződik; kelyhe felé pedig szépen kidomborodik s elég szűk talpban fogy el. Szára majd zömök és görcsös; majd ismét hosszás, fás, barnamázos; tövénél azonban többnyire husos; a gyümölcs csucsán sekély mélyedésből többnyire oldalvást kiálló; néha husos gyűrűzetből csaknem a gyümölcs folytatásaként kiemelkedő. Kelyhe kicsiny, nyílt, szétterülő sárgás vagy barna osztványokkal ellátott; sekélyke, lapos karimájú mélyedésben ülő, melynek simaságát ránczok vagy emelkedések ritkán zavadják meg.

Színe. Bőre finom, sima, de száraztapintatu, homályos zöld, teljes értevel is csak sárgás zöld; tulért korában bágyadt sárga; napos oldalán is csak nagy ritkán látszik némi árnyalata a pirosságnak; pontozata zöldes szürke, elég sűrű, szabályosan elhintett. Rozsda alakzatok ritkán látszanak fölületen; de kelyhe körül finom fahéjszín rozsdamáz gyakrabban vehető észre.

Izlelése. Husa fehér, igen finom, igen olvadó, magháza körül, nálam legalább, sohasem köves; leve rendkívül bő; sajnos, hogy nem minden körülmény közt elegendő czukros, kellemes, fűszeresízű.

Fája. Erőteljes növesű, elég edzett; korán és rendkívül bőven termő; igen sűrű lombos, fölfelé törekvő gulafákat alkot. Birszen nem mindenütt diszlik; de vadonczon tartós életű gula vagy szálafákat növelhetni róla, melyek azonban megkívánják az időnkinti ritkítást s a termékenység folytán kimerülendő fájának megifjítását. Mésszel, agyaggal kevert talajban

finomabbak gyümölcsei, mintsem kertemnek az ezen ásványnemekben szü-
kölködő, televényes talajában. Gyümölcsei teljes kifejlődésükig eléggé jól
állják helyöket a fán.

Vesszei. Számosak, középvastagok, fiatal fákon s kedvező időjárás
mellett elég hosszúak, idősebb fákon s száraz időjárás mellett rövidek, de föl-
felé elvékonyodók s rendszeren bunkósan vagy hizottan s termőrügyes hegy-
ben végződők. Kissé könyökösek; simák és fényesek, zölde barnák vagy
vörhenyes zöldek, szennyszürke pontokkal hol sűrűbben, hol ritkábban,
de nem szembetűnőleg pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok vagy kicsinyek, vékony kuposak, hegyesek, a
vesszőtől jól elállók; szürkével és feketével árnyalt sötét gesztenyeszínű
pikkelyekkel borítvák; széles és jól kiemelkedő, simapárkányos ülőlapra
helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, hosszúak, kupostojásdadok, hegyesek,
többnyire sötét barnával árnyalt, világos gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, vékony szövetűek, tojásdadok vagy hosszúak ke-
rülékesek, nyelők felé gyakran elvékonyodók, hosszúak, szúrós hegyben vég-
ződők, alig völgyesek; csupaszak, kissé fényesek, homályos zöldek, szélei-
ken elég szabályosan, de nem mélyen fűrészeltek. Levélnyelők hosszúak
karcsu, vízszintesen szétálló. Levélpálhái középhosszak, fonál vagy árido-
muak, nem igen tartósak.

Hasonnevei. Belle et bonne d' Ezée; Bon des Zées.

Leirői. Bivort, *Annal. de pomol.* V. 73.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 478.

Mas, *Le Verger*, II. 11.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 423.

Észrevétel. Megérdemli, hogy vele kísérletet tegyünk s ott, hol a leg-
több gyümölcsészeti író által magasztalt termékenységet és gyümölcseinek
finom ízét jól kifejti, házi kerteinkben és gyümölcsöseinkben habozás nélkül,
még az alföldön is elszaporítsuk.

48. Sterckman vajoncza.

(Beurré² Sterckman; Sterckmans Butterbirn.)

Származása. E jeles körtefajt Belgiumban Sterckman nevű lőweni polgár nyerte magról. Van Mons, a ki a korabeli, majd minden kitünőbb gyümölcsészszel levelezési összeköttetésben volt, saját magonczaival a Sterckman vajonczt is küldözgette ojtóvesszőkben ismerőseinek, a kik közül aztán sokan azt hitték, hogy e körtefajt is Van Monsnak lehet köszönnünk. Azonban Van Mons nem szerzője, hanem csak elterjesztője volt annak. Nálam már több ízben termett; fajom valódisága kétségtelen.

Érsideje. Nov. deczember.

Minősége. I. rendű, némely sanyarubb években azonban csak II. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Kissé változó, legtöbbször azonban hasas csigaalaku, fölületét gyakran szabálytalan, lapos emelkedések teszik egyenetlenné. Zöme a szár és kehely közt középtájra vagy kissé alább a kehelyes vég felé esik, honnét szára felé elejénte jól kidomborodva, aztán sekély behajlással fogyva, rövidke tompa csúcsban végződik; kehelye felé pedig hirtelen domborodva, széles talpban enyészik el. Szára hosszú, vékony, fás, barnamázos, itt-ott zöldes sárga; néha rövidebb; a gyümölcs csucsára mélyedés nélkül némi husos ránczok közé helyezett vagy egyes pupos emelkedéstől félrenyomott. Kehelye zárt vagy félig nyílt; kemény, kissé molyhos, szürkésbarna osztványokkal ellátott; majd sekély majd ismét mélyebb, széleskarimájú, tölsér forma mélyedésben ülő, melynek falai többször simák s karimáján lapos emelkedések láthatók, melyek elenyészőleg a gyümölcs derekára is fölvonulnak.

Színe. Bőre kissé vastag és keménykés, sima, elejénte világos-zöld, értével citromsárga, néha arany-sárga; napos oldalán karmazsin piros mosottal bevont, néha csak piros petyekkel behintett; pontozata szürkés barna, sűrűn és szabályosan elhintett, elég szembetűnő. Rozsda alakzatok a gyümölcs fölületén ritkán, de kehelymélyedésében gyakrabban láthatók. Nedves időjárással, feketés ragyafoltok sűrűn ellepik fölületét s e foltokon később be szokott rothadni a gyümölcs.

Ízlelése. Husa sárgásfehér, csaknem áttetsző, elég finom, olvadó vagy félszerűn olvatag, magháza körül kissé kövesszemes; leve bő, üdítő, finom savanyúval emelt czukros, kellemes fűszeres ízű; némely években azonban kissé összehúzó fanyarság is vegyül bele. Magháza kissé nyílttengelyű; apró fiókjaiban sárgásbarna, ép magvakat rejtő.

Fája. Vignövésű, edzett, korán és rendkívül bőven termő; gyümölcspeczkekkel sűrűn megrakodó ágaival szép sugáralaku koronát alkot. Birsén is, vadonczon is egyaránt diszlik. Szálas fának vadoncza ojtva is csak vé-

dett helyre való; de gulafának nevelve is, ha azt akarjuk, hogy dereka, sudara jól megvastagodjék s a szelekkel jól daczolhasson, fiatal korában vezér vagy nyilvesszeit tavaszonkint jól vissza kell vágnunk; különben tulajágosan fölnyurgul, mint a jegenye-nyárfa, minek folytán törékeny-száru gyümölcseit nagyon kitennők a szelek játékának. Ugy gyümölcseit, mint növényzetét illetőleg a nedves időjárást káros hatásának tapasztaltam e fajnál; míg száraz időjárással egyike a legépebb fáknak s ilyenkor még gyümölcsei is nagyobbak és szebbek, mint egyébkor.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, meglehetősen vastagok, főkép a fiatal, termő fákön, míg a faiskolai ojtványokon alig középvastagok, hegyök felé elvékonyodók s többnyire duzzadt hegyben végződők, egyenest fölállók vagy kissé elállók, alig könyökösek, kissé hornyoltak vagy bordásak, simák, csupaszak, itt-ott áttetszően ezüsthártyásak; zöldes barnák; néha, főkép napos felőkön kissé vörhenyes-zöldek; egyenlőtlen nagyságu, hosszúak vagy kerek, fehères pontokkal elég sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; rendetlen levélközűek. Gyümölcsvesszei igen rövidek s inkább csak rövidke peczkekből állók.

Rügyei. A vékonyabb vesszőkön kicsinyek, rövid kuposak, hegyesek; a vastagabb vesszőkön középnagyok, zömök kuposak, hegyesek, a fától jól elállók; hamvas szürkével árnyalt vörhenyesbarna pikkelyekkel borítvák; jól kiálló, duzzadt ülőlapra helyezkedők, melynek közép bordája finoman levonul a vessző derekára is.

Virágrügyei. Elég nagyok, kuposak, aljuktól kezdve csaknem derekukig egyenlően vastagok s aztán főlebb rövid és alig hegyes kupban végződők, csupasz, csaknem fényes, sötétgesztenyeszin pikkelyekkel borítvák.

Levelei. A vesszők alján elég nagyok, hosszúak tojásdadok, kinyuló éles hegyben végződők, a vesszők hegye felé kisebbek, kerülékesek vagy lándsások; csaknem laposak vagy kissé völgyesek és íveltek; csupaszak, fényesek, világos-zöldek; csaknem épszelűek vagy csak hegyök felé apró, tompa fogakkal fűrészeltek. Levélnyelők többnyire hosszúak, karcsu, fölfelé álló. Levélpálhái igen hosszúak, keskenyek, fonálidomuak. Virágrügyet körítő levelei nagyobbak, mint a vesszőkön levők, csaknem laposak, hosszúak, szélesek.

Hasonnevei. Doyenné Sterckman; Belle Alliance.

Leirői. Bivort, *Ann. de pomol.* IV. 51.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 89.

Mas, *Le Verger*, I. 163.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstkunde*, V. 357.

Lucas, *Auswahl werthv. Obstsorten*, II. 126.

Észrevétel. Délnek fekvő hegylejtőkre s általában melegebb tájakra és így különösen az alföldre való: de, amennyire lehet, igyekezzünk a nagyobb szélrohamok ellen ótalmat adó helyre ültetni; mert különben gyümölcsei közül sokat lehányhatna a szél.

49. Izambert körte.

(Beurré gris; Graue Herbstbutterbirn).

Származása. Régi, hihetőleg Normandiából származó gyümölcs. Legrégibb neve a francziáknál is az, mely alatt e helyt leirom s mely alatt szülőföldemen, gyermekkoromban már nevezni hallottam. Jelenleg a francziák „Szürke vajonc” (Beurré gris), a németek „Szürke őszi vajonc” (Graue Herbstbutterbirn) név alatt ismerik és nevezik. El van már terjedve mindenütt a világon, a hol a körtefa tenyészik s régisége dacára ma is egyike legkedvesebb ízű körtéinknek.

Érésideje. Sept. második fele és oct. eleje.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Változó; gyakran szabálytalan gömbalakú; majd hasas kúp alakú, majd ismét hosszas körte alakú; néha pedig csaknem szabályosan tojásdad. Testének boltozata ritkán szabályos; gyakran egyik oldala hízottabb, mint a másik. Zöme a szár és kehely közt, a középtájon vagy kissé alább a kelyhes vég felé esik, honnét szára felé rendesen mindig összébb húzódik, mint kelyhe felé, hol többnyire szűk talpban végződik. Szára középvastag, fás, barna és gyakran fehér szeplős; a gyümölcs csúcsából kiálló vagy sekély és szűk mélyedésbe helyezett vagy némi sekély emelkedéstől félre nyomott. Kelyhe kicsiny, nyílt vagy félignyílt, fölálló vagy kissé szétterülő sárgás vagy barnás osztványokkal ellátott; többnyire csakélye mélyedésben a gyümölcs tetején majd oldalvást, majd ismét a közepén ülő.

Szine. Bőre finom, vékony, többnyire azonban érdes tapintatú; elejénte világos zöld, értével sárgás zöld, napos felén néha némi szennyes vörös árnyalattal ellátott, mely szinekből azonban némely gyümölcsön majd mi sem látszik, minthogy az egész gyümölcs szürkés rozsdamázzal csaknem teljesen be van futtatva. Pontozata szürkés barna vagy csak élénkebb zöld pettyekből álló, mi azonban csak a rozsdamentes alapszinben látható. Némely sanyaru időjáráskor vagy rossz földben és beteges fákön feketés ragya foltok is támadnak a gyümölcsön s az ily gyümölcsök aztán hamar is elrothadnak.

Ízlelése. Husa bágyadt fehér vagy zöldes fehér, finom, tömött, teljesen szétolvadó; magháza körül sem mindenkor köves; leve elcsordulásig bő, czukros; élénk citromsavanyval emelt, üdítő, kellemes füszerizű. Magháza zárt tengelyű; tágas fiókjaiban többnyire idétlen magvakat rejtő.

Fája. Fialat korában elég vignővésű és elég edzett; korán és bőven termő. Kuszált, ritkás ágaival, melyek gyümölcspeczekkel hamar és sűrűn megrakodnak, szabálytalan alakú koronát alkot. Hol a birs jól tenyészik és vigan nő; ott birsén is jól diszlik: de vadonczon erőteljesebb és tartósabb

életű. A sivár homokot nem szereti, kissé kötött, agyagos, termékeny talajban legegészségesebb fákat nevel. A nedves időjárást s tulságosan nedves helyet megsínyli. Meleg éghajlat alatt növényzete is, gyümölcsei is egészségesebbek, mint emelkedett fekvésű, hűvösebb tájakon. Elsős meleg ős után, — ha erős tél következik, — törzsén a kéreg fagy foltokat kap és le szokott hámlani. Virágai és kötődött apró gyümölcsei, a kései fagyokra nagyon érzékenyek. Gyümölcsei különben elég jól állják helyüket a fán.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak és elég vastagok, hegyök felé mind-mind inkább elvékonyodók, könnyökösek vagy gacsosak, kuszáltan szétállók, még vezérvesszei is ritkán egyenesek; elég sima fölületűek, de ritkán fényesek, kissé hamvasak, szép vörvörösek vagy szennyes vörhenyesek és zöldes barnák; egyenlőtlen nagyságu, de kissé szembetűnő, fakó pontokkal sűrűn pontozottak; kissé hosszúak levélközűek; gyenge korukban hegyök felé molyhosak.

Rügyei. Középnagyok, kúposak, hegyesek, a fától jól elállók; fakóval árnyalt vörhenyes gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák; jól kiduzzadt ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Nagyok vagy közép nagyok, duzzadt kúposak, tompa hegyűek; vöröses gesztenyeszínű, többnyire sima pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, vastag keményszövetűek, hosszúak tojásdadok, néha hosszúak, néha rövid hegyben végződők; völgyesek, hullámos szélűek; ívelték; csupaszak, fénylők, sárgás néha vöröses zöldék; széleiken ritkán és hegyes fogakkal fűrészeltek. Levélnyelők rövid, vastag, a vesszők alja felé hosszabb és elég vastag, merev, többnyire fölfelé álló. Levélpálhái hosszúak, keskenyek, fonálidomuak, hegyesek. Virágrügyet körítő levelei széles tojásdadok, hullámosak, csaknem laposak, nem hosszonyelűek, mereven fölfelé állók vagy szétállók.

Hasonnevei. Normanni bergamot; Ambois-i vajonez; Szürke, őszi vajkörte; Beurré roux; Beurré d'Anjou. stb.

Leirói. Bava y, *Annal. de pomol.* I. 53.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 371.

Mas, *Le Verger*, III. 51.

Diel, *Kernobtsorten*, I. 139.

Lucas, *Auswahl werthv. Obst.* II. 76. és sokan mások is, honi nyelvünkön azonban csak Dr. Entz Ferencz írta le körülményesen (*Kert. füz.* V. füz. 1. lap).

Észrevétel. Bármily rut növésű és kényes fája is van az Izambert körtenék; de felséges ízű gyümölcsei végett mégsem szeretjük nélkülözni fáját kertünkben. Alacsony törzsű, gula vagy bokoralakban nevelve, házi kertekben, a nagyobb szelek ellen védett helyen még inkább adhatunk neki helyet itt az alföldön, mintsem a hidegebb éjszakai tájakon. Az alföldi forróságot s az itt gyakran beköszöntő szárazságot még jobban eltűri, mint bármely más körtefaj. Városi házak közt levő kertekben a kései fagyoktól is sokkal hamarabb menekül, mint a szabad síkon lévő kertekben. Eladás végett, nagybani elterjesztésre éppen nem való e faj.

50. Grumkowi vajoncz.

(Poire de Grumkow ; Grumkower Butterbirn.)

Származása. E jeles őszi körte Németországból veszi eredetét. Pomeran tartományban, Rügenwaldhoz közel, Grumkowban, egy földmives kertében fedezték föl először. Ojtóvesszejét még 1869-ben kaptam Reutlingenből, 1875-ben termett nálam először s gyümölcsei noha nagyságra s idomtalan külsejökre mindenben, belső minőségükre nézve pedig a nagy szárazság folytán nem is egyeztek mindenben a leírásokkal, fajom valódiságát még is teljesen bebizonyították.

Érésideje. Oct. novemb.

Minősége. I. rendű, néha II. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Jókora nagy.

Alakja. Szabálytalan, hosszas körtealaku ; néha hosszas kupalaku, rendkívül hovádasos és emelkedéssel fölületű ; vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a középtájon vagy kissé a kelyhes vég felé esik, honnét szára felé gyakran igen hirtelen fogyva, meggyüremlett vállat képez s szára felé vastagabb vagy vékonyabb, többnyire ferdén álló kupban végződik ; kelyhe felé pedig szabálytalanul kidomborodva elég talpasan enyészik el. Szára majd hosszabb, majd rövidebb, elég vastag, görcsös ; többnyire a gyümölcs csucsáról husosan kiemelkedő vagy husos gyűrűzettől környezve oldalvást álló. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt, többnyire csillagalakuan szétterülő osztványokkal ellátott ; szűk s inkább vagy kevésbé mély üregben ülő, melynek karimáját gyakran pupos emelkedések teszik szaggatottá s ez emelkedések a gyümölcs derekára is fölvonulnak s ennek gömbölyödését megzavarják.

Színe. Bőre sima, kissé keménykés, elejénte sápadt zöld, értével zöldes szalmasárga ; napos oldalán néha élénk téglavörösre színesedő, legtöbbnyire azonban pir nélküli ; pontozata sűrűn és egyenletesen elszórt, szembe-tűnő ; rozsdá alakzatok leginkább csak szára körül és kelyhe mélyedésében fordulnak elő ; néha azonban feketés ragya foltok is találkoznak rajta.

Izlelése. Husa fehéres, finom, olvadó vagy félszerint olvadó ; magháza körül kissé köves ; leve bő, cukros, üdítő savannyal emelt, kellemes fűszerezésű. Nálam a rendkívüli szárazság folytán összehúzó fanyarsága is volt gyümölcseinek. Hiszem azonban, hogy e hibát csak a mostoha időjárásnak lehet betudni. Magháza kicsiny, zárttengelyű ; szűk fiókjaiban többnyire idétlen magvakat rejtő.

Fája. Erőteljes, igen edzett, elég korán és rendkívül bőven termő. Rövidke gyümölcs-peczkekkel korán megrakodott ágaival kissé ritkás koronát alkotó ; diszlik vadonczon és birsen, gula vagy szálas fának egyiránt alkalmas. Növényzetén a talaj és éghajlat befolyása kevésbé, de gyümölcsein már

inkább észrevehető. Nagy gyümölcssei végett, melyek nem eléggé jól állják helyöket a fán, a mennyire lehet, védett helyet kell neki adnunk.

Vesszei. Elég számosak, hosszak, középvastagok, fölállóak vagy kissé szétterjeszkedők, kissé görbék és könyökösek; simák és csupaszak, szökés sárgák vagy vörhenyessel kissé árnyalt zöldes sárgák; jókora nagy, fehér pontokkal elég sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; rendetlen levélközűek.

Rügyei. Jókora nagyok, kuposak, hegyesek; sűrű fehérmolyhos, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák; jól kiduzzadt simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadok, hegyesek, fehérmolyhos, sárgásbarna, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák.

Leveli. Középnagyok, hosszas tojásdadok, kissé kinyuló hegyben végződők; csaknem laposak vagy kissé völgyesek; kissé hullámos szélűek; csupaszak, fénylők, világos zöldek; finoman és tompán fűrészeltek vagy csaknem épszelűek. Levélnyelők rövid, elég vastag és merev vagy néha, főkép a vesszők alján, kissé hosszas és merev. Levélpálhái rövidek, fonál idomuak, hamar elhullók.

Hasonnevei. Grumkowi téli vajonez; Grumkower Winterbutterbirn.

Leirői. Diel, *Kernobstsorten*, V. 58.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 147.

Lucas, *Auswahl werthv. Obstsorten*, II. 100.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 260.

Észrevétel. Hüvösebb tájakon pl. éjszaki Némethonban, mikép Lucas írja, sokkal tökéletesebb gyümölcsöket terem, mintsem a természetével ellenkező melegebb tájakon; miért is hazánk éjszaki, hegyes tájékain és Erdélyben, különösen a Székely-földön, nagyon megérdemelné, hogy vele kísérletet tegyünk. Hogy a sík alföldön mennyire érdemli meg a figyelembe vételt? még korai volna ítéletet mondanom. Gyümölcsseit még csak egy pár, a gyümölcsstermésre lehető legmostohább évben tanulmányozhattam.

51. Nyári esperes.

(Bergamotte d' été; Runde Mundnetzbirn.)

Származása. Régi francia gyümölcs. Származásáról a gyümölcsészek semmi bizonyos adatot sem jegyeztek föl. Annyi áll, hogy Frankhonban 1628-ban már Bergamotte d' été név alatt ismeretes volt. Diel „B e u r r é b l a n c d' été“ név alatt kapta s „Nyári esperes“ (Sommer Dechantsbirn) névre keresztelte, mely utóbbi név alatt nálunk is el van már terjedve. Kovács a „Kalauz“ 99-ik lapján e név alatt jellemezte és faiskolájából e név alatt terjesztette el hazánkban. A németek a „Nyári esperes“ nevet, melyet Diel adott körténknek, „Runde Mundnetzbirn“-re változtatták s most általában e nevet fogadták el; mert a „Juliusi esperes“ körtétől, melyet sokan szintén „Nyári esperes“-nek neveztek, meg akarták teljesen különböztetni. Szerintem okosabb lett volna, ha a németek is, aztán mi magyarok is, legrégibb s Franciaországban még most is dívó nevét tartottuk volna meg, de ha már irodalmunkba „Nyári esperes“ név alatt lőn bevezetve, nehogy a szükségtelen hasonnevek sokaságát én is szaporítsam, kénytelen vagyok „Nyári esperes“ nevét továbbra is megtartani irodalmunkban.

Érésideje. Augustus második felében.

Minősége. I. rendű, néha kitűnőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Hol nagyobb, hol kisebb a közepszerűnél.

Alakja. Többnyire buczkos, hasas csigaalaku, néha gömbölyded; zöme a szár és kehely közt, a középtájon kissé alább a kelyhes vég felé esik, honnét szára felé sekély behajlással fogy s rövid tompa csucsan végződik; kelyhe felé pedig elejénte domborodva s aztán kissé összeszűkülve többnyire keskeny talpban enyészik el. Szára többnyire rövid, vastag, husosnak látszó, fás, zöldes barna; vagy függélyesen némi csekély mélyedéskébe helyezett, vagy mélyedés nélkül némi husos emelkedések közé szorított. Kelyhe középnagy, nyílt, vagy félignyílt, többnyire felálló, hosszas molyhos osztványokkal ellátott, csekély mélyedéskében ülő, melynek falain ranczok s karimáján husos emelkedések láthatók, melyek a gyümölcs derekára is fölvonulnak s ott a gyümölcs gömbölydedségét megzavarják.

Szine. Bőre vastag, kissé érdestapintatu; sáppadt zöld; értével zöldes sárga, napos oldalán, — főkép a száraztalaju vidéken, — némi csekély piros mosatot is kap; pontozata barnásszürke, sűrűn és egyenlően elhintett; jól szembetűnő; rozsdá foltok csak itt-ott, leginkább pedig csak a kelyhe körül találkozhatnak rajta.

Izlelése. Husa fehér, elég finom, vajszerűen olvadó; magháza körül kissé kövesszemcsés; leve bő, czukros, kellemes savanygyal emelt, finom fűszeresízű. Magháza kicsiny, zárttengelyű; szűk fiókjában kevés ép magot rejtő.

Fája. Fialat korában elég vígnövéssű, de nagyfává nem nő; elég edzett

természetű; korán és rendkívül bőven termő; széles gömbalaku sűrűlombos koronát alkotó. Birsén kevésbé, vadonczon inkább diszlik; alkalmas gula és szálas fának; szereti a mély termőrétegű s kellő nedvességgel ellátott talajt. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Számosak, rövidek, vékonyak vagy középvastagok, egyenest vagy rézsunt fölfelé állók, többnyire bunkós hegyben végződők; könnyökösök; homályos zöldek, napos felőkön vörhenyes pirosak, fiatal korukban különösen, de még teljesen ért korukban is fehérmolyhosak; hosszas fehéres pontokkal sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; rendetlen levélközűek.

Rügyei. Nagyok, zömökkuposak, igen sűrű, fehér molyhozattal borítvák, a fától elálló; igen duzzadt, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, rövid, tojásdadok, tompahegyűek, csaknem gömbalakuak, fehér és vörhenyes molyhozattal tarkázott pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, vastag, keményszövetűek, hosszas tojásdadok vagy kerülékesek; kissé hosszas keskeny, néha ismét rövid hegyben végződők; íveltek és völgyesek; felsőlapjukon fehérhamvasak, szürkés zöldek, alsó lapjukon csupaszak s csak vastagabb idegein molyhosak; széleiken sekélyen és szabálytalanul fűrészeltek. Levélnyelők elég hosszas, vékony, csaknem vízszintesen elálló, tövénél ért korában vöröses. Levélpálhái hosszak, fonálidomuak, kissé fogasak és molyhosak.

Hasonnevei. Milan blanc; Milan de la Beuvrière; Summer Frank-Réal; Mouille bouche ronde; Sommer Dechantsbirn.

Leirői. Diel, *Kernobstsörten*, III. 39.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 45.

Lucas, *Auswahl werthv. Obsts.* II. 44.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 237.

Mas, *Le Verger*, II. 57.

Észrevétel. Mihelyt gyümölcsei színesedni kezdenek, azonnal leszüretelendők; mert a fán megért gyümölcsei nem oly ízesek, mint a gyümölcskamrában utóérés végett eltett gyümölcsei. Hűvösebb légmérsékű tájakra különösen alkalmas. Mennyire lesz értékes alföldünkön, kivált a sík vidékeken? bővebb tapasztalás fogja megmutatni.

52. Knight fejedelmije.

(Knight's Monarch.)

Származása. A londoni kertészeti társulat egykori elnöke, Knight nyerte magról, Downton Castle nevű mezei lakásán. 1830. körül kezdett elterjedni s ez idő óta, mint jeles őszi és kora téli körte nagyon el van terjedve nemcsak Angolhonban, hanem Amerika és Európa gyümölcsös kereteiben is. Nálam 1872 óta van meg Oberdiecktől egyik fajtámon, mely azonban még nem termett, de növényzete teljesen egyezik a leírásokkal. Szomszédomban, egyik jó barátom kertében egy igen szép, fiatal gulafa van e fajtából, mely már háromszor termett igen gazdagon. Valódiságáról tehát elég módomban volt teljes meggyőződést szerezhetni.

Érésideje. Nov. dec.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Gömbölyded, de gyakran kivált szára felé csigaalakulag elhegyesedő. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt középtájra vagy csak kissé alább a kelyhes vég felé esik, honnét gyakran a szár és kehely felé csaknem egyenlően domborodik, de kelyhe felé mégis tompább, mint szára felé; néha azonban szára felé elejénte szeliden domborodva s aztán hirtelen fogyva rövid tompa kupban végződik, kelyhes végén pedig elég széles talpban enyészik el. Szára rövid, meglehetősen vastag, fás; többnyire a gyümölcs csucsaról rézsutosan emelkedik föl vagy sekély mélyedésből husos emelkedések közül kiálló. Kelyhe kicsiny, nyílt vagy félig nyílt; rövidke osztványokkal ellátott; majd szűk és elég mély, majd tágas de sekély mélyedésben ülő, melynek karimája széles lapos emelkedései miatt kissé hullámos. Ezen emelkedések kissé a gyümölcs derekára is fölhúzódnak s néha a gyümölcs egyik oldalát hízottabbá teszik, mint a másikat.

Szine. Bőre kissé kemény, száraztapintatu, alig kissé fénylő, elejénte világos füzöld; értével kissé sárgás zöld; napos oldalán néha, némi barnás piros színezetet kap némely gyümölcs, legtöbbször azonban hiányzik a pirosság; pontozata sötét zölddel szegett, szürkés barna, sűrű és eléggé szembeűnő. Rozsda foltok és alakzatok leginkább csak kehely mélyedésében fordulnak elő, a gyümölcs derekán pedig többnyire csak ütődés vagy surolás következtében. Szine és bőrének külseje nagyon hasonlít a „Motte vadonca” színéhez és külleméhez.

Izlelése. Husa zölde fehér vagy bágyadt fehér, finom olvadó; magháza körül is csak ritkán köves; leve bő, cukros, finom savanygyal emelt, üdítő, igen kellemes, néha gyöngéden illatos ízű. Magháza többnyire nyílt-tengelyű, szűk fiókjaiban többnyire időtlen magvakat rejtő.

Fája. Erőteljes, igen edzett; korán és rendkívül bőven termő; gyü-

mölcsveszzőkkel és peczkekkel jól beruházott, fölfelé törekvő ágaiival sűrű lombos koronát alkotó. Birsén is diszlik, de vadonczon inkább; szép guala-
alaku fákat alkot; szálás fának védett helyet kíván, szereti a mély termő-
rétegű s elegendő nyirkossággal ellátott talajt. Gyümölcseit csomókban
hozza s bárha ezek közül sokat is lehány az erősebb szél; mégis jó termé-
seket ad.

Vesszei. Számosak, hosszúak, kissé vékonyak, egyenest vagy kissé ré-
zsuntosan fölfelé állók; könyökösek; simák, kissé fénylők, sárgás világos-
barnák, árnyas felőkön kissé zöldes barnák; tojásdad alakú, fehéres, szem-
betünő pontokkal ritkán potozottak, rendetlen levélközűek.

Rügyei. Nagyk, rövidék, hasaskuposak, tompahegyűek, sárgás
barna, kissé fehérmoslyhos pikkelyekkel borítvák, a fától jól elállók; jól
kiálló ülőlapra helyezkedők, melynek csak közép bordája látszik igen finom
szálként lenyulni a vesszőn.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadok, tompahegyűek; sötét barná-
val és szürkével árnyalt vörhenyesbarna pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok vagy kicsinyek, széles lándásak vagy tojás-
dadok, kissé völgyesek, csaknem laposak, hegyök felé kissé íveltek; csu-
paszak, sötét zöldek; széleiken ritkán és tompán fűrészeltek. Levélnyelők
rövid, vastag, rézsunt fölfelé vagy vízszintesen álló. Levélpálhái hosszúak,
áridomuak. Virágrügyet körítő levelei kissé nagyobbak, laposak, többnyire
épszlűek.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. Leroy, *Dictionnaire de pomol.* II. 321.

Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* VII. 475.

Észrevétel. Oberdieck szerint későn kell leszedni gyümölcseit a fáról;
különben összefonnyadnának. E hiba gyakrabban állhat be a hidegebb
tájakon, hol a tenyészet idénye alatt gyümölcsei nem lennének képesek tel-
jesen kiképződni. Nálunk, aligha fog e hibába esni. A nagy szelek ellen
csak kissé is védett helyen mindenütt haszonnal tenyészthető hazánkban
főkép az alföldön s különösen a nagyobb folyókhoz közeleső vidékeken.

53. Guisse Mária, körte.

(Marie Guisse.)

Származása. Francia gyümölcsészek szerint Jussy-ben (város Metz környékén) az Armin körte magváról nyerte 1834-ben sainte-ruffine-i birtokos, Guisse ur s leánya nevééről keresztelte el. Csak napjainkban kezd nagyban elterjedni. Teljes leírása még csak a francia gyümölcsészek újabb munkáiban olvasható. Nálam már három ízben termett a leírásokkal mindenben egyező gyümölcsöket.

Érésideje. Jan.—mart.

Minősége. I. rendű vagy legalább a maga idejében elég jó csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Hasas körte forma vagy hossz-as-kupalaku, kissé egyenetlen fölületű. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt a középtájon alul esik, honnét szára felé sekély behajlással fogyva, hosszas és többnyire karsu, ferdén csomózott csúcsban végződik; kelyhe felé pedig szelid domborodással fogyva kissé szűk talpban enyészik el. Szára elég hosszú, vagy rövides, inkább vagy kevésbé vastag, fás, görcsös, a gyümölcs csúcsán függélyesen vagy kissé ferdén, többnyire szabályos kerekedésű, csekély mélyedésbe helyezett vagy néha husos kiemelkedésből a gyümölcs folytatásaként kiálló. Kelyhe nyílt vagy félnyílt, hossz-as széles osztványokkal ellátott; szűk mélyedésében ülő, melynek karimáján egyenlőtlen nagyságu emelkedések láthatók, melyek elenyészőleg kissé a gyümölcs derekára is fölvonulnak.

Színe. Bőre keménykés, száraztapintatu, elejénte zöld; értével citrom-sárga; napos oldalán gyakran narancsszínű pirossal színezett; pontozata sötét barna, kiálló, sűrű és igen szembetűnő. Rozsdafoltok és alakzatok a gyümölcs derekán ritkán, de, kivált kehelymélyedésében gyakrabban láthatók.

Izlelése. Husa fehér vagy kissé sárgásfehér, finom, tömött, olvadó vagy félszerint olvadó; magháza körül is csak kissé kövesszemcsés; leve bő vagy elég bő, czukros, gyöngéd savanyúval emelt kellemes fűszeres ízű. Némely meleg és száraz évben termett gyümölcsei csaknem teljesen édesek.

Fája. Erőtelmes, igen edzett, korán és igen bőven termő; szép termű, kissé szellős lombozatu gulafákat alkot. Diszlik vadonczon is birszen is, de vadonczon erőteljesebb és tartósabb életű. Kellő nedvességgel ellátott talajban hazai alföldünkön mindenütt jól fog diszleni. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, közép vastagok, elég hosszúak, hegyök felé elvékonyodók, a sudar tetején egyenest fölálló, alább rézsunt fölfelé emelkedők, alig könyökösek, finoman bordásak; simák, kissé fénylők, kissé

vörhenyesbe játszó zöldes barnák; elég szembetűnő; fehéres pontokkal majd sűrűbben, majd ritkábban pontozottak; hosszas levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, rövid és vastagkuposak, hegyesek, a fától elállók, de hegyökkel a vessző felé kissé visszagörbülők; szürkével mosott vörhenyesbarna, kissé lazán álló pikkelyekkel borítottak, elég kiálló, finom bordás ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Jókorá nagyok, hosszas kuposak vagy tojásdadok, hegyesek, vörösesbarna pikkelyekkel borítvák.

Leveli. Középnagyok, kemény szövetűek, tojásdadok vagy kerülékesek, keskeny, szúrós hegyben végződők; fölfelé álló nyelökről vízszintesen elállók, völgyesek és ívelték; csupaszak, homályos zöldek; százeiken ritkás tompa fogakkal fűrészeltek. Levélnyelők rövid, vastag, merev, fölfelé álló. Levélpárhái hosszak, fonálidomuak, finoman fogasak. Virágrügyet körítő levelei hosszas tojásdadok, laposak, hegyökkel elgörbülők, néha hullámos szélűek, csaknem ép szélűek, közép hosszú, merev nyelökről kissé szétterülők.

Hasonnevel. Még nincsenek.

Leirói. Leroy, *Dict. de pomol.* II. 398.

M a s, *Le Verger*, I. 79.

Észrevétel. Gyümölcsseit későn kell leszedni fájáról, hogy teljes finomságukat jól kifejthessék; aztán azt is be kell várnunk, hogy teljesen megérjenek a gyümölcskamrában; mert félig ért korukban ízetlenek, torzsásak. Ez is egyike azon körtefajoknak, melyek alföldünkön, de csakis kerített házi kerteinkben általános elterjesztésre érdemesek mindenütt; míg a fölvidéken ritka évben bírnák gyümölcssei a kellő finomságuk kifejtésére szükséges meleget földalálni.

54. Mária Luiza körte.

(Marie Louise Delcourt; Marie Louise Duquesne.)

Származása. Hogy e kitűnő őszi körte Belgiumban lépett a világba, annyi bizonyos. A gyümölcsészek nagy része azt állítja, hogy Duquesne apát nyerte magról Monsban, 1810 körül s keresztelte el I. Napoleon neje, Mária Luiza nevére; mások ismét úgy vélekednek, hogy Van Monsnak köszönhetjük létre jövetelét. Dumertier, a belga gyümölcsészek nestora, a kit a belga gyümölcsök eredetének ismeretét illetőleg méltán első tekintélynek tarthatunk, „*Pomone tournaïsienne*” című, 1869-ben megjelent munkájában határozottan Duquesne apátot tartja e körte szerzőjének. Mint minden kitűnőbb gyümölcs, ez sem kerülhette ki a hasonnevek sokaságának átkát s így többféle név alatt terjesztik még napjainkban is. Nálam több hiteles helyről is meg van e faj s úgy növényzete, mint gyümölcsei teljesen meggyőztek fajom valódiságáról.

Érésideje. Sept. oct.

Minősége. Kitűnőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha nagyobb is.

Alakja. Változó, legtöbbszörre hosszszas kupalaku vagy hosszszas körtealakú, néha kobak vagy tojásalakú; szabályosan boltozott. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a közép tájon kissé alul a kelyhes vég felé esik, honnét inkább vagy kevésbé sekély behajlással fogyva, hosszszas, tompa vagy csaknem hegyes csucsban végződik; kelyhe felé pedig kidomborodva, többnyire igen szűk talpban enyészik el. Szára többnyire hosszú, elég vastag, többnyire görbe, fás, görcsös, sárgás barna, tövénél gyakran husos; a gyümölcs csucsán husos emelkedésből kiálló és a gyümölcs folytatásának látszó, vagy némi sekély, emelkedéssel karimájú mélyedéskébe helyezett. Kelyhe középnagy, nyílt vagy félig nyílt, fölálló, szarunemű, barnás sárga osztványokkal ellátott; csaknem a gyümölcs fölszínén vagy némi sekély és szűk, néha tágas, lapos mélyedékében ülő.

Szine. Bőre finom, gyöngédtapintatu, sima, elejénte halvány zöld, később zöldes sárga; napos felén is csak kissé világosabb sárga, többnyire minden pir nélkül; pontozata igen apró, szürkésbarna, ritkás, alig szembetűnő. Rozsdafoltok és alakzatok a gyümölcs derekán ritkán, de szára és kelyhe körül gyakrabban fordulnak elő.

Izlelése. Husa fehér, néha sárgásfehér, igen finom olvadó; magháza körül is csak kissé kövesszemcsés; leve igen bő, cukros, üdítő savanyúval emelt, igen kellemes, fűszeres ízű. Magháza kissé nyílttengelyű; szűk fiókjában többnyire idétlen magvakat rejtő.

Fája. Elég erőteljes, edzett, korán és bőven termő, gyümölcspeczkével jól beruházott, többnyire lecsüngő és kuszáltan szétálló ágaival elég sűrű lombos koronát alkotó. Birsén nem jól diszlik, de vadonczon, korona magas-

ságban ojtva, elég terjedelmes szálas-fákat alkot. Helyben és talajban nem igen válogatós. Gyümölcsei nagyságuk mellett is jól állják helyöket a fán. Gulafának kevésbbé, de lécezet mellett müvelésre rendkívül alkalmas e faj.

Vesszei. Számosak, girbegurbák, többnyire lelógók, elég vastagok, hegyök felé elvékonyodók; igen könyökösek; gyenge korukban, főkép hegyök felé molyhosak, érett korukban csupaszak, simák, kissé sárgás barnás zöldek, kissé fénylők; apró, fehér pontokkal sűrűn és szembetünőleg pontozottak; rendetlen, de többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, kuposak, hegyesek, a vesszőkkel párhuzamos irányban fölfelé állók; fényes feketés gesztenyeszinű, néha ezüst szürkével szegélyezett, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák; igen kiálló, simapárkányos vagy csak alig észrevehetőleg bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, hosszas kuposak, igen hegyesek, néha kissé félre görbülők, vöröses gesztenyeszinű, sima pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, kemény szövetűek, merevek, hosszas tojásdadok vagy kerülékesek, hegyőknél gyakran szélesebbek, mintsem nyelőknél, rövid szúrós hegyben végződők; laposak vagy kissé völgyesek és néha vízszáson öblösek; csupaszak, bágyadtan fénylők, sötét zöldek; széleiken csak hegyök felé finoman és tompán fűrészeltek, egyebütt csaknem épszelűek. Levélnyelők hosszas, elég vastag, fölfelé álló vagy kissé vízszintesen álló és hajlékony. Levélpálhái középhosszak, vékony fonálidomúak, hamar elhullók.

Hasonnevei. Van Donckelaar; Princesse de Parme; Marie-Louise nouvelle; Marie-Louise de Jersey; Marie-Louise d'Uccle stb.

Leirői. Bivort, *Annal. de pomol.* V. 33. lap.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 399.

Mas, *Le Verger*, III. 163.

Jahn, *Illust. Handb. der Obstk.* II. 141.

Lucas, *Auswahl werthv. Obstsorten*, II. 79.

Észrevétel. Hazai alföldünknek ugy dombos és hegyes, mint egészen sík vidékein is megérdemli az elszaporitást. Emeltebb fekvésű, hűvösebb tájakon bizonyára egyike a legértékesebb őszi körtefajainknak. A ki fája termetének rendetlen alakjával nem sokat törődik s megelégszik a fa termékenységével és gyümölcseinek jóságával; az habozás nélkül helyet adhat neki kertében: de, a ki a fa tetszetős formájában gyönyörködik, bizonyára nagy gondot vesz nyakába, ha ezt is szabályos formában akarná fölnevelni.

55. Bosc kobakja. X !

(Beurré d'Apremont; Bosc's Flaschenbirn.)

Származása. Bizonytalan. Könyvekre terjedő értekezéseket s vitatkozásokat tartottak már fölötte a tekintélyesebb gyümölcsészek. Hihető azonban, hogy Franciaországban, Apremont nevű mezővárosból (Felső-Saone megye) veszi eredetét, hol jelenleg is Apremonti vajonc név alatt is ismeretes; később a jeles természetbúvár és gyümölcsész, Bosc nevére Bosc vajoncának keresztelték el. Minthogy azonban ugyancsak Bosc nevére Van Mons is keresztelt el Bosc kobakjának egy körtét t. i. a Swates kobakját; idő jártával a „Bosc kobakja“ elnevezés majd egy, majd másféle körtére ruháztatott, úgy annyira, hogy most már a valódi Bosc kobakja teljesen kipuhatóhatatlanná vált. Diel Van Monstól valóban a francziák Apremonti vajoncának vesszeit kapta meg „Bosc kobakja“ név alatt és csakugyan „Bosc kobakja“ *) név alatt írta le és terjesztette is el. Ugyancsak Diel később, egy II-od rendű körte, t. i. a Sándor ezár körte helyett is tévedésből a „Bosc kobakja“-ról küldött számos megrendelőnek ojtóvesszőket s így most a Bosc kobakja „Sándor ezár“ név alatt is szerepel, különösen hazánkban, hol Urbanek és Kovács József is ez utóbbi név alatt nagyban elterjesztették a Bosc kobakját. — A belga gyümölcsök leírója, Dumortier a „Bosc kobakja“ nevet csak egyszer említi föl; s nem számítja azt a belga gyümölcsök közé; különben a többi közt bizonyosan leírta volna azt is.

Érésideje. October; alkalmas hűvös helyen tartva nov. közepéig is.

Minősége. Kitűnőleg I. rendű.

Nagysága. Nagy.

Alakja. Kobak vagy hosszas körtealakú, kelyhe felé mindig hasas. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt a középtájon rendesen alul esik, honnét szára felé elejénte domborodva, aztán behajlással fogyva, szembeszökőleg hosszú vékony kupalakra emelkedik s többnyire csucosan végződik; kelyhe felé pedig gömbalakulag kidomborodva igen szűk talpban enyészik el, melyre a gyümölcs ritkán állítható föl. Szára hosszú, középvastag, fás, vörhenyes barna, fehér szeplős, a gyümölcs csucán függélyesen álló s a gyümölcs folytatásaként husos gyűrűzetből kiemelkedő, vagy némi sekély mélyedésbe helyezett. Kelyhe középnagy, nyílt vagy félig nyílt, rövid, barna osztványokkal ellátott; többnyire csaknem a fölszinen vagy igen sekély és inkább vagy kevésbé tágas mélyedésében ülő, melynek karimájáról némelykor egyes lapos bordák elenyészőleg a gyümölcs derekára is szoktak felhuzódni.

Szine. Bőre finom, vékony, nem annyira érdes, mint inkább száraz tapintatú, elejénte világos zöld, értével sápadt sárga; napos oldalán is csak kissé élénkebb sárga; pontozata szürkés barna, kissé kiálló, igen szembetűnő; rozsdafoltok és alakzatok nemcsak a szár és kehely körül, hanem a felületén is mindenütt fordulnak elő, s némely földben csaknem teljesen be van vonva finom, fahéjszínű rozsdamázsal.

Izlelése. Husa fehéres vagy sárgásfehér, igen finom, tömött, teljesen szétolvadó;

*) E nevet Diel, hihetőleg hibás olvasás folytán Bosc kobakjának (Bosc's Flaschenbirn; Calebasse Bosc) írta.

magháza körül is alig észrevehetőleg kövesszemcsés; leve igen bő, cukros, gyöngéd savanyúval emelt, üdítő, kellemes fűszeresízü. Magháza kicsiny, nyílttengelyű; szűk fiókjában ép magvakat rejtő.

Fája. Elejénte buja, később mérsékeltnövési, elég edzett; korán és rendszeren, noha nem is igen bőven termő. Hosszu, nyurga ágaival ritkás koronát alkotó. Birsén nem igen diszlik; vadonczra ojtva gula- vagy félmagas dereku szálasfának nevelendő. Idősebb korában a sudartól messze kinyújtózkodó ágainak megkurtítása által lombozata sűrűbbé tehető s elég helyes formájú fává alakítható. Helyben és talajban nem igen válogatós; gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Nem számosak, hosszúak, meglehetősen vastagok, fölfelé állók vagy széles szögekben szétterjeszkedők, hegyök felé is csak kevésbé vékonyodók; könyökösek, kissé hornyoltak vagyis finoman bordásak; simák, kissé fényesek, pirossal színezett barnák; egyenlőtlen nagyságu szökés pontokkal elég sűrűn, de nem szembetűnőleg pontozottak; hosszúas levélközűek.

Rügyei. Inkább kicsinyek, mint középnyagok, kuposak, hegyesek, a fától kissé elállók, ezüst szürkével szegélyezett, kissé lazán álló, barna pikkelyekkel borítvák; csak kevésbé kiálló ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnyagok, hosszúasak, karcsuak, kuposak, hegyesek; kissé vörösesbarna fényes pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Nagyk, kissé vastagszövetűek, szivalakuak vagy széles tojásdadok, inkább vagy kevésbé rövid, szúrós hegyben végződők; laposak vagy csak kissé völgyesek, néha kissé hullámosak; csupaszak, simák, fényesek, világos zöldek; széleiken igen finoman fűrészeltek vagy csaknem épszerűek. Levélnyelők hosszúak, vízszintesen álló kissé merev. Levélpálhái elég hosszúak, fonálidomuak, hamar elhullók.

Hasonnevei. Beurré Bosc; Poire Bosc; Humbold's Butterbirn; Calebasse Bosc; Sándor czár. Ez utóbbi magyar hasonneve azonban igen hibás; mert az eredeti „Sándor czár“ körte egészen más, hitvány gyümölcsöt termő faj, mely napjainkban már tán nem is él többé.

Leirői. Royer, *Annal. de pomol.* V. 79.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 320.

Mas, *Le Verger*, III. 129. szám alatt.

Diel, *Kernobstsorten*, almákat és körtéket tartalmazó V. 194.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 121.

Lucas, *Auswahl werthv. Obstsorten*, II. 86.

Észrevétel. Mas, kitűnő franczia gyümölcsész főnebb idézett munkájában azt mondja e körtefajról, hogy a ki csak egyetlenegy őszi körtefának adhatna helyet kertében, bizvást ezt választhatná. Annyi bizonyos, hogy vetekedik is a legfinomabb őszi körtékkel s fája a gyümölcstenyésztésre annyira nem kedvező sík alföldön is egyike a legegészségesebbeknek, s egyike azoknak is, melyek hábar nem is sokat, de mindig biztosan teremnek.

56. Oswegoi vajoncza.

(Beurré Oswego; Butterbirn von Oswego.)

Származása. Jelen század első felében nyerte magról bizonyos Read Walter, Oswegóban (Amerika, Uj-York állam). Fájának korai és rendkívüli termékenysége s kellemes borízű gyümölcsei által majd mindenfelé utat tört már e faj magának úgy Amerikában, mint Európában. Ojtóvesszejét 1873-ban kaptam Plantièresből Simon-Louis testvérek híres faiskolájából. 1875-ben a fajfán már a kétéves próbaág csomósan mutatta be első gyümölcseit. Ugy növényzete, mint gyümölcsei egyezvén a leírásokkal, fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Sept. végétől nov. elejéig.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Kicsiny vagy középnagy.

Alakja. Két végén belapított gömbalaku vagy laposdad gömbölyű, kissé hovádasos fölületű, legtöbbször azonban elég szabályosan boltozott. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, középtájon esik, honnét úgy szára, mint kelyhefelé csaknem egyenlően domborodik s kelyhénél rendszeren elég talpasan végződik. Szára rövid, vastag, fás, barnamázos s legfőleg a gyümölcsfelé eső részén zöldszínű; vagy csekélyke mélyedésbe helyezett, vagy a gyümölcs felszínéről némi husos emelkedéstől félre nyomva ferdén kiemelkedő. Kelyhe kicsiny csaknem zárt vagy félig nyílt, apró, molyhos befelé görbülő osztványokkal ellátott; széles tölcser-alaku, inkább vagy kevésbé mély; többször szabályos kerekedésű üregben ülő.

Színe. Bőre elég finom, vékony, de kissé keménykés, elejénte élénk zöld; értével szép citromsárga; napos oldalán néha némi igénytelen pirossal belehelt. Pontozata apró zölddel szegett barnás, alig szembetűnő; rozsdafoltok és alakzatok többször csak a szár és kehely körül fordulnak elő; némelykor azonban, miként Mas mondja, csaknem az egész gyümölcs igen finom, fahéjszín rozsdamázzal bevont.

Izlelése. Husa zöldes, néha azonban sárgásfehér, igen finom, tömött, olvadó; magháza körül kissé kövesszemcsés; leve igen bő, cukros borízű, néha kissé csipős borízű, de igen kellemes fűszeres-zamatu. Magháza zárttengelyű; apró fiókaiban többször ép magvakat rejtő.

Fája. Élénknövéssű, igen edzett; korán és rendkívül bőven termő. Birsen is, vadonczon is diszlik, mindenféle alakban nevelhető; de legcélyszerűbb szálás fává nevelni. Elég lombos, de szellős koronát alkot; gyümölcseit, melyek jól állják helyöket a fán, rendszeren csomókban hozza. Könnyű, meleg földben igen jól érzi magát.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, vékonyak, a sudar tetején egyenest fölállóak, alább elég tágas szögekben rézsuntosan fölfelé irányulóak, kissé

könyökösek; gyenge korukban hegyök felé fehér molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, sárgás világosbarnák; apró kiálló, fehér pontokkal ritkásan s hegyök felé alig észrevehetőleg pontozottak; szabályos és inkább rövid, mint hosszú levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, kuposak vagy tojásdadok, hegyesek vagy kissé tompák, a fától elálló s néha sarkantyusan kiszögellők; ezüstsziürkével keskenyen szegélyezett, szép világos gesztenyeszinű, lazán álló pikkelyekkel borítvák; jól kiduzzadt ülőlapra helyezkedők, melynek párkányáról a közép borda finom szálaeskaként a vesszőre is levonul.

Virágrügyei. Nagyok, hosszas kuposak vagy tojásdadok, hegyesek, sötét vörhenyes s hamvas szüürkével tarkázott pikkelyekkel borítvák.

Leveli. Középnagyok, kerülékesek vagy lándsásak, rövid hegyben végződők, laposak vagy széleiken kissé hullámosan fölhajlók, a levélnyéllel egyirányban rézsuntosan fölfelé állók, a vesszők hegye felé levők kissé íveltek s ezek gyenge korukban alsó lapjukon kissé molyhosak, rendesen azonban mind csupaszak, világos-zöldek; széleiken ritkásan, finom fogakkal fűrészeltek. Levélnyelők elég hosszú, vékony, de meglehetősen merev, rézsunt fölfelé vagy vízszintesen álló. Levélpálhái elég hosszúak, vékony fonálidomuak és hegyesek. A levél nyéltövénél a pálhák mellett igen gyakran fordulnak a vesszőkön elő kisebb-nagyobb keskeny lándsás másod-levélkék is. Virágrügyet körítő vagy a gyümölcspeczkeken levő levelei nagyobbak és szélesebbek, mint a vezérvesszőkön levők.

Hasonneve. Read Seedling.

Leírói. Lero y, *Dict. de pomol.* I. 405. lap.

M a s, *Le Verger.* III. 85. lap.

J a h n, *Illustr. Handb. der Obstk.* VII. 405.

Észrevétel. Ugy szabadon álló, mint kerített házi kertekben, különösen alföldünkön, nagyon megérdemelné a nagybani elszaporitást.

57. Avranches-i jó Luiz körte.

(Bonne-Louise d' Avranches; Gute Louise von Avranches.)

Származása. A múlt század vége felé, 1780. körül termett először Franciaországban. Avranches-i birtokos, Longueval nyerte magról. Elejénte Longueval jó körtéje (Bonne de Longueval) lehetett a neve: később Berryais apát, a maga korában híres gyümölcsész, Longueval neje nevéből „Jó Luiz“-nak (Bonne-Louise) keresztelte el. Jelenleg főnebbi neve lőn uralkodóvá, melyet a francziák majd Bonne-Louise, majd ismét Louise bonne d' Avranches-nak irnak. Forney szerint, mikép André Leroy írja, még 1861-ben élt a magról kelt anyafa s törzse 1.70 méter kerületű s magassága 13 méter volt. Hol a körtefa tenyész, mindenütt el van már terjedve a világon. Több ízben termett már nálam s fajom valódisága kétségtelen.

Érsideje. Sept. october.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Jókorá nagy, néha kisebb a közepszerűnél.

Alakja. Változó, legtöbbszörre azonban hosszú körte vagy tojásdad-alaku; kissé egyenetlen boltozatu; vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a közép tájon alul a kelyhes vég felé esik, honnét szára felé majd behajlással majd behajlás nélkül fogy s rendesen hosszú tompa kuposan végződik; kelyhe felé pedig inkább vagy kevésbé kidomborodva, többszörre szűk talpban enyészik el. Szára elég hosszú, fás, két végén bunkós, sárgásbarna; majd a gyümölcs folytatásaként husos emelkedésből kiálló, majd ismét némi husos emelkedéstől félre nyomott. Kelyhe kicsiny, nyílt vagy félignyílt, rövidke szarunemű föllálló osztványokkal ellátott; elég tágas lapos mélyedésében ülő.

Színe. Bőre finom, vékony, sima, elejénte világos zöld, értével sárgás zöld; napos oldalán gyakran élénk pirossal bemosva, vagy csak sűrűbb vagy ritkább piros pettyekkel behintve, mint a Pisztráng körte; pontozata világos barna, elejénte eléggé szembetűnő, teljes értével alig észrevehető; rozsdafoltok vagy alakzatok leginkább csak a szár, kivált pedig a kehely körül tűnnek elő rajta.

Izlelése. Husa kissé sárgásba játszó fehér, némi zöldes erekkel, igen finom, olvadó, magháza körül sem kövesszemcsés; leve igen bő, czukros, rendkívül finom, gyöngéd savanyúval emelt, illatos, fűszeresízű. Magháza zárttengelyű, szűk fiókjában jókorá nagy, hosszú magvakat rejtő.

Fája. Erőteljes, igen edzett, még virágzásában sem kényes úgy, hogy egy-két R. foku hideget is könnyen kiállnak virágai s kötődött apró gyümölcsei; korán, rendesen és bőven termő; birsén is meglehetősen diszlik, de vadonczra ojtva fölfelé törekvő ágaival igen szép sugár koronát alkot; helyben nem válogat. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, közép vastagok, egyenesek, fölállók vagy részsontos irányban fölfelé emelkedők; kissé könyökösek; finoman bordásak; gyenge korukban fehér molyhosak, ért korukban csupaszak, homályos vöröses barnák, fehéres szürke pontokkal elég sűrűn, de nem szembetűnően pontozottak; szabálytalan, de többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, háromszögűek vagy kuposak, széles talpuak, hegyesek, talapjuknál lapulók, hegyökkel kissé elállók; hamvas szürkével mosott világos vagy néha sötétbarna, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák; alig kiálló ülőlapra helyezkedők, melynek középbordája vékony fonálként észrevehetőleg lenyulik a vesszőn.

Virágrügyei. Középnagyok, kuposak, hosszú hegyben végződők, szürkével és sötét barnával árnyalt gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, kissé keményszövetűek, tojásdad kerülékesek vagy széles lándsásak, hegyesek, inkább vagy kevésbbé völgyesek, ívelték, gyenge korukban molyhosak, ért korukban csupaszak, fényesek, sötét zölddek; széleiken mélyen és élesen, de ritkán fűrészeltek. Levélnyelők rövid, vastag, merev, vízszintesen elálló, nyár végén violaszín pirossal színezett. Levélpálhái közép hosszúak, lándsásak vagy áridomuak, elég tartósak. Gyümölcsrügyet körítő levelei rendszerint nagyobbak, csaknem laposak s kevésbé ívelték, közép hosszú, erős nyelökről kissé szétállók.

Hasonnevei. Bonne de Longueval; Louise-bonne d' Avranches; Louise bonne de Jersey; Poire de Jersey; Bergamotte d' Avranches stb.

Leirói. Royer, *Annal. de pomol.* VI. 29.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 482.

Mas, *Le Verger*, III. 67.

Jahn, *Illustrirtes Handb. der Obstk.* V. 265.

Lucas, *Auswahl werthv. Obstsorten*, II. 73.

Észrevétel. Fájának vezérvesszei, nehogy a fa hirtelen felnyurguljon, főkép fiatal korában, tavaszonkint jól megkurtítandók. Egészséges fájának edzettsége, rendkívüli termékenysége s nem egykönnyen szotyósodó gyümölcseinek felséges íze miatt a legszélesebb elterjesztésre méltó. Gulaalakban nevelve kerített házi kertekben; szálás fának szabadon álló gyümölcsösökben még a sík alföldön is igen értékes faj.

58. Six vajoncza.

(Beurré Six; Six's Butterbirn.)

Származása. Belgiumban Six nevű kertész nyerte magról Courtrai városában. A magnemes anyafa 1845-ben termett nála először s 1854. jan. 20-án szerzőjét az általa izlelésül és bírálatul előmutatott gyümölcsért a tournay-i királyi gyümölcsészeti társulat kitüntetésben részesíté. Ojtóvesz-szejét 1871-ben kaptam Reutlingenből (Württemberg.) Azóta már két ízben termett nálam a fajfán. Növényzete és gyümölcsei a leírásokkal egyezvén, fajom valódisága kétségtelen.

Érsideje. Oct. nov., alkalmas hűvös helyen december közepéig is eltartható.

Minősége. Kitünőleg I. rendű; néha alig I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Közép nagy, néha jókora nagy.

Alakja. Változó, legtöbbször igen hasas körte alakú, külsejét szabálytalan lapos emelkedések teszik idomtalanná. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, többször kissé főlebb esik a középtájnál, honnét szára felé hirtelen fogyva keskeny csúcsban végződik; kelyhe felé pedig hol szeliden domborodva, hol ismét fogyva rendesen szűk talpban enyészik el. Szára közép hosszú, néha jókora hosszú, vékony, fás, görbült, barnaszínű; többször a gyümölcs csúcsából annak folytatásaként kiemelkedő; majd némi husos emelkedésre ferdén helyezett. Kelyhe nagy vagy középnagy, zárt vagy félig nyílt, rövid, vékony kuszáltan álló osztványokkal ellátott; csaknem a gyümölcs felszínén vagy némi sekély mélyedésekben ülő, melynek falain ránczok s karimáján emelkedések láthatók. Ez emelkedések laposan a gyümölcs derekára is fel szoktak huzódni s annak gömbölyödését sokféleképp megzavarják.

Szine. Bőre finom, sima, fénylő, világos zöld, értével zöldes sárga, napos oldalán is minden pirt nélkülöző; pontozata apró, alig észrevehető; sötétebb zöld pettyekkel hol sűrűbben, hol ritkábban behintett. Rozsda foltok vagy alakzatok még kehelymélyedésében is csak ritkán fordulnak elő rajta.

Izlelése. Husa fehér vagy zöldes fehér, igen finom, teljesen szétolvadó, izleléskor csak némi rostsálkak maradványa észlelhető a szájban az egész gyümölcsből; magháza körül sem köves; leve rendkívül bő, czukros, gyöngéd savanyval emelt, igen kellemes fűszeres ízű. Kedvezőtlen időjárással és kedvezőtlen talajban nőtt gyümölcseinél azonban hiányozni szokott ízéből vagy a kellő czukrosság vagy a gyöngéd savany vagy a fűszeresség. Magháza nyílttengelyű; fiókjában kevés és ritkán ép magot rejtő.

Fája. Lassu-növész, de igen edzett természetű; korán és bőven termő, mit az is bizonyít, hogy virágait egy-két foku hidegben sem rugja el. Fája leginkább gulafának, de korona magasságban ojtva szálasfának is alkalmas.

Birsen nem mindenütt diszlik jól, de vadonczon is válogatni látszik a talajban. Nehány évvel ezelőtt Glocker küldött hozzám Enying meszes talaján termett, néhány gyümölcsöt, melyek minden tekintetben kitünőbbek voltak, mintsem a nálam már két ízben is termett gyümölcsök. Védett helyet kíván, mert az erősebb szél nagyon le szokta tizedelni gyümölcseit.

Vesszei. Elég számosak, rövidek, közép vastagok, szétállók, vezérvesszei elég egyenest fölfelé állók, sima fölületűek, finoman bordásak, könnyökösök-gyenge korukban hegyök felé kissé molyhosak; ért korukban csupaszak, kissé barnás hamvas-zöldek, itt-ott olajszin sárgás zöldek; hosszszas fakó pontokkal ritkásan és alig észrevehetőleg pontozottak; igen rövid levélközüek.

Rügyei. Jókora nagyok, kuposak, rövidek, duzzadtak, kissé tompa-hegyűek, a fától elállók; szürkével finoman szegélyezett feketés gesztenyeszinű pikkelyekkel borítvák; igen kiálló, bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, kuposak vagy tojásdadok, kissé duzzadtak, alig hegyesek, szürkével árnyalt vörhenyes pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Inkább kicsinyek, mintsem középnagyok, keményszövetűek, merevek, laposak vagy csak kissé völgyesek; tojásdadok, keskeny, hosszas hegyben hirtelen végződők, nyelökről csaknem vízszintesen szétállók; csupaszak, fényesek, sötétzöldek; széleiken tompán és gyakran alig észrevehetőleg fűrészelték. Levélnyelők a vesszők alján elég hosszas, fölfelé mindmind rövidebb, középvastag, rézsuntosan fölfelé álló. Levélpálhái elég hosszak, fonálalakuak, fölfelé állók. Virágrügyet körítő levelei kissé nagyobbak, laposak, széleiken alig fűrészelték; fölfelé álló, merev nyelökről vízszintesen szétállók.

Hasonneve. Six körte.

Leirói. Bivort, *Annal. de pomol.* V. 7.

Leroy, *Dict. de pomol.* I. 429.

Mas, *Le Verger*, I. 159.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 349.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obstsorten*, II. 98. s többen mások is.

Észrevétel. Meszes, agyagos vagy iszapföldben kitünő gyümölcsei végett minden oly házi kertben, melyet az erősebb szelek ellen nagyobb épületek ótalmaznak, mindenütt megérdemli, hogy helyet foglalhasson. Kertem laza, televénydus talajában, főkép száraz időjárással épen nem termett ekkoráig oly izletes gyümölcsöket, milyeneket a leírások szerint tőle remélni jogosult valék.

59. Baraczk körte.

(Poire pêche; Pfirsichbirn.)

Származása. Bivort után majd minden tekintélyesebb gyümölcsész megegyezik abban, hogy e jeles nyári körtét Esperen őrnagy nyerte magról Malines-ban (németül Mecheln, Belgium) 1845-ben. Du Mortier azonban, a ki a belga gyümölcsök eredetéről legjobban lehet értesülve s ki legujabb munkájában (*Pomone Tournaisienne*) Esperen magonczeit sorban elszámlálja, szóval sem említi a Baraczk körtét. Diel, a német gyümölcsész atyja, már 1823-ban leír egy ily nevű, octoberben érő körtét*), mely azonban aligha nem más, mint a főnebbi, mely aug. 2-dik felében már bevégzi érésidejét. Hozzám az itt leírandó faj Hannoverából, Oberdiecktől került 1870-ben. Fajom valódiságáról ugy növényzete, mint gyümölcsei után, melyek a leírásokkal egyeznek, határozottan meg vagyok győződve.

Érésideje. Augustus közepe.

Minősége. I. rendű.

Nagysága. Kicsiny, néha közép nagy.

Alakja. Gömbölyded, többnyire szabálytalan tojásdad alaku vagy kupos gömbalaku, fölüllete szabályosan boltozott. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a középtájon kissé alul, a kelyhes vég felé esik, honnét szára felé elejénte domborodva, aztán hirtelen fogya többnyire kupos csúcsban végződik; kelyhe felé pedig szeliden kidomborodva, szűk talpban enyészik el. Szára elég hosszás, elég vastag, fás, többnyire egyenes, néha kissé görbült; a gyümölcs csúcsából kiálló, néha némi husos emelkedéstől félrenyomott vagy lapos emelkedésektől körülvelt sekély mélyedésben álló. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt, meglehetősen hosszás, fölálló vagy kissé hátragörbülő szarunemű osztványokkal ellátott; többnyire kissé szabálytalan karimájú lapos mélyedésben ülő.

Színe. Bőre finom, sima, meglehetősen fénylő, elejénte világos-zöld, értével zöldes sárga; napos oldalán is ritkán kap némi piros szinezetet, piros pettyek azonban gyakrabban láthatók rajta; pontozata apró, barnás, elég sűrű; rozsdalakzatok egyes apró foltokban a fölületen gyakran fordulnak elő; szára körül és kehelyüregénél majd mindig rozsdamázos.

Ízlelése. Husa bágyadt fehér vagy sárgás fehér, igen finom, teljesen szétolvadó és csaknem pezsgő; magháza körül is alig köves; leve igen bő, cukros, igen kellemes csipős savanyúval emelt, füszeres ízű. Magháza zárt-tengelyű; szűk fiókjaiban hosszás, lapos magvakat rejtő.

Fája. Elég erőteljes növéssű, edzett; elég korán és igen bőven termő.

*) *Kernobstsorten, Aepfel—Birnen* II. 155 l. Az érésidőt kivéve, Diel idézett leírása meglehetősen ráillik a főnebbi körtére is. Lehet hogy az érésidőnek octóberre tétele Dielnél csak tollhibából történt; de ez esetben aligha nem tévednek a gyümölcsészek, midőn a Baraczk körtét Esperen magoncjának lenni állítják.

Birsen is meglehetősen diszlik s szép gula vagy orsó alaku törpe fácskákat nevel. Vadoncra ojtva igen alkalmas szálafának is, különösen itt az alföldön, hol a neki szükséges meleget s inkább száraz, mintsem nedves talajt mindig föltaalálja. Fája, küllemét tekintve, igen hasonlít a Zöld Magdolna körte fájához. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, középvastagok, egyenesek, fölállóak, síkos fölületűek vagy csak kissé finoman bordásak; alig könyökösek; gyenge korukban, főkép hegyök felé, kissé molyhosak; később simák, csupaszak, bágyadtan fénylők, sárgás vagy kissé zöldes barnák; apró sárgás fehér pontokkal ritkásan, de alig szembetünőleg pontozottak; egyenlőtlen t. i. majd rövid, majd hosszas levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, rövid kuposak, csaknem háromszögűek, fához lapulók vagy csak kissé elállóak; fehér-molyhos pikkelyekkel borítvák; elég kiálló hármashordás ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, rövidek, csaknem gömbalakuak, tompa-hegyűek, finom fehér-molyhos pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, tojásdadok, elég hosszúak, összekeskenyedő hegyben végződők; laposak vagy csak kissé völgyesek; csupasz és sima fölületűek, fényesek, sötétzöldek; széleiken nagy, hegyes fogakkal elég mélyen fűrészeltek. Levélnyelők hosszúak, vékony, alsó végénél csaknem a vesszőhöz lapulók s többnyire fölfelé állók. Levélpárhái középhosszak, áridomuak vagy igen keskeny lándzsásak. Virágrügyet körítő levelei kisebbek, tojásdadok vagy hosszúak tojásdadok, laposak, széleiken kissé hullámosak, csaknem épszerűek vagy sekélyen és tompán fűrészeltek, kissé fölfelé álló nyelőkrol csaknem vízszintesen szétterülőek.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. Bivort, *Album de pomol.* III. 111.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 513.

Mas, *Le Verger*, II. 35.

Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 41.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obstsorten*, II. 43. és többen mások is.

Észrevétel. Gyümölcsseit nem kell a fáján megérni hagyni, hanem mihelyt kissé színesedni kezdenek leszedni s a szobában vagy gyümölcskamrában utóérés végett elhelyezni, a mikor aztán sokkal ízesebbek lesznek azok, mintsem ha a fán érték volna meg. Termékenysége és gyümölcsjeinek finom íze miatt megérdemelné, hogy alföldünkön minden házi kertben vagy szabad gyümölcsösben helyet adjunk neki.

60. Esperine körte.

(Poire Esperine; Die Esperine.)

Származása. Eljeles, késő nyári vagy őszi elején érő körtét André Leroy szerint 1823 körül Van Mons nyerte magról s keresztelte el kortársa, a szintén jeles magoneczozó, Esperen őrnagy nevére. Készakarva hagytam meg főnebbi, magyarul is könnyen kiolvasható, francziás nevét, nehogy a többi Esperenről elkeresztelt körtékkel, melyek többnyire az ő saját magoneczai, összetévesztessék. Ojtóvesszejét 1871-ben kaptam Oberdiecktól. Nálam a fajfán 1875-ben termett először. Gyümölcs, növényzet a leírásokkal egyezvén fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Sept. oct.

Minősége. I. rendű, néha kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Kupos körte alaku, néha csaknem kobak alaku, szabályosan boltozott. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a közép tájnal jóval alább, a kelyhes vég felé esik, honnét néha szelid behajlással, legtöbbször azonban behajlás nélkül fogyva, hosszas, kupos csucsbán végződik, kelyhe felé pedig jól kidomborodva, szűk talpban enyészik el. Szára rövid középhosszu, középvastag, fás, bunkósan végződő, zöldes barna, a gyümölcs hegyéből kiálló, többnyire mélyedés nélkül oldalt helyezett. Kelyhe jókora nagy, nyílt, fölálló vagy kissé hátra görbülő, feketés hegyű osztványokkal ellátott; szűk mélyedéskében csaknem fölszinen ülő.

Szine. Bőre finom, sima, fénylő, elejénte világos zöld, sűrűn behintve sötétebb zöld színű, apró pettyescskékkel; értével szép szalmasárga; napos oldalán élénk pirossal bemosott s zöldes fehér pettyekkel tarkázott. Finom rozsdá hálózat szakadozva az egész gyümölcsön fordul elő, mely rozsdá hálózat szára és kelyhe körül néha elég sűrű mázzá csoportosul össze.

Izlelése. Husa fehér vagy kissé sárgás fehér, finom, félszerint olvatos, vajszerű, magháza körül kissé kövesszemcsés, leve bő, czukros, finom savanyval emelt, igen kellemes, fűszeres ízű. Magháza nyílttengelyű; fiókjában jókora nagy, hosszas, világosbarna magvakat rejtő.

Faja. Mérsékelt növéssű, de igen edzett: korán és igen bőven termő. Birsalanyon csinos, gula vagy orsóalaku fákat nevelhetni róla; de vadonczon inkább díszlik s korona magasban ojtva, nem ugyan nagy, de igen termékeny szálal fákat alkot, melyek gyümölcsei igen jól daczolnak az erősebb szelekkel is.

Vesszei. Elég számosak, középhosszak és középvastagok, szétállók, könyökösek, simák és nem bordázottak vagy hornyoltak, elég egyenesek, még gyenge korukban is csaknem teljesen csupaszak, zöldes vagy kissé sárgás barnák; kissé kiálló, szürkés fehér pontocskákkal ritkásan, de elég szembe-tünőleg pontozottak; rendetlen, de többnyire kissé hosszas levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, hosszas kuposak, hegyesek; a fától el s rézsut fölfelé állók, szürkével szegélyezett sötét gesztenyeszinű, lazán álló pikkelyekkel borítvák; eléggé kiemelkedő simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Elég nagyok, hosszas kuposak, igen hegyesek, feketés gesztenyeszinű pikkelyekkel borítvák.

Leveli. Inkább kicsinyek, mintsem középnagyok, vastag szövetűek, tojásdadok vagy kerülékesek, hirtelen összekeskenyedő, szúrós hegyben végződők; csaknem laposak, többnyire azonban völgyesek és íveltek; rézsut fölfelé álló nyelökről vízszintesen elterülők; csupaszak, bágyadtan fénylők, homályos zöldek; széleiken hegyes fogacskákkal, finoman és szabályosan fűrészelték. Levélnyelők rövid, merev, közép vastag, rézsut fölfelé álló, nyár vége felé pirosas. Levélpálhái rövidek, fonál vagy áridomuak, hamar elhullók.

Hasonneve. Grosse-Louise du Nord.

Leirói. Bivort, *Annal. de pomol.* IV. 73.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 144.

M a s, *Le Verger*, II. 133.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 144.

Lucas, *Auswahl werthv. Obstsorten* II. 64. és többen mások.

Észrevétel. Igen jó ismertető jele e körte fajnak az is, hogy gyümölcei mindjárt kötődésük után szép barna piros színt kapnak. — Ugy fájának edzettsége és termékenysége, valamint gyümölceinek szépsége és jósága végett is megérdemelné a nagybani elszaporitást még az alföld síkságain is.

61. Stuttgarti pirók körte.

(Rousselet de Stuttgart; Stuttgarter Geishirtel.)

Származása. E kitünő nyári körte már a mult század végén el volt terjedve Stuttgart vidékén, hol mikép Jahn, német gyümölcsész mondja, egy kecskeőr fedezte föl; miért is a németek máig is leginkább „Stuttgarter kecskeőr“ (Stuttgarter Geishirtel) név alatt ismerik. Minthogy pedig valóban a pirók körték (rousselets) családjába tartozik s úgy Német- mint Frankhonban „Stuttgarter pirók“ körte név alatt is el van terjedve; habozás nélkül választám főnebbi magyar nevéül is ez utóbbit, mely jellemzőbb is, rövidebb és könnyebb kiejtésű is. Ojtóvesszejét 1871-ben kaptam Oberdieck-től Hanoverából. Nálam 1875-ben termett először. Gyümölcs, növényzet a leírásokkal egyezvén, fajom valódiságában nincs okom kételkedni.

Érésideje. Aug. vége sept. eleje.

Minősége. I. rendű csemege-, gazdasági és piaczos gyümölcs.

Nagysága. Kisded, néha csaknem középnagy.

Alakja. Körtealaku, néha kissé hasas, de szabályosan boltozott. Vastagságának legnagyobb átmérője kelyhes vége felé esik, honnét kelyhe felé szabályosan gömbölyödve szűk talpban végződik, szára felé pedig szeliden és gyakran behajlással fogya, hosszas kupot alkot s kissé tompa csúcsban végződik el. Szára majd rövid, majd elég hosszú vékony, fás, fehéres zöld vagy barnamázás; a csúcsra kissé oldalt helyezve s többnyire husos emelkedésből vagy gyüremletből kiálló. Kelyhe nyílt, szétterülő vagy fölálló, hosszas, lágy vagy csak kissé kemény osztványokkal ellátott; többnyire alig észrevehető sekélyke mélyedésben s csaknem a fölszinen ülő.

Szine. Bőre finom, gyöngédtapintatu, sima, finom hamvval jellemzőleg belehelt homályoszöld, mely szinezetből aprócska, sötétebb zöld, sűrűn elszórt pettyecskéi jól szembetűnnek; értével sárgászöld; napos oldalán szenyves vérvörössel hamosott, és kivált a napnak kevésbé kitett darabjain, mint ez a pirók körtéknél rendesen szokás, számos vörös pettyecskékkel behintett. Pontozata apró, zölddel vagy vörössel szegett barna, elég szembetűnő. Rozsda alakzatok a gyümölcs derekán ritkán láthatók, míg kelyhe körül gyakran terül el finom fahéjszínű rozsdamáz.

Izlelése. Husa fehér vagy zöldesfehér, teljes értével csaknem sárgás, finom, felszerint olvatag, magháza körül kissé kövesszemes; leve elég bő, igen czukros, üdítő, igen kellemes fűszeres ízű. Magháza zárttengelyű, tágas fiókjaiban kevés ép, kávészin barna magot rejtő.

Fája. Elég élénk-növésű, igen edzett; korán és igen bőven termő. Birszen kevésbé diszlik, mintsem vadonczon. Szép gulaalakban növekedik, de csak középnagy fákat nevel. Mézédessé gyümölcseit, melyek különben igen jól állják helyöket a fán, mihelyt érésohöz közelednek szívesen izlelgetik a ro-

varok is, kivált a nagy zöld szöcskő (*Locusta viridissima*), melynek falánk-ságától ritka évben lesz e körtefaj megkimélve itt az alföldön.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak középvastagok, ritkán egyenesek, rézsunt fölfelé állók, könyökösek, kissé bunkósan végződők, gyenge korukban hegyök felé molyhosak, később simák, fényesek, zöldesbarnák vagy sötétvörösek, apró fehér pontokkal igen ritkásan, de azért szembetűnőleg pontozot-tak; rendetlen, de többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, vastag kúposak, hegyesek, a fától elállók, itt ott csaknem lapulók; ezüst szürkével szegett sötét gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák; elég kiálló, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, kuposak, kissé tompahegyűek, fehér-molyhos szegélyű, gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek, finom, törékeny szövetűek, kerek tojásdadok vagy széles tojásdadok, csaknem szivalakuak, rövidke, lefelé görbült hegyben végződők, kissé völgyesek, ívelték, itt ott kissé hullámos szélűek; csupaszok, fényesek, homályos zöldek; széleiken tompán és sekélyen fűrészeltek vagy csaknem épszelűek. Levélnyelők közép hosszú, vékony, hajlékony, fölfelé álló. Levélpálhái fonálidomuak, visszagörbülők, hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei csak hosszabb, vékonyabb és hajlékonyabb nyelőkkel különböznek a vezérvesszőkön levő leveleitől.

Hasonnevei. Stuttgarti kecskeőr; Stuttgarter Rousselet; Poire de Stuttgart.

Leirói. Leroy, *Dict. de pomol.* I. 558.

Mas, *Le Verger*, II. 97.

Diel, *Kernobstsorten*, körte leírásokat tartalmazó, V. 36.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 47.

Lucas, *Auswahl werthvoller Obsts.* II. 48. és többen mások.

Észrevétel. E körtefaj gyümölcseit meghámozva aszalják a würtembergiek s így igen kitűnő aszalványra tesznek szert. Nyers éledelekre csak addig kitűnő e körte, a míg színe sárgás-zöld; mihelyt azonban egészen megsárgult; azonnal megkásásodik, elveszti levességét és finom ízét. Bármily használatra fordítsuk is tehát; soha se várjuk be, hogy gyümölcsei a fán érjenek meg: hanem, mihelyt színesedni kezdenek, azonnal szüreteljük le. Ajánlom széles elterjesztésre még az alföld síkságain is.

62. Bivort pirókja.

(Rousselet Bivort; Bivort's Rousselet.)

Származása. E felséges ízű őszi körtét Bivort Sándor, a nem rég elhunyt, kitűnő belga gyümölcsész nyerte Geest-Saint-Remyben, a Bouvier Simon körtéjének 1840-ben elvetett magváról. A magról kelt anyafa 1849-ben termett először. Ez időtől fogva mindenütt elterjedt már, noha nem is oly mértékben, mint azt fájának és gyümölcseinek jeles tulajdonai által megérdemlené. Ojtóvesszejét 1871-ben kaptam Oberdiecktól, Jeinsenből. Nálam a fajfán 1875-ben termett először. Daczára az ezen évi kedvezőtlen időjárásnak s a nagy szárazság folytán fölszaporodott kártékony rovarok pusztításának, sűrűn meg volt rakodva gyümölcsessel a 4 éves próba-ág s e gyümölcsök a leírásokban magasztalt jó tulajdonaikat teljesen megtartották.

Érésideje. Oct. nov.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Kised.

Alakja. Csigaalakú, nagyobb példányoknál néha kissé kupos; szabályosan boltozott. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt a középtájon jóval alább, a kelyhes vég felé esik, honnét szára felé némi sekély behajlással vagy a nélkül is, kuposan fog s csaknem hegyesen, kelyhe felé pedig jól kidomborodva, de többnyire szélestalpasan végződik. Szára közép hosszú, vastag, fás, szürkével árnyalt világosbarna, többnyire elgörbült s a gyümölcs csúcsára oldalt helyezett; néha a gyümölcs folytatásaként emelkedik ki a csúcsból. Kelyhe kicsiny, nyílt, rövidke, barna színű, fölálló, merev osztványokkal ellátott; elég mély és tág üregben ülő, melynek karimáján némi lapos emelkedések láthatók, melyek azonban ritkán huzódnak föl a gyümölcs derekára is.

Szine. Bőre finom, sima, világos-zöld, értével sáppadt citromsárga; napos oldalán sem kap piros szinezetet, sőt hiányzik rajta rendszeren a pirók körtéket jellemző piros pettyezet is. Pontozata sötét barna, igen finom, alig észrevehető. Fahéjszín rozsdafoltok csak itt-ott találkoznak rajta, míg a szár körül és a kehelymélyedésben ritkán hiányzik a rozsdamáz.

Izlelése. Husa kissé zöldesbe játszó fehérsárga, igen finom, egészen szétolvadó; magháza körül is többnyire mentes minden köves képződményektől; leve bő, czukros, gyöngéd savanyúval emelt, a pirók körtéket jellemző finom, fűszeres ízzel bíró. Magháza csaknem teljesen zárttengelyű; tágas főkjáiban hosszás, ép magvakat rejtő.

Fája. Élénknövésű, igen edzett; korán és rendkívül bőven termő; fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcspeczkekkel sűrűn beruházzák, gulaalakú koronát alkotó. Vadonczon és birsen egyaránt diszlik. Korai és bőtermése miatt nagy fává alig képes növekedni. Szálas fának, de külön-

sen gulafának rendkívül alkalmas, helyben nem válogat. Csomókban hozza gyümölcsseit, melyek igen jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, közép hosszúak, karcsuak, mereven fölfelé állók, kissé könyökösök, sima fölületűek, szürkés-zöldek, a birsre ojtott fákon pedig szürkésbarnák; elég számos, kerekded, fakó pontokkal elég szembetűnőleg pontozottak; rövid levélközűek, a mi mindig biztos jele a faj termékenységének.

Rügyei. Jókora nagyok, kuposak, hegyesek, a fától elálló, itt-ott sarkanytusán kiszögellők, szürkésbarnák, jól kiálló, duzzadt ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, kuposak, hegyesek, szürkével szegélyezett barna pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek, kerülékesek vagy hegyestojásdadok; a vesszők alján laposak, fölfelé völgyesek; csupaszak, fényesek, világos zöldek; széleiken finoman fűrészeltek. Levélnyelők középhosszu, itt-ott jókora hosszú, vékony, hajlékony, kissé csatornás, sárgás-zöld, rézsunt fölfelé álló. Levélpálhái középhosszak, fonálidomuak. Virágrügyet körítő levelei közül némelyek hosszú, mások rövid nyelűek, csaknem épszelűek.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirői. Bivort, *Annal. de pomol.* IV. 9.

Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 319.

Észrevétel. E körtefaj is bizvást fölvehető az alföld sík vidékeire is különösen alkalmas fajok sorozatába. Akár, mint szálasfa, szabadon álló gyümölcsösben; akár, mint birsre ojtott törpe gulafa vagy órsófa, kerített házi kerteinkben, mindenütt megérdemlené, hogy számára helyet adjunk.

63. Tournay-i téli körte (olv. Turnéji.)

(Tournay d'hiver.)

Származása. E kitünő téli körtét a belga gyümölcsészet jelenlegi nestora, a tournay-i kertésztársulat elnöke Dumortier nyerte magról az ötvenes években. Ojtóvesszejét 1873-ban kaptam Plantières-ből, a Simon-Louis testvérek világhírű telepéről. Nálam fajfán már két ízben mutatta be Dumortier leírásával teljesen egyező gyümölcsseit. Fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Nálunk nov. december, Belgiumban jan.—febr.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Magas gömbalaku vagy tojásdad gömbalaku. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt többnyire a középtájra esik, honnét kelyhe felé kidomborodva gömbölydeden s alig kissé talpasan fog el; szára felé pedig szeliden fogyva szintén gömbölydeden vagy csak kissé csúcsos hegyben végződik. Szára hosszú, vékony vagy közep vastag, fás; kissé görbe, két végén bunkós s itt-ott görcsös, zöld, nagyobbbrészt azonban fényes fahéjszin mázzal bevont; gyakran csaknem a gyümölcs fölszínére, néha sekélyke mélyedésbe helyezett. Kelyhe nagy, egészen nyílt; rövid, fölálló, szarunemű osztványokkal ellátott; majd szűkebb, majd tágabb, de mindig sekélyke mélyedésben ülő, melynek karimáját igénytelen lapos emelkedések teszik egyenetlenné. Néha ezen emelkedések elenyészőleg a gyümölcs derekára is fölvonulnak s annak kerekdedségét kissé megzavarják s gyakran a gyümölcs egyik oldalát kissé hizottabbá teszik, mint a másikat.

Szine. Bőre kemény, sima, noha kissé érdestapintatu, fűzőld, értével zöldes sárga, még napos oldalán sem kap piros árnyalatot. Pontozata sűrű, kissé kiemelkedő, zöldes vagy fahéjszin barna, kevésbé szembetünő. Rozsdafoltok és alakzatok majd minden gyümölcsön láthatók elszórtan, különösen pedig kelyhe és szára körül elég sűrű foltokban jelenkeznek azok.

Izlelése. Husa fehéres, csaknem áttetsző, finom, tömött, olvadó; leve igen bő, cukros, üdítő savanyúval emelt, igen kellemes, fűszeres ízű. Magháza zárttengelyű; apró fiókaiban jókora nagy, ép magvakat rejtő. Túlértével megszotyósodik.

Fája. Erőtéljes, edzett; virágzásában nem kényes; kötődött gyümölcssei jól daczolnak a kései fagyokkal; korán és rendkívül bőven termő; széles szögekben fölfelé törekvő, gyümölcspeczkekkel korán beruházkodó ágaival szép gulaalaku, lombos, de szellős koronát alkotó. Diszlik birsen is, vadonczon is. Helyben nem válogat. Legalkalmasabb gulafának. Gyümölcssei jól daczolnak a szelekkel és rovarokkal is a fán.

Vesszei. Nem számosak, középhosszak és középvastagok, vezér-

vesszei fölállók, oldalvesszei szétállók; ritkán egyenesek; igen könyökösek; köröskörül síkfölületűek; gyenge korokban molyhosak; ért korokban csupaszak, barnás-zöldek; apró, fakó, kerek pontokkal ritkásan, de szembetűnőleg pontozottak; egyenlőtlen, de többnyire hosszas levélközűek.

Rügyei. Jókorá nagyok, duzzadt kuposak, hegyesek, a fától jól elállók s a vesszők közepén többnyire sarkantyusan kiszögellők; sötét barnával árnyalt gesztenyeszínűek; alig kiálló, nem bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Elég nagyok, tojásdad gömbölyűek, hegyesek, kissé barnás gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, tojásdadok, rövidke szúrós hegyben végződők; kissé íveltek, völgyesek vagy csatornásak; fölül simák, bágyadt fényűek, homályos zöldek; alul fehéres zöldek; gyenge korokban molyhosak; széleiken apró, finom, tompa fogakkal szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők a vesszők alján hosszú, főlebb kissé rövidebb, igen vastag, de hajlékony; többnyire vízszintesen álló és lefelé görbülő. Levélpálhái áridomuak vagy lándsásak, hegyesek, a nyélre, néha csaknem annak közepére helyezettek, szét- és fölfelé állók, tartósak. Virágrügyet körítő levelei igen hosszú, hajlékony nyelűek, lefelé lógók, lándsás tojásdadok; alig észrevehetőleg, finoman és szabályosan fűrészeltek; többnyire hullámos-szélűek és csatornásak.

Hasonnevei. Szerencséjére még eddig nincsenek.

Leirói. Du mortier, *Pomone Tournaisienne*, 161. lap. Más, tudtommal, még ekkoráig nem írta le.

Észrevétel. E kitűnő ujdonságot alföldi gyümölcsészetünkre nézve egyik kiváló nyereségnek tekintem. Az alföld sík vidékeire nagybani elterjesztésre egyetlen körtefajt sem mernék oly melegen ajánlani, mint ezt. Gyümölcsseinek jósága; fájának soha nem csaló termékenysége bizonyára rövid időn utat is tör számára széles e hazában.

64. Congressus emléke. X

(Souvenir du Congrès; Andenken an den Congress.)

Származása. A francia gyümölcskertészek egyik kitünősége, Morel ur nyerte magról Lionban s nyerte el vele a párisi nemzetközi kiállításon, 1867-ben, a magról nevelt gyümölcsökre kitűzött első jutalmat. Morel ur az ekkor tartott gyümölcsészeti congressus emlékérről nevezte el gyümölcsét. Mint egyike a világhírű gyümölcsöknek már is el van terjedve az egész világon. Gyümölcseinek nagysága, szépsége és jósága; fájának edzett volta s rendkívüli termékenysége mindenesetre megmentik őt az oly gyaláztattól, milyenben világhírű társai közül például csak a Totleben körte is világba lépése után csakhamar részesült. Ojtóvesszejét 1869-ben Reutlingenből (Württemberg), később több hiteles helyről is megkaptam. Ugy a fajfán, mint faiskolában nevelt fiatal fáskáimon több ízben is termett már nálam. Gyümölcsei, növényzete teljesen egyezvén a leírásokkal, fajom valódiságáról csakhamar módomban volt meggyőződést szerezhetnem.

Érésideje. Aug. elejétől sept. elejéig tart.

Minősége. I. rendű csemege- és valódi dísz-gyümölcs.

Nagysága. Nagy vagy igen nagy.

Alakja. Magas gula vagy körte-alaku; legjobban hasonlít a Vilmos körtéhez és az Angevinei szép körtéhez, mely utóbbival nagyságra gyakran vetekedik is. Vastagságának legnagyobb átmérője gyakran a középtájon jóval alább, a kelyhes vég felé esik, honnét szára felé majd behajlással, majd behajlás nélkül fogyva, hosszas, de csak kissé tompa csucsban enyészik el; kelyhe felé pedig kidomborodva, többnyire jó széles talpban fogy el. Szára a rövid vagy hosszas, vastag, vagy igen vastag, fás, tövénél néha husos dudorokkal; csaknem egész hosszában fényes, sárgásbarna mázzal bevont; a gyümölcs hegyére kissé ferdén, többnyire azonban csekélyke és szűk üregbe, barna mázos emelkedések közé helyezett. Kelyhe kicsiny, nyílt; fölálló, fakószínű, kemény osztványokkal ellátott; tágas, de ritkán mély üregben ülő, melynek falain és karimáján szabálytalan, lapos bordácskák láthatók, a melyek a gyümölcs derekára is fölvonulnak s annak kerekedségét néha megzavarják s fölületét hoporjassá és buczkossá teszik.

Színe. Bőre elég finom, sima, de száraz, néha csaknem érdes tapintatu; elejénte zöldessárga, később élénk sárga; napos oldalán is csak néha mutat némi szennyes piros árnyalatot. Pontozata sűrű, barna, jól szembe-tünő. Rozsdafoltok, különösen száras végén és kehelymélyedésében majd mindig, de egyebütt, fölületén is elszórtan láthatók; néha pedig csaknem az egész gyümölcs vörhenyes rozsdamázzal van befuttatva.

Ízlelése. Husa fehér, félfinom, tömött, olvadó. Mindezen tulajdonai-ban hasonlít a Vilmos körte husához. Magháza körül majd inkább, majd kevésbbé köves. Leve elég bő, ezukros, üdítő, finom savanygyal emelt,

némely száraz évjárással azonban meglehetősen fanyar, különben mindig kellemes ízű. Magháza csak kissé nyílt tengelyű; fiókjában kevés ép magot rejtő.

Fája. Erőteltjes, edzett; igen korán és igen bőven termő, mert virágzásában nem kényes és kötődött gyümölcsei eléggé jól daczolnak a kései fagyokkal. Gulaalakban fölfelé törekvő s gyümölcs vesszőkkel és peczkekkel jól beruházott ágaival elég sűrű lombos koronát alkotó. Mindenféle alakban nevelhető. Diszlik vadonczon és birsen; helyben és talajban kevésbé változatos. Nagy gyümölcsei végett, melyek különben meglehetősen daczolnak a fán a középerejű szelekkel, legtanácsosabb gulaalakban vagy léczezethez kipeckelve nevelni. Szálas fának védett helyet kíván.

Vesszei. Számosak, hosszúak, elég vastagok; egyenesek, fölállóak vagy nyílt szögekben fölfelé törekvők; könyökösek; sík- vagyis nem bordázott fölületűek; gyenge korukban molyhosak; ért korukban csupaszak, sárgás barnák; elég szembetűnő, kerek vagy itt-ott hosszúak, sárgásfehér pontokkal elég egyenletesen behintvék; elég rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, hosszúak kuposak, hegyesek; a fától, — különösen a vesszők közepe táján jól elálló; sötétbarnával árnyalt vöröses pikkelyekkel borítvák; alig kiálló, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek vagy középnagyok, hosszúak tojásdadok, hegyesek; kissé lazán álló, sötétbarnás gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok, vastag, keményszövetűek; szabályosan tojásdadok vagy hegyes tojásdadok, elég hosszúak és éles hegyben végződők; csaknem laposak, csak kissé völgyesek; alig kissé ívelték; gyenge korukban kissé molyhosak; ért korukban alul fölül csupaszak; igen simák, fényesek, sötétzöldek; széleiken igen tompa fogakkal finoman és szabályosan fűrészelték. Levélnyelők a vesszők alján hosszúak; főlebb aztán mind-mind rövidebb, elég vastag, merev; vízirányosan el- vagy rézsunt fölfelé álló. Levélpálhái majd rövidek, majd elég hosszúak, fonálidomuak, hamar elhulók. Virágrügyet körítő levelei széles tojásdadok vagy kerülékesek, laposak vagy völgyesek, hosszú, kemény, de hajlékony nyelükről kissé lefelé lógók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leíról. Lucas, *Illustr. Monatshefte* 1869. évfolyam, 3. lapján, hol színes ábrája is be van mutatva. Körülményes leírását tudtommal még nem közölték a külföldi gyümölcsészek.

Észrevétel. E kitünő ujdonság, mely nemcsak gyümölcsei alakjára és belső minőségére, hanem fájának termékenysége s termetére nézve is a Vilmos körte közel rokonának látszik, megérdemelné, hogy minden kertben helyet juttassunk számára úgy a fölvidéken, mint az alföld sík vidékein is mindenütt, hol a talaj a mérsékelt nedvességben ritkán szűkülökdi.

65. Dentler vajoncza. +

(Beurré Dentler; Dentlers Butterbirn).

Származása. E jeles körtét 1839-ben nyerte magról bizonyos Dentler nevű gazdász és faiskola-tulajdonos Nürnbergben, (Bajorhon). Öjtővesszejét 1870-ben kaptam Lucastól, Reutlingenből. Fajfámon a próbaág 1876-ban mutatta be első gyümölcseit, melyek épen úgy, mint fájának növényzete is, teljesen egyeztek a leírással; minélfogva fajom valódisága kétségtelen.

Éresideje. Aug. első fele.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagyobb a közepszerűnél; néha jókora nagy.

Alakja. Hosszas, többnyire szabálytalan körtealakú. Vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt, a közép tájon alul, a kehelyes vég felé esik, hol a gyümölcs kissé összehúzódva boltozódik s többnyire szűk talpban végződik úgy, hogy ritkán állhat meg rajta; szára felé behajlással fogyva rendesen nyakat formál s hosszas, elvékonyodó többnyire görbén álló kúpban végződik. Szára közép hosszú, elég vastag, fás, görbe; zöldesbarna rozsdával bevont s kékeszöld, hosszas foltokkal tarkázott; a gyümölcsnek ferdén álló csucsára kisdudoros emelkedések közé helyezett. Kehelye zárt vagy félignyitott, szarunemű, többnyire rendetlenül összehajló, barna osztványokkal ellátott; csaknem a gyümölcs felszínére, vagy sekély és nem tág mélyedésekben ülő, melynek karimáján rendetlen emelkedések váltakoznak. Ezen emelkedések aztán lapos bordákként elenyészőleg a gyümölcs derekára is fölvonulnak s annak egyik oldalát gyakran hizottabbá teszik, mint a másikat.

Színe. Bőre finom, síkos, bágyadtan fénylő, elejénte sáppadt zöld értével sárgás-zöld; napos oldalán inkább zöldes sárga, többnyire minden pirt nélkülöző. Pontozata sűrű, egyenlően elhintett, sötétzöld színű, elég szembetűnő. Rozsdafoltok ritkán láthatók fölületén, de szára körül többnyire igen finom, zöldes, sugaras rozsdamáz vehető észre.

Izlelése. Husa bágyadt fehér, finom, vagy félfinom, olvadó, magháza körül kissé köves szemcsés; leve igen bő, cukros, finom savanyúval emelt, kevésé fűszeres, de igen kellemes ízű. Magháza nyílttengelyű; fiókjában többnyire ép magvakat rejtő.

Fája. Erőteljes, igen edzett; elég korán, rendesen és bőven termő; rövidke gyümölcspecszekkel sűrűn megrakott, rézsunt fölemelkedő ágaival elég szellős koronát alkotó. Birszen diszlik-e? még nincs kipróbálva; de vadonczon rendkívül jól diszlik; helyben és talajban nem válogatós. Virágzásában nem kényes; kötődött gyümölcsei jól daczolnak a kései fagyokkal; kifejlődött gyümölcseit nem hányja le idő előtt a szél.

Vesszei. Nem számosak, hosszúak, vastagok, egyenest fölfelé állók vagy kissé rézsunt fölfelé törekvők; aljuknál síkos, hegyök felé kissé finoman

bordázott fölületűek; könyökösek; gyenge korokban finoman molyhosak; ért korokban csupaszak; tövükfelé itt-ott érdeshárttyások, barnás-zöldek; gyenge korokban napos felőkön homályos violaszín-piroszal mosottak; kissé kiemelkedő, többnyire hosszas fakószínű pontokkal igen sűrűn és szembe-tűnőleg pontozottak; rendetlen, t. i. majd rövid, majd hosszas levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek vagy középnyagok, háromszögűek, hegyesek, többnyire lapulók s csak a vesszők derekán és hegye felé kissé elállók; sötétbarna pikkelyekkel borítvák; a vesszők alján csaknem ülőlap nélküliek; a vesszők hegye felé elég kiálló, duzzadt párkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnyagok, rövid kuposak, hegyesek, sötétbarna, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Elég nagyok, kissé vastag és keményszövetűek, tojásdadok, szabályosan összekeskenyedő hegyben végződők; a vesszők alján és a gyümölcspeczkeken csaknem mind laposak s széleikkel itt-ott kissé lefelé hajlók; a vesszők hegye felé völgyesek; íveltek; még gyenge korokban is csupaszak, fényesek, sötét-zöldek; széleiken apró, tompa fogakkal csak némelyek s igen sekélyen fűrészeltek; többnyire azonban mind épszélűek. Levélnyelők hosszú, elég vastag; kissé hajlékony, inkább vagy kevésbbé éles szögekben el- és fölfelé álló. Levélpálhái igen kicsinyek, fonálidomúak, rendkívül hamar elhullók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. Lucas, *Monatsschrift*, 1859. 321. — Egyebütt még nem olvastam mástól leirását.

Észrevétel. E jeles körte ugylátszik, alföldi viszonyaink közé is nagyon jól be fog illeni. Ajánlom széles elterjesztésre mindenütt a hazában.

66. Erdély szépe, körte. ✕

(Souvenir de la Transylvanienne; Siebenbürgerin.)

Származása. A híres belga magonczozó, Grégoire nyerte magról Jodoigne-ban 1860-ban. Azt, hogy Grégoire e jeles körtét Erdély emlékének szentelte, egyenest a korán elhunyt Nagy Jánosnak, az erdélyi gazd. egylet volt jeles titkárának köszönhetjük, a ki akkoriban Belgiumban utaztában Grégoire vendége volt s vele, — Grégoire-val, — Erdélyt megismerteté és megszeretteté. Igen érdekesen írja ezt le Erdély gyümölcészetének Nestora, a dicsőült Nagy Ferencz az „Erdélyi Gazda“ 1871-dik évi folyama 16-ik és következő lapjain, mire itt elégnek tartom a tudni vágyókat figyelmessé tenni. Ojtóvesszejét több hiteles helyről is megkaptam. Nálam több ízben termett már. Ugy növényzete, mint gyümölcsei egyeztek a leírásokkal. Fajom valódisága kétségtelen.

Érsideje. Augustus vége, september eleje.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Tompa tojásdad vagy rövid körtealaku; hasas buczkos fölületű; vastagságának legnagyobb átmérője a szár és kehely közt középtájra esik, honnét kelyhe felé majd kissé összeszűkülve, majd kidomborodva boltozódik s rendesen szűk talpban enyészik el; szára felé pedig elejénte szeliden, aztán többnyire csak a gyümölcs egyik oldalán hirtelen fogyva, behajlást alkot s rövidke tompa kupos csucsban végződik el. Szára hosszas vagy középhosszu, elég vastag, fás, tövénél husosnak látszó bunkós, itt-ott barna foltos, zöldessárga; többnyire husos dudortól félrenyomott s vagy a gyümölcs csucsán a fölszinre helyezett vagy husos gümöktől körített csekélyke mélyedésbe mintegy belenyomott. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt; rendetlenül fölfelé álló, szarunemű, csatornás osztványokkal ellátott; majd igen sekélyke és szűk mélyedésből csaknem a fölszinre emelkedő; majd kissé mély és szűk, ránczoktól és apró bordácskáktól barázdolt falu üregben ülő, melynek karimája kissé hullámos s a gyümölcs derekára is elenyészőleg fölvonuló emelkedéseket mutat. A gyümölcs egyik oldala rendszerint hizottabb, mint a másik.

Szine. Bőre elég finom, száraztapintatu, sima, kissé fényes, elejénte sápadt zöld; értével zöldes sárga; napos felén téglavörössel belehelt. Pontozata apró, sűrű, többnyire csak zöld pettyecskékben jelenkező. Finom rozsdahálózattal többnyire csak kelyhe és szára körül, de néha, apró foltocskákban egybeült is mutatkozik fölületén.

Izlelése. Husa bágyadtfehér, finom, olvadó; magháza körül sem köves szemcsés; leve bő, czukros, gyöngéd savanyúval emelt, igen kellemes, fűszeres ízű. Magháza nyílttengelyű; apró fiókjaiban, hosszas, ép magvakat rejtő.

Fája. Erőteljes, edzett; korán és bőven termő; rézsunt fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcs vesszőkkel és peczkekkel szabályosan beruházvák, kissé szellős koronát alkotó. Diszlik birsen is, vadonczon is; alkalmas gula és szálafának is. Helyben és talajban nem válogat. Gyümölcsei, — néha kettő — három is egy csomóban, — eléggé jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Nem számosak, hosszúak, hajlékonyak, közép vastagok, hegyök felé elvékonyodók; könyökösök, egyenesek, fölállók vagy rézsunt fölfelé törekvők. Gyenge korokban ritkásan és finoman molyhosak; ért korokban csupaszak, simák, csaknem fényesek, sárgás-zöldek; itt-ott barnával árnyaltak; kissé kiemelkedő, kerek vagy itt-ott hosszúak, fakó pontokkal elég sűrűn és majd inkább, majd kevésbé szembetünőleg pontozottak; rendetlen, de többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Közép nagyok, kuposak, hegyesek, a vesszőktől elálló; sötétbarna, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák; alig kiálló és épen nem bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek vagy közép nagyok, rövid kuposak, hegyesek; sötétbarna, kissé lazán álló pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Közép nagyok, vékony, de keményszövetűek; kerülékesek; rövidke szúrós hegyben végződők; csaknem laposak és csak a vesszők hegye felé kissé csatornásak; íveltek; gyenge korokban is csak alsó lapjukon kissé molyhosak; ért korokban alulfölül csupaszak, fényesek, világoszöldek; széleiken majd elég szembetünő éles, majd igen apró, alig szembetünő fogakkal finoman és szabályosan fűrészeltek; néha csaknem épszerűek. Levélnyelők hosszúak, középvastag, elég merev, vízirányosan elálló. Levélpálhái hosszúak, vékonyak, fonálidomuak; hamar elhullók. Virágrügyet körülvevő levelei szintén kerülékesek, laposak; igen hosszú, a levéllap felé mind-mind inkább elvékonyodó nyelökről mereven szétállók.

Hasonnevei. La Transylvanienne.

Leirői. Tudtommal ekkoráig csak Dr. Lucas irta le röviden az *Illustrirte Monatshefte* 1869-dik évi folyama 163-dik lapján, hol a körte sikerült színes ábrában is be van mutatva.

Észrevétel. E jeles újdonság megérdemli, hogy hazánkban mindenütt elterjesztjük. Egyike ez is azon gyümölcsfajoknak, melyek a gyümölcstermesztésre oly mostoha körülményekkel küszködő, sík alföldön is képesek lesznek értékes voltukat bebizonyíthatni.

67. Van Geert vajoncza.

(Beurré Jean Van Geert ; Van Geerts Butterbirn.)

Származása. E jeles és igen termékeny ujdonságot Van Geert János, gand-i kertész nyerte magról Belgiumban. A magról kelt anyafa 1863-ban mutatta be első gyümölcseit, melyek napjainkban mindmind több pártolóra akadnak a gyümölcsészek közt. Öjtóvesszejét még 1872-ben kaptam Glocker K. J., enyingi főkertész barátomtól ; később pedig Simon-Louis testvérektől is megkaptam Plantières-ből, Metz mellől. Hogy mindkét helyről a valódi fajt kaptam meg ; arról teljesen meg lehet győződnöm ; mert e különböző helyekről kapott vesszőkről tett ojtásaim mind növényzetükre, mind gyümölcsaikre nézve teljesen egyeztek a leírással.

Érésideje. Nálunk aug. végétől szeptember végeig ; hűvösebb tájakon oct. nov.

Minősége. I. ; néha II. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagyobb a közepszerűnél ; néha jókora nagy.

Alakja. Hosszas körtealaku, kissé egyenetlen, buczkos fölületű. Zöme kelyhes vége felé esik, honnét kelyhe felé szeliden domborodva csak kissé talpasan végződik, szára felé pedig behajlással fogyva, kissé hosszás, néha félre görbült, tompa kupos csucsból enyészik el. Szára középhosszu, kissé vastag, görcsös, itt ott fás, tövénél husos, a csucsról husos gyűrűzetből, mintegy a gyümölcs folytatásaként kiemelkedő ; többnyire oldalt álló, néha szűk mélyedésbe helyezett s husos dudortól félre nyomott. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt ; fölálló, szarunemű osztványokkal ellátott ; szűk és inkább vagy kevésbé mély üregben ülő, melynek falain apró ránczok vonulnak karimájára, hol gyakran éles emelkedéseket alkotnak, melyek hol éles, hol laposormosan a gyümölcs derekára is fölvonulnak s annak kerekdedségét megzavarják.

Szine. Bőre finom, száraztapintatu, elejénte zöldes sárga, értével szép citromsárga ; napos felén élénk pirossal belehelt és márványzott. Pontozata apró, fahéjszinű, ritkásan elhintett. Rozsda foltok leginkább kehely mélyedésében és száras végén fordulnak elő, de néha egyebütt is láthatók fölületén.

Izlelése. Husa fehéres, csaknem áttetsző, finom, olvadó ; magháza körül is alig köves szemcsés ; leve igen bő, czukros, üdítő savanyval emelt, mibe azonban száraz évjáráskor összehúzó fanyarság is vegyül, különben pedig mindig kellemes, fűszeres ízű. Magháza kissé nyílttengelyű ; hosszás, keskeny és szűk fiókjaiban kevés ép magot rejtő.

Fája. Fiatalkorában elég vignövésű és elég edzett ; de nagy fává korai és bő termése miatt alig lesz képes növekedni bármily kedvező körülmények közt is. Ágai fölfelé törekvők ; gyümölcsvesszőkkel és peczkekkel jól beruházzák, de csak ritkás, s szellős koronát képesek alkotni. Vadonczon inkább diszlik, mint birsalanyon ; kellőleg nedves, termékeny talajban igen

jól tenyészik, szép, nagy és jó gyümölcsöket terem. Szálasfának is, gulafának is igen alkalmas. Gyümölcsői jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Számosak, vékonyak, karcsuak, egyenesek, fölállók vagy részsunt fölfelé törekvők; kissé könyökösek; sima vagyis nem bordás vagy hornyolt felületűek; gyenge korukban kissé molyhosak; ért korukban csupaszak, sárgásbarnák; apró, hosszas vagy kerek, fakószínű pontokkal itt-ott ritkábban, de elég szembetűnőleg pontozottak; rendetlen, de többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, kuposak, hegyesek, a fától elállók s itt ott sarkantyúsan kiszögellők, sötét barnával árnyalt, vöröses pikkelyekkel borítvák; kissé kiálló, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadok, hegyesek, sötétbarnával árnyalt világos gesztenyeszínűek.

Levelei. Kicsinyek, kissé vastag és kemény szövetűek; lándzsás tojásdadok, majd rövid, majd elég hosszú, keskeny és éles hegyben végződők; völgyesek vagy csatornásak; kissé íveltek; csupaszak, kissé fényesek, halvány zöldek; széleiken tompa fogakkal finoman és szabályosan fűrészeltek. Levélnyelök rövid, majd vékony, majd közép vastag és merev, vizirányosan el- vagy részsunt fölfelé álló. Levélpálhái elég hosszúak, igen vékony fonálido-muak; kevésé tartósak. Virágrügyet körítő s általában a gyümölcspeczkeken levő levelei többnyire nagyobbak, mint a hajtásokon levők, tojásdadok vagy kerülékesek; hosszú, keskeny és éles hegyben végződők, csaknem laposak vagy legfőlebb laposan völgyesek; igen hosszú, merevnyelűek.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. André Leroy, *Dict. de pomol.* I. 381.

A német gyümölcsészek közül még csak Dr. Engelbrecht adta kissé bővebb jellemzését a *Pomol. Monatshefte* 1876. évi folyama 216-ik lapján.

Észrevétel. E jeles és szép körte megérdemelné, hogy folyó vizeink mellékén a többnyire iszapos és kellőleg nedves talaju kertekben mindenütt helyet foglaljon. Hazánk emelkedettebb tájékain mindenesetre előnyösebb volna tenyésztése, mintsem az alföld síkságain.

68. Oudinot vajoncza. +

(Beurré Oudinot; Oudinot's Butterbirn.)

Származása. André Leroy, angersi, hires gyümölestelepén kelt magról Franciaországban. A magról kelt nemes anyafa 1848-ban mutatta be első gyümölcseit s ezen évben lőn elkeresztelve Oudinot tábornok nevére, a ki az akkoriban Olaszországban levő francia hadseregek parancsnoka volt. Leroy 1849-ben kezdte már elterjeszteni. Általános elterjedését azonban inkább az amerikai gyümölcsészeknek köszönhetjük, a kik műveikben méltó dicséret mellett ajánlották azt a gyümölcskedvelők figyelmébe. Ojtó-vesszejét 1873-ban kaptam Simon-Louis testvérektől Plantièresből. Nálam a fajfán már két ízben termett. Ugy gyümölcsei mint növényzete egyezvén Leroy leírásával és a francia gyümölcsjegyzékekben közlött rövid jellemzésekkel, fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Sept. october. Nálam 1876-ban már aug. közepén elkezdett érni s szeptember elejéig alig volt eltartható: de ezen év a gyümölcsök érésidejét illetőleg nem tartozott a rendes időjárású évek közé.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Közép nagy; néha nagyobb is, kisebb is.

Alakja. Tojásdad vagy hasas, tompa csigaalakú. Zöme a szár és kehely közt a középtájra esik, honnét szára felé elejénte lassudan, aztán mind-mind hirtelenebben fogyva, behajlásával nyakat formál s rövidke s kissé tompa csúcsban enyészik el; kelyhe felé pedig jól kidomborodva majd inkább, majd kevésbé széles, lapos talpban végződik. Szára rövid, elég vastag, fás, kissé görbe és bunkós végű, zöld színű; nagyobbbrészt azonban fényes barnamázos, többnyire a gyümölcs csúcsára csekélyke mélyedésbe helyezett s apró, húsos dudoroktól néha félrenyomott. Kelyhe inkább kicsiny, mint középnagy; nyílt vagy félig nyílt; felálló, szarunemű, barna osztványokkal ellátott; sima falu, tágas, de sekély üregben ülő, melynek karimáján alig láthatók az emelkedések nyomai, melyeket a gyümölcs derekán inkább vagy kevésbé lapos, elenyésző bordák alakjában mégis nyomon lehetünk.

Szine. Bőre finom, száraztapintatú, sima, bágyadtan fénylő, elejénte homályos-zöld; értével zöldessárga, miből azonban alig látható tisztán egy-egy nagyobbka folt; minthogy nemcsak a napos, de még az árnyas oldalon is, némi füstös pirosság látható a gyümölcs fölületén. E pirosság a napos oldalon csaknema feketés mosatként szokott néha jelenkezni. Világosbarna, sűrű pontozata csak a piros színben tűnik jól szembe. Rozsdafolt többnyire csak a kehely-mélyedésben szokott előfordulni, de zölddel szegett nagyobbka pettyek alakjában a gyümölcs fölületén egyebütt is találkozni.

Izlelése. Husa fehér vagy zöldesfehér; igen finom, igen olvadó; magháza körül sem köves; leve rendkívül bő, czukros, üdítő, finom savanyval

emelt; igen kellemes és sajátyszerűen fűszeres ízű. Magháza majd zárt, majd nyílttengelyű; apró fiókjaiban hosszukás, karcsu, ép magvakat rejtő.

Fája. Mérsékelt növése, elég edzett; korán és rendkívül bőven termő; kissé tágas szögekben fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcs vesszőkkel és peczkekkel jól beruházvák, szép gulaalaku koronát alkotó; diszlik vadonczon is, birsen is egyaránt; védettebb helyen szálas fának is alkalmas, de az alföld védtelen síkságain legtanácsosabb lesz gulaalakban növelni; mert gyümölcseit az erősebb szelek könnyen letizedelhetnék.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, középvastagok, hegyökkel kissé fölfelé görbülők, síkos fölületűek; könnyökösek; gyenge korukban molyhosak; ért korukban csupaszak, sárgás barnák; kissé hosszúak vagy kerek, fehéres pontokkal ritkásan s alig szembetűnőleg pontozottak; egyenlőtlen azaz majd rövid majd hosszúak levélközökkel bírók.

Rügyei. Középnagyok, kuposak, hegyesek, a fától jól elállók; kissé molyhos szegélyű, piros barna pikkelyekkel borítvák; kissé kiálló, simapárkányos és nem bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadok, kissé hegyesek; sötét vörössel árnyalt világos gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek vagy középnagyok; kissé vastag és keményszövetűek; tojásdadok; rövidke szúrós hegyben végződők; laposak; íveltek s különösen a vesszők alja felé levők csavarosan félre görbülők; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban simák, csupaszak, fényesek, világos zöldek; széleiken igen apró, tompa fogakkal elég szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők a vesszők alján közép hosszú, aztán főlebb mindmind kurtább, közép vastag, merev, majd vízirányosan el-, majd ismét kissé rézsuntosan fölfelé álló. Levélpálhái elég hosszúak, vékonyak, fonálidomuak; nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei tojásdadok vagy keskeny kerülékesek, laposak, íveltek, kissé csavarosak; rézsunt fölfelé álló, hosszúak nyelűek.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. Tudtommal eddig még csak Leroy irta le körülményesen. (*Dict. de pomol.* I. 406. lap.)

Észrevétel. Kerített házi kerteinkben nagyon méltó volna, hogy számára mindenütt helyet adjunk még az alföld sík vidékeit sem véve ki. Jól kifejlődött gyümölcseit, — ha mindjárt idő előtt is hányná le őket a szél, — föl lehet szednünk és hasznosítanunk; mert a gyümölcskamrában még így is biztosan megérnek és élvezhetők lesznek.

69. Mérode esperese, körte.

(Doyenné de Mérode; Doppelte-Philippbirn.)

Származása. Izre és némileg alakra is a Császár körtéhez, melynek magváról keletkeztetett, igen hasonlít e körte faj. Mikép a gyümölcsész-írók nagy része állítja, Van Mons nyerte magról Belgiumban s keresztelte el Merode-Westerloo gróf nevére. Öjtévesszejét 1871-ben kaptam Oberdieck-től. Nálam a fajfán két ízben is termett azóta. Gyümölcs, növényzet a leírásokkal egyezvén fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Sept. oct.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagyobb a közepszerűnél; néha jókora nagy.

Alakja. Csigás-gömbalaku, szabályosan boltozott gyümölcs; zöme közép tájra vagy kissé alább a kelyhesvég felé esik, honnét kelyhe felé szeliden kidomborodva boltozódik s elég széles, lapos talpban fogy el; szára felé pedig szeliden fogyva igen tompa, zömök kupot alkot. Szára rövid, vastag, fás, néha husos, bunkósan végződő, barnamázás; többnyire függélyesen a gyümölcs csucsának közepére, majd husos gyűrű közé, majd sima kerekedésű szűk és mély üregesébe helyezett. Kelyhe nagy, nyílt vagy félig nyílt; rövid, fölálló, szarunemű osztványokkal ellátott; tágas, de többnyire sekély, simafalú és simakarimájú üregben ülő, melyben alig mutatkozik néha némi husos emelkedés.

Színe. Bőre finom, száraztapintatu, sima, bágyadt fényű; elejénte sárgás-zöld; értével zöldessárga vagy aransárga; napos oldalán néha pirossal mosott. Pontozata sűrű, apró, szembetűnő; fahéjszínű, szabályosan elhintett pettyek s szakadozott foltokban jelentkező rozsdá hálózata majd minden gyümölcsön látható; mely hálózata gyakran a szár és kehely körül érdes rozsdamázzá sűrűdik össze.

Izlelése. Husa fehér vagy kissé sárgásfehér, igen finom, teljesen szétolvadó; magháza körül is alig észlelhető némi köves szemcse benne; leve rendkívül bő, igen csukros, üdítő savanygyal emelt, felséges, fűszeres ízű. Magháza zárttengelyű; apró fiókjaiban kevés ép magot rejtő.

Fája. Elég erőteljes növesű, edzett; korán és bőven termő; széles szögekben fölfelé törekvő vagy szétterjeszkedő ágaival, melyek gyümölcspeczekkel szabályosan beruházzák, elég sűrű lombos, terebélyes koronát alkotó. Vadonczon inkább díszlik, mint birsen; védett helyen szálak fának is alkalmas, de az alföld nyílt síkságain tanácsosabb lesz gulaalakban nevelni, mert különben az itt uralkodó erős szelek gyümölcseit nagyon megtizedelnék.

Vesszei. Nem számosak, közép hosszak, közép vastagok, hegyök felé is csak keveset vékonyodók, többnyire bunkósan végződők; egyenesek merevek; kissé könyökösök; fölállóak vagy tágas szögekben elállóak; síkos fő-

lületűek; pirossal mosott zöldesbarnák, apró, fehér, kerek pontokkal ritkásan, de elég szembetűnően pontozottak; rendetlen levélközűek.

Rügyei. Elégnagyok, kuposak, hegyesek, a fától elállók; sötétbarnával árnyalt gesztenyeszínű s néha lazán álló pikkelyekkel borítvák; jól kiálló bordátlan ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Csaknem kicsinyek, kuposak vagy tojásdadok, hegyesek; sötétbarnával árnyalt s szürkével tarkázott gesztenyeszínűek.

Leveli. Középnagyok vagy jókora nagyok, elég vastag és kemény szövetűek; merevek; többnyire kerülékesek vagy tojásdadok; rövidke, szúrós hegyben végződők; többnyire laposak; kissé íveltek; simák csupaszak, fényesek, sötétzöldek; épszélűek vagy csak alig észrevehető, finom, tompa fogakkal fűrészeltek. Levélnyelők hosszas, merev, meglehetősen vastag; rézsunt fölfelé vagy csaknem vízirányosan elálló. Levélpálhái fejletlenek, fonálidoznak; hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei nagyobbak, hosszabbak, nyelők felé keskenyebbek, mint a vesszőkön levők; aztán többnyire hosszas tojásdadok, laposak, nem íveltek; épszélűek; vízirányosan álló nyelökről kissé lefelé állók.

Hasonnevei. Doyenné de Boussoch; Beurré de Mérode; Philippe double; Beurré de Westerlo; Gros seigneur. stb.

Leirói. Bivort, *Annal. de pomol.* V. 81.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 58.

Mas, *Le Verger*, III. 171.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 435. s többen mások.

Észrevétel. E kitűnő gyümölcsfajról azt állítja Bivort, hogy hideg talajban csak II. rendű gyümölcsöket terem s teljes finomságát csak meleg és könnyű földben fejleszti ki. Más gyümölcsészek hallgatnak e tulajdonáról. Kertem laza, könnyen kiszáradó talajában fája igen jól diszlik s gyümölcsei, mint főnebb állítám valóban kitűnőek voltak. Megérdemli, hogy kísérletet tegyünk vele a felföldön is: de az alföldön habozás nélkül adhatunk helyet számára egyegy fának kerteinkben.

70. Piroska körte.

(Vermillon d' en haut.)

Származása. Boisbunel, roueni, híres gyümölcsész nyerte magról. A magról kelt csemete Leroy szerint még csak 1858-ban mutatta be első gyümölcseit. Ojtóvesszejét 1870-ben kaptam főnebbi, zárjel közt kitett francia neve alatt. Többbizben termett már fajfámon. Ugy növényzete, mint gyümölcsei egyezvén Leroy leírásával fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Sept. elejétől Sept. végeig.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy; gyakran kisebb is.

Alakja. Többnyire hosszús csigaalakú; általában szabályosan boltozottnak mondható, noha egyik oldala többnyire kissé hizottabb és emelkedtebb is, mint a másik. Zöme a szár és kehely közt, a középtájon alul, kelyhes vége felé esik, honnét kelyhe felé szelíden domborodva néha elég talpasan de legtöbbször szűk talpban végződik; kelyhe felé pedig elejénte szelíden domborodva aztán mind-mind inkább fogyva többnyire behajlást alkot s rövid, kissé tompa, többnyire kissé ferdén álló kupban enyészik el; néha pedig zömétől kezdve hegyéig behajlás nélkül fogyva szűk csúcsban enyészik el. Szára rövid, vastag, kissé görbe, bunkósan végződő, többnyire husos, zöld vagy zöldessárga, hegyénél finoman barnamázos; a gyümölcs csúcsából annak folytatásaként kiemelkedő vagy a fölszínre helyezett s husos emelkedéstől félre nyomott. Kelyhe zárt vagy félig nyílt; rendetlenül összehajló, szarunemű, hamvas osztványokkal elátott; tágas, de sekély, többnyire szabályosan kikanyarított mélyedésben ülő.

Színe. Bőre finom, elejénte száraz, értével észrevehetőleg zsiros-tapintatú, sima, bágyadtan fénylő; elejénte sárgás zöld; értével zöldes sárga, vagy pedig élénk sárga; napos oldalán néha gyöngéd pirossal belehelt és birsre ojtott fákon élénk pirossal mosott; apró, barnás pontokkal finoman és sűrűn, de nem szembetünőleg pontozott s kelyhe körül gyakran finom, szürkés, a gyümölcs értével azonban vörhenyessé változó rozsda mázzal bevont. Némely években a gyümölcs fölületén egybeült is vehetők észre ritkán elszórt, hálózatos foltok és pettyescskék is.

Izlelése. Husa fehér, finom, tömött, olvadó, magháza körül is alig köves szemcsés; leve igen bő, czukros, gyöngéd savanyúval emelt; igen kellemes, gyöngéden illatos, fűszeresízű. Magháza többnyire zárttengelyű; fiókjaiban kevés, de ép magot rejtő.

Fája. Mérsékelt növéssű, de egészséges, edzett; korán és rendkívül bőven termő; fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcs peczkekkel sűrűn megrakodnak, szép gúlaalakú, lombos koronát alkotó. Diszlik vadonczon is, birszen is. Alkalmas gúla- és szálafának. Helyben és talajban nem válogatós. Gyümölcsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Számosak, középhosszak és középvastagok, egyenesek, me-revek, fölfelé állók vagy éles szögekben rézsunt fölfelé irányulók; simák vagyis bordázatlanok; könyökösök; gyenge korukban zöldessárgák kissé molyhosak; ért korukban csupaszak, olajszin barnák; elég szembetűnő, fehér vagy fakó pontokkal majd sűrűbben, majd ritkábban pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, tojásdadok vagy kúpos tojásdadok, hegyesek, a fától elálló s gyakran sarkantyusan kiszögellők; fehéres szegélyű, sötét barnával mosott gesztenye-barna, többnyire lazán álló pikkelyekkel borít-vák; jól kiálló bordázatlan ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek vagy középnagyok, tojásdadok, tompa hegyű-ek; barnával mosott vörhenyes pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok; vékony, keményszövetűek; kerülékesek vagy tojásdadok; rövidke szúrós hegyben végződők; laposak; nem íveltek; csu-paszak, fényesek, világos zöldek; széleiken igen apró, tompa fogakkal fino-man és alig észrevehetőleg fűrészeltek; csaknem épszelűek. Levélnyelők hosszas, vékony, kissé hajlékony; a vesszőtől csaknem vízirányosan elálló. Levélpálhái fonál vagy áridomuak, nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei majd olyanok mint a vesszőkön levők, majd kisebbek, hosszúak és széles lándsásak; hosszú, középvastag és hajlékony nyelökről rendetlenül szétálló.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. Tudtommal eddig csak Leroy irta le (*Dict. de pomol.* II. 726.)

Észrevétel. Ez is egyike azon körtefajoknak, melyek alföldi viszo-nyaink közé leginkább beillenek. Fájának szép termete, egészséges volta és termékenysége s gyümölcseinek jósága és kivált azon tulajdona, hogy a rovaroktól nem igen szenvednek s időelött a fáról meg a viharok is alig verhetik le, mind oly tényezők, melyek nagybani elszaporítását kívánatossá teszik. Jó lélekkel merem ajánlani a gyümölcskedvelők különös figyelmébe.

71. Totleben tábornok.

Származása. Fontaine de Ghélin, mons-i birtokos nyerte magról Belgiumban. Némely gyümölcsész szerint az 1839-ben magról kelt anyafa 1855-ben termett először. Dumortier szerint azonban a tournay-i kertész társulat által már 1842-ben „I-só Lipót” név alatt részestült kitüntetésben s csak később terjesztetett el főnebbi neve alatt. Dumortier kor- és honfitársa levén Fontaine de Ghélinnek s a francia és belga gyümölcsészek közt ő levén az utolsó ekkoráig, a ki körténk eredetéről nyilatkozott; azt kell hinnünk, hogy téves az előbb nyilatkozó gyümölcsészek állítása, mely szerint körténk 1839-ben kelt volna magról; mert akkor fája 1842-ben még nem is fordulhatott volna termőre s így gyümölcseit sem lehetett volna kitüntetésben részesíteni. Annyi bizonyos, hogy a nagy hűhót, melylyel a világba lépett, csakhamar követte a gyümölcsészek részéről az ócsárlás lármája is, és a rendkívüli magasztalás s rendkívüli ócsárlás daczára annyi már szinte bizonyos napjainkban, hogy a „Totleben tábornok” körte, ha nem is legelső, de nem is legutolsó körtéje a világnak. Hirhedtsége megőrzi őt attól, hogy valaha a világ színpadáról leszoríttassék; mert a nagy gyümölcsök kedvelői mindig szívesen fognak számára egy-egy fának helyet szorítani kerteikben.

Érésiideje. Sept. végétől nov. elejéig.

Minősége. I. rendű; néha csak II. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagy vagy igen nagy.

Alakja. Igen változó; majd gula-, majd tojásdad körtealaku, majd ismét inkább vagy kevésbé hosszús csigaalaku; egyik oldalon gyakran hizottabb, mint a másikon; különben sík és nem hovádasos fölületű. Zöme a szár és kehely közt a középtájon majd inkább, majd kevésbé alább, a kelyhes vég felé esik és kelyhe felé majd szabályosan, majd ismét fogyva domborodik s inkább vagy kevésbé szűk talpban végződik el; szára felé pedig többnyire behajlással fogy s hosszús, tompa kupot alkot. Szára igen hosszú, közép vastag, fás, görbe, mindkét végén kissé bunkós, többnyire sárgásbarna, fényes mázzal takart; a gyümölcs csücsán csekélyhe mélyedésbe husos emelkedések közé helyezett, mely emelkedések az egyik oldalon mindig főlebb nyulnak, mint a másikon. Kelyhe nagy, nyílt; többnyire rendetlenül helyezett, föllálló, szarunemű osztványokkal ellátott; simafalu, inkább vagy kevésbé tág és mély üregbe helyezett, melynek karimája csak néha mutat széles, lapos emelkedéseket.

Színe. Bőre kissé vastag és kemény, sima, kissé fényes, elejénte sárgás zöld, értével zöldes sárga vagy sáppadt sárga; még napos oldalán is csak néha mutat némi szenny, téglavörös mosatot. Pontozata finom, igen sűrű, fahéjszínű vagy barnás, elég szembetűnő. Rozsdafoltok vagy alakzatok majd minden gyümölcsön mutatkoznak itt-ott; kelyhe körül pedig a fahéjszínű cserepes rozsdamáz ritkán szokott hiányozni.

Izlelése. Husa fehér, néha kissé sárgás fehér, elég finom, olvadó vagy csak fél-szerint olvadó; magháza körül inkább vagy kevésbé kövesszemcsés; leve elég bő, cukros, finom savanyval emelt, mibe néha összehúzó fanyarság is vegyül; rendesen azonban elég kellemes fűszeres ízű. Magháza kissé nyílt tengelyű; szűk fiókjaiban kevés ép magot rejtő.

Fája. Fiatal korában bujanövésű, de nem edzett természetű. Ojtás után csak 6-ik—7-ik évében kezd termőre fordulni és azután is csak mérsékeltlen terem. Kuszáltn szétálló s később lefogó ágaival, melyek gyümölcspeczkekkel eléggé jól megrakodnak, ritkás, szellős koronát alkot. Legalkalmasabb léczezet melletti művelésre; mert hosszú, hajlékony ágai könnyen kikötőzhetők. Gula vagy szálás fának már azért sem való; mert szabályos alakot nem képes fölvenni. Nedves éjárás után fája télen át a nagyobb hidegekben vagy elfagy vagy legalább fagyfoltokat kap, melyeket azonban később büje növényénél fogva ki szokott heverni. Kertem könnyű laza talajában eléggé jól érzi különben magát s hosszú-száru gyümölcsei nagyságuk mellett is jól daczolnak a fán az itteni erős szelekkel is.

Vesszei. Elég számosak, hirtelen hosszúra nővők, kissé vastagok, majd egyene-

sek, majd görbék és gacsosak; fölállók vagy rendetlenül szétállók; alig észrevehetőleg bordázottak; könyökösök; gyenge korukban is csak kissé és ritkán molyhosak; ért korukban csupaszak, zöldes vagy sárgás barnák, itt-ott szürkével mosottak; napos oldalon néha vöröses barnák; apró fahéjszínű pontokkal sűrűn, de nem szembetűnőleg pontozottak; rendetlen, de többnyire hosszas levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok, szélestalpu kuposak, igen hegyesek, a vesszőktől el- vagy velők párhuzamosan fölfelé állók; fakóval tarkázott sötétgesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák; elég duzzadt, kissé bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek vagy közép nagyok, kuposak, hegyesek, fehér szegélyű sötétbarna pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Középnagyok vagy jókora nagyok, kissé vastag és keményszövetűek, tojásdadok vagy kerülekesekek, inkább vagy kevésbé rövid, éles hegyben végződők; többnyire völgyesek vagy csatornásak; nem íveltek, de hegyökkel kissé hátra görbülők s nyelökről kissé lefelé lógók; gyenge korukban is csak alig molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, fényesek, világos zöldek; széleiken igen apró, tompa fogakkal csak itt-ott fűrészeltek, többnyire azonban mind épszelűek. Levélnyelők hosszú, közép vastag, hajlékony, majd vízirányosan el- majd rézsunt és hátragörbülten fölfelé állók. Levélpálhái fejletlenek, vékony fonálidomúak, fölfelé állók; nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei többnyire nagyobbak, mint a vesszőkön levők; hullámos szélűek; igen hosszú hajlékony, többnyire lefelé konyuló nyelűek.

Hasonnevei. Tottleben, Í-ső Lipót. Ez utóbbi hasonnev azonban gyanus; mert ilynevi van egészen önálló faj is.

Leirói. Bivort, *Annal. de pomol.* VIII. 57; és

Les fruits du jardin Van Mons, 7. lap.

L e r o y, *Dict. de pomol.* II. 220.

M a s, *Pomologie générale*, I. 123.

J a h n, *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 503.

Észrevétel. A Tottleben tábornok körtéje nem való azoknak, a kik körtefáiktól gazdag termést várnak, hanem csak azoknak, a kik a nagy gyümölcsökben különös gyönyört találnak s teljesen ki vannak elégitve, ha fáikról, melyek nagyságuknál fogva már két-három vékát is teremhetnének, — legalább is két-három, nagy gyümölcsöt arathatnak. Azoknak sem való, a kik a széptermetű fákban gyönyörködnek, de a fanevelés fogásaihoz nem értvén vagy a nyeléshez idővel és kedvvel nem rendelkezvén, az egyszer elültetett fát magára hagyják, hogy tetszése szerint növekedjék. Mint már említém, a Tottleben tábornok körtéjének fája csak mesterségesen nevelhető széptermetű fává, aztán nem is eléggé edzett természetű, nem is eléggé termékeny. Uri kertekbe való e körtefaj csak, hol a haszonnal keveset törődnek. A kevésbé nagy közönség pedig ne hagyja magát elámitatni avval, hogy ez világhírű körté: hanem ültessen helyette *Téli esperest*, *Diel vajoncát* vagy *Angoulêmei hercegnőt*; mert ezek még nagyobb gyümölcsöket teremnek, hanem aztán csaknem évenként bőven is teremnek ám!

72. Madame Elisa.

Származása. E kitünő őszi körtét ismét Van Monsnak köszönhetjük. Az ő halála után, hat év múlva, nyerte Bivort Sándor azon magoncok egyikéről, melyeket Van Mons örököseitől átvett. 1848-ban termett ugyanis először Geest-Saint-Remy-ben (Belgium) s kereszteltetett el Berckman híres belga gyümölcsész nevének nevére. Ojtóvesszejét 1869-ben kaptam Reutlingenből. Eloitása után hatodik évre mutatta be nálam első gyümölcseit s azóta évenként terem fajfámon. Fája, gyümölcsei egyezvén a leírásokkal, fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Nálam sept. oct. de hűvösebb légmérsékü tájakon termett gyümölcsei néha dec. elejéig is eltarthatók.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Nagy vagy igen nagy.

Alakja. Változó; majd kúpos körtealaku, majd kobakalaku; szabályosan boltozott, noha egyik oldalán-gyakran hizottabb is mint a másikon. Zöme többnyire alább esik középtájánál és pedig kelyhes végefelé, hol szépen kidomborodva, széles talpban fog el? szára felé pedig majd behajlással; majd behajlás nélkül szeliden fogyva, hosszas tompa csucsban végződik, néha pedig hegyes csucsban fut ki. Szára majd rövid, vastag és husos; majd középhosszu, elég vastag, fás, zöldessárga, itt-ott barnamázos s többnyire ferdén álló; néha a gyümölcs folytatásaként husosan kiemelkedő vagy a gyümölcs csucsán husos gyűrűk közé a felszínre helyezett. K e l y h e nyílt; ritkán ép, többnyire hiányzó vagy hosszas, keskeny, fölálló vagy kissé szétterülő s tövük felé sárgásbarna osztványokkal ellátott; tágas, de többnyire sekély, vörhenyes rozsdamázzal hálózatosan bevont falu üregben ülő, melynek karimája majd síkfölületű, majd szeliden hullámos.

Színe. Bőre finom, vékony, sima, száraztapintatu, nem fényes; elejénte sáppadt zöld; értével sáppadt citromsárga; még napos oldalán is csak kissé élénkebb sárga. Pontozata sűrű, egyenlően elszórt, zöldesbarna, elég szembetűnő. Finom, fahéjszínű rozsdalakzatok egyes szálakban vagy foltokban; valamint kerekded, feketés ragyafoltok s áttetszően elmosódott barnás szeplők is majd minden gyümölcsön fordulnak elő.

Izlelése. Husa fehér, (Bivort szerint néha gyöngéd rózsaszinbe játszó,) igen finom, tömött, olvadó; még magháza körül sem kövesszemcsés; leve igen bő, igen czukros, gyöngéd savanyúval emelt, igen kellemes, illatos, fűszeres ízű. Magháza zárttengelyű, a mennyiben ott, hol nyílásának kellene lenni, többnyire finom husos részekkel van egészen benőve; apró fiókjaiban ép magvakat rejtő.

Fája. Erőteljes, edzett; elég korán és bőven termő; kissé nyílt szögekben fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcspeczkékkel szabályosan beruházvák, szép gulaalaku, sűrűlombos koronát alkotó. Különösen alkalmas gulafának; de szálás fája, már nagy gyümölcsei végett is, — védett helyet kíván. Diszlik vadonczon is, birszen is. Helyben és talajban nem válogatós. Gyümölcsei nagyságuk mellett is eléggé jól állják helyöket a fán, honnan csak a fölöttébb erős szél szokta nyár végén vagy őszi felé leverni; de azért levert példányai is szépen meg szoktak érni a gyümölcskamrában.

Vesszei. Elég számosak, középhosszak, vastagok, merevek, egyenesek, fölállóak

vagy kissé nyílt szögekben fölfelé irányulók, kissé könyökösek, bordázatlanok; gyenge korukban finoman molyhosak és pirossal mosottak; ért korukban csupaszak, sárgás vagy zöldes barnák; apró, kerek, sárgásfehér pontokkal elég sűrűn, de nem szembetűnőleg pontozottak; többnyire rövid levélközűek. Két éves vesszei szürkésfehér hártyával egészen bevonvák.

Rügyei. Kicsinyek vagy középnyagok, kuposak, hegyesek, többnyire lapulók, csak a vesszők derekán és hegye felé kissé elállók; lazán álló, vörhenyesbarna s csak itt-ott kissé fehérmolyhos pikkelyekkel borítvák; alig kiálló, bordázatlan ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, rövid kuposak; hegyesek, sötétbarnával árnyalt vöröses gasztenyeszínűek.

Levelei. Nagyk, vastag- és kissé keményszövetűek, tojásdadok vagy kerülékesek; hirtelen elkeskenyült, rövidke, szúrós hegyben végződők; inkább vagy kevésbé völgyesek; íveltek; rézsunt fölfelé álló nyelökről vizirányosan elállók; gyenge korukban alul fölül molyhosak; ért korukban csupaszak, igen fényesek, sötétzöldek; széleiken jókora nagy, éles fogakkal elég mélyen és szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők rövid, vastag, merev, de a vesszők alján elég hosszú és hajlékony; majd vizirányosan, majd rézsunt fölfelé álló. Levélpálhái fejetlenek, fonál vagy áridomuak, fölfelé állók, nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei többnyire laposak, kissé hullámos-szélűek, hosszú, elég vastag, de kissé hajlékony nyelökről rendetlenül szét állók; csaknem épszélűek. Másodlevelei az igen erős hajtásokon számosak, lándsásak, íveltek, csavarosan elgörbülők.

Hasonnevei. Nincsenek. Ugy a német, mint az angol gyümölcsészek változtatlanul hagyták meg főnebbi francziás nevét, csak Dochnál keresztelte át németre s nevezte el „*Elisa's Zapfenbirne*“-nek.

Leiről. Bivort, *Annal. de pomol.* IV. 31. és

Les fruits du jardin Van Mons, 95. lap.

Ma s, *Le Verger*, III. 151.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 378.

J a h n, *Illustr. Handb. der Obstk.* VII. 429. s többen mások.

Észrevétel. E kitűnő gyümölcsfaj rendkívül jól érzi magát kertem televénydus, könnyen kiszáradó, laza talajában; hideget, meleget, szárazságot, nedves időjárást minden baj nélkül eltűrt; minélfogva széles elterjesztésre minden kerített hazai kereteinkbe, még itt, az alföldön is jó lélekkel ajánlhatom.

73. Verté-né körtéje.

(Madame Verté.)

Származása. E jeles körtefajt a folyó század elején Kevers, hires magonczozó nyerte magról a Brüssel mellet fekvő, *Saint-Josse-ten-Noode* nevű helységben (Belgium) s keresztelte el nővére nevére, a ki bizonyos Verté urhoz ment nőül. Daczára minden jelességének e körte faj leginkább De Jonghe belga gyümölcsésznek köszönheti, hogy szélesebb körben el kezd terjedni napjainkban is. A hatvanas évek előtt még kevés figyelmet fordítottak rá a gyümölcsészek. Ojtóvesszejét 1870-ben kaptam Oberdiecktól, Jeinsenből. Fajfámon több ízben termett már. Fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Oct. nov.; hűvösebb légmérsékű tájakon dec. jan.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy.

Alakja. Csigás tojásdad vagy hasas körte alakú. Zöme a szár és kehely közt a közép tájnál alább, a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé ki-domborodva s aztán hirtelen fogyva szűk talpban végződik el; szára felé pedig szelid behajlással vagy behajlás nélkül fogyva, rövid, karcsu, tompa kupos csucsat alkot. Az egész gyümölcs többnyire szép szabályos termetű s egyik oldala csak ritkán hizottabb mint a másik. Szára közép hosszú, elég vastag, többnyire egyenes, fás, kissé görcsös, tövéből rendszeren husos, többnyire egész hosszában barnás sárga, finom mázzal borított; a gyümölcs csucsan a felszínre helyezett; majd némi sekély és szűk mélyedésből husos emelkedések közül kiálló. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt; rendetlenül helyezett, rövid, fölálló, barna vagy hamvasbarna osztványokkal ellátott; csekélyke mélyedésben, csaknem a felszínen ülő. E mélyedés karimáján néha csinos, lapos barázdák és lapos emelkedések láthatók, melyek ele-nyésző bordákként kissé a gyümölcs derekán is nyomozhatók.

Szine. Bőre elég finom, többnyire kissé érdes és száraz tapintatu; elejénte bágyadt zöld; értével szennyes szalmasárga; napos oldalán is csak kissé élénkebb sárga. Pontozata sűrű, egyenlően elhintett, igen szembetűnő, fahéjszínű pettyekben jelenkező; csaknem az egész gyümölcs vörhenyes rozsdával van bemosva; legtöbbnyire azonban a rozsdamáz kisebb nagyobb elmosódott foltokban csak hálózatosan jelenkezik rajta.

Izlelése. Husa fehér, finom, tömött, olvadó; köves szemcsék benne még a magház körül is alig észlelhetők; leve bő, cukros, üdítő savanyval emelt, igen kellemes fűszeres ízű. Száraz évjáráskor némi összehúzó fanyarság is vegyül savanyába, mi azonban sokaknál még emeli is e gyümölcs be-csét. Magháza kicsi, zárttengelyű; apró fiókjaiban ritkán ép magvakat rejtő.

Fája. Mérsékelt növesű, edzett; elég korán és igen bőven termő. Természeténél fogva, magára hagyatva is, szép gulaalakú fává növekszik. Ágai, melyek gyümölcsvesszőkkel és peczkekkel szabályosan beruházkodnak,

nyílt szögekben, rézsunt fölfelé törekvők. Vadonezon inkább díszlik, mint birsalanyon. A mi laza, könnyen kiszáradó talajunkkal is megelégszik; kötöttebb vagy mérsékelted nedves iszapföldben s a mienknél hűvösebb tájakon mindenesetre otthonosabban érzeni magát s gyümölcsei is, melyek igen jól állják helyöket a fán, szebbek és tartósabbak lesznek.

Vesszei. Számosak, közép hosszúak, közép vastagok, hegyök felé elvékonyodók; könyökösek, fölállóak vagy nyílt szögben elállóak; síkfölületűek vagyis nem bordázottak; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, sárgás vagy zöldes barnák; cserepesen kiálló, kerek, fehér pontokkal sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; többnyire kissé hosszú levelekűek.

Rügyei. Nagyok vagy középnagyok, tojásdadok vagy zömök kuposak, kissé hegyesek, a vesszőtől elállóak s az erősebb hajtások derekán többnyire sarkantyusan kiszögellők s gyakran már alakulásuk évében rövidke gyümölcspeszékekkel fejlődők; ezüst szürkével sűrűn árnyalt vörhenyes pikkelyekkel borítvák, jól kiduzzadt bordázatlan ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Közép nagyok, hosszú kuposak, tompahegyűek; barnával árnyalt és szürkével szegélyezett vörhenyes pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Elég nagyok vagy közép nagyok; vékony, de kemény szövetűek; hosszú, keskeny tojásdadok vagy kerülékesek; a vesszők hegye felé és a gyümölcsvesszőkön többnyire hosszú lándzsák; hosszú, keskeny és éles hegyben végződők; laposak vagy kissé csatornásak és széleiken kissé hullámosak; íveltek; gyenge korukban molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, fényesek, sötét zöldek; széleiken előre hajló tompa, gyakran elég éles fogakkal inkább vagy kevésbé mélyen fűrészeltek. Levélnyelők hosszú, középvastag, hajlékony, többnyire ívalakulag hátra görbülő. Levélpálhái elég kifejlődöttek, lándzsák vagy áridomuak; nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei igen hosszú nyelűek, többnyire mind lefelé lógók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. Leroy, *Dict. de pomol.* II. 385.

De Jonghe, *Illustr. Monatshefte*, 1869. évfolyam, 226. lap.

Észrevétel. Kerített házi kerteinkben még az alföld síkságain is bizvást megérdemli, hogy számára helyet szorítsunk.

74. Mas-i körte.

(Épine du Mas; Dumas Herbstdorn.)

Származása. Bizonytalan; de a gyümölesészek nagyobb része mégis abban látszik megegyezni, hogy a mult század végén Franciaország Haute-Vienne nevű megyéjében a Mas község mellett fekvő rochechouart-i erdőben találtatott föl. Kezdetben, mint a vadkörte fa tüskés ágakat és vesszőket hajtott s innét vette francia „Épine“ nevét is. Azonban időjárástával művelés által mindmind inkább nemcsedett fája s eredeti vadságából kivetközve tüskéit jóformán elveszté; minélfogva Leroy-t követve helyesebbnek láttam a „tüskés“ jelzőt kihagyva egyszerűen főnebbi név alatt mutatni be. Ojtó-vesszejét 1873-ban kaptam Simon-Louis testvérek híres faiskolájából, Plantièresből. Fajfámon csakhamar termőre fordult s valódiságát úgy növényzétében, mint gyümöleseiben teljesen bebizonyította nálam.

Érésideje. Oct. november.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha azonban majd kisebb, majd ismét nagyobb is.

Alakja. Változó; többnyire azonban tojásdad vagy csigás körtealaku. Zöme középtájra vagy kissé alább, kelyhes vége felé esik, honnét kelyhes vége felé domborultan boltozódik s kelyhénél szűk és lapos talpban végződik; szára felé pedig elejénte lassúdan, aztán behajlással foggya inkább vagy kevésbbé rövid, tompa kupban fut ki. Néha egyik oldalán kissé hizottabb, mint a másikon; többnyire azonban elég szabályos termetű. Szára hosszas, elég vastag, fás, kissé görbe; fahéjszinű, fényes mázzal csaknem egész hosszában befuttatott; a gyümölcs csúcsán majd a felszínre helyezve, majd igen sekély mélyedésből kiálló s többnyire egyegy fölebb emelkedő dudortól félrenyomott. Kelyhe közép nagy, nyílt; szétterülő, hosszas és igen keskeny, néha azonban rövidebb, völgyes osztványokkal ellátott, szűk és sekély mélyedésben, csaknem a gyümölcs felszínén ülő. Kehelyüregének karimáján néha igénytelen lapos emelkedések is vehetők észre, melyek inkább vagy kevésbé kiemelkedve lapos bordákként, — de ritkán szembetűnőleg, — a gyümölcs derekán is nyomozhatók.

Szine. Bőre kissé vastag és kemény, sima, fényes; elejénte világos zöld; értével citromsárga; napos oldalán gyöngéd pirossal mosott vagy csak belehelt. Sűrű, zölddel szegett barna pontocskái egyenlőtlenül vannak elhintve, de elég szembetűnők. Rozsdafoltok és alakzatok ritkán láthatók fölületén; míg szára körül, hol a gyümölcs; értével is, sokáig zölden szokott maradni, néha finom, sugaras rozsdamáz is észlelhető. Feketés ragyafoltok gyakran mutatkoznak fölületén.

Izlelése. Husa fehér, vagy sárgásfehér, igen finom, tömött, olvadó; magháza körül is alig kövesszemcsés; leve elég bő, igen czukros, gyöngéd

savanyynyal emelt, igen kellemes, gyöngéden illatos, fűszeres ízű. Magháza zárt vagy kissé nyílttengelyű; fiókjában hosszas, ép magvakat rejtő.

Fája. Mérsékelten növény; de edzett; igen korán és igen bőven termő. Gyümölcspeczkekkel sűrűn megrakott, fölfelé törekvő ágaival ritkás, szellős, gulaalaku koronát alkotó. Vadonczon inkább díszlik, mint birsalanyon; de nagy fává már korai és bő termésénél fogva sem növekedhetik. Szereti a mérsékelten nedves, mély termőrétegű földet. Gyümölcsei jól állják helyőket a fán.

Vesszei. Elég számosak, közép hosszúak, inkább vékonyak, mintsem közép vastagok; fölállóak vagy elég tágas szögekben elállóak; könnyűek; nem bordázottak; gyenge korukban finoman fehér molyhosak; ért korukban csupaszak, vöröses barnák, nagyrészt azonban zöldes barnák; aljuk felé kerek, hegyök felé igen hosszas, fehér pontokkal elég sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; rövid levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek, kuposak, hegyesek, a vesszők derekán jól elállóak, a vesszők hegye felé pedig hegyekkel a vessző felé visszagörbülő; szürkével tarkázott sötétbarna pikkelyekkel borítvák; eléggé kiduzzadt ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Igen kicsinyek; hosszas, vékony kuposak, hegyesek; sötétbarnás gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek, itt-ott közép nagyok, vékony, keményszövetűek, hosszas, keskeny tojásdadok; gyakran nyelők felé szemlátomást elkeskenyedők; rövidke, igen éles hegyben végződők; a vesszők alján csaknem laposak; a vesszők hegye felé többnyire völgyesek vagy csatornásak; inkább vagy kevésbé íveltek; csupaszak, simák, világos zöldek; széleiken tompa fogakkal finoman fűrészeltek. Levélnyelők a vesszők alján közép hosszú; a vesszők hegye felé mindmind rövidebb, elég vékony és merev; majd vizirányosan el, majd rézsunt fölálló. Levélpálhái kicsinyek, fonálidomuak, nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei aprók, keskeny kerületek, laposak, igen hosszú, vékony és hajlékony nyelőkről kissé lekonyultan szétterülők.

Hasonnevei. Poire du Mas; Épine-Dumas; Belle-épine-Dumas; Épine de Rochechouart; Colmar du Lot; Épine de Rochoir, stb.

Leirői. Leroy, *Dict. de pomol.* II. 412.

Ma s, *Le Verger*, III. 149. sz. alatt.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 515. s. többben mások.

Észrevétel. Mindenütt, a hol csak díszlik a körtefa, nagybani elszaporításra is érdemes volna e jeles körtefaj. Alföldi, mostoha viszonyaink közt is jól találja magát.

75. Flotow kolmárja.

(Von Flotow's Colmar.)

Származása. E rendkívül termékeny körtefajt, melynek kötődött apró gyümölcsseit a kései fagyok is majd mind meg szokták kimélni, Van Monstól kapta Oberdieck névtelenül s keresztelte el a jeles német gyümölcsész. Flotow nevéről. Éjszaki Németországban, mikép Flotow az „*Illustrierte Monatschrift*“ (II. 246.) czimű folyóiratban mondja, e körtefaj gyümölcsei Juniusig is eltarthatók; míg vidékemen november közepéig mindig meg szoktak érni. E körülmény, valamint az is, hogy ekkoráig fájfámon termett gyümölcsei alakra nézve-némileg különböztek Flotow leírásától, okot szolgáltatott nekem arra, hogy fajom valódiságában kételkedjem; miért is újból meghozattam ojtó vesszőkben Simon-Louis testvérektől, Oberdiecktől és Reutlingenből Lucastól is ugyanegy időben s mind e különböző helyekről került vesszőket ugyanegy fájfára helyezvén és pedig a már termő Flotow kolmárját képviselő ágra s látva, hogy valamennyi egyezik növényzetére nézve előbbi fajommal; teljesen meggyőződtem, hogy csakugyan a valódi Flotow kolmárját birom.

Érésideje. Vidékemen oct. nov.; emeltebb fekvésű hűvösebb tájakon bizonyára tovább is eltartható.

Minősége. II. rendű csemege, I. rendű piaczos és háztartási-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy, néha jókora nagy.

Alakja. Majd esperes körte alaku, majd és legtöbbször hasas, buczkos csigaalaku. A gyümölcs egyik oldala rendszerint emelkedettebb mint a másik. Zöme többnyire középtájra esik, honnét kelyhe felé kissé fogya boltozódik s elég lapos talpban végződik; szára felé pedig inkább vagy kevésbé, — néha az egyik oldalán behajlással is, — fogya ferdén csonkozott kurta csúcsot alkot. Szára rövid, vastag, fás, görcsös, bunkós, barnamázás; a gyümölcs hegyéből oldalt kiálló s husos dudortól félre nyomott, vagy szűk és mély üregbe helyezett, melynek főlebb emelkedő, egyik oldala többnyire a szárhoz van tapadva. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt; felálló, hosszas szarunemű, sárgásbarna osztványokkal ellátott, mely osztványok azonban gyakran hiányozni is szoktak; szűk és mély üregben ülő, melynek fenekéről rán-czok és barázdák indulnak ki s karimáján emelkedéseket képezve, lapos bordákként elenyészőleg a gyümölcs derekára is fölhuzódnak.

Szine. Bőre kissé vastag, érdestapintatu; elejénte zöldessárga, később sápadt sárga; napos oldalán némi piros lehelettel bevont vagy narancssárga. Pontozata sűrű, fahéjszinű, elég szembetűnő. Szára és kelyhe körül rozsdamázás. Fölületén fahéjszinű vagy vörhenyesbarna, ragyás szeplők is gyakran fordulnak elő.

Izlelése. Husa sárgásfehér, elég finom, félszerint olvadó, vajszerű; magháza körül szembetűnő, nagy, köves szemcséket tartalmazó; leve bő,

czukros, gyöngéd savannyal emelt, elég kellemes, fűszeres ízű. Magháza nyílt-tengelyű; jókora nagy fiókjaiban többnyire idéltlen magvakat rejtő.

Fája. Erőteljes, edzett; korán és rendkívül bőven termő; rendetlenül szét álló ágaival, melyek gyümölcs vesszőkkel és peczkekkel hamar beruházkodnak, szabálytalan termetű, szellős koronát alkotó. Gulafának kevésbbé, mint inkább szálasnak alkalmas. Vadonczon jól díszlik, helyben, úgy látszik, nem válogató. Gyümölcsei eléggé jól állják helyöket a fán.

Vesszei Számosak, hosszúak, hajlékonyak, kiindulásuknál vastagok, főleg elvékonyodók, görbék, gacsosak, fölfelé állók vagy nyílt szögekben fölfelé törekvők; könyökösek; bordázatlanok; gyenge korukban finoman molyhosak, sárgásbarnák vagy világospirosak; éret korukban simák, csupaszak, csaknem fényesek, zöldes vagy kissé sárgásbarnák; a vesszők alján jókora nagy, hosszú, fakó pontokkal majd sűrűbben, majd ritkábban, a vesszők hegye felé pedig alig észrevehetőleg és finoman pontozottak. Egyenlőtlen, többnyire azonban hosszú levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, kuposak, hegyesek, a vesszőktől elálló; szürkével finoman szegett sötétvörhenyes pikkelyekkel borítvák; eléggé kiálló, széles ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, kuposak, hegyesek, ezüstszürkével és barnával árnyalt vörhenyes pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Jókora nagyok, elég vastag és keményszövetűek; tojásdadok vagy kerülekeseek; rövidke, szúrós hegyben végződők; többnyire laposak, csak a vesszők hegye felé kissé völgyesek; kissé ívelték; simák, csupaszak, bágyadtan fénylők; világoszöldek: széleiken igen apró, többnyire tompa fogakkal igen finoman s alig észrevehetőleg fűrészeltek. Levélnyelők többnyire hosszúak, vastag, de hajlékony, többnyire éles szögekben fölfelé álló. Levélpálhái jól kifejlődöttek, majd fonálidomuak, majd keskeny lándzsásak, gyakran, — mint a Téli esperes körtefa leveleinél is említők, — a nyél tövétől főleg, csaknem a nyél derekára helyezettek; kevésé tartósak. Virágrügyet körítő levelei mind laposak, igen hosszú, hajlékony nyelűek, kissé lelógók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leírói. Tudtommal még csak Flotow írta le. *Illustr. Handb. der Obstk.* V. 143.

Észrevétel. Ha e körte nem volna oly igen köves szemcsés; egyike lehetne finomabb csemege-gyümölcsünknek. Különben, minthogy elég vastag, köves szemcséktől ment husrétege van, a gerezdekre vágott gyümölcsből éledelelkor könnyen eltávolítható a köves rész is. Különösen ajánlható olyan kertekbe, hol a mutatkozó termést a kései fagy el szokta pusztítani. Ha egy fán sem maradna is gyümölcs a fagy után; ezen bizonyosan maradni fog.

76. Jodoigne diadala (olv. Zsodoany.)

(Triomphe de Jodoigne; Triumph von Jodoigne.)

Származása. E valóban kitünő s a gyümölcsészet diadalának is méltán nevezhető körtefajt egy 1830-ban elvetett magról nyerte a belga gyümölcsészek egyik kitünősége, Bouvier, jodoigne-i polgármester. A magról kelt nemes csemete 1843-ban mutatta be a világnak első gyümölcsseit. Csakhamar elterjedt az egész földgömbön mindenütt, a hol a körtefa díszlik. A nagyhangzású név sok más körtefajnak is biztosította a világszerte való elterjedést, példa erre a Tottleben tábornok körtéje; de a nagyhangzású nevet viselő körték közt szerintem aligha akad egy is, mely nevét annyira megérdemelné és pedig minden tekintetben, mint ez. Ojtóvesszejét 1869-ben kaptam dr. Lucastól, Reutlingenből. Álló helyére kiültetett ojtványom 1876-ban termett először. Gyümölcse, növényzete teljesen öszhangzott a leírásokkal és így fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Oct. november.

Minősége. Nálam kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs; Leroy szerint az agyagos és nedves talajban csak II. rendű.

Nagysága. Nagy vagy igen nagy.

Alakja. Hasas buczkos körtealaku; néha szabálytalan, hosszas gulaalaku. Zöme a szár és kehely közt majd középtájra, majd kissé alább a kelyhes vég felé esik; kelyhe felé rendetlenül kidomborodva, kelyhe körül elég talpasan fogy el; szára felé pedig többnyire behajlással fogyva, hosszas, vastag, többnyire mindig tompa kupban végződik el. Szára közép hosszú, középvastag, fás, két végén bunkós, többnyire görbe, néha — különösen pedig tövénél, — igen husos, hegye felé pedig göresös, csaknem egész hosszában fényes barna mázzal bevont; majd a gyümölcs csucsán a fölszinre helyezve, majd ismét husos emelkedésektől körített szűk üregből kiálló s néha egy-egy husos dudortól félrenyomott. Kelyhe kicsiny vagy középnagy, nyílt vagy félig nyílt; apró, keskeny, fölálló, sárgás szarunemű osztványokkal ellátott; többnyire mély és szűk, de nyílásánál eléggé kitáguló üregben ülő, melynek hullámos karimájáról szabálytalan nagyságú, lapos bordák nyulnak a gyümölcs derekára is s annak kerekdedségét mindig megzavarják.

Szine. Bőre vastag sima, gyöngédtapintatu, kissé fényes; elejénte sárgás zöld; értével zöldes szalmasárga; napos oldalán néha narancspirossal bemosott, néha azonban csak kissé élénkebb sárga. Pontozata sűrű, barna, szabályosan elhintett és, — főkép a gyümölcs árnyas felén, — igen szembetünő. Kisebb-nagyobb rozsdalakzatok majd mindig fordulnak elő. Elvéttve, itt-ott, egyes, apró, feketés ragyaszeplők is tűnnek elő rajta.

Izlelése. Husa fehéres, csaknem áttetsző, finom, tömött, olvadó; magháza körül is alig kövesszemcsés; leve igen bő, igen czukros, gyöngéd savanyúval emelt; igen kellemes, gyöngéden illatos, fűszeres ízű. Magháza kicsiny, többnyire zárttengelyű; fiókjaiban hosszas, feketés, ép magvakat rejtő.

Fája. Erőtéljes, bujanövésű, edzett; elég korán és elég bőven termő; rendetlenül szétálló vagy fölfelé törekvő, girbegurba ágaival, melyek gyümölcsvesszőkkel és peczekkel szabályosan beruházva, nagy terebélyes koronát alkotó. Birsre ojtva lécezet melletti művelésre, vadoncra ojtva pedig szálafának igen alkalmas. Helyben és talaj-

ban kevésbé válogatós, noha Leroy szerint gyümölcsei kevésbé finomak, ha fája nedves, agyagos földbe van ültetve. Gyümölcsei nagyságuk mellett is jól állják helyüket a fán.

Vesszei. Számosak, hosszúak, vastagok; faiskolai csemetéken néha a bujanövés folytán önsúlyuk alatt is különfélekép elgörbülők; idősebb fákön szétállók s hegyökkel fölfelé görbülők; könyökösek; síkos vagyis nem bordázott fölületűek; gyenge korukban molyhosak, világos vörösek; ért korukban csupaszak, fakóval árnyalt barnás zöldek; jókora nagy, tojásdad vagy kerek, fakószínű pontokkal elég sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; rendetlen, de idősebb fákön többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok; a gyümölcsvesszőkön rendszeren nagyobbak és fejlődöttebbek, mint a vezérhajtásokon; duzzadt kuposak, hegyesek; szürkével és barnával árnyalt sötétgesztenye színű, többnyire lazán álló pikkelyekkel borítvák; majd alig kiálló, majd elég duzzadt és szélespárkányos üdölapra helyezkedők.

Virágrügyei. Nagyok, kuposak vagy tojásdadok, hegyesek; kissé lazán álló, szürkével és világos gesztenyeszinnel tarkázott, sötétbarna pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Nagyok, vastag, keményszövetűek, kerülékesek vagy visszástojásdadok, t. i. hegyőknél kiszélesedők, nyelők felé pedig elkeskenyedők; hirtelen elkeskenyült, rövidke, éles hegyben végződők; a vesszők alján csaknem laposak s kissé hullámos-széleűek; a vesszők hegye felé völgyesek; inkább vagy kevésbé ívelték s kissé félregörbülők; csupaszak, simák, igen fényesek, sötétzöldek; széleiken tompa fogakkal ritkán s többnyire csak hegyök felé fűrészeltek; nagyrészt azonban épszelűek. Levélnyelők rövid, vastag, merev; majd vízirányosan el-, majd részint fölfelé álló. Levélpálhái elég hosszúak, fonálidomuak; nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei széles tojásdadok, többnyire azonban kerülékesek, laposak; néha széleikkel hullámosan lefelé hajlók s így visszásan öblözöttek; hosszú, vékony vagy középvastag nyelőkről mereven szétterülők.

Hassonnevei. Nincsenek.

Leirői. Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 347.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 706.

Mas, *Le Verger*, III. 55. és sokan mások.

Észrevétel. Csábitó, nagy gyümölcsei végett inkább csak kerített házi kerteinkbe való; mintsem szabadon álló gyümölcsösökbe, hol az ingyen vevők figyelmét könnyen magára vonhatná. Léczezet mellett művelve, nagy gyümölcseit még nagyobbakra szokta főlizlalni. A párisi „Kertész társulat“-nak 1861-ben három olyan gyümölcsöt mutattak be Leroy szerint, melyek mindenike 36 centiméter kerületű volt s egyik közülök 965 grammot, tehát majd egy kilót nyomott. Ki a nagy gyümölcsökben gyönyörködik; inkább ezen fajt ültesse még itt az alföldön is; mint az ízetlen torzsához hasonló „Angevine-i szép“-et (= Belle Angevine) vagy a terméketlen s kényes fáju „Totleben tábornok“ körtét.

77. Szép Julia körte.

(Belle Julie ; Schöne Julie.)

Származása. Bivort szerint Van Mons, a belga gyümölcsész atyja nyerte magról s keresztelte el unokája, Van Mons Julia nevére. A magról kelt anyafácska 1832-ben termett először. Ojtóvesszejét 1872-ben kaptam Dr. Lucastól, Reutlingenből. Fajfámon több ízben is termett már. Gyümölcsi és növényzete fajom valódiságát teljesen igazolták.

Érésideje. Sept. végétől october végéig ; hűvösebb tájakon hihetőleg egy hóval is tovább fog érni.

Minősége. Kitünőleg I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Kisded, néha középnagy.

Alakja. Kupos vagy tojásdadalakú ; egyik felén néha hizottabb, mint a másikon ; többnyire azonban szép, szabályos termetű. Zöme középtájra, néha kissé a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé kidomborodva, kelyhénél inkább vagy kevésbé szűk talpban végződik ; szára felé pedig szeliden fogyva boltozódik s rövidke csucsot alkot. Szára a hosszúság, vékony vagy középvastag, fás, bunkós, sárgásbarna mázzal bevont s kiemelkedő, fehér pontokkal ritkán behintett ; husos emelkedésből csaknem a gyümölcs folytatásaként kiálló. Kelyhe nyílt ; kissé szétterülő, rövidke, hegyes, csatornás, szarunemű osztványokkal ellátott ; csaknem a gyümölcs felszínén vagy szűk és lapos üregében ülő, melynek sima karimájáról nem vonulnak bordás emelkedések a gyümölcs derekára sem.

Színe. Bőre finom, kissé kemény, de nem szívós, kissé érdes és száraz tapintatú : elejénte halványzöld ; értevel zöldessárga ; napos oldalán is csak kissé élénkebb sárga ; az egész fölület fahéjszín rozsdával finoman pontozott és sűrűn márványzott ; kelyhe és szára körül pedig ugyanilyen színű mázzal egészen bevont.

Izlelése. Husa fehér vagy zöldesfehér, igen finom, teljesen szétolvadó, magháza körül sem kövesszemés ; leve igen bő, igen cukros, gyöngéd savanyúval emelt, finoman illatos, igen kellemes, fűszeres ízű. Magháza kicsiny, zárttengelyű ; fiókjaiban többnyire ép magot rejtő.

Fája. Fialat korában elég vignövésű ; később mérsékelt növése, igen edzett : korán és rendkívül bőven termő ; virágzásában nem kényes, kötődött apró gyümölcsi rendszerint igen jól daczolnak a kései fagyokkal. Termő peczkekkel hamar megrakódó ágaival, szép gulaalakú koronát alkot. Birsén és vadonczon egyaránt diszlik. Szereti a mérsékelt nedves, mély termőrétegű, könnyű földet. Gyümölcsi a fán szelekkel, viharokkal egyiránt daczolnak.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, középvastagok, hegyök felé kissé elvékonyodók ; sík fölületűek vagyis nem bordázottak ; fölfelé állók vagy nyílt szögekben fölfelé törekvők ; könnyökösek ; gyenge korukban molyhosak,

sötét vörösek ; ért korukban csupaszak, vöröses barnák, árnyas felőkön pedig és tövük felé zöldes barnák ; hosszas vagy kerek, fehér pontokkal sűrűn és szembetűnőleg pontozottak ; rendetlen, de mégis többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, kuposak, hegyesek, a fától elállók és gyakran sarkantyusan kiszögellők ; szürkével tarkázott sötétbarna pikkelyekkel borítvák ; elég kiduzzadt, simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdad kuposak, hegyesek, sötétbarnával árnyalt vörhenyes pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek vagy középnagyok ; vastag, keményszövetűek ; hosszas tojásdadok vagy kerülekesek ; majd hosszas, majd rövidke, félregörbülő, éles hegyben végződők ; lapos völgyesek vagy csatornásak ; íveltek ; csupaszak, fénnyesek, élénk zöldek ; széleiken élesen, sűrűn és szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők rövid vagy középhosszu és középvastag, kissé merev, finoman molyhos ; majd vizirányosan el-, majd rézsunt fölfelé álló s ősz felé violaszín pirossal gyöngéden mosott. Levélpálhái vékony fonálido-muak, itt-ott elég kifejlődöttek s hegyes lándzsásak. Másodlevelei az erőteljesebb hajtásokon igen számosak, hosszas, keskeny lándzsásak. Virágrügyet körülvevő levelei hosszas, keskeny tojásdadok, hosszú, vékony nyelökről mereven szétállók.

Hasonnevei. Alexandre Hélie.

Leirói. Bivort, *Alb. de pomol.* II. 30.

Leroy. *Dict. de pomol.* I. 204. Német gyümölcsészekről még nem olvastam leírását.

Észrevétel. Mikép a főnebbi leírásból látható, helyesebb lett volna e körtefajt „Jó Juliá“-nak, mintsem „Szép Juliá“-nak nevezni ; mert szépnék ugyan egyáltalán nem szépek ; hanem aztán annál jobbak gyümölcsei. Rendkívüli termékenységeért, mely kései fagyok alkalmával sem szokta magát meghazudtolni, megérdemelné, hogy sík alföldi kerteinkben is mindenütt helyet adjunk neki.

78. Borízú körte.

(Vineuse; Esperen's Weinbirn).

Származása. E jeles késő nyári és őszi elői körtét a híres, belga magonczozó, Esperen őrnagy nyerte magról. Első gyümölcseit 1840-ben mutatta be a világnak. Mért keresztelte Esperen „Borízú“-nek (= Vineuse)? Bajos volna megmondani. A mi fogalmaink szerint a „borízú“-nek nevezett gyümölcsökről Esperen eme magoncza éppen nem borízú; mert savanya gyöngéd, s édessége több, hogysen nevének igazán megfelelhetne. Ojtóvesz-szejét 1872-ben kaptam Glocker K. barátomtól, Enyingről. Azóta több ízben termett nálam a fajfán. Növényzete teljesen, gyümölcsei pedig a borízúséget leszámítva csaknem teljesen egyeztek nálam is a leírásokkal úgy, hogy fajom valódiságában éppen nincs okom kételkedni.

Érésideje. Sept. elejétől oct. elejéig.

Minősége. I. rendű csemege- és piaczos-gyümölcs.

Nagysága. Középnagy; néha kisebb s néha, — főképp birsre ojtott fákön nagyobb is.

Alakja. Rövid körtealakú vagy kissé tompa csigaalakú; kissé emelkedésses és hovádasos fölületű; néha egyik oldalán hizottabb, mint a másikon. Zöme a középtájnál jóval alább a kelyhes vég felé esik, hol hirtelen kidomborodva többnyire elég talpasan végződik; szára felé pedig elejénte szeliden domborodva aztán gyöngéd behajlással fogyva, rövid, kissé ferdén csonkázott, kúpos véget alkot. Szára rövid vagy középhosszú, vastag, fás, zöldes-sárga vagy barna mázzal bevont; a gyümölcs csúcsából ferdén kiálló vagy csekélyke és szűk mélyedésbe húsos emelkedések közé beszorított. Kelyhe nagy, kerek vagy kétoldalt összeszorított, nyílt; fölálló, szarunemű osztványokkal ellátott, majd csekélyke, majd elég tágas és mély üregbe helyezett, melynek karimája gyakran mutat emelkedéseket, melyek néha lapos bordákként észrevehetőleg fölnyulnak a gyümölcs derekára is.

Szine. Bőre vastag, száraz tapintatú, bár kissé hovádasos, mégis sima, fényes; elejénte bágyadt zöld, értével zöldes sárga; napos oldalán néha igénytelen pirossal belehelt vagy csak kissé élénkebb sárga. Pontozata sűrű apró, áttetsző, sötétzöld pettyescskék alakjában jelenkező. Rozsdamáz leginkább csak kelyhe körül mutatkozik néha; egyes rozsdá alakzatok elvetve egyebütt is találkoznak fölületén.

Izlelése. Husa sárgásfehér, csaknem áttetsző; elég finom, tömött, olvadó; magháza körül kövesszemcsés; leve igen bő; igen czukros, gyöngéd savanyúval emelt, igen kellemes, illatos és fűszeresízű. Magháza zárt tengelyű; apró fiókjaiban több-kevesebb ép magot rejtő.

Fája. Mérsékelt növéssű, egészséges, edzett; korán és igen bőven termő; rézsunt fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcs vesszőkkel és peczkekkel szépen beruházkodnak, kissé ritkás lombozatu, széles gualaalakú

koronát alkotó. Vadoneczon, birsen egyaránt díszlik. Nem barátja a nedves talajnak; mert gyümölcsei ott megfoltosodnak s idő előtt elromlanak. Legczészerűbb őt gulaalakban nevelnünk; mert a szálasfáról az erősebb szelek le szokták tizedelni gyümölcseit.

Vesszei. Elég számosak, rövidek, középvastagok; hegyök felé sem vékonyodók, sőt gyakran bunkósan végződők; egyenesek, fölállók vagy tágas szögekben elállók; kissé könyökösek; itt-ott finoman bordázottak; gyenge korukban molyhosak; ért korukban csupaszak, zöldes vagy vörhenyes barnák, kiemelkedő, apró, fehères, hosszas vagy kerek pontokkal sűrűn és szembetűnőleg pontozottak; rendetlen vagyis majd hosszas, majd rövid levélközűek.

Rügyei. Jókorá nagyok, tojásdadok, vagy hasas kúposak, kissé hegyesek, a fától elállók; ezüst szürkével árnyalt, vörhenyes barna, lazán álló pikkelyekkel borítvák; alig kissé kiálló, s csak néha bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, rövid és kissé duzzadt kúposak, hegyesek; sötétbarnával árnyalt, vöröses pikkelyekkel borítvák.

Leveli. Középnagyok, vastag és igen keményszövetűek; tojásdadok vagy kerülekesek; rövidke szúrós hegyben végződők; laposak vagy völgyesek; íveltek; gyenge korukban kissé molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, fényesek, világos vagy halavány zöldek; széleiken finom, hegyes fogakkal sűrűn és szabályosan fűrészeltek. Levélnyelők hosszú, a vesszők hegye felé többnyire mind-mind rövidebb, elég vastag, merev, rézsunt fölfelé vagy csaknem vízirányosan elálló. Levélpálhái többnyire fejletlenek, kicsinyek, hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei hosszas hegyes tojásdadok, laposak, íveltek; vékony, merev nyelökről lefelé hajlók.

Hasonnevei. Vineuse d' Esperen; Esperen borízúje.

Leirői. Bivort, *Annal. de pomol.*, VII. 89.

Mas, *Le Verger*, III. 153.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 741. és többen mások.

Észrevétel. Kellemes ízű gyümölcsei s fájának ritkán csalo termékenysége végett alföldünkön minden kerített kertben bizvást helyet adhatunk számára egy-egy fának; nagybani tenyésztése azonban csak nagy városok közelében s az erősebb szélrohamoktól óvott helyeken fizetné ki magát.

79. Millet vajoncza.

(Beurré Millet; Millet's Butterbirn.)

Származása. E jeles őszi és télelői körtefaj Frankhonból származik és pedig a Maina és Loire megyei Kertésztársulat angers-i gyümölcsöséből. 1847-ben termett először s az említett társulat elnökének, a jeles természetbuvár és író Millet-nek nevéől lőn elkeresztelve. Ojtóvesszejét 1872-ben kaptam Reutlingenből. Fajfámon már több ízben termett. Gyümölcsei, nővényzete a leírásokkal egyezvén, fajom valódisága kétségtelen.

Érésidoje. Oct. nov. hűvösebb tájakon januárig is eltarttható.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Kicsiny vagy középnagy.

Alakja. Kissé változó; többnyire azonban csigás vagyis rövid körte-alaku; szabálytalanul boltozott, buczkos s egyik oldalán majd mindig hizottabb, mint a másikon. Zöme a szár és kehely közt majd a középtájra, majd kissé alább a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé egyenlőtlenül kidomborodva, kelyhe körül inkább vagy kevésbé széles és többnyire ferdén álló talpban végződik; szára felé pedig elejénte domborodva s aztán hirtelen és némi behajlással fogyva, rövidke tompa csucsort alkot. Szára rövid vagy közép hosszú, középvastag vagy vékony, fás, tövénél néha kissé husos, hegyénél pedig kissé bunkós, egyenes vagy görbe, zöldes, itt-ott barnafoltos; szűk és csekélyke, egyenlőtlen nagyságu emelkedésektől körülvelt mélyedésből többnyire ferdén kiálló vagy husos dudortól félre nyomott. Kelyhe kicsi, félig nyílt; rövidke, fölálló, barnás osztványokkal ellátott; többnyire elég tágas és mély, de rendetlenül kikanyarított üregben ülő, melynek karimáján lapos mélyedések és a gyümölcs derekára is fölnyúló, lapos emelkedések váltakoznak.

Színe. Bőre elég vékony, kissé érdes; alapszíne elejénte homályos zöld; értével világos sárga; napos oldalán is csak aransyárga, melybe itt-ott némi narancspirosság is vegyül: de ezen alapszín csak itt-ott egyes, apróbb-nagyobb, szakadozott foltokban tűnik elő; minthogy csaknem az egész fölület szennyesbarna rozsdával van finoman bevonva, vagy legalább sűrűn márványozva és pettyezve.

Izlelése. Husa bágyadt fehér, csaknem áttetsző, finom, tömött, olvadó; magháza körül is csak kissé kövesszemcsés; leve bő, czukros, üdítő, néha némi gyöngéden csipős savanyúval emelt, igen kellemes fűszeres ízű. Magháza többnyire zárttengelyű; apró fiókjaiban kevés, de többnyire ép magot rejtő.

Fája. Mérsékelt növési, de egészséges és edzett; korán, rendszeren és igen bőven termő. Termékenységet annak köszönheti leginkább, hogy virágzásában nem kényes s kötődött apró gyümölcsei igen jól daczolnak a kései fagyokkal. Fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcs-vesszőkkel és pecz-

kekkel hamar beruházkodnak, szép gulaalaku koronát alkot. Vadonczon inkább díszlik, mint birsalanyon; de nagyfává már korai és bő termése miatt sem képes fejlődni. Elegendőleg nedves, mély iszapföldben legjobban díszlik s nagyobbka gyümölcsöt is terem. Gyümölcsei igen jól állják helyőket a fán.

Vesszei. Elég számosak, inkább rövidek, mintsem közép hosszúak, középvastagok; egyenesek, simák vagyis bordázatlanok, fölfelé állók; kissé könyökösek; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, fakóval árnyalt zöldesbarnák; napos felőkön, főképp hegyöknél pirossal kissé mosottak; apró, kerekded, vagy itt-ott hosszúak, fehéres pontokkal elég sűrűn, de nem szembetűnőleg pontozottak; rendetlen, de mégis inkább rövid, mintsem hosszúak levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, duzzadt kuposak, alig hegyesek, a fától jól elállók; kissé lazán álló, szürkével és sötétbarnával tarkázott világos gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák; elég kiálló simapárkányos ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Kicsinyek, kuposak vagy tojásdadok, hegyesek; kissé lazán álló, sötétbarnával árnyalt világos gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek vagy középnagyok, vékony, de keményszövetűek; széles tojásdadok vagy kerülekesek; majd rövidke, majd elég hosszúak, keskeny és éles hegyben végződők; csatornásak; alig íveltek; nyelökről lefele állók; gyenge korukban is csak széleiken s kevésbé molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, bágyadtan fénylők, homályos zöldek; széleiken apró, hegyes fogakkal csak itt-ott, ritkásan fűrészeltek; többnyire azonban egészen épszerűek. Levélnyelők többnyire rövid, elég vastag, merev, rézsunt fölfelé irányuló, de derekánál kezdve ívalakban hátra vagy lefelé görbülő. Levélpálhái fonálidomúak, a nyél tövétől kissé fölebb a nyélre helyezettek; kevésbé tartósak. Virágrügyet körítő levelei többnyire nagyobbak, mint a vesszőkön levők, csaknem laposak vagy széles-völgyesek; szétálló, hosszúak és hajlékony nyelökről lefelé hajlók.

Hasonnevei. Beurré Millet of Angers. Downing, amerikai gyümölcsész e név alatt írta le.

Leirői. Leroy, *Dict. de pomol.* I. 394.

Más, *Le Verger*, I. 57. és többen mások.

Észrevétel. Tegyük kísérletet az alföldön minél többen és minél több helyt e rendkívül termékeny gyümölcsfajjal! s ott, hol gyümölcsei kívánatos nagyságra fejlődhetnek, tenyészszük nagyban is! Gyümölcsei izletes csemegéül szolgálnak asztalainkon s a ki egyszer megízlelte, jó pénzért fogja elkapkodni piacainkon is.

80. Mars hercegnő, körte.

(Duchesse de Mars; Herzogin von Mars.)

Származása. Bizonytalan, Prévost, francia gyümölcsész, a ki először írta le, belga eredetűnek tartja; Bivort belga gyümölcsész pedig hajlandóbb azt hinni, hogy Frankhon nyugati részéről s különösen Anjou vidékéről ered. Oberdieck szerint helyesebben Marziusi hercegnőnek (= März-Herzogin) kellene neveznünk; mert főnebbi francia nevét hihetőleg onnan kapta e körtefaj, hogy mártiusig is eltarthatók gyümölcsei. Minthogy azonban nálunk már sept. közepén kezd érni s october végén tul aligha lesz eltartható; jónak láttam az eredeti francia nevét úgy adni nyelvünkön, mint azt a német gyümölcsészek is adták s fogadták el irodalmukban. Ojtóvesz-szejét 1873-ban kaptam Simon-Louis testvérektől Plantièresből. Fajfajmon ekkoráig is már két ízben mutatta be gyümölcseit, melyek, — valamint növényzete is, — a leírásokkal összhangzók levén, fajom valódiságát bebizonyították.

Érésideje. Sept. oct.

Minősége. I. rendű csemege-gyümölcs.

Nagysága. Közép nagy.

Alakja. Annyira változó, hogy megközelítőleg is alig lehet őt jellemezni. Majd tojásdad, majd tompa csigaalakú, majd gömbölyded; néha hosszas, hasas tojásdad, de mindenkor szabálytalan termetű. Nagy, lapos, inkább vagy kevésbé kiemelkedő buczkai miatt egyik oldalán majd mindig hizottabb, mint a másikon. Szára rövid, vastag, néha fás, néha husos, görcsös, többnyire finom, fahéjszínű mázzal bevont; majd a gyümölcs csúcsából annak folytatásaként gyűrűzetes dudoroktól takartan, rézsunt kiemelkedő; majd esinos, lapos emelkedéskéktől körülveve sekély mélyedésbe helyezett. Kelyhe többnyire nyílt; majd csillagalakulag szétterülő, majd rendetlenül fölálló, sötétbarna, szarunemű, csatornás osztványokkal ellátott; többnyire igen sekély üregcsébe helyezett, melynek szabályos kerekedését egy-egy lapos barázdácska teszi csak kissé egyenetlenné.

Színe. Bőre kissé vastag, kemény, sima, száraztapintatú; elejénte sápadt zöld; értével zöldes sárga vagy citromsárga; napos oldalán szeny-nyes, néha azonban derültebb világos vörössel mosott. Pontozata apró, sűrű, barnás, egyenlően elszórt, elég szembetűnő s néha annyira kiálló, hogy szinte érdessé teszi a gyümölcs bőrét. Finom, fahéjszínű rozsdamáz nagyobb foltban csak száras végén fordul elő; de szakadozott rozsdahálózat kelyhe körül, sőt fölületén egyebütt is, különösen pedig napos oldalán áttetsző fátolként elmosódva gyakran mutatkozik.

Izlelése. Husa fehéres vagy néha sárgásba és zöldesbe is játszó fehér, finom, tömött, olvadó vagy félszerint olvadó; magháza körül kissé köves szemcsés; leve igen bő, czukros; gyöngéd, néha finoman csipős savanygyal

emelt, igen kellemes, finoman illatos és fűszeres ízű. Magháza kissé nyílt-tengelyű; fiókjában többnyire ép magvakat rejtő.

Fája. Mérsékelt növésű, egészséges, edzett; korán és igen bőven termő. Kötődött apró gyümölcsei jól daczolnak a kései fagyokkal. Nyílt szögekben szétálló vagy rézsunt fölfelé törekvő ágaival ritkás, szellős koronát alkot. Vadonczon inkább díszlik, mint birsalanyon. Alkalmas gulafának s minthogy szép, magas törzset alig képes nevelni, szálásfának sugárnövési faiskolai csemeték koronájára ojtandó. A mi laza, könnyű földünkben igen jól díszlik; mikép fogja magát viselni hazánk hűvösebb tájain s kötöttebb talajban? megérdemlené, hogy tovább tanulmányozzuk. Gyümölcsei elég jól daczolnak a fán az erősebb szelekkel is.

Vesszei. Elég számosak, középhosszak, középvastagok, ritkán egyenesek, hegyökkel rendesen fölfelé görbülők, sík fölületűek s csak hegyök felé kissé bordázottak; könnyökösek; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, barnás sárgák, fakóval árnyaltak; kissé kiemelkedő, kerekded, fakó pontokkal sűrűn és elég szembetünőleg pontozottak; rendetlen, de mégis többnyire rövid levélközűek.

Rügyei. Jókorá nagyok vagy középnagyok, zömök, hasas kuposak, kissé hegyesek, szürkével és sötétbarnával árnyalt világosvörhenyes pikkelyekkel borítvák; elég kiálló, bordázatlan vagy csak a vesszők hegye felé kissé bordázott ülőlapra helyezkedők.

Virágrügyei. Középnagyok, zömök kuposak, hegyesek, szürkével és sötétbarnával árnyalt világos gesztenyeszínű pikkelyekkel borítvák.

Levelei. Kicsinyek vagy közép nagyok, elég vastag és keményszöveűek; kerülegesek; rövidke, szúrós hegyben végződők; nyelők felé többnyire épen úgy elkeskenyedők, mint hegyök felé; laposak vagy itt-ott kissé völgyesek, néha széleikkel kissé lefelé görbülők; inkább vagy kevésbbé íveltek; gyenge korukban molyhosak; ért korukban csupaszak, homályos zöldek, nem fényesek; széleiken apró, tompa fogakkal ritkásan és alig szembetünőleg fűrészeltek; csaknem épszerűek. Levélnyelők rövid, vastag, rézsunt föl-, többnyire azonban vízirányosan elálló s kissé lefelé görbülő. Levélpálhái fonál vagy áridomuak, elég tartósak. Virágrügyet körítő levelei kisebbek, de hosszabbak, mint a vesszőkön levők, keskeny kerülegesek vagy lándzsásak, laposak, épszerűek, hosszú, vékony, merev nyelőkről kissé lefelé hajlók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leirói. Bivort, *Annal. de pomol.* VII. 53.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 110.

Jahn, *Illust. Handb. der Obstk.* VII. 461. s többen mások.

Észrevétel. Sík alföldi kerteinkben, hol a fák elvirágzása után szoktak a kései fagyok pusztítólag föllépni, csak oly gyümölcsfajokat kellene ültetnünk, melyek kötődött gyümölcsei elég jól daczolnak a fagyokkal is. Ilyenek találtam az itt leirt körtefajt is. Jó lélekkel ajánlom a gyümölcskedvelők figyelmébe.